

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพุทธจิตวิทยาในการสร้างความมั่นคงในชีวิตสมรสของสตรีไทยจังหวัดบุรีรัมย์ที่สมรสกับชาวต่างชาติ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีหัวข้อสำคัญและรายละเอียดตามลำดับดังนี้

๒.๑ แนวคิดการสร้างความมั่นคงในชีวิตสมรสตามหลักจิตวิทยา

๒.๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตสมรสและความมั่นคงในชีวิตสมรส

๒.๑.๒ ปัจจัยที่ทำให้เกิดความมั่นคงในชีวิตสมรส

๒.๑.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการสมรสข้ามวัฒนธรรม

๒.๑.๔ ความแตกต่างทางวัฒนธรรม

๒.๑.๕ การปรับตัวในความแตกต่างทางวัฒนธรรม

๒.๑.๖ ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากการสมรสข้ามวัฒนธรรม

๒.๑.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๒ แนวคิดการสร้างความมั่นคงในชีวิตสมรสตามหลักพระพุทธศาสนา

๒.๓ หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับครอบครัวและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๓.๑ หลักสมชีวิธรรม ๔

๒.๓.๒ หลักพรหมวิหาร ๔

๒.๓.๓ หลักฆราวาสธรรม ๔

๒.๓.๔ หลักกุลจิรัฏฐิติธรรม ๔

๒.๓.๕ หลักสังคหวัตถุ ๔

๒.๓.๖ หลักทศ ๖

๒.๓.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดการสร้างความมั่นคงในชีวิตสมรสตามหลักจิตวิทยา

สตรีไทยที่สมรสกับชาวต่างชาติส่วนใหญ่มักจะเหมือนกับสตรีไทยทั่วไปที่จะมีความผูกพันกับครัวเรือนและชุมชนของตนเองค่อนข้างสูง ถึงแม้ว่าสตรีไทยเหล่านี้จะสมรสแยกครอบครัวออกไปแล้วแต่ทุกคนจะยังคงดูแลให้ความช่วยเหลือติดตามดูแลญาติพี่น้องของตน ซึ่งญาติพี่น้องในที่นี้หมายถึง พี่น้องร่วมสายโลหิต^๑ เพราะโดยปกติแล้วในสังคมไทย โดยเฉพาะหมู่บ้านจะมีกลุ่มเครือญาติเป็นองค์ประกอบหลักตั้งถิ่นฐานในชุมชนเดียวกันคนในชุมชนจะมีมุมมองต่อการสมรสของสตรีไทยกับคนต่างชาติจะมีทั้งภาพบวกและลบ ซึ่งการมองนั้นจะมองทั้งในระดับครัวเรือนและระดับของตัวบุคคล

^๑ ณรงค์ เสียงประชา, *มนุษย์กับสังคม*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๘๗-๘๘.

โดยในแง่ดีนั้น ชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นว่าการสมรสกับชาวต่างชาติเป็นเรื่องของบุญวาสนาเป็นความโชคดีของสตรีไทยที่จะไม่ต้องลำบากทำงานหรือบางคนก็ไม่ต้องทำนาอีกต่อไป หลายคนมีความเห็นว่าทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นแบบเปลี่ยนแปลงชนิดที่เรียกว่า “หน้ามือเป็นหลังมือเลยทีเดียว” หรืออย่างน้อยที่สุดหากไม่ดีขึ้นมาก ก็ยังจะดีเสียกว่าที่จะต้องมาทนทำไร่ทำนาอยู่ในหมู่บ้าน ซึ่งคนในชุมชนมองว่าการทำนายน้อยอย่างมากที่สุดก็ได้แค่อยู่แค่งินไม่พอที่จะเป็นรายได้ให้กับครอบครัว ไม่มีทางที่จะสร้างความร่ำรวยให้กับครอบครัวได้

การสมรสจึงหมายถึง การที่หญิงชายอยู่กินเป็นสามีภรรยาอย่างเปิดเผยในรูปแบบที่สังคมยอมรับโดยอาจมีการจดทะเบียนสมรสหรือมีพิธีตามประเพณีหรือทั้งสองอย่างมีข้อผูกพันกันในด้านต่างๆ เพื่อนำไปสู่ความเป็นครอบครัว จะสร้างความเข้าใจภายในครอบครัว โดยปรับให้มีทัศนคติที่ดีต่อกัน มีความคิดเห็นตรงกันยอมรับซึ่งกันและกันไม่ขัดแย้งกัน เมื่อทำได้ดังนี้สมาชิกในครอบครัวจะมีความปรารถนาดี ให้ความช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน การปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องนี้เป็นสิ่งสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันของสังคมและการดำรงชีวิต

ดังนั้น การปรับตนให้รู้จักความจำเป็นในเรื่องการใช้จ่ายทรัพย์ การรู้จักเก็บออม การรู้จักหาเพื่อการใช้จ่ายที่ถูกต้องจะเป็นการสร้างอุปนิสัยที่ดีสำหรับสมาชิกในครอบครัว

ความมั่นคงในชีวิตสมรสแนวคิดจิตวิทยาต้องศึกษาแนวคิดความมั่นคงดังนี้

ความมั่นคงของมนุษย์ การที่ได้รับหลักประกันด้านสิทธิความปลอดภัย การสนองตอบต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐานโดยจะต้องปลอดจากความกลัว ปลอดจากความขาดแคลนหรือต้องการและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกล่าวถึงแนวคิดด้านความมั่นคงของมนุษย์ มี ๕ ด้าน^๒ คือ

๑. ความมั่นคงทางสุขภาพ ได้แก่ ความไม่เป็นโรคร้ายแรงไม่เจ็บไข้ได้ป่วยถึงขั้นที่เป็นอุปสรรคต่อการประกอบอาชีพหรือการดำเนินชีวิตตามปกติ

๒. ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การมีทางเลือกชีพหรือมีรายได้เพียงพอแก่ความจำเป็นพื้นฐานของตนเองและครอบครัวอันประกอบด้วยปัจจัย ๔ เป็นอย่างน้อยโดยไม่มีหนี้สินที่เป็นภาระเกินกำลังส่งคืน รวมทั้งมีหลักประกันความมั่นคงของรายได้ได้ในอนาคตตามสมควร

๓. ความมั่นคงทางสังคม ซึ่งรวมถึงความมั่นคงของครอบครัวและชุมชนความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขในสังคม เป็นต้น

๔. ความมั่นคงทางการเมืองการปกครอง ได้แก่ การมีสิทธิเสรีภาพเพียงพอไม่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนมีความยุติธรรมเสมอภาคในสังคมประเทศชาติมีความปลอดภัยจากการรุกรานหรือการทำให้แตกสลาย เป็นต้น

๕. ความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยอย่างต่อเนื่องต่อการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิตโดยไม่เกิดการเสื่อมโทรมจนเป็นปัญหาหรืออุปสรรคต่อความมั่นคงด้านอื่นๆ

^๒ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔), (กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๕๔), หน้า ๖๖.

โดยความมั่นคงแต่ละด้านมีความหมายดังนี้

๑. ความมั่นคงของมนุษย์ด้านสุขภาพ หมายถึง การที่มนุษย์มีสุขภาพะทั้งด้านร่างกาย จิตใจและจิตวิญญาณการปฏิบัติตนที่มีส่วนส่งเสริมสุขภาพกายและจิต โดยพิจารณาจากการเข้าถึง บริการสาธารณสุขทั้งด้านป้องกันโรค ส่งเสริมสุขภาพ รักษาพยาบาลและฟื้นฟูสภาพ

๒. ความมั่นคงของมนุษย์ด้านอาหาร หมายถึง สิ่งที่มนุษย์จำเป็นต้องบริโภคเพื่อการดำรง ชีวิตอย่างเพียงพอเหมาะสมมีประโยชน์และปราศจากโทษ

๓. ความมั่นคงของมนุษย์ด้านการศึกษา หมายถึง การที่บุคคลมีความรู้การเข้าถึงบริการ ด้านการศึกษาขั้นพื้นฐานในทุกรูปแบบ (ในระบบนอกระบบและตามอัธยาศัย) โดยครอบคลุมองค์ ความรู้และข้อมูลข่าวสารที่มนุษย์จำเป็นต้องรับรู้และเข้าใจ เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดี สอดคล้องกับความสามารถในการรับรู้ข้อมูลของกลุ่มเป้าหมายโดยปราศจากการครอบงำ

๔. ความมั่นคงของมนุษย์ด้านศาสนาและความเชื่อ หมายถึง การดำรงชีวิตของมนุษย์โดย มีหลักธรรมคำสอน ที่มนุษย์ยึดถือศรัทธาและปฏิบัติตามทั้งด้านกฎเกณฑ์และด้านพิธีกรรมโดย ปราศจากการครอบงำ

๕. ความมั่นคงของมนุษย์ด้านที่อยู่อาศัย หมายถึง การที่มนุษย์สามารถใช้ชีวิตส่วนตัวใน อาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่มีความมั่นคงและปลอดภัยจากการไถ่หรือไถ่ออกหรือการเวนคืนที่ไม่เหมาะสม^๓

๖. ความมั่นคงของมนุษย์ด้านสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ หมายถึง สภาพของความสัมพันธ์ที่ มนุษย์จำเป็นต้องรับรู้และเข้าใจต้องเกี่ยวข้องกับธรรมชาติและเป็นผลต่อการดำรงชีวิต ได้แก่ ดินฟ้า อากาศและธรรมชาติส่วนอื่นๆ ทั้งนี้ธรรมชาติที่แวดล้อมดังกล่าวต้องปลอดภัยจากสิ่งปนเปื้อนและปลอด จากการถูกทำลาย

๗. ความมั่นคงของมนุษย์ส่วนบุคคล หมายถึง ความมั่นคงปลอดภัยจากความรุนแรงทาง กายภาพและภัยคุกคามจากปัจจัยภายในภายนอกทั้งปวงที่มีผลต่อบุคคล ได้แก่ การประทุษร้าย อาชญากรรม การทำงานอุบัติเหตุและภัยคุกคามต่อตนเอง เช่น การทำร้ายเด็ก การข่มขืน การ ทรมาณร่างกาย การใช้สารเสพติดและการฆ่าตัวตาย

๘. ความมั่นคงของมนุษย์ด้านครอบครัว หมายถึง การที่มนุษย์มีสิทธิเสรีภาพพื้นฐานและ ความชอบธรรมตามกฎหมายของบุคคลในการตัดสินใจเลือกคู่เลือกที่จะมีทายาทร่วมกันด้วยความพึง พอใจร่วมกัน มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของครอบครัว และการรู้จักบทบาทหน้าที่อันเหมาะสมที่พึงจะ ปฏิบัติต่อกัน โดยมีการให้คำปรึกษาแนะนำทั้งก่อนระหว่างและภายหลังการครองคู่ ในกรณีที่มีปัญหา อันเกิดจากความขัดแย้งกัน ย่อมมีสิทธิได้รับคำปรึกษาแนะนำและความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่ เชี่ยวชาญเฉพาะ เพื่อให้เกิดความมั่นคงในครอบครัวในฐานะที่เป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมและการ ปลอดภัยจากการคุกคามครอบงำ

๙. ความมั่นคงของมนุษย์ด้านชุมชน หมายถึง การที่สามารถดำรงอยู่ในกลุ่มคนแห่งหนึ่ง แห่งใดซึ่งมีการติดต่อสัมพันธ์กันในช่วงระยะเวลาที่ต่อเนื่อง โดยการดำรงอยู่นั้นสามารถคงความเป็น อัตลักษณ์ของตนมีสิทธิโอกาสและศักดิ์ศรีตลอดจนปลอดภัยจากภาวะคุกคามและครอบงำมีความสงบสุข

^๓ วัลลภ พลอยทับทิม, “ประเมินโครงการพัฒนาสตรี : กรณีศึกษาศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรี ภาคเหนือ”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๙).

๑๐. ความมั่นคงของมนุษย์ด้านเศรษฐกิจ หมายถึง สภาพการใช้ชีวิตของมนุษย์ในกิจกรรมด้านการผลิตการบริโภคการจ้างงานแจกจ่ายการออมและการลงทุนที่ต้องสามารถเข้าถึงความต้องการและโอกาสที่เท่าเทียมกัน การที่บุคคลมีความรู้ความสามารถในอาชีพการงาน รู้จักใช้จ่ายอย่างพอประมาณมีการเก็บออมและไม่มีปัญหาหนี้สิน รวมทั้งมีความสุขกับงานที่ทำ

๑๑. ความมั่นคงของมนุษย์ด้านการเมืองและการปกครอง หมายถึง การที่มนุษย์สามารถดำรงชีวิตในสังคม โดยมีสิทธิโอกาสและศักดิ์ศรีในการเข้าถึงอำนาจการตัดสินใจ และการรับผลประโยชน์สาธารณะ โดยปลอดจากการคุกคามครอบงำจากผู้มีอำนาจ^๔

สรุปได้ว่า ความมั่นคงของมนุษย์ประกอบด้วยความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจที่อยู่อาศัย อาหาร สุขภาพ การศึกษา ความมั่นคงทางสังคมวัฒนธรรมของบุคคลและชุมชน ความมั่นคงทางการเมือง ความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรืออาจกล่าวได้ว่า ความมั่นคงของมนุษย์นั้นควรมีความสมดุล ทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านสติปัญญา

การสร้างความมั่นคงในชีวิตสมรส

บุญประครอง ภาณุวัฒน์^๕ ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความไม่มั่นคงในชีวิตและได้ศึกษาถึงความมั่นคงของชีวิตสมรสของ Nye, White and Friders ไว้ดังนี้

ความมั่นคงในชีวิตสมรสว่าประกอบไปด้วย ๓ ส่วนที่เป็นตัวกำหนด คือส่วนที่ก่อให้เกิดความรู้สึกในทางบวกต่อคู่สมรสมีส่วนที่ก่อให้เกิดความแตกแยกในชีวิตสมรสและส่วนที่เป็นทางเลือกที่ทำให้ไม่สนใจชีวิตสมรสที่มีอยู่แยกมาอยู่คนเดียวหรือการสมรสใหม่ เป็นต้น และได้ศึกษาแนวคิดของ Levinger เกี่ยวกับเรื่อง “ความยึดเหนี่ยวในชีวิตสมรสและความล้มเหลว” ซึ่งแนวคิดของเขาได้เป็นที่ยอมรับและสอดคล้องกับแนวคิดของ Goode ในแง่คิดของความยึดเหนี่ยวในชีวิตสมรสซึ่ง Goode พบว่าปัจจัยที่กั้นไม่ให้ชีวิตสมรสแตกแยกก็คือความดึงดูดใจหรือความยึดเหนี่ยวนั่นเอง

จุดเด่นของแนวคิดของ Levinger เป็นการระบุชี้แนวความคิดตัวอย่างทฤษฎีของ Kurt Lewin โดยใช้คำว่า “Driving Forces” ซึ่งเป็นพลังผลักดันที่บุคคลมีต่อสิ่งภายนอกในทางที่เป็นบวกและออกห่างจากสิ่งภายนอกที่เป็นลบ คือ สิ่งไม่ดีในชีวิตสมรสและใช้คำว่า “Restraining Forces” เป็นตัวบังคับไม่ให้บุคคลละทิ้งความสัมพันธ์ไป เช่น ประเพณีวัฒนธรรมเป็นต้นแนวคิดนี้เป็นแนวคิดในระดับทั่วไปของการพิจารณาความมั่นคงในชีวิตสมรสและความแตกแยกในชีวิตได้อีกทั้งยังเป็นแนวคิดในการเลือกคู่และการผสมผสานให้ชีวิตสมรสได้อีกด้วย หรือแม้แต่ในระดับของความเป็นเพื่อนกันก็ตาม

นอกจากนี้ Levinger ยังกล่าวถึง “ความมั่นคงในชีวิตสมรส” ในความหมายที่แสดงให้เห็นว่าชีวิตสมรสนั้นดำเนินไปอย่างเป็นปกติไม่มีปัญหาอะไรเกิดขึ้นระหว่างคู่สมรสหรือ “ความไม่มั่นคงในชีวิตสมรส” นั้นเป็นลักษณะที่แสดงถึงว่ามีปัญหาเกิดขึ้นในชีวิตสมรสซึ่งอาจเกิดขึ้นในลักษณะที่เป็น “รูปแบบ” หรือ “ไม่เป็นรูปแบบ” ตามกฎเกณฑ์ของสังคมกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือการสมรสที่

^๔ United Nations Development Program (UNDP.), **Human Development Report 1994**, (New York : Oxford University Press, 1994), p. 229-236.

^๕ บุญประครอง ภาณุวัฒน์, “ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความไม่มั่นคงในชีวิตสมรส : ศึกษากรณีสตรีที่สมรสแล้วภาครัฐบาลรัฐวิสาหกิจและเอกชน”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑).

มันคงจะมีการสิ้นสุดก็ต่อเมื่อเกิดการตายโดยธรรมชาติของคู่สมรส แต่การสมรสที่ไม่มันคงเป็นการจบชีวิตสมรสโดยการจงใจของคนใดคนหนึ่งการสิ้นสุด นอกจากการตายจากกันก็คือการหย่าร้างคู่สมรสส่วนใหญ่ที่หย่าร้างกันจะมีการแยกกันก่อน ซึ่งการแยกกันก่อนอย่างไม่เป็นทางการนี้เรียกว่าเป็นการสมรสที่ไม่มันคงการเลิกรากันตามกฎหมายและการละทิ้งจากไปของคู่สมรสก็เป็นตัวกำหนดความไม่มันคงในชีวิตสมรสประการแรกเป็นการเลิกกันแบบเป็นทางการ และกรณีหลังเป็นการเลิกกับแบบไม่เป็นทางการการสมรสที่สมบูรณ์และไม่สมบูรณ์ขึ้นอยู่กับรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการสถานภาพการสมรส อาจหมายถึงผลจากการสมรสไม่ว่าจะเป็นการเลิกกันโดยทั้งคู่กำหนดหรือเป็นการตายของคู่สมรสอย่างคาดไม่ถึงก็ได้กับปรากฏการณ์ของชีวิตสมรส

นวลศิริ เปาโรหิตย์ ได้รวบรวมสิ่งที่บ่งบอกถึงการเป็นครอบครัวที่มีคุณภาพจากความคิดของนักจิตวิทยาทางครอบครัวไว้ ๑๑ ประการดังนี้^๖

๑. พ่อแม่คือแบบอย่างให้แก่ลูก พ่อแม่จะเป็นตัวแบบสร้างวินัยให้ลูกใช้เหตุผลจะปกครองลูกด้วยความเข้าใจไม่ตีหรือหย่อนเกินไป เด็กที่เติบโตจากครอบครัวเหล่านี้จะรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง

๒. สมาชิกจะให้เกียรติและยอมรับกันและกัน หมายความว่าสมาชิกทุกคนในครอบครัวจะยอมรับในความเป็นมนุษย์ที่มีคุณค่าเทียมกันและไม่ปฏิบัติต่อกัน อย่างเหยียบย่ำดูแคลนและยังมีความหมายไปถึงการเคารพสิทธิส่วนบุคคลของกันและกัน

๓. พ่อแม่ คือ ผู้ที่พร้อมรับฟังลูกให้โอกาสลูกแสดงความคิดเห็นความรู้สึก

๔. พ่อแม่จะสื่อสารภาษาเดียวกับลูก หมายถึง การใช้สำนวนภาษาที่เด็กวัยนั้นๆ เข้าใจได้ดินนอกจากนี้ เมื่อเวลาที่จะสื่อสารพูดคุยกัน สมาชิกจะมีจิตเมตตา ไม่จับผิดกัน มีคำพูดและการกระทำที่สอดคล้องกันไปในทิศทางเดียวกัน

๕. พ่อแม่จะมีเวลาให้ลูกเสมอ ความต้องการของเด็กไม่สามารถจำกัดอยู่เฉพาะช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเท่านั้นและจะทำได้เป็นตารางไว้ไม่ได้ ดังนั้นพ่อแม่จะพยายามหาเวลาอยู่กับลูกให้มากที่สุด

๖. พ่อแม่ทำความผิดพลาดได้ พ่อแม่จะบอกให้ลูกรู้ว่าพ่อแม่ คือ มนุษย์ธรรมดาที่ทำผิดพลาดได้และเมื่อพ่อแม่ทำผิดลูกจะยอมรับในความผิดพลาดนั้น ทำให้ลูกรู้ว่าชีวิตที่แท้จริงมีสิ่งผิดพลาดเกิดขึ้นได้เสมอ จะทำให้เด็กกล้ายอมรับผิดของตนและเอาความผิดพลาดมาเป็นบทเรียน

๗. พ่อแม่ไม่ใช่เด็กมาเติมความ “ขาด” ทางใจของพ่อแม่ แต่จะช่วยประคับประคองลูกให้งอกงามและเติบโตในทิศทางที่ลูกเลือก

๘. เมื่อมีการทะเลาะกันในครอบครัว ทั้งครอบครัวจะจับเข้าคุยกันเพราะเข้าใจดีว่าเหตุที่เกิดขึ้นกับคนหนึ่งครอบครัว จะมีผลกระทบถึงทุกคนด้วยเสมอการคุยกันจะเป็นลักษณะการแก้ไขปัญหามากกว่าการตำหนิหรือกล่าวหา

๙. มีทั้งสุขและทุกข์เกิดขึ้นกับครอบครัว ครอบครัวที่มีคุณภาพไม่ใช่ครอบครัวที่มีแต่ความสุขแต่เมื่อเผชิญกับภาวะวิกฤตทุกชีวิต จะร่วมมือผนึกกำลังแก้ไขให้ความสนับสนุนซึ่งกันและกันเพื่อแก้ไขความกดดันหรือมรสุมจากภายนอกครอบครัว

^๖ นวลศิริ เปาโรหิตย์, จิตวิทยาชีวิตครอบครัว : ทำอย่างไรให้พ่อแม่ลูกและทุกคนในครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขเข้าใจและเห็นใจซึ่งกันและกัน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ๑๐๘ สดุดอดไฉน, ๒๕๕๐), หน้า ๒๔๘-๒๕๒.

๑๐. สมาชิกมีส่วนร่วมในการ “ให้” กับครอบครัว สมาชิกในครอบครัวทุกคนรู้จักบทบาทหน้าที่ที่มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และครอบครัวทุกคนมีภาระหน้าที่ที่จะทำให้แก่ครอบครัวไม่ทอดทิ้งให้คนใดคนหนึ่งต้องรับผิดชอบแทนสมาชิกทุกๆ คน

๑๑. มีอารมณ์ขันกับทุกคนหัวเราะให้กันได้ ให้อภัยกันได้เสมอและไม่ติดใจจดจำทำให้บ้านมีบรรยากาศสบายไม่เครียด

ครอบครัวคุณภาพไม่ใช่เป็นครอบครัวที่สมบูรณ์แบบไม่มีที่ติ แต่ครอบครัวคุณภาพจะกล้าแสดงความรู้สึกเมื่อมีการขัดแย้ง และจะได้รับการยอมรับด้วยความเข้าใจจากสมาชิกคนอื่นครอบครัวคุณภาพจะยอมเปิดโอกาสให้สมาชิกเติบโตในทิศทางที่เลือกเอง ไม่มีการเข้าไปก้าวก่ายในขอบเขตของคนอื่นจนเสียความเป็นตัวเองไปครอบครัวที่ดี และอบรมสั่งสอนลูกหลานให้ดี บุตรหลานก็จะเป็นคนดีมีคุณภาพ ไม่ก่อความเดือดร้อนหรือสร้างปัญหาให้กับสังคม และจะเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาสังคมต่อไป นอกจากนี้การยอมรับในสิ่งที่บกพร่อง การรับรู้สภาพความสมบูรณ์ของร่างกาย การรับรู้ถึงความสามารถในการทำงาน นอกเหนือจากการรับรู้ความรู้สึกทางจิตใจความพึงพอใจในชีวิต ครอบครัวช่วยให้ความสัมพันธ์ของครอบครัวดียิ่งขึ้น การพยายามช่วยแก้ไขประคับประคองกันของสมาชิกในครอบครัวก็น่าจะเป็นสัญญาณบ่งบอกที่ดีว่าครอบครัวของเรากำลังพัฒนาไปสู่ความเป็นครอบครัวที่มีคุณภาพในอนาคตอย่างแน่นอน

การที่บุคคลสามารถทำบทบาทหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม มีการทำกิจกรรมส่งเสริมให้ครอบครัวเข้มแข็งสร้างสภาพแวดล้อม การทำงานที่สนับสนุนและเอื้อประโยชน์ต่อครอบครัว ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่เดียวต่อการสร้างความมั่นคงให้กับครอบครัว ทฤษฎีของอีริก เอช อีริกสันเป็นพื้นฐานในการพัฒนาบุคลิกภาพ คือ ความเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพดีต้องมีส่วนประกอบที่สำคัญทางด้านร่างกายที่สมบูรณ์และจิตใจที่ดีจึงต้องอาศัยสุขภาพที่ดี กล่าวคือ มีร่างกายแข็งแรงรูปร่างสมส่วน มีความคล่องตัวว่องไวปรับตัวได้ง่าย^๗ ดังนั้น บุคคลทุกคนสามารถพัฒนาบุคลิกภาพได้โดยกระทำได้ดังนี้

การบริหารร่างกายเป็นประจำ คือ การรู้จักออกกำลังกายโดยการกระทำกิจกรรมที่ร่างกายมีการเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อได้มีการออกแรงทำให้หัวใจเต้นเร็วขึ้น มีเหงื่อออกมากกว่าปกติรับประทานอาหารที่ดีมีประโยชน์ต่อการบำรุงร่างกาย ตามหลักโภชนาการที่ได้รับประทานอาหารให้ครบ ๕ หมู่ และมีปริมาณที่เพียงพอแก่ร่างกายพักผ่อนร่างกาย จัดให้มีเวลาพักผ่อนร่างกายพอสมควรภายหลังจากการเหน็ดเหนื่อยจากการทำงานประจำวัน มีเวลานอนพอเหมาะกับวัย

การบริหารจิตใจเป็นการฝึกจิตใจให้มีสมาธิมีพลังมีความคิดพักผ่อนในวันสุดสัปดาห์เพื่อเป็นการผ่อนคลายความเครียดและเป็นการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้มีจิตใจแจ่มใสปลอดโปร่งสามารถกลับมาทำงานได้ด้วยความสะดวก^๘ นอกจากความรู้ ความเห็นและความขยันขันแข็ง บุคลิกภาพเป็นสิ่งสำคัญยิ่งอีกอันหนึ่งที่ทำให้คนบรรลุความสำเร็จในอาชีพการงานต่างๆ คนที่พยายามที่จะสำเร็จเป็นฤๅษีไซโพรเท่านั้นที่ไม่ต้องให้บุคลิกภาพเข้าช่วยเพราะอยู่นอกสังคม

^๗ ศิริบุรณ สบายโกศล, จิตวิทยาการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๕), หน้า ๑๓-๑๔.

^๘ ศิริบุรณ สบายโกศล, จิตวิทยาการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๕), หน้า ๑๔-๑๕.

๒.๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตสมรสและความมั่นคงในชีวิตสมรส

คุณภาพชีวิตสมรสเป็นสิ่งที่มีความหมายครอบคลุมองค์ประกอบหลายอย่างที่แสดงถึงคุณค่าและการประเมินความสัมพันธ์ของการสมรส โดยประเมินในลักษณะที่เป็นความต่อเนื่องของการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างคู่สมรส คุณภาพชีวิตสมรสที่ดีเกี่ยวข้องกับการปรับตัวที่ดี การสื่อสารระหว่างคู่สมรสที่ดี มีความสุขในชีวิตสมรสสูง มีความพึงพอใจซึ่งกันและกัน มีความขัดแย้งต่ำ มีการประสานกันระหว่างคู่สมรสเป็นอย่างดี อาจจะสูงหรือต่ำขึ้นอยู่กับการปฏิสัมพันธ์กันของคู่สมรสว่าจะสามารถแสดงออกกันได้ดีเพียงใดและขึ้นอยู่กับหน้าที่ของชีวิตสมรสว่าคู่สมรสจะปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของการเป็นสามีภรรยาได้มากน้อยเพียงใด ซึ่งคุณภาพชีวิตสมรสในลักษณะดังกล่าวนี้

๒.๑.๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตสมรสและความมั่นคงในชีวิตสมรสตามหลักจิตวิทยา

ชีวิตสมรสเป็นความสัมพันธ์แบบใกล้ชิดระหว่างคู่สมรสและเป็นชีวิตแห่งการปรับตัวเข้าหากันมีความพึงพอใจในชีวิตสมรส เพื่อให้การอยู่กินร่วมกันอย่างมีความสุข มีความเจริญรุ่งเรืองและอยู่กันอย่างยืนยาวในชีวิตสมรสและถ้าคู่สมรสมีคุณภาพสมรสที่ดี มีความรักความอบอุ่นในครอบครัว ปัญหาต่างๆ ในครอบครัวก็จะลดน้อยลงและทำให้ครอบครัวมีความสุข

๑. คุณภาพชีวิตสมรส

ความหมายของคุณภาพชีวิตสมรสที่คู่สมรสต้องการความสุขในชีวิตคู่คู่ลูกอิสและสเปนเนียร์^๙ ได้กล่าวไว้ว่า คุณภาพชีวิตสมรส คือ การที่คู่สมรสสามารถปรับตัวได้เป็นอย่างดี มีการสื่อสารกันอย่างมีคุณภาพ มีความสุขในชีวิต คู่สมรสมีความพึงพอใจในชีวิต คู่สมรสมีความขัดแย้งต่ำมีการประสานกันระหว่างคู่สมรสเป็นอย่างดี^{๑๐}

งามตา วณินทานนท์^{๑๑} กล่าวว่าคุณภาพชีวิตสมรสคือ มีลักษณะทั้งด้านคุณภาพและปริมาณของปฏิสัมพันธ์และการทำหน้าที่ของคู่สมรสหลายด้านเช่นการปรับตัวเข้ากันได้ดีมีการสื่อสารระหว่างกันอย่างเหมาะสม มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความสุขและความพึงพอใจในชีวิตสมรสมาก เป็นต้น

โดยสรุป คุณภาพชีวิตสมรส หมายถึง การที่คู่สมรสมีการปรับตัวได้อย่างดีการสื่อสารกันอย่างมีคุณภาพรู้สึกว่าการชีวิตสมรสมีความมั่นคง ความพึงพอใจในชีวิตคู่ และคู่สมรสรู้สึกมีความสุขในชีวิตคู่

^๙ Lewis, R.A. and G.B. Spanier, *Contemporary theories about the family, Therizing about the Quality and stability of marriage*, In W.R. Burr et al (eds), (New York: The Free Press, 1979), p.19.

^{๑๐} มัลลิกา สมสกุล, “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในชีวิตสมรสของข้าราชการสำนักงานประมาณ”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓).

^{๑๑} งามตา วณินทานนท์และคณะ, *การวิเคราะห์ดัชนีเชิงเหตุและผลของคุณภาพชีวิตสมรสในครอบครัวไทย*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า๑๔.

องค์ประกอบของคุณภาพชีวิตสมรสเบอร์^{๑๒} กล่าวว่า องค์ประกอบคุณภาพชีวิตสมรสประกอบด้วย การปรับตัวในชีวิตสมรส ความพึงพอใจในชีวิตสมรส ความสุขในชีวิตสมรสความสำเร็จในชีวิตสมรส งามตา วรินทร์านนท์และคณะได้สรุปจากผลการวิจัยหลายๆ ฉบับพบว่า การวัดคุณภาพชีวิตสมรสของสามีภรรยาไทย สามารถวัดได้หลายวิธี เช่น

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส หมายถึง ความสัมพันธ์ของผู้เป็นสามีและภรรยา กับคู่สมรสของตนทั้งทางด้านดีและไม่ดีเกี่ยวกับการแสดงความเห็นใจซึ่งกันและกัน การช่วยเหลือกันมาตลอดจนปริมาณความขัดแย้งห่างเหินไม่เข้าใจกันมีน้อยลง

๒. การปรับตัวระหว่างคู่สมรส หมายถึง ปริมาณความสัมพันธ์ระหว่างกันจากการรายงานของสามีหรือภรรยา ๔ ด้าน คือการมีความคิดการกระทำที่สอดคล้องกัน ความพึงพอใจต่อการการยึดเหนี่ยวผูกพันกันและการแสดงความรักใคร่ต่อกัน^{๑๓}

เกษม ต้นติพลาชีวะได้กล่าวถึง ปัจจัยพื้นฐานของการเสริมสร้างชีวิตครอบครัวให้มีคุณภาพ ๑๐ ประการดังนี้^{๑๔}

๑. รักอย่างมีเหตุผลครอบครัว ควรเริ่มต้นจากรากฐานของความรักรักอย่างมีเหตุผลไม่ใช่ความหลงใหล ซึ่งไม่จีรังยั่งยืนคนที่จะมีรักอย่างมีเหตุผลได้นั้น ต้องมีวุฒิภาวะพอสมควรและอยู่ในวัยสามารถเข้าใจเหตุผลของการมีครอบครัวและบทบาทหน้าที่ในครอบครัว

๒. ไม่สมรสด้วยเหตุผลทางการหาผลประโยชน์จากกันเป็นหลัก เช่น ฐานะการเงินความมีชื่อเสียงตำแหน่งยศ ฯลฯ เป็นการอยู่ร่วมกันแบบมีเงื่อนไขไม่มีความจริงใจต่อกันชีวิตคู่สมรสจะไม่ประสบความสำเร็จได้

๓. มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน ความเข้าใจเกิดขึ้นด้วยความสนใจและใส่ใจความรู้สึกของคนอื่นและมีการรับฟังสมาชิกในครอบครัว ต้องสามารถแสดงความรู้สึกได้อย่างเปิดเผยไม่ปิดบังกันและพร้อมจะช่วยเหลือกัน เพื่อลดปัญหาข้อขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้น การที่คนเราเข้าใจกันและกันจะลดปัญหาข้อขัดแย้งได้

๔. เห็นประโยชน์ของครอบครัวมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว สมาชิกในครอบครัวต้องมีความเสียสละไม่เห็นแก่ตัว พร้อมที่จะเป็นผู้ให้มากกว่าผู้ที่จะเป็นผู้รับ คนที่สมรสแล้วแต่ยังเที่ยวเตร่หาความสุขตามลำพังถือได้ว่า ขาดคุณลักษณะที่จะนำครอบครัวให้มีความสุขได้ เป็นการกระทำที่เห็นแก่ตัวถ้าต้องการให้ครอบครัวมีความสุข บางครั้งต้องลดละสิ่งที่เป็นส่วนตัวลงบ้าง

^{๑๒} Bahr, S.J. *Family Interaction*, (New York : Publishing Company, 1986), p.67, อ้างในมัลลิกา สมสกุล, “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในชีวิตสมรสของข้าราชการสำนักงานงบประมาณ”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๓.

^{๑๓} งามตา วรินทร์านนท์และคณะ, *การวิเคราะห์ดัชนีเชิงเหตุและผลของคุณภาพชีวิตสมรสในครอบครัวไทย*, หน้า ๒๔.

^{๑๔} เกษม ต้นติพลาชีวะ, *การบริหารชีวิตและสุขภาพ*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สนุกอ่าน, ๒๕๔๕), หน้า ๒๓, อ้างใน มัลลิกา สมสกุล, “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในชีวิตสมรสของข้าราชการสำนักงานงบประมาณ”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๐.

๕. มีการส่งเสริมซึ่งกันและกัน สมาชิกของครอบครัวต้องส่งเสริมสนับสนุนและยินดีในความสำเร็จของคนในครอบครัวทุกคน ไม่อิจฉาริษยาหรือชิงดีชิงเด่นกัน โดยถือว่าความสำเร็จของเขาเหมือนความสำเร็จของเราด้วย

๖. มีความซื่อสัตย์ต่อกัน สมาชิกของครอบครัวต้องประพฤติตนให้เป็นที่เชื่อถือไว้วางใจไม่โกหกหลอกลวง เป็นตัวอย่างที่ดีของลูกหลาน สร้างคุณธรรมให้ครอบครัวและสังคม

๗. ให้เกียรติและไว้วางใจกัน สมาชิกของครอบครัวต้องยกย่องให้เกียรติกันอย่างสม่ำเสมอ ไม่ก้าวร้าวหน้าที่ในการทำงานและเคารพสิทธิของกันและกันเมื่อมีข้อขัดแย้งกันเกิดขึ้นไม่ควรถกเถียงกันต่อหน้าผู้อื่น แม้แต่ลูกตนเอง ต้องอดทนต้องกล่าวถึงกันแต่ในแง่ดี

๘. ให้ความเคารพบุพการีของกันและกัน การปฏิบัติต่อญาติสามีหรือภรรยาเสมือนหนึ่งญาติของตนเองช่วยให้เกิดความรักกลมเกลียวกันมากขึ้น ความขัดแย้งอาจเกิดขึ้นหากไม่ยอมรับเรื่องครอบครัวเดิมของกันและกัน

๙. แสวงหาความสอดคล้องให้มาก คนแต่ละคนอาจมีภูมิหลังแตกต่างกัน แต่เมื่อสมรสกันแล้วก็ควรหาจุดร่วมที่มีความสอดคล้องคล้อยตามกันให้มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นค่านิยมความเชื่อความคิดเห็นทางการเมือง ศาสนา วัฒนธรรม รสนิยมและงานอดิเรก ถ้าสามารถปรับเข้าหากันได้ตั้งแต่แรกก็จะทำให้ครอบครัวราบรื่นลดความขัดแย้งลงได้

๑๐. สร้างความมั่นคงให้กับครอบครัว การสร้างครอบครัวต้องคำนึงถึงความมั่นคงโดยหวังผลระยะยาวอย่าคิดแบบนักลงทุนที่หวังทำกำไรระยะสั้นเท่านั้น เพราะชีวิตครอบครัวนั้นยาวไกลหากกระบวนการของครอบครัวขาดความมั่นคงความเสื่อมถอยต่างๆ จะเกิดขึ้นในครอบครัวจึงควรคิดอย่างรอบคอบเพื่อชีวิตครอบครัวอยู่ได้อย่างยั่งยืน^{๑๕}

สตินันท์กล่าวไว้ว่า คุณสมบัติของครอบครัวที่มีคุณภาพนั้นมีอยู่ ๖ ประการ^{๑๖} คือ

๑. การชื่นชมคุณค่าของคนในครอบครัว ซึ่งความพึงพอใจชื่นชมและเห็นคุณค่าซึ่งกันและกันนั้น ควรมีการแสดงออกอย่างชัดเจน เมื่อคนในครอบครัวแสดงความรู้สึกหรือกระทำว่ามีความพึงพอใจในกันและกัน ตระหนักถึงคุณค่าซึ่งกันและกัน มีความอบอุ่นใจและรักตัวเอง เห็นคุณค่าของตนเองและจะส่งผลให้ครอบครัวอบอุ่นและความมั่นคงของครอบครัว อีกทั้งยังช่วยหล่อหลอมสมาชิกของครอบครัวให้มีทัศนคติในแง่ดีต่อสังคมส่วนรวมด้วยบุคคลนั้นก็จะมีความสุข

๒. การมีเวลาอยู่ร่วมกัน หมายถึง การที่สมาชิกในครอบครัวได้ร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ และเป็นกิจกรรมที่ทุกคนเต็มใจและพึงพอใจ ไม่ใช่เพราะถูกบังคับหรือโดยบังเอิญกิจกรรมดังกล่าวได้แก่ การรับประทานอาหารร่วมกันอย่างพร้อมหน้า เล่นกีฬา ไปเที่ยวชมสถานที่ต่างๆ หรืออาจมีงานอดิเรกร่วมกัน

๓. การมีพันธะต่อความสุขและสวัสดิภาพของครอบครัวร่วมกัน คือ คนในครอบครัวต้องมีหน้าที่ส่งเสริมให้สมาชิกคนอื่นได้รับความสุขและมีสวัสดิภาพที่ดี เป็นการห่วงใยกันและกันอย่าง

^{๑๕} เกษม ตันติพลาชีวะ, การบริหารชีวิตและสุขภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สนุกอ่าน, ๒๕๔๕), หน้า ๒๔, อ้างใน มัลลิกา สมสกุล, “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในชีวิตสมรสของข้าราชการสำนักงบประมาณ”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๑.

^{๑๖} จัสมิน สุวรรณชีพ, “การศึกษาพฤติกรรมการสื่อสารเพื่อลดความขัดแย้งของคู่สมรส”, วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

แท้จริงในชีวิตประจำวัน ทุกวันนี้ทุกคนวุ่นวายกับการทำงานหรือการเรียนของแต่ละคนไม่มีเวลาว่าง แม้ในครอบครัวที่มีคุณภาพก็ประสบปัญหานี้ด้วยเช่นกัน แต่ว่าทุกในครอบครัวจะมานั่งลงพร้อมหน้า และเล่าสู่กันฟังถึงสิ่งที่ตนได้ทำหรือพบเจอมาแสดงให้เห็นว่าความจริงแล้ว ไม่ได้เป็นอุปสรรคของการห่วงใยสวัสดิภาพซึ่งกันและกัน

๔. การติดต่อสื่อสารระหว่างกันเป็นอย่างดี ครอบครัวที่ดีที่มีคุณภาพจะต้องมีการติดต่อปฏิสัมพันธ์ การสื่อสารระหว่างกันที่มากครอบครัวทั่วๆ ไป ที่มีปัญหาเนื่องจากไม่มีเวลาพูดคุยกันแต่ในครอบครัวที่มีคุณภาพจะมีการติดต่อสื่อสารกันโดยตรง มีเวลาสำหรับพูดคุยปรึกษาหารือกันอยู่เสมอสมาชิกในครอบครัวต่างเป็นผู้ฟังที่ดีและมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นก็จะนำมาพูดคุยกันไม่ปกปิดไม่เก็บไว้ในใจ แต่พยายามร่วมกันรับรู้ความรู้สึกของกันและกันแล้วเลือกวิธีที่ดีที่สุดสำหรับทุกคน

๕. การมีศรัทธาต่อศาสนา ครอบครัวที่มีคุณภาพไม่ว่าจะนับถือศาสนาใดก็ตามสมาชิกในครอบครัวจะมีความศรัทธาต่อศาสนานั้นในระดับสูงและมักมีกิจกรรมทางศาสนาด้วยกัน เช่น ไปทำบุญ เข้าวัดฟังเทศน์ร่วมกัน การที่คนในครอบครัวมีศรัทธาต่อศาสนาทำให้มีสติมีความอดทนต่อกัน มีการให้อภัยต่อผู้อื่น ควบคุมความโกรธได้และรู้จักที่จะช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม ซึ่งเป็นพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อสังคมโดยรวม

๖. การมีความสามารถในการจัดการกับภาวะวิกฤติในครอบครัวได้ดี เป็นการป้องกันปัญหาสังคมได้อีกทางหนึ่งกล่าวคือ ครอบครัวที่มีคุณภาพจะมีวิธีการที่ดีในการแก้ไขปัญหาหรือกอบกู้สถานการณ์ที่วิกฤติให้กลับคืนสู่สภาพดีได้ดังเดิม ถึงแม้ว่าการประสบปัญหาความทุกข์ยากจะเป็นธรรมชาติของทุกคนแต่ครอบครัวที่มีคุณภาพจะจัดการกับปัญหาต่างๆ ได้ดี แม้ในยามลำบากที่สุดก็ตามคนในครอบครัวจะมีความมั่นใจและไว้วางใจต่อกัน ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ร่วมกันต่อสู้กับปัญหาจนปัญหาคเล็ดลอยไม่ทอดถอยหรือแตกแยกไปคนละทาง

ไวท์และคณะ^{๑๗} ได้พัฒนาเครื่องมือวัดวุฒิภาวะด้านความใกล้ชิดผูกพันของสามีภรรยา โดยการวัด ๕ มิติ คือ ๑) ความสัมพันธ์แบบทั่วๆ ไป ๒) การมีความรักและห่วงใยซึ่งกันและกัน ๓) การมีวุฒิภาวะด้านเพศสัมพันธ์ ๔) การมีความรักและภักดี ๕) การมีการติดต่อสื่อสารอย่างใกล้ชิดและเปิดเผยต่อกันทำการศึกษาในคู่สามีภรรยาที่มีอายุ ๒๕-๒๙ ปี พบว่า ปริมาณการบรรลุวุฒิภาวะด้านความใกล้ชิดผูกพันของฝ่ายสามีมีบทบาทสำคัญในการทำนาย การปรับตัวในชีวิตสมรสของฝ่ายสามีและภรรยา ค่านิยมด้านชีวิตครอบครัวเป็นอีกตัวหนึ่งที่มีการวิจัยพบว่า ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตสมรสในสังคมค่านิยม ซึ่งคู่สมรสแต่ละฝ่ายนำติดตัวมาตั้งแต่เดิมจากครอบครัวของตนเป็นสิ่งสำคัญและส่งผลต่อการสร้างสัมพันธ์ภาพและการปรับตัวระหว่างกันในการครองชีวิตคู่

โสภา ขปิลมีเนท^{๑๘} กล่าวว่าไว้ว่า ชีวิตสมรสที่ประสบความสำเร็จมีลักษณะดังนี้

๑. มีชีวิตสมรสที่ยั่งยืนสมดังคำอวยพรของไทยที่ว่า “ให้อยู่ด้วยกันจนแก่จนเฒ่าถือน้ำเพชรร้อยดั่งทองกระบองยอดเพชร” แม้ว่าคู่สมรสจะผ่านเหตุการณ์เลวร้ายบางอย่าง เช่น ความยากจนแสน

^{๑๗} งามตา วรินทร์านนท์และคณะ, การวิเคราะห์ดัชนีเชิงเหตุและผลของคุณภาพชีวิตสมรสในครอบครัวไทย, หน้า ๖๖.

^{๑๘} มัลลิกา สมสกุล, “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในชีวิตสมรสของข้าราชการสำนักงานประมาณ”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๒๑.

สาหัสการทะเลาะเบาะแว้ง แต่ถ้าไม่ถึงขั้นที่ทำให้คู่สมรสแตกหักหรือหย่าร้างกัน ก็นับได้ว่าเป็นคู่สมรสที่ยั่งยืน

๒. มีชีวิตสมรสที่ผาสุก ทั้งสามีภรรยาต้องยอมรับว่าตนมีความสุขและรู้สึกว่าคุณสมรสมีความสุขและเมื่อถามถึงความรู้สึกของสมาชิกคนอื่นในครอบครัว ตลอดจนคนนอกครอบครัวก็เห็นพ้องต้องกันว่าคู่สมรสมีความสุข

๓. มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสของตน คู่สมรสที่มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสของตนมักเข้ากันได้ดีและมีความสุขเขาจะตอบรับ เมื่อมีผู้ถามคำถามว่า “สมมติว่าคุณกลับเป็นโสดใหม่ได้ คุณจะเลือกสมรสกับคู่สมรสคนปัจจุบันของคุณหรือไม่” คู่สมรสที่ตอบรับว่าใช่ในคำถามข้างต้นเขาอาจมีความขัดแย้งกันบ้าง แต่อาจมีสิ่งที่พอใจมากกว่าสิ่งที่ไม่พอใจกันและกันและสิ่งที่คู่สมรสไม่พอใจกันนั้นอาจไม่สำคัญจนคู่สมรสมองข้ามเสียได้

โดยสรุปว่า คุณภาพชีวิตสมรสมีผลมาจากปัจจัยทั้งภายนอกและภายในครอบครัวของสามีและภรรยา โดยเฉพาะการปรับตัวของทั้งสองฝ่าย เนื่องจากชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาการเปิดเผยต่อกันและการกระชับความสัมพันธ์กันในครอบครัว รวมทั้งการใช้วิธีการจัดการความขัดแย้งด้านบวกมากกว่าด้านลบ จุดเริ่มต้นที่สำคัญของชีวิตสมรส คือ การเลือกคู่ครอง เพราะการตัดสินใจในการเลือกคู่ครองนั้น เป็นการตัดสินใจที่สำคัญในชีวิตของคนเรา ผลจากการตัดสินใจในการเลือกคู่ครอง หมายถึง ความสุขความสมหวังหรือความล้มเหลวในชีวิตของคู่สมรส ฉะนั้น ก่อนที่จะตัดสินใจแต่งงานเราควรคิดอย่างรอบคอบและเตรียมตัวเตรียมใจให้พร้อม เพราะการวางรากฐานที่มั่นคงหรือการตั้งต้นที่ดีนั้น หมายถึง ได้ประสบความสำเร็จในชีวิตไปแล้วครั้งหนึ่งนั่นเอง

๒. ความมั่นคงในชีวิตสมรส

ดังที่ได้กล่าวไว้ว่า ความมั่นคงในชีวิตสมรสคือมีชีวิตคู่สมรสที่ยั่งยืนสอดคล้องกับแนวคิดของลูอิสและสเปนเนียร์ ได้กำหนดปัจจัยที่เป็นตัวอธิบายคุณภาพชีวิตสมรสและการมีความมั่นคงในชีวิตสมรสได้ ๓ ข้อดังนี้ คือ^{๑๙}

๑. มีทรัพยากรทางสังคมและทรัพยากรส่วนบุคคลในด้าน

๑.๑ ความคล้ายคลึงทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

๑.๒ ความพร้อมด้านวัตถุและจิตใจ เช่น ความพร้อมด้านวัตถุและจิตใจที่ระดับการศึกษา ระดับขั้นทางสังคมของบุคคล ทักษะการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การมองตนเองในแง่ดีการรู้จักซึ่งกันและกันก่อนสมรส

๑.๓ การเห็นแบบอย่างชีวิตสมรส เช่น คุณภาพชีวิตสมรสของบิดามารดา

๑.๔ การสนับสนุนจากบุคคลที่มีความสำคัญ เช่น บิดามารดา เพื่อนสนิท ญาติพี่น้อง เป็นต้น

^{๑๙} Lewis, R.A. and G.B. Spanier, Contemporary theories about the family, Therizing about the Quality and stability of marriage. In W.R. Burr et al (eds), (New York : The Free Press, 1979), p.89, อ้างใน งามตา วนิทานนท์และคณะ, การวิเคราะห์ดัชนีเชิงเหตุและผลของคุณภาพชีวิตสมรสในครอบครัวไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔.

๒. มีความพึงพอใจในชีวิตสมรส ในด้าน

๒.๑ ความพร้อมทางเศรษฐกิจของคู่สมรส เช่น รายได้ของครอบครัว ความพึงพอใจในอาชีพที่ทำอยู่

๒.๒ ความพึงพอใจของสามีต่อสถานภาพการทำงานนอกบ้านของภรรยา

๒.๓ ระยะเวลาของการแต่งงานและการมีบุตร

๒.๔ การมีส่วนร่วมทางสังคมของคู่สมรส

๓. ได้รับรางวัลจากปฏิสัมพันธ์ต่อกันของคู่สมรส

๓.๑ ได้รับการมองในแง่ดีจากคู่สมรส การชื่นชมให้กำลังใจและความสัมพันธ์ทางเพศ

๓.๒ ได้รับการตอบสนองทางอารมณ์จากคู่สมรส

๓.๓ ได้รับการสื่อสารระหว่างคู่สมรสอย่างมีประสิทธิภาพ

๓.๔ การปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม

๓.๕ การปลอดจากความขัดแย้งและประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหา การทำกิจกรรมร่วมกัน การเข้าร่วมพิธีทางศาสนา

โดยสรุปได้ว่า ความมั่นคงในชีวิตสมรสเกิดมาจากการที่คู่สมรสมีความพร้อมในด้านต่างๆ ดังนี้ คือ พื้นฐานทางสังคมของคู่สมรสที่คล้ายคลึงกัน ความพร้อมทางด้านจิตใจ ความพร้อมทางด้านสภาพเศรษฐกิจรายได้และการได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากบุคคลในครอบครัว และการยอมรับสภาพปัญหาของครอบครัว การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลการสื่อสารกันอย่างมีประสิทธิภาพของคู่สมรสและการปฏิบัติหน้าที่ต่อกันอย่างเหมาะสม มีกิจกรรมร่วมกันในครอบครัว การได้รับการตอบสนองทางอารมณ์จากคู่สมรสและการชื่นชมการให้กำลังใจกัน และความสัมพันธ์ทางเพศต่อกันของคู่สามีภรรยา ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความพึงพอใจในชีวิตสมรสทำให้ชีวิตสมรสมีคุณภาพ นอกจากนี้คุณภาพชีวิตสมรสยังมีผลมาจากปัจจัยทั้งภายนอกและภายในครอบครัวของสามีและภรรยา โดยเฉพาะการปรับตัวของทั้งสองฝ่าย เนื่องจากชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาการเปิดเผยต่อกันและการกระชับความสัมพันธ์กันในครอบครัว รวมทั้งการใช้วิธีการจัดการความขัดแย้งด้านบวกมากกว่าด้านลบ

๓. แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจในชีวิตสมรส

ความหมายของความพึงพอใจในชีวิตสมรสเบอร์^{๒๐} ได้กล่าวว่า ความพึงพอใจในชีวิตสมรสหมายถึง ความสุขที่ได้รับการตอบสนองของบุคคลกับสถานการณ์ในชีวิตสมรส เช่น ความพึงพอใจทางเพศหรือพึงพอใจในความเป็นคู่ชีวิต ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกแบบอัตวิสัยหรือนามธรรมของบุคคล

^{๒๐} Bahr, S.J, *Family Interaction*, (New York : Publishing Company, 1986), p.74, อ้างในฤทธิ ธีรภัทรพันธ์, “ปัจจัยทางจิตวิทยาที่เป็นตัวทำนายพฤติกรรมของมารดาไทยในการส่งเสริมพัฒนาการทางด้านอารมณ์ของเด็กวัยเรียน”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๕), หน้า ๔๐.

รอส ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจในชีวิตสมรสว่า เป็นการรับรู้ของบุคคลที่มีต่อสัมพันธภาพในครอบครัวในช่วงระยะเวลาหนึ่งๆ ว่ามากหรือน้อยเพียงใด และสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพครอบครัว^{๒๑}

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจในชีวิตสมรส คือ ระดับการรับรู้ต่อสัมพันธภาพในครอบครัว ความรู้สึกที่คู่สมรสรู้สึกเพลิดเพลิน มีความสุข มีความสบายใจและรู้สึกว่ามี ความมั่นคงในชีวิตสมรส และมีความพอใจในกันและกัน และมีความรู้สึกกว่าตนมีความสุข

โพรมน ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า ความพึงพอใจในชีวิตสมรสจะเกิดขึ้นได้เมื่อคู่สามีภรรยา มีพฤติกรรมต่อกันดังต่อไปนี้ คือ

๑. ต้องเอาใจใส่ดูแลและเอื้ออาทรต่อกัน ได้แก่ การเอาใจใส่ดูแลความเป็นอยู่ทุกสิ่งทุกอย่าง เช่น การเอาใจใส่ดูแลสุขภาพชีวิตประจำวันการใช้จ่ายเงินทองความสะอาด ฯลฯ

๒. ต้องรู้จักคนที่เรารัก หมายความว่าภรรยาและสามีต้องรู้จักและเข้าใจกันให้ดีรู้ว่าคู่สมรสของตนชอบหรือไม่ชอบอะไร มีความแตกต่างหรือเหมือนกันตรงไหน

๓. ต้องเคารพกันและกัน หมายความว่า คู่สมรสต้องให้ความเคารพนับถือกันรู้จักรับฟังกัน ในการแสดงความคิดเห็นทั้งที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย รู้จักการเกรงใจกัน

๔. ต้องมีความรับผิดชอบ หมายความว่า ต้องแสดงบทบาทคู่สมรสที่ดีหากมีการแสดงบทบาทไม่เหมาะสม ต้องแสดงความรับผิดชอบไม่ละเลยต่อการกระทำที่ไม่ถูกต้อง

๕. ต้องมีความไว้วางใจกัน หมายถึง ระหว่างคู่สมรสต้องมีความเชื่อถือเชื่อใจและความไว้วางใจกัน คู่สมรสต้องมีความรู้สึกสบายหรือไม่มีความหวาดกลัวต่อกัน

๖. ให้กำลังใจกัน อาจเป็นคำพูดร่วมด้วยท่าทางพร้อมที่จะสนับสนุนเสมอชมเชยในสิ่งที่ได้ทำถูกต้อง ชี้แนะทางออกหลายๆ ทาง ให้มีทางเลือกและให้คู่สมรสเลือกเองได้

๗. ต้องให้อภัยกัน วิธีการคือ การใช้เวลาแก่ตนเองในการคลายความโกรธและพูดกันอย่างมีเหตุผล เมื่อเข้าใจแล้วก็ให้อภัยกัน อย่าพยายามที่จะเอาชนะหรือเอาเปรียบกัน

๘. ต้องรู้จักสื่อสารในครอบครัวให้ถูกต้องตามกาลเทศะ

๙. ต้องใช้เวลาด้วยกันอย่างมีคุณค่าและมีคุณภาพ

๑๐. ต้องมีการปรับตัวตามภาวะที่เปลี่ยนแปลงของสมาชิกในครอบครัว

๑๑. ต้องรู้จักภาระหน้าที่ในครอบครัวและให้ความช่วยเหลือกัน

๑๒. ต้องมีความใกล้ชิดทางสัมผัส^{๒๒}

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจในชีวิตสมรส คือ เอาใจใส่ดูแลและเอื้ออาทรต่อกัน รู้จักคนที่เรารักเคารพกันและกัน มีความรับผิดชอบ มีความไว้วางใจกัน ให้กำลังใจกัน ให้อภัยกัน รู้จักสื่อสารในครอบครัว ใช้เวลาด้วยกันอย่างมีคุณค่า มีการปรับตัวตามภาวะที่เปลี่ยนแปลง ต้องรู้จักภาระหน้าที่ในครอบครัว มีความใกล้ชิดทางสัมผัส

^{๒๑} นฤภรณ์ ธีรภัทรพันธ์, “ปัจจัยทางจิตวิทยาที่เป็นตัวทำนายพฤติกรรมของมารดาไทยในการส่งเสริมพัฒนาการทางด้านอารมณ์ของเด็กวัยเรียน”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๔๐.

^{๒๒} สายสุรีย์ จุติกุล, ความรักความอบอุ่นในครอบครัว, (กรุงเทพมหานคร:บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัดมหาชน, ๒๕๓๙), หน้า ๑๕ – ๒๔.

ดังที่ลูอิสและสเปนเนียร์ได้เสนอแนวคิดไว้กล่าวว่า มีปัจจัยที่มีความสำคัญต่อคุณภาพชีวิตสมรส ๓ ประการ ดังนี้ คือ^{๒๓}

๑. ปัจจัยก่อนการสมรส เป็นปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยทางสังคมของคู่สมรส มีปัจจัยที่มีความสำคัญต่อคุณภาพชีวิตสมรสประกอบด้วย

๑.๑ ความคล้ายคลึงกันของคู่สมรส เช่น เชื้อชาติ สถานภาพทางเศรษฐกิจสังคม ศาสนา สติปัญญา อายุ คู่สมรสที่มีความคล้ายคลึงกันในลักษณะดังกล่าว ย่อมมีคุณภาพชีวิตสมรสที่ดีกว่า

๑.๒ คุณลักษณะของคู่สมรส ได้แก่ ระดับการศึกษา สุขภาพทางกายและสุขภาพจิต อายุแรกสมรส ชนชั้นทางสังคม ความคุ้นเคยกันระหว่างผู้ชายและผู้หญิง

๑.๓ แบบอย่างจากบิดามารดา หมายถึง คุณภาพชีวิตสมรสของครอบครัวของคู่สมรส ความสุขในวัยเด็กและความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสกับบิดามารดา

๑.๔ สิ่งสนับสนุนอื่นๆ เช่น การเห็นด้วยของบิดามารดาในคู่สมรสของบุตร

๒. ปัจจัยการสมรสเป็นปัจจัยที่มีบทบาทต่อความพึงพอใจในชีวิตสมรสและความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสประกอบด้วย

๒.๑ สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ สถานภาพทางอาชีพของผู้ชายและผู้หญิง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจในครอบครัวและรายได้ของครอบครัว

๒.๒ การทำงานของภรรยาจะเกี่ยวข้องกับความพึงพอใจในงานของฝ่ายหญิงและความเห็นพ้องของสามีต่องานของภรรยา

๒.๓ องค์ประกอบในครัวเรือน ได้แก่ การมีบุคคลอื่นอาศัยอยู่ร่วมกันกับคู่สมรสหรือการที่คู่สมรสอาศัยอยู่กับครอบครัวเดิม คู่สมรสสามารถตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ด้วยตนเองได้หรือไม่

๒.๔ อิทธิพลของสังคมรอบตัวคู่สมรส ได้แก่ ความเห็นพ้องของเพื่อนและญาติพี่น้องในการสมรสการติดต่อสัมพันธ์กับเพื่อนของคู่สมรสความแออัดในครอบครัว

๒.๕ การมีทัศนคติที่ดีต่อชีวิตสมรส เช่น ความคล้ายคลึงในการรับรู้ การสื่อสารระหว่างคู่สมรส การประเมินคุณค่าของบุคคลอื่น ความสอดคล้องกันของค่านิยมระหว่างคู่สมรส

๒.๖ ความพึงพอใจระหว่างคู่สมรส ถ้าหากคู่สมรสมีความรู้สึกพึงพอใจสูงจะเป็นผลดีต่อคุณภาพชีวิตสมรส ซึ่งอาจเกิดจากความสอดคล้องกันในด้านเพศสัมพันธ์และมีรสนิยมทางเพศตรงกัน ความรักและความนับถือซึ่งกันและกัน

๒.๗ ประสิทธิภาพการสื่อสารระหว่างคู่สมรส หมายถึง การมีประสิทธิภาพสูงในการสื่อสาร เพราะสามารถสื่อสารให้เข้าใจกันได้โดยใช้คำพูดและไม่ใช้คำพูด ความเข้าใจกันระหว่างคู่สมรส ความเห็นอกเห็นใจกัน

๒.๘ การมีบทบาทที่สอดคล้องกันระหว่างคู่สมรส จะทำให้ชีวิตคู่สมรสมีคุณภาพชีวิตที่ดี เช่น มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีบุคลิกภาพที่คล้ายกัน เป็นต้น

^{๒๓} Lewis, R.A. and G.B. Spanier, Contemporary theories about the family, Therizing about the Quality and stability of marriage, In W.R. Burr et al (eds), (New York :The Free Press, 1979), p.89, อ้างใน สมเกียรติ เบญจศาสตร์, “ภาวะความไม่มั่นคงในชีวิตสมรสในจังหวัดนครราชสีมา”, ดุษฎีนิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑), หน้า ๒๐ – ๒๒.

๒.๙ การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ได้แก่ การอยู่ร่วมกันฉันท์เพื่อนพ้องโดยการมีกิจกรรมร่วมกันและช่วยกันแก้ไขปัญหาความมีอิทธิพลต่อจิตใจและอารมณ์ซึ่งกันและกันของคู่สมรส^{๒๔}

๓. แรงผลักดันจากภายนอกและแรงดึงดูดของคู่สมรส จากทางเลือกถือเป็นปัจจัยควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตสมรสกับความมั่นคงในชีวิตสมรสอีกทีหนึ่งแบ่งเป็น ๒ ปัจจัย ดังนี้

๓.๑ แรงผลักดันจากภายนอก ได้แก่ บรรทัดฐานทางสังคมแรงบังคับจากสถาบันอื่นๆ เช่น กฎหมาย สังคม ศาสนา ฯลฯ

๓.๒ แรงดึงดูดของคู่สมรสจากทางเลือกที่เกิดจากการเปรียบเทียบผลได้และผลเสียในชีวิตสมรส ผลได้ หมายถึง สิ่งดึงดูดให้คู่สมรสมีโอกาสอยู่ร่วมกัน ส่วนผลเสีย ได้แก่ ความเครียด ความขัดแย้งปัญหาในการสื่อสารระหว่างคู่สมรส การขาดความกลมเกลียวกัน ซึ่งทั้งผลได้และผลเสียจะเป็นสิ่งบ่งบอกถึงคุณภาพชีวิตสมรสและเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจของคู่สมรส และชี้ให้เห็นถึงความมั่นคงในชีวิตสมรสด้วย^{๒๕}

ชีวิตสมรสโดยทั่วไปเริ่มต้นจากคนสองคนที่รักชอบพอกัน ซึ่งเติบโตมาจากครอบครัวที่แตกต่างกันมีประสบการณ์ในชีวิตที่ไม่เหมือนกัน เมื่อมาใช้ชีวิตอยู่ด้วยกัน ย่อมเกิดความขัดแย้งในเรื่องต่างๆ ความแตกต่างเหล่านี้ อาจเป็นสาเหตุที่ทำให้ชีวิตสมรสล้มเหลวได้ จากทฤษฎีดังกล่าวข้างต้นพบว่า ความพึงพอใจในชีวิตสมรสขึ้นอยู่กับตัวแปรในด้านต่างๆ ทั้งที่เป็นตัวแปรก่อนการสมรสซึ่งเป็นตัวแปรส่วนบุคคลและตัวแปรทางสังคมของคู่สมรสรวมทั้งตัวแปรการสมรสประกอบด้วยความคล้ายคลึงกันทางอายุ อายุแรกสมรส ระยะเวลาการสมรส จำนวนบุตร ความคล้ายคลึงกันทางการศึกษา ระยะเวลาความคุ้นเคยก่อนการสมรส รายได้ของครอบครัว ภาวะสุขภาพแบบอย่างจากชีวิตสมรสของบิดามารดา ประสิทธิภาพการสื่อสาร ความเป็นเพื่อนคู่ชีวิต ความด้อยเปรียบสัมพันธ์ ความสมานฉันท์ทางบทบาทและความสุขในด้านเพศสัมพันธ์ ความพึงพอใจในชีวิตสมรสจำเป็นต้องมีความพร้อมของครอบครัวการเตรียมตัวเป็นครอบครัวใหม่ รวมทั้งการกำหนดบทบาทของคนในครอบครัวและทุกคนรับรู้และปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่และคู่สมรสมีความคาดหวังต่อกัน รวมทั้งมีการปรับบทบาทเพื่อความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องและลดความขัดแย้ง ทำให้ครอบครัวเกิดความมั่นคงและทำให้ชีวิตสมรสมีคุณภาพต่อไป

๒.๑.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับความไม่มั่นคงในชีวิตสมรส

ความไม่มั่นคงในชีวิตสมรส หมายถึง สภาวะความไม่มั่นคงในชีวิตสมรสและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความไม่มั่นคงในชีวิตสมรส ความล้มเหลวในชีวิตสมรส ซึ่งอาจเกิดจากการเสียชีวิตของสมาชิกซึ่งนำไปสู่การหย่าร้างหรือแยกทางกัน การแยกกันโดยการตกลงอย่างไม่เป็นทางการอัน

^{๒๔} Lewis, R.A. and G.B. Spanier, *Contemporary theories about the family, Therizing about the Quality and stability of marriage*, In W.R. Burr et al (eds), (New York: The Free Press, 1979), p. 90, อ้างใน สมเกียรติ เบญจศาสตร์, “ภาวะความไม่มั่นคงในชีวิตสมรสในจังหวัดนครราชสีมา”, *ดัชนีนิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑), หน้า ๒๒-๒๔.

^{๒๕} Lewis, R.A. and G.B. Spanier, *Contemporary theories about the family, Therizing about the Quality and stability of marriage*, In W.R. Burr et al (eds), (New York: The Free Press, 1979), p. 91, อ้างใน สมเกียรติ เบญจศาสตร์, “ภาวะความไม่มั่นคงในชีวิตสมรสในจังหวัดนครราชสีมา”, *ดัชนีนิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑), หน้า ๒๕.

เป็นการสิ้นสุดความสัมพันธ์แบบสามีภรรยาหรือคู่อยู่กิน ไม่ว่าจะโดยพฤตินัยหรือนิตินัยก็ตามการมีคุณภาพชีวิตคู่สมรสที่ต่ำ การสลายตัวของชีวิตคู่สมรส การหย่าร้าง ความแตกแยกในชีวิตคู่สมรสหรือการทอดทิ้ง ซึ่งความหมายต่างๆ เหล่านี้ อาจมีความสัมพันธ์กัน แต่สามารถแยกออกจากกันได้ตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยคงที่และการกระทำทางสังคมที่เป็นตัวชี้วัดการคาบเกี่ยวกันในการตัดขาดจากชีวิตสมรส เช่น การแสดงออกในทางกฎหมาย ในกรณีที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาชีวิตสมรสได้ โดยการหย่าร้างหรือการแยกกันอยู่อย่างถาวร หรือการแตกแยกในชีวิตสมรสเป็นการตัดขาดจากกันของคู่สมรส โดยสมัครใจ โดยการหย่าร้างหรือการแยกกันอยู่หรืออาจสมัครใจที่จะตัดขาดจากกันไปจนตายหรือละทิ้งกันไป แต่มีมโนทัศน์ต่างกันบางกรณี เช่น ความล้มเหลวในชีวิตสมรส หมายถึง การหย่าร้างตามกฎหมายหรือแยกทางกันอย่างถาวรตามความสมัครใจของคู่สมรส แต่ความล้มเหลวในอีกมโนทัศน์หนึ่ง หมายถึง การจากกันโดยไม่สมัครใจ ซึ่งเกิดจากการตายหรือการทอดทิ้งไปของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง คุณภาพชีวิตสมรสที่ต่ำพิจารณาได้จากการมีระดับของการปรับปรุงตัวต่ำ ความพึงพอใจต่ำ ไม่มีความสุขในความสัมพันธ์ต่อกันและกัน การทำหน้าที่อย่างไม่เพียงพอของคู่สมรสแต่การมีคุณภาพชีวิตสมรสที่ต่ำ ไม่จำเป็นต้องนำไปสู่การหย่าร้างแยกกันอยู่หรือการละทิ้งกันก็ได้^{๒๖}

ความไม่มั่นคงในชีวิตสมรสแบ่งเป็น ๓ ระดับ คือ

๑. ในขั้นของความรู้สึกนึกคิด เป็นขั้นที่คู่สมรสรู้สึกว่าชีวิตสมรสของตนมีปัญหาเกิดขึ้น
๒. ขั้นของการรับรู้ในความสัมพันธ์ชีวิตคู่สมรส เป็นขั้นของการรับรู้ว่าคุณภาพความสัมพันธ์ของตนเองคู่สมรสนั้น มีความสัมพันธ์ที่เป็นไปอย่างไม่ราบรื่น แต่สิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ก็คือการกระทบกระทั่งและมีข้อขัดแย้งเกิดขึ้น ความขัดแย้งจึงเป็นสิ่งที่คู่สมรสไม่ได้คาดหวังหรือปรารถนาให้เกิดขึ้นสิ่งเหล่านี้เป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาครอบครัวตามมา
๓. ขั้นของพฤติกรรมที่แสดงออก ซึ่งเป็นขั้นของการแสดงออกคู่สมรสถึงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของความไม่มั่นคงในชีวิตสมรส^{๒๗}

ปัญหาความสัมพันธ์ภายในครอบครัวทำให้ครอบครัวแตกแยกได้ เป็นการทำลายสถาบันครอบครัว ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับสมาชิกภายในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างสามีภรรยาผู้เป็นหัวหน้าหรือผู้นำครอบครัวที่เกิดมีปฏิสัมพันธ์ที่ขัดกัน อาทิความคิดเห็นที่แตกต่างกันไม่รับรู้หรือไม่เข้าใจความรู้สึกของคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งการสื่อสารที่ไม่เข้าใจกัน หรือมีบทบาทที่ไม่สอดคล้องกันเป็นต้น ซึ่งความขัดแย้งนี้อาจนำไปสู่การจบความสัมพันธ์ลงได้ หากว่าคู่สมรสไม่พยายามเข้าใจซึ่งกันและกันหรือไม่ร่วมมือกันหาทางเลือกที่ดีในการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น นอกจากนี้สตรีไทยจำนวนไม่น้อยถูกทารุณกรรม ถูกทำร้ายร่างกายและจิตใจจากครอบครัว การมีภาระความเป็นหม้ายเมื่อต้องหย่าร้างจากสามีหรือสามีตายและสตรีไทยจะทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัวเพียงคนเดียว

การหย่ามิได้เกิดขึ้นจากสาเหตุใดสาเหตุหนึ่ง โดยเฉพาะแต่สิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ก็คือการกระทบกระทั่งและมีข้อขัดแย้งเกิดขึ้น การหย่าร้างแต่อาจเกิดจากหลายๆ ปัจจัยรวมกันดังนี้

^{๒๖} บุญประครอง ภาณุรัตน์, “ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความไม่มั่นคงในชีวิตสมรส : ศึกษากรณีสตรีที่สมรสแล้วภาครัฐบาลรัฐวิสาหกิจและเอกชน”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑).

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

๑. ปัญหาเศรษฐกิจ ซึ่งเกิดจากรายได้ไม่พอกับรายจ่าย ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ไม่คิดทำมาหากิน เมื่อฐานะทางการเงินไม่มั่นคง คู่สมรสอาจหงุดหงิด ทะเลาะเบาะแว้งกันหรือแก้ปัญหาวิธีผิดๆ

๒. ปัญหาด้านความประพฤติและสังคม เช่น การชอบดูหมิ่นเยาะเย้ย ประชดประชัน ก้าวร้าว หยาบคาย ไม่ซื่อตรงนอกใจ ขาดความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจกัน ขาดความรับผิดชอบ

๓. ปัญหาด้านอารมณ์และจิตใจ หากคู่สมรสไม่บรรลุวุฒิภาวะทางอารมณ์ เช่น เอาแต่ใจตัวเอง ขาดเหตุผล ชอบหึงหวง โมโหหุดเหี่ยว โกรธง่าย

๔. ปัญหาสุขภาพอนามัย เช่น คู่สมรสมีกลิ่นตัวแรง ร่างกายสกปรกเป็นโรคเจ็บป่วยเรื้อรัง ติดสุราและเสพยาเสพติด เป็นต้น

๕. ปัญหาเรื่องเพศสัมพันธ์ เช่น การไม่ยอมร่วมหลับนอนด้วยความจำใจในบทบาทและพฤติกรรมทางเพศ ความเบี่ยงเบนทางเพศนอกใจคู่สมรส เป็นต้น^{๒๘}

๒.๑.๑.๓ แนวคิดเกี่ยวกับสัมพันธภาพในชีวิตสมรส

๑. ความสำคัญของสัมพันธภาพในชีวิตสมรส

ดังที่เบลสกี^{๒๙} ได้สรุปรูปแบบความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับการเป็นบิดามารดาไว้ว่าการเป็นบิดามารดาจะมีความสัมพันธ์กับสัมพันธภาพของคู่สมรส และสัมพันธ์กับพฤติกรรมและพัฒนาการของทารก โดยเริ่มตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์ ซึ่งเป็นระยะของการเตรียมตัวจะเป็นมารดา เมื่อสามีและภรรยามีความรู้สึกพอใจซึ่งกันและกัน ก็จะยินดีต่อการมีสมาชิกใหม่ ทำให้สตรีไทยตั้งครรภ์มีเจตคติที่ดีต่อการตั้งครรภ์เกิดความสุขกับการตั้งครรภ์ ซึ่งจะเป็นอย่างองค์ประกอบที่จะพัฒนาต่อไปถึงขั้นการเตรียมตัวเป็นมารดาและการเลี้ยงดูทารกต่อไป

สอดคล้องกับแซนนอนและบาพิทซ์^{๓๐} กล่าวว่า ความสัมพันธ์อันดีของสามีต่อภรรยาตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์จะทำให้ภรรยาเกิดความมั่นใจ มีความมั่นคงทางอารมณ์ มั่นคงต่อชีวิตสมรสมีความคาดหวังมุ่งมั่นตั้งใจและเตรียมพร้อมต่อบุตรที่จะเกิดมาดูแลเช่นเดียวกับพี่เดอร์สันและไพรซ์กล่าวว่าการสนับสนุนของสามีมีอิทธิพลในทางบวกต่อบทบาทการเป็นมารดาของเด็กในวัยทารก^{๓๑} ดังนั้นสัมพันธภาพในชีวิตสมรสในขณะตั้งครรภ์มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นแหล่งสนับสนุนที่สำคัญต่อการปรับตัวต่อบทบาทการเป็นมารดาที่ดี ซึ่งมีผลให้มารดาให้การเลี้ยงดูบุตรด้วยการให้ความรักความอบอุ่นและใช้เหตุผลกับบุตรมากกว่ามารดาที่มีสัมพันธภาพสมรสไม่ดีสัมพันธภาพระหว่างคู่สมรสที่ดีจึงมีความสำคัญอย่างมากต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของบิดาในระยะหลังคลอด เมื่อบิดาได้รับ

^{๒๘} วันทนี วาสิกะสินและคณะ, **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๗๕.

^{๒๙} วันเพ็ญ กุลนริศ, “ความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติต่อการตั้งครรภ์ภาพลักษณ์สัมพันธภาพของคู่สมรสกับการปรับตัวต่อการเป็นมารดาของหญิงวัยรุ่นในระยะตั้งครรภ์”, **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๐).

^{๓๐} จินตนา วัชรสินธุ์, “ความสัมพันธ์ระหว่างความวิตกกังวลสัมพันธภาพในชีวิตสมรสกับการปรับตัวต่อบทบาทการเป็นมารดาของหญิงครรภ์แรก”, **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหิดล, ๒๕๓๓).

^{๓๑} วังนิ ไทงาม, “ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะเด็กตามพื้นฐานอารมณ์กับรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของมารดา : กรณีศึกษามารดาของเด็กวัยก่อนเรียนในโรงเรียนอนุบาลเอกชนเขตพระโขนงกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๙).

การสนับสนุนจากการดาเมื่อใดควรจะสามารถหลีกเลี่ยงหรือไม่ควรไปเกี่ยวข้องก็จะทำให้ไม่บาดหมางกันและมีสัมพันธภาพระหว่างคู่สมรสที่ดีต่อไป

๒. ความหมายของสัมพันธภาพในชีวิตสมรส

จูไรรัตน์ เสนพงศ์ให้ความหมายของสัมพันธภาพระหว่างสามีและภรรยาว่าหมายถึงการที่คู่สมรสปรับตัวเข้าหากัน ภายหลังแต่งงานโดยพยายามหลีกเลี่ยงปัญหาหรือพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่ทำให้สามีภรรยาไม่เข้าใจกัน โดยการทำให้สามีภรรยามีความพึงพอใจซึ่งกันและกัน มีความสนใจและปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน พยายามปฏิบัติตามที่ความคาดหวังของทั้งสองฝ่ายเพื่อความมั่นคงในชีวิตสมรส^{๓๒}

วันเพ็ญ กุลนริศและจินตนา วัชรสินธุ์ได้ให้ความหมายของสัมพันธภาพในชีวิตสมรส หมายถึง การปฏิสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาที่มีต่อกันในการดำเนินชีวิตครอบครัวเกี่ยวกับความพึงพอใจในชีวิตสมรส^{๓๓} การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในครอบครัว การแสดงความรักใคร่ผูกพันการเผชิญปัญหาในครอบครัวการช่วยเหลือและพฤติกรรมทางเพศ^{๓๔}

นอกจากนี้ นักสังคมวิทยาและนักวิชาการครอบครัวมักจะให้ความหมายของคุณภาพชีวิตสมรสไว้หลายมิติ^{๓๕} ดังนี้

๑. การปรับตัวในชีวิตสมรส เป็นทั้งมีความหมายทั้งในแง่ของการประเมินประสบการณ์ในชีวิตสมรสในแง่มุมต่างๆ ประกอบด้วย

๑.๑ ความเห็นที่สอดคล้องกันระหว่างสามีภรรยาเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ที่ถือว่าเป็นประเด็นสำคัญ

๑.๒ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมและความสนใจร่วมกัน

๑.๓ การแสดงออกถึงความรัก ความไว้วางใจต่อกันอย่างเปิดเผย

๑.๔ การมีเรื่องที่ต้องบ่นหรือขัดข้องน้อยใจ

๑.๕ การมีความรู้สึกโดดเดี่ยว อ้างว้าง หรือมีความทุกข์ หงุดหงิด น้อยใจ

๒. ความพึงพอใจในชีวิตสมรส หมายถึง มีความรู้สึกนึกคิดเชิงอัตวิสัยในลักษณะของความสุขความเพลิดเพลินความสุข ซึ่งสามีภรรยาได้รับโดยพิจารณาจากชีวิตคู่สมรสในแง่มุมต่างๆ ทุกด้าน เช่น ความพึงพอใจทางเพศความเป็นเพื่อนคู่ชีวิต เป็นต้น

๓. ความสุขในชีวิตสมรส ซึ่งดังที่กล่าวมานี้มีความหมายใกล้เคียงกับความพึงพอใจในชีวิตสมรสอย่างมาก โดยกล่าวถึงมิติของความพอใจและมิติของความเครียด ซึ่งมีอิสระต่อกันแต่ต่างก็สัมพันธ์กัน

^{๓๒} จูไรรัตน์ เสนพงศ์, “ความสัมพันธ์ระหว่างแบบแผนการอบรมเลี้ยงดูของมารดาสัมพันธภาพระหว่างบิดามารดากับความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กวัยก่อนเรียน”, *วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓).

^{๓๓} วันเพ็ญ กุลนริศ, “ความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติต่อการตั้งครุภาพลักษณะสัมพันธภาพของคู่สมรสกับการปรับตัวต่อการเป็นมารดาของหญิงวัยรุ่นในระยะตั้งครรภ์”, *วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๐).

^{๓๔} จินตนา วัชรสินธุ์, “ความสัมพันธ์ระหว่างความวิตกกังวลสัมพันธภาพในชีวิตสมรสกับการปรับตัวต่อบทบาทการเป็นมารดาของหญิงครรภ์แรก”, *วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต*, หน้า ๕.

^{๓๕} จูไรรัตน์ เสนพงศ์, “ความสัมพันธ์ระหว่างแบบแผนการอบรมเลี้ยงดูของมารดาสัมพันธภาพระหว่างบิดามารดากับความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กวัยก่อนเรียน”, *วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต*, หน้า ๓๐.

พันธ์กับความสุขในชีวิตสมรสโดยความพึงพอใจมีความสัมพันธ์ทางบวก ส่วนความเครียดมีความสัมพันธ์ทางลบกล่าวคือ ความสุขในการสมรสมองในลักษณะที่เป็นการสร้างความสมดุลระหว่างความพอใจกับความเครียดความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การสร้างความสมดุลในเรื่องเพศสัมพันธ์ย่อมนำมาซึ่งความพึงพอใจของคู่สมรสและถือเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้ชีวิตคู่ราบรื่นและเป็นสุข อันจะให้เกิดความรักความนับถือและความร่วมมือ หรืออีกความหมายหนึ่งคือการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างมีความสุขมนุษย์ไม่สามารถที่จะอยู่อย่างโดดเดี่ยวตามลำพังได้ จำเป็นต้องอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมจึงต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กันอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นในด้านส่วนตัวการเรียนหรือการทำงาน การมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่น จะทำให้การติดต่อและการปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่นเป็นไปได้ด้วยดีทำให้เกิดความสุขในการดำเนินชีวิต

ซึ่งจากการศึกษาของบรูม^{๓๖} พบว่าการปรับตัวต่อการเป็นบิดามารดาเป็นภาวะความเครียดอย่างหนึ่ง การส่งเสริมสัมพันธภาพภายในครอบครัว ซึ่งเป็นการสร้างให้เกิดความรักความอบอุ่นภายในครอบครัวในเรื่องบทบาทหน้าที่ของคู่สมรส การสื่อสารระหว่างคู่สมรส เป็นต้น หากคู่สมรสมีความเข้าใจและมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน จะช่วยให้การปรับตัวต่อภาวะความเครียดนั้นผ่านไป ด้วยดีความผูกพันที่ดีของสามีภรรยา การให้ความเอาใจใส่ห่วงใยและช่วยเหลือภรรยาในการแบ่งเบาภาระหน้าที่งานบ้านจะช่วยให้ภรรยามีเวลาพักผ่อนมากขึ้นและลดความตึงเครียดของภรรยาได้

๓. ทฤษฎีเกี่ยวกับสัมพันธภาพในชีวิตสมรส

ปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวที่เพิ่มความผูกพันด้วยความเคารพรักและเอื้ออาทรต่อกันและกันจากการศึกษาเอกสารและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องได้จากทฤษฎีแรงสนับสนุนทางสังคมแบ่งระดับของการสนับสนุนทางสังคมเป็น ๓ ระดับได้แก่ ระดับมหภาค ระดับกลาง และระดับจุลภาคนั้นความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาหรือคนรัก จัดเป็นการสนับสนุนในระดับจุลภาค ซึ่งมีเป็นความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดที่สุด เนื่องจากเชื่อว่าสิ่งสำคัญของการสนับสนุนทางสังคมในระดับนี้มาจากการให้การสนับสนุนทางอารมณ์อย่างลึกซึ้งในสังคมปัจจุบัน บทบาทหน้าที่ของสามีภรรยาในครอบครัว อาจจะแยกไม่ออก เนื่องจากทั้งสามีและภรรยาต้องช่วยกันทำงานเพื่อหารายได้ให้เพียงพอต่อการใช้จ่ายในครอบครัวแต่บทบาทหน้าที่ที่ถือเป็นบทบาทสำคัญที่คู่สามีภรรยาควรตระหนักและให้ความสำคัญคือ บทบาทการปฏิบัติตนฐานะสามีภรรยาในชีวิตสมรส ไม่นอกใจซึ่งกันและกันและให้กำลังใจให้เกียรติกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทำให้ชีวิตสมรสมีความสุขได้^{๓๗}

^{๓๖} Broom, Betty L, "Consensus about the marital relation ship during transition to paren thood", **Nursing search**, 33, 4 (July-August 1984):223-228, อ้างใน สฤษฎี จันทร์หอม, "ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับพฤติกรรมในการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดาในครอบครัวกรรมกรก่อสร้างเขตกรุงเทพมหานคร", **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๗), หน้า ๓๘.

^{๓๗} ลดาวัลย์ สำแดง, "คุณภาพชีวิตสมรสของคู่สมรสในเขตตำบลทุ่งหลวง อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี", **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐).

ชนิดของแรงสนับสนุนทางสังคม

ซึ่งมีหลักการที่สำคัญของแรงสนับสนุนทางสังคมและซึ่งยังมีแนวความคิดของเซเฟอร์และคณะ^{๓๘} ซึ่งได้แบ่งชนิดของแรงสนับสนุนทางสังคมออกเป็น ๓ ประเภท ประกอบด้วยได้แก่แรงสนับสนุนทางด้านอารมณ์ ด้านข้อมูลข่าวสารและด้านวัตถุสิ่งของหรือบริการ

เฮาส์^{๓๙} กล่าวว่าแรงสนับสนุนทางสังคมเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่สัมพันธ์กันประกอบด้วยการสนับสนุน ๔ ประเภท ได้แก่ การสนับสนุนด้านอารมณ์ ด้านการประเมินเปรียบเทียบ พฤติกรรมด้านข้อมูลข่าวสารและด้านสิ่งของเงินหรือบริการ

คาห์น^{๔๐} ผลของแรงสนับสนุนทางสังคมแบ่งการสนับสนุนทางสังคมออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่ ความผูกพันทางอารมณ์และความคิด การยืนยันและรับรองเห็นพ้องต่อพฤติกรรมของกันและกันและการให้ความช่วยเหลือ

ทอยส์กล่าวถึง การสนับสนุนทางสังคมตามแนวคิดของแคปแลนด์ว่าเป็นระดับของความต้องการพื้นฐานทางสังคมของบุคคล ซึ่งเกิดจากการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคมและแบ่งการสนับสนุนไว้ ๕ อย่าง คือ ๑. ด้านอารมณ์ หมายถึง ข้อมูลที่ทำให้ทุกคนเชื่อว่าเขาได้รับความรักและการดูแลเอาใจใส่ซึ่งมักได้รับความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและมีความผูกพันลึกซึ้งต่อกัน ๒. ด้านการยอมรับและเห็นคุณค่า หมายถึง ความรู้สึกที่บอกให้ทราบว่าบุคคลนั้นมีคุณค่าและเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น ๓. ด้านการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม หมายถึง การแสดงออกที่บอกให้รู้ว่าบุคคลนั้นเป็นสมาชิกหรือเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและมีความผูกพันระหว่างกัน ๔. ด้านข้อมูลข่าวสาร หมายถึง การให้คำแนะนำในการแก้ปัญหาหรือการให้ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมและการกระทำของบุคคล ๕. ด้านสิ่งของ หมายถึง การให้ความช่วยเหลือในด้านสิ่งของเงินทองหรือบริการ^{๔๑}

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น สัมพันธภาพในชีวิตสมรสระหว่างสามีภรรยาจึงถือเป็นแหล่งสนับสนุนทางสังคมในทุกด้านที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเป็นความสัมพันธ์ที่มีองค์ประกอบประสิทธิภาพที่สุด^{๔๒} เพราะขณะตั้งครรภ์ภรรยาส่วนใหญ่ต้องการได้รับความสนใจการเอาใจใส่ความเห็นอกเห็นใจจากสามีต้องการให้แสดงความห่วงใย ร่วมกันวางแผนช่วยเหลือและให้กำลังใจซึ่งกันและกันร่วมกันวางแผนโครงการเพื่อรับบทบาทใหม่ในอนาคต ซึ่งเป็นการประคับประคองทางด้านอารมณ์ดังกล่าวสามี

^{๓๘} ปริญญา ญวารี, “อิทธิพลของสัมพันธภาพในชีวิตสมรสลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและประวัติการแยกห่างจากบุคคลสำคัญในชีวิตที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการดูแลครรภ์และแนวโน้มของพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรของมารดา”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๕).

^{๓๙} ขนิษฐา ไตรรัตน์ากุล, “ความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนทางสังคมกับความผูกพันระหว่างมารดาและบุตรในระยะตั้งครรภ์ของหญิงครรภ์แรก ณ โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ จังหวัดอุบลราชธานี”, *วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๓).

^{๔๐} Kahn, R., Aging and social support. In M.W. Riley (Ed.), *Aging from birth to death : Inter disciplinary perspectives*, (Denver, CO : WestviewPress , 1979), p. 189-199.

^{๔๑} นฤพนธ์ จาระโน, “ความพึงพอใจในชีวิตสมรสของข้าราชการตำรวจตระเวนชายแดน”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓), หน้า ๓๒.

^{๔๒} จุไรรัตน์ เสนพงศ์, “ความสัมพันธ์ระหว่างแบบแผนการอบรมเลี้ยงดูของมารดาสัมพันธภาพระหว่างบิดามารดากับความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กวัยก่อนเรียน”, *วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓).

เป็นบุคคลที่เหมาะสมที่สุด เพราะการกระทำดังกล่าว นอกจากจะมีผลโดยตรงกับสุขภาพจิตของทั้งสามและภรรยาแล้ว ยังมีผลต่อเนื่องไปยังพัฒนาการของบุตรในครรภ์อีกด้วย^{๔๓}

๒.๑.๑.๕ แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว

๑. ความหมายของครอบครัว

สถาบันทางสังคมแห่งแรกที่มนุษย์สร้างขึ้นจากความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน เพื่อเป็นตัวแทนของสถาบันสังคม ภายนอกที่ปลูกฝังความเชื่อค่านิยมและทัศนคติกับสมาชิกรุ่นใหม่ที่เกิดขึ้นคือ ครอบครัวตามโครงสร้างของครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว มีรูปแบบครอบครัวที่มีพ่อแม่ลูกอยู่ด้วยกันหรือมีเพียงพ่อแม่อยู่ด้วยกัน เป็นต้น

สุพัตรา สุภาพกล่าวไว้ว่า^{๔๔}

๑. ครอบครัวเป็นสถาบันสำคัญที่สุดของสังคมประกอบด้วยคนตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปมารวมกันโดยการสมรสหรือเป็นความผูกพันทางสายเลือดหรือการมีบุตรบุญธรรม

๒. เป็นหน่วยย่อยของสังคมที่มีความสัมพันธ์และร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด มีการติดต่อโต้ตอบระหว่างบุคคล เช่น สามีภรรยา พ่อแม่ลูก พี่น้องโดยสมาชิกแต่ละคนจะมีปฏิกริยาเชิงสัมพันธ์ต่อกันเช่น รักกันเอาใจใส่กันสั่งสอนกันและมีจิตใจที่ผูกพันต่อกัน

๓. เป็นสถาบันที่สมาชิกในครอบครัวอาจอยู่ร่วมกันตลอดหรืออาจจะแยกกันไปทำงานอยู่ต่างหากก็ได้แต่ก็นานๆ กลับมาเยี่ยมบ้านสักครั้ง

๔. ครอบครัวจะถ่ายทอดและรักษาวินัยธรรมสมาชิกในครอบครัวจะเป็นผู้ถ่ายทอดและรับรูปแบบของความประพฤติและปฏิบัติต่อกัน และถ้าสมรสกับวัฒนธรรมที่นอกเหนือไปจากครอบครัวก็จะได้แบบความประพฤติแบบใหม่ที่ปฏิบัติต่อกัน

ลิขิต กาญจนภรณ์กล่าวว่า ครอบครัวเป็นพื้นฐานของชีวิตเป็นแหล่งของการอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาบุคลิกภาพแห่งแรกของชีวิตครอบครัว มีความหมาย ๒ อย่าง คือ ประการแรก โครงสร้างที่ประกอบด้วยบุคคล ๓ ฝ่าย คือ พ่อแม่ลูก เป็นพื้นฐานของครอบครัว ประการที่สองกระบวนการต่างๆ ที่อยู่ในครอบครัวหมายถึงบรรยากาศของครอบครัวสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและวิธีการอบรมเลี้ยงดูหรืออีกความหมายหนึ่งครอบครัวอาจประกอบด้วยบุคคลที่มากกว่าพ่อแม่และลูกอาจรวมพ่อแม่ของฝ่ายชายและฝ่ายหญิงหรือเครือญาติของทั้งสองฝ่ายรวมเข้าด้วยกัน^{๔๕}

กล่าวโดยสรุปครอบครัว หมายถึง สถาบันทางสังคมที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กันมีสมาชิกที่ประกอบกันเป็นครอบครัวตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป อาศัยอยู่ร่วมกันในระยะเวลายาวนานพอสมควร ซึ่งมี

^{๔๓} มันทนา ศิลปเวชกุล, “การศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมสุขศึกษาที่ใช้และไม่ใช้แรงสนับสนุนทางสังคมต่อพฤติกรรมกาปฏิบัติตัวของหญิงตั้งครรภ์”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๒).

^{๔๔} สุพัตรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐), หน้า ๖๗-๖๘, อ้างใน กิตติมา รุ่งแดง, “อิทธิพลของปัจจัยด้านความเชื่อและความสัมพันธ์ภายในครอบครัวต่อภาวะสุขภาพจิตจังหวัดสุรินทร์”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๕), หน้า ๔๙.

^{๔๕} ลิขิต กาญจนภรณ์, สุขภาพจิต, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๗), หน้า ๒๒๓.

ความสัมพันธ์หรือผูกพันกันอยู่ในรูปของสายสัมพันธ์ทางสายเลือดหรือโดยกฎหมาย โดยสมาชิกแต่ละคนมีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน

๒.ประเภทของครอบครัว

ควีนกล่าวว่า^{๔๖} แม้ครอบครัวจะมีหลายรูปแบบไม่สามารถบอกได้ว่าครอบครัวแบบใดดีที่สุดเพราะลักษณะของครอบครัวแต่ละแบบนั้นเหมาะสมกับสภาพของสังคมแต่ละสังคมแต่ละกลุ่มอาจคิดว่าครอบครัวของตนเองดีที่สุดครอบครัวของสังคมอื่นแปลกและผิดเพราะไม่เหมือนของเราโดยทั่วไป อาจแบ่งครอบครัวออกได้ เป็น ๓ แบบใหญ่^{๔๗} คือ

๑. ครอบครัวขยาย คือ ลักษณะครอบครัวที่มีสมาชิกจำนวนมากทั้งโดยสายเลือดและโดยการสมรสซึ่งประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยวตั้งแต่สองครอบครัวขึ้นไป อาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ลักษณะของครอบครัว ถิ่นญาติพี่น้องจะอยู่รวมกันอย่างใกล้ชิด แม้มีครอบครัวใหม่แล้วก็ยังอยู่รวมกันเมื่อเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวของครอบครัวขยายจะไม่แน่นแฟ้นเท่ากับครอบครัวเดี่ยว เนื่องจากการทำหน้าที่สามารถทดแทนหรือสับเปลี่ยนกันได้ เช่น เด็กๆ ไม่ได้มีแต่พ่อแม่เท่านั้นที่คอยเลี้ยงดู แต่อาจเป็นบุคคลอื่นในครอบครัวช่วยเลี้ยงดูด้วย รวมทั้งการถ่ายทอดพฤติกรรมต่างๆ การขัดเกลาทางสังคมแก่สมาชิกรุ่นเยาว์ก็เช่นกัน ความยั่งยืนของครอบครัวขยายจะเป็นแบบไม่มีกำหนดเวลาว่าสลายตัวเมื่อไรเพราะจะมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยแบ่งออกได้เป็น ๓ รูปแบบ

๑) ครอบครัวขยายญาติพี่น้อง คือ ครอบครัวที่อยู่รวมกันตั้งแต่ปู่ย่าตายายพ่อแม่และญาติพี่น้องที่ใกล้ชิดครอบครัวขยายแบบนี้มีลักษณะพิเศษของการอยู่ร่วมกันคือ

(๑) ครอบครัวขยายญาติทางฝ่ายชาย ครอบครัวชนิดนี้จะมีผู้ชายเป็นใหญ่ ได้แก่ปู่หรือบิดาและญาติที่อาศัยอยู่เป็นญาติของฝ่ายชาย เช่น ครอบครัวสมัยเก่าและบางครอบครัวในปัจจุบัน

(๒) ครอบครัวขยายญาติฝ่ายหญิง ครอบครัวชนิดนี้ญาติที่อาศัยอยู่เป็นทางฝ่ายหญิง ฝ่ายหญิงอาจมีอำนาจเป็นหัวหน้าครอบครัว เช่น ขาวเขางบางเผ่าหรือฝ่ายอาจได้รับมอบหมายให้เป็นหัวหน้าครอบครัว

๒) ครอบครัวขยายเผ่าพันธุ์ เป็นครอบครัวที่คนหมู่ชนเผ่าพันธุ์เดียวกันอยู่รวมกันมีความคิดเห็นร่วมกัน โดยมีหัวหน้าครอบครัวเพียงคนเดียวเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบความเป็นอยู่ของสมาชิกครอบครัวเช่นนี้ได้แก่ครอบครัวยิปซี เป็นต้น

๓) ครอบครัวขยายรวมกลุ่ม ครอบครัวชนิดนี้ประกอบด้วยครอบครัวหลายครอบครัวรวมกัน หัวหน้าครอบครัวเป็นเสมือนหัวหน้าหมู่บ้านเป็นผู้รับผิดชอบทางเศรษฐกิจตลอดจนการเลือกคู่ครองให้กับสมาชิกในครอบครัว คนทั้งหมู่บ้านอยู่รวมกันมีความรับผิดชอบร่วมกันครอบครัวเช่นนี้ได้แก่ครอบครัวจีนโบราณครอบครัวชาวฮิวหรือครอบครัวโรมานซ์ในสมัยแรกเริ่มของยุโรปและอเมริกา

^{๔๖} พรหมทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, **จิตวิทยาครอบครัว**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัล พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๑๗.

^{๔๗} สุพัตรา สุภาพ, **ปัญหาสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๐, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๔๙), หน้า ๖๖.

๒. ครอบครัวเดี่ยวหรือครอบครัวพื้นฐานหลายครอบครัว คือ ครอบครัวที่ประกอบด้วยบุคคลที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดอันประกอบด้วยบิดามารดาบุตร ซึ่งมีที่อยู่อาศัยตามลำพังเองหาเลี้ยงครอบครัวด้วยตนเองทุกคนในครอบครัว ต้องมีความร่วมมือและช่วยเหลือกันทำมาหากินโดยสามีอาจต้องทำงานนอกบ้านเพื่อหารายได้เพื่อเลี้ยงครอบครัว ส่วนภรรยาที่ทำงานในบ้าน เช่น งานบ้านงานครัวและเตรียมสิ่งของเครื่องใช้ในบ้านดูแลลูกในบ้านหรืออาจมีการแบ่งงานกันทำตามความสามารถพิเศษของสามีและภรรยา^{๔๘}

เพื่อสร้างหลักฐานความมั่นคงแก่ครอบครัว นอกจากนั้นแล้วบุตรที่โตแล้วก็จะช่วยเป็นแรงงานที่ช่วยเหลือบิดามารดาได้อีกทางหนึ่งลูกๆ ในครอบครัวเดี่ยวจะมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดโดยพี่ๆ จะช่วยเลี้ยงน้องและถ่ายทอดวิธีการเล่นและการทำงานรวมทั้งการเลียนแบบพฤติกรรมของน้องจากพี่ๆ และจากการพิจารณาความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในครอบครัวพบว่า สมาชิกแต่ละคนมีความสัมพันธ์โยงใยต่อกันในทุกๆ คนสายสัมพันธ์ในลักษณะนี้ ทำให้สมาชิกในครอบครัวมีความสนิทสนมผูกพันกันอย่างลึกซึ้ง เป็นผลดีต่อครอบครัวและได้รับความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ เป็นอย่างดีครอบครัวส่วนใหญ่ในซีกโลกต่างๆ สมัยปัจจุบันนี้ มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว ซึ่งมีอยู่ ๒ แบบ คือ^{๔๙}

๑) ครอบครัวเดี่ยวชายเป็นหัวหน้าครอบครัว ครอบครัวชนิดนี้ผู้ชายซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัวมีหน้าที่รับผิดชอบการพัฒนาของครอบครัวและอำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ผู้ชาย

๒) ครอบครัวเดี่ยวหญิงเป็นหัวหน้าครอบครัว ครอบครัวชนิดนี้ผู้หญิงเป็นใหญ่และมีอำนาจตัดสินใจปัญหาต่างๆ ของครอบครัวมีหน้าที่รับผิดชอบเศรษฐกิจของครอบครัวด้วย

๓. ครอบครัวกลุ่มหรือครอบครัวซ้อน ได้แก่ ครอบครัวที่ประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยวมากกว่าหนึ่งครอบครัวหรือครอบครัวที่สามีหรือภรรยามากกว่า ๑ คนอาจเป็นสามีคนเดียวภรรยาหลายคนหรือภรรยาคนเดียวสามีมักกว่า ๑ คนหรือสามีภรรยาก็ได้แบ่งออกได้เป็น ๓ รูปแบบ คือ

๑) สามีคนเดียวภรรยาหลายคน ได้แก่ ครอบครัวกลุ่มซึ่งมีสามีหัวหน้าครอบครัวเพียงคนเดียวแต่ภรรยาอยู่ร่วมมากกว่า ๑ คน อาจเป็น ๒ คนหรือมากกว่า ๒ คนก็ได้โดยที่สามีจะต้องเป็นคนดูแลรับผิดชอบสมาชิกในครอบครัวทุกคน

๒) ครอบครัวภรรยาคนเดียวสามีหลายคน ได้แก่ ครอบครัวที่มีภรรยาเป็นผู้รับผิดชอบครอบครัวเดี่ยวแต่มีสามีตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปในรูปแบบนี้ภรรยาต้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในครอบครัว

๓) ครอบครัวบ้านหลังเล็ก ได้แก่ รูปแบบของครอบครัวที่สามีเป็นหัวหน้าคนเดียวแต่มีบ้านหลังเล็กและมีภรรยาเอกเพียงคนเดียวส่วนคนอื่นๆ นั้นมิได้รับการยกย่องว่าเป็นภรรยาอาจมีฐานะเป็นเพียงภรณาน้อยผู้มีหน้าที่ให้บริการเป็นกรณีพิเศษเท่านั้น

เพราะการที่คนสองคนต้องมาใช้ชีวิตร่วมกันตลอดชีวิตต้องเห็นหน้ากันทุกวันต้องมีกิจกรรมทุกวันร่วมกันครอบครัวในโลกนี้ อาจแบ่งได้จากครอบครัวเดี่ยวไปจนถึงครอบครัวขยายจาก

^{๔๘} พรหมทิพย์ ศิริวรรณบุษย์, จิตวิทยาครอบครัว, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัลพับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๘.

^{๔๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙.

ครอบครัวโบราณจนถึงครอบครัวสมัยใหม่แต่ครอบครัวทุกรูปแบบพัฒนาความสัมพันธ์พื้นฐาน ๔ ประการเหมือนกัน คือ^{๕๐}

๑. ในทุกครอบครัวความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกจะพัฒนาอย่างแน่นแฟ้นเมื่อเยาว์วัย
๒. ครอบครัวส่วนมากมักมีชายเป็นหัวหน้าครอบครัวและครอบครัวแบบสามีภรรยา คู่เดียวเป็นครอบครัวได้รับการยอมรับมาก เพราะมีการะจากรครอบครัวน้อยกว่าชนิดอื่น
๓. ครอบครัวทุกชนิดมีหน้าที่หลักที่ต้องรับผิดชอบร่วมกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว กล่าวถึงหน้าที่ของครอบครัวไว้ ดังนี้คือ
 - ๑) หน้าที่ให้ความรักความอบอุ่นและความมั่นคงหรือเสถียรภาพทางใจแก่สมาชิกใน ครอบครัวเริ่มตั้งแต่บิดามารดา บุตรสามีภรรยาและบุคคลอื่นๆ ในครอบครัวต่างมีความรักต่อกัน เพื่อให้ครอบครัวมีความอบอุ่นมีความสุข
 - ๒) หน้าที่ทางเศรษฐกิจ ผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวจึงจำเป็นต้องรับผิดชอบในความ เป็นอยู่ของสมาชิกครอบครัวโดยแสวงหาทรัพยากรมาใช้สอย เพื่อบำบัดความต้องการของครอบครัว เพื่อให้ครอบครัวอยู่ได้อย่างมีความสุข รวมทั้งการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบแก่สมาชิกในครอบครัว เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์และการดูแลรักษาสมบัติของ ครอบครัว
 - ๓) หน้าที่เกี่ยวกับสันติภาพโดยการเสริมสร้างให้สมาชิกในครอบครัวเกิดก่อสันตนา การต่างๆ เพื่อสร้างความสุขในครอบครัวและสนองสังคม
 - ๔) หน้าที่ในการคุ้มครองป้องกันและให้ความปลอดภัยแก่สมาชิกครอบครัวโดยผู้เป็น หัวหน้าครอบครัวต้องมีหน้าที่ป้องกันและคุ้มครองมิให้สมาชิกในครอบครัวได้รับอันตรายจากภายนอก หรือได้รับความเดือดร้อนจึงถือเป็นหน้าที่ของครอบครัวต้องดูแลและเอาใจใส่
 - ๕) หน้าที่เกี่ยวกับศาสนา โดยบิดามารดาทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนสมาชิกใน ครอบครัว ให้รู้จักศาสนาและเข้าถึงศาสนา เพื่อความสงบเรียบร้อยของครอบครัว
 - ๖) หน้าที่ในด้านให้การศึกษาถือเป็นหน้าที่ของบิดามารดาที่ต้องส่งเสริมให้บุตรหรือ สมาชิกในครอบครัวได้รับการศึกษาทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ อย่างดีและมีความสุข
 - ๗) หน้าที่ในการให้กำเนิดทายาทเพื่อสืบสกุล ทั้งนี้สืบเนื่องจากความต้องการทางเพศ ของสามีและภรรยาหรือเป็นแหล่งสร้างสรรค์สมาชิกใหม่
 - ๘) หน้าที่ส่งเสริมความเจริญส่วนบุคคลให้แก่ลูกๆ ด้วยการเลี้ยงดูอย่างถูกต้องดีงาม
 - ๙) หน้าที่ให้การอบรมสั่งสอนผู้อยู่ในความอุปการะให้รู้มารยาทระเบียบสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมตลอดจนการรู้จักการใช้เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ
 - ๑๐) สร้างอุดมคติและแรงจูงใจให้ทายาทของครอบครัวด้วยการทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี การทำงานต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงอย่างมีประสิทธิภาพยกฐานะหรือตำแหน่งให้สูงขึ้น
 - ๑๑) ปลูกฝังนิสัยที่ดีงามโดยการอบรมสั่งสอนสมาชิกให้รู้จักการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นใน สังคมอย่างมีความสุข

^{๕๐} พรพนทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, **จิตวิทยาครอบครัว**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัล พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๐.

๔. การพัฒนาครอบครัวมีขั้นตอนและเป็นระบบโดยพบว่าครอบครัวทุกลักษณะจะมีกระบวนการวิวัฒนาการของครอบครัวใกล้เคียงกัน นั่นคือ การเริ่มพัฒนาครอบครัวจากการเลือกคู่ครอง และสิ้นสุดที่การแตกแขนงออกเป็นครอบครัวใหม่หรือสิ้นสุด การเป็นครอบครัวด้วยการหย่าร้างกันหรือตายจากกัน^{๕๑}

ครอบครัวทุกครอบครัวถ้าสมาชิกในครอบครัวได้ทำหน้าที่หลักที่ต้องรับผิดชอบและมีการพัฒนาครอบครัวอย่างเป็นระบบมีความรักเอื้ออาทรให้ความรักความอบอุ่นต่อกันให้กำลังใจกันและกันปลูกฝังจริยธรรมแก่สมาชิกในครอบครัว ก็จะทำให้สมาชิกของครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

๒.๑.๒ ปัจจัยที่ทำให้เกิดความมั่นคงในชีวิตสมรส

การสมรสนับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุดของชีวิต ชีวิตหลังการสมรสมิใช่เรื่องที่ฝันๆ กันแต่จริงแล้วย่อมมีทั้งสุขและทุกข์ กล่าวคือ คุณจะต้องสูญเสียความเป็นโสดอิสระไปสู่สถานะที่มีภาระรับผิดชอบมากขึ้น ต้องร่วมกันรับผิดชอบครอบครัวและลูกขณะที่ลูกยังเล็กพ่อแม่ทุกคนย่อมมีความวิตกกังวลเกี่ยวกับสุขภาพและการเจริญเติบโตของลูก เมื่อลูกเข้าสู่วัยรุ่นก็จะห่วงใยในกิจกรรมการเรียนพฤติกรรมของลูกครั้ง เมื่อลูกโตขึ้นแต่งงานแยกย้ายไปมีครอบครัวพ่อแม่จะรู้สึกเหงาอย่างไรก็ดีสิ่งที่สำคัญในชีวิตสมรส คือ คู่สมรสต้องมีวุฒิภาวะมีความหนักแน่นทางอารมณ์เพียงพอ ต้องรู้จักสังเคราะห์ความจริงของชีวิตคู่ รู้จักบริหารความขัดแย้งร่วมกันแก้ปัญหาฟันฝ่าเพื่อไปสู่เป้าหมายแห่งชีวิตให้ได้ ดังนั้นคู่สมรสควรเตรียมความพร้อมก่อนสมรสเพื่อที่จะทำให้ครอบครัวมีความสุขราบรื่นและเพื่อป้องกันโรคร้ายและปัญหาต่างๆ ภายหลัง

สตรีไทยที่ตัดสินใจสมรสกับชาวต่างชาติส่วนหนึ่งมาจากความไม่มั่นคงในชีวิตสมรสด้วยคุณลักษณะนิสัยของชายไทยไม่ว่าจะเป็นเรื่องความรับผิดชอบ การไม่ให้ความเสมอภาคแก่ฝ่ายหญิง กินเหล้า ดื่มเพื่อน ฟุ่มเฟือย เจ้าชู้ เป็นต้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ฝ่ายหญิงจึงต้องแสวงหาความมั่นคงในชีวิตสมรสด้วยวิธีการต่างๆ เช่น หางานทำสมรสใหม่ทำงานเสริมจากงานประจำทำธุรกิจส่วนตัว สมรสกับชาวต่างชาติ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้มีความสุขและมั่นคงปลอดภัย

ปัจจัยที่ทำให้เกิดความมั่นคงในชีวิตสมรส พระพุทธองค์จะทรงแสดงถึงหน้าที่ของสามีภรรยาไว้ในปัจฉิมทิศ คือ ทิศตะวันตก ซึ่งอีกหนึ่งในนั้นทิศ ๖^{๕๒} ว่าเนื่องจากภรรยาเป็นผู้คอยให้การสนับสนุนสามีอยู่เบื้องหลังสามีจึงควรดูแลบำรุงภรรยาผู้เป็นทิศเบื้องหลังคือ^{๕๓}

๑. ยกย่องให้เกียรติสมกับฐานะที่เป็นภรรยา คือ การให้เกียรติต่อกันทั้งต่อหน้าและลับหลังจะช่วยทำให้ชีวิตคู่อยู่กันราบรื่น เพราะปัญหาอุปสรรคของชีวิตคู่ที่เห็นอยู่บ่อยๆ ส่วนหนึ่งมาจากการไม่ให้เกียรติกัน^{๕๔}

^{๕๑} จุฬาลักษณ์ ประจักษ์, “ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัว รูปแบบการดำเนินชีวิตรูปแบบความผูกพันภายในครอบครัวกับพฤติกรรมการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์และการติดเกมของวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๕๖).

^{๕๒} ชุ.ชุ. (ไทย) ๒๕/๙/๘.

^{๕๓} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๓๐/๑๑.

^{๕๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๙/๒๑๔.

๒. ไม่ดูหมิ่น นอกจากสามีมีหน้าที่ยกย่องให้เกียรติภรรยาแล้ว สามียังต้องไม่ดูหมิ่นดูแคลนภรรยาอีกด้วยบางคนบอกว่ารักภรรยาเหลือเกิน แต่การแสดงออกมักจะบอกถึงการดูหมิ่นดูแคลนเพราะเราเริ่มดูหมิ่นแสดงว่าจิตใจแห่งความรักใคร่กำลังเจือจาง การหย่าร้างอาจจะตามมา

๓. ไม่ประพฤตินอกใจ เมื่อคนสองคนตัดสินใจที่ใช้ชีวิตคู่อยู่ด้วยกันแล้วนั้น หมายถึงว่าได้ตัดสินใจแล้วว่าไม่มีใครเปลี่ยนหน้าเปลี่ยนมือเข้ามาในชีวิตเราอีกแล้ว เราจะรักเดียวใจเดียวกับคู่ของเราไปในที่สุด ยกเว้นที่อยู่กันไม่ได้จริงก็เลิกกันไปแต่ยังรักใคร่กันดี ไม่มีปัญหาอะไรกลับประพฤตินอกใจไปมีคนอื่น^{๕๕}

๔. มอบความเป็นใหญ่ในงานบ้านให้ ในอดีตกลางงานบ้านมักเป็นความรับผิดชอบของภรรยา เพราะสามีส่วนใหญ่จะออกไปทำงานนอกบ้านและให้ภรรยาดูแลบ้านเลี้ยงดูลูกอยู่ที่บ้าน สามีที่ดีจึงควรมอบหน้าที่ความเป็นใหญ่ในงานบ้านให้ภรรยารับผิดชอบ ซึ่งถือเป็นการแบ่งภาระหน้าที่ในการอยู่เป็นคู่ชีวิตกันเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันมากกว่าที่จะมองว่าเป็นการโยนภาระให้^{๕๖}

๕. นำเครื่องประดับมาให้เป็นของขวัญตามโอกาส เมื่ออยู่ด้วยกันก็ควรแสดงความมีน้ำใจ บางตามโอกาสสมควร ด้วยการมีข้าวของติดไม้ติดมือไปฝากบ้าง ของฝากไม่จำเป็นต้องมีค่ามากมายอะไร เพราะเป็นเรื่องของน้ำใจและความคิดถึงของขวัญพวกเครื่องประดับ เพราะสตรีทั่วไปย่อมพึงพอใจในเครื่องประดับสวยๆ งามๆ อยู่แล้ว เมื่อมีโอกาสเหมาะสมเช่นวันคล้ายวันเกิดวันครบรอบแต่งงาน การมอบเครื่องประดับเป็นของขวัญให้ภรรยาจึงถือได้ว่าได้ปฏิบัติหน้าที่ของสามีอย่างดีข้อหนึ่ง^{๕๗}

เมื่อสามีทำหน้าที่ได้รับผิดชอบอย่างดีเยี่ยมทั้ง ๕ ประการข้างต้นคนเป็นภรรยาก็ย่อมมีหน้าที่อนุเคราะห์ต่อสามีโดยปฏิบัติหน้าที่ ๕ ประการเช่นกัน คือ^{๕๘}

๑. ยกย่องให้เกียรติสมกับฐานะที่เป็นสามี เมื่อสามีต้องออกนอกบ้านไปทำงานหนักเพื่อหาข้าวของเงินทองมาใช้จ่ายให้ความสุขแก่ภรรยาและลูกก็ควรทำหน้าที่จัดการการต่างๆ ภายในบ้านให้เรียบร้อยอย่าให้สามีต้องกังวลใจในเรื่องนี้^{๕๙} เขาจะได้มีกำลังใจทุ่มเทกำลังความรู้ความสามารถทำงานพาเลี้ยงครอบครัวเต็มที่เพราะงานบ้านเรียบร้อยทุกอย่างย่อมสร้างความสุขให้เกิดขึ้นภายในครอบครัวแน่นอน^{๖๐}

๒. สงเคราะห์ญาติมิตรทั้งสองฝ่ายด้วยดี^{๖๑} ธรรมเนียมคนทางซีกโลกตะวันออกรวมทั้งไทยเวลาแต่งงานใช้ชีวิตอยู่ด้วยกันไม่ได้หมายความว่าแต่งงานแค่สองคน แต่เราแต่งงานกับญาติมิตรของอีกฝ่ายด้วย ภรรยาจึงควรดูแลญาติมิตรของสามีด้วยไม่ใช่ดูแลเฉพาะญาติของเรา

^{๕๕} สมภาร พรหมทา, พุทธปรัชญา : มนุษย์สังคมและปัญหาจริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๔๓๐.

^{๕๖} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๓๐/๑๑.

^{๕๗} ส.ส. (ไทย) ๑๘/๒๘๒/๓๑๔.

^{๕๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๙/๒๑๔.

^{๕๙} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๓๐/๑๑.

^{๖๐} ปรีชา ช่างขวัญยืน, สตรีในคัมภีร์ตะวันออก, (กรุงเทพมหานคร :จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐๐.

^{๖๑} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๓๐/๑๑.

๓. ไม่นอกใจสามีไม่ว่ากรณีใดๆ ตราบเท่าที่ยังรักกันอยู่ ไม่ควรนอกใจสามีนอกจากจะมีเรื่องตกลงกันไม่ได้จริงๆ ค่อยแยกทางกันไป การไม่นอกใจสามีถือเป็นหน้าที่สำคัญของภรรยา^{๖๒}

๔. รักษาทรัพย์สมบัติที่สามีหาได้มา จึงควรรักษาทรัพย์ที่สามีหาได้เก็บไว้อย่างดีเพราะเรามีหน้าที่ดูแลบ้านอะไรอยู่ในบ้าน ก็ควรรักษาอย่างดีเพื่อครอบครัวของเรา^{๖๓}

๕. ขยันไม่เกียจคร้านในงานทั้งปวง^{๖๔} ความขยันไม่เกียจคร้านย่อมสร้างสรรค์ให้มีชีวิตคู่ของคนที่อยู่ด้วยกันสบายใจว่าชีวิตคู่จะอยู่อย่างมีความสุข^{๖๕}

โสภณ เสือพันธ์^{๖๖} ได้กล่าวถึงการแต่งงานที่ประสบผลสำเร็จ มีดังต่อไปนี้

๑. รู้จักตนเอง^{๖๗} และปรับร่างกายจิตใจให้พร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงของชีวิตหลังการแต่งงาน

๒. รู้จักถนอมคู่สมรส เมื่อสมรสแล้วไม่ว่าชีวิตจะดีขึ้นหรือเลวลงคู่สมรสจะต้องเข้าใจและพร้อมที่จะร่วมทุกข์กัน

๓. พยายามสร้างครอบครัวของตนเอง ควรทำตัวเป็นบุคคลคนเดียวกัน จึงควรให้ความสนใจคู่สมรสมากกว่าบุคคลอื่น การแยกครอบครัวออกมาจากบิดามารดาหรือญาติพี่น้องเป็นการหลีกเลี่ยงปัญหาที่อาจเกิดขึ้น

๔. ต้องมีศิลปะแห่งการครองรัก โดยการปรับตัวในเรื่องเพศสัมพันธ์ให้เหมาะสมกัน เพราะการมีเพศสัมพันธ์ที่ดีเป็นการทำให้ชีวิตราบรื่น

๕. เตรียมตัวเป็นพ่อแม่ที่ดีของลูก จะทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นและมีความมั่นคงเด็กที่เกิดมาในบรรยากาศของความรักและความอบอุ่นจะมีสุขภาพที่ดี

๖. ร่วมกันวางแผนครอบครัว การเตรียมเรื่องระยะเวลาที่จะมีบุตรจำนวนบุตรร่วมกันเป็นการสร้างความพร้อมที่ดี และจะลดปัญหาความขัดแย้งกันได้

๗. อดทนและยอมรับซึ่งกันและกัน

๘. หากพบปัญหาที่แก้ไขไม่ได้ด้วยตนเอง ควรปรึกษาผู้ใหญ่หรือผู้เชี่ยวชาญเมื่อขอคำแนะนำ

๙. การทำต่อคู่สมรสในสิ่งที่อยากให้เขาทำกับเรา หมายถึง การเอาใจใส่ความรักเรื่องของคู่สมรสอยากให้เขารักก็แสดงความรักต่อเขา ถ้าอยากให้เขาเอาใจก็เอาอกเอาใจเขาแล้วจะทำให้ชีวิตสมรสราบรื่น

ดังนั้นสรุปได้ว่า การแต่งงานที่ประสบผลสำเร็จ คือ รู้จักตนเองและปรับร่างกายจิตใจให้พร้อม รู้จักถนอมคู่สมรส พยายามสร้างครอบครัวของตนเอง ต้องมีศิลปะแห่งการครองรักโดยการปรับตัวในเรื่องเพศสัมพันธ์ให้เหมาะสมกัน เตรียมตัวเป็นพ่อแม่ที่ดีของลูก ร่วมกันวางแผนครอบครัว

^{๖๒} พรพนทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, **จิตวิทยาครอบครัว**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๗๓.

^{๖๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๙๗/๒๐๒.

^{๖๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๕๓/๒๐๕.

^{๖๕} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๓๐/๑๑.

^{๖๖} โสภณ เสือพันธ์, **ครอบครัวศึกษาและความปลอดภัยในชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : เอมพันธ์จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๕๘.

^{๖๗} อง.สตุตก. (ไทย) ๒๓/๖๘/๑๔๓-๑๔๖.

อดทนและยอมรับซึ่งกันและกัน ปัญหาที่แก้ไขไม่ได้ด้วยตนเอง ควรปรึกษาผู้ใหญ่หรือผู้เชี่ยวชาญการ
ทำต่อคู่สมรสในสิ่งที่อยากให้เราทำกับเรา

สายสุรี จุติกุล ได้กล่าวถึงความรักความอบอุ่นในครอบครัวปัจจัยจะต้องมี^{๖๘}

๑. ต้องเอาใจใส่ดูแลและเอื้ออาทรต่อกัน การเอาใจใส่ดูแลและความห่วงใยควรเป็นความ
จริงใจไม่แสร้งต่อกัน ไม่กระทำมากเกินไปจนกลายเป็นการจุกจิกจู้จี้และล่วงล้ำสิทธิส่วนตัวจนเกิน
ความรำคาญขึ้นมา

๒. ต้องรู้จักคนที่เรารัก หมายความว่า ถ้าเรารักใครเราจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับผู้นั้น
ภรรยาและสามีต้องรู้จักกันให้ดีและเข้าใจกัน ความชอบความไม่ชอบอะไรต่างกันหรือเหมือนกัน
ตรงไหนรู้จักนิสัยใจคอ

๓. ต้องเคารพกันและกัน แสดงออกด้วยการให้เกียรติกันและกันเคารพในความคิดเห็นที่
แตกต่างพฤติกรรมและการเคารพ อาจมีอีกลักษณะหนึ่งเรียกว่าเกรงใจ

๔. ต้องมีความรับผิดชอบ หมายรวมถึงไปคือการยอมรับความผิดหรือความชอบเรื่องของ
ความชอบคงไม่ต้องพูดถึงมากเพราะเรื่องดี ๆ ทุกคน ก็อยากเป็นหรือมีส่วนด้วยอยู่แล้ว การไม่
รับผิดชอบ รวมไปถึงการสอนลูกหรือไม่ ชี้แจงเรื่องความไม่ถูกต้องและความถูกต้องหรืออาจเรียกว่า
จริยธรรมในการครองตน การเป็นต้นแบบที่ไม่ดีก็แสดงความไม่รับผิดชอบการเมินเฉยปล่อยปละ
ละเลยไม่ทักท้วงต่อการกระทำที่ไม่ถูกต้อง

๕. ต้องมีความวางใจกันและกัน คือ มีความเชื่อถือและไว้วางใจทั้งทางกายและใจผู้ที่เป็น
สมาชิกของครอบครัวจะต้องรู้ว่า สภาพไร้กังวลหรือความกลัวเป็นที่พึ่งพาได้

๖. ต้องให้กำลังใจกันและกัน อาจเป็นคำพูดร่วมด้วยท่าทางที่พร้อมจะสนับสนุนอยู่เสมอ
ชมเชยในสิ่งที่ได้ทำถูกต้องแล้วเสริมในทางบวกขจัดทางลบ เช่น ไม่ดูดำ ดูหรือกล่าวโทษว่าเป็น
ความผิดชี้แนะทางออกหลายๆ ทาง ให้มีทางเลือกและให้เขาเลือกเองได้

๗. ต้องให้อภัยกันและกัน การใช้เวลาแก้ตัวเองคลายความโกรธลงบ้างและพูดจากันอย่าง
มีเหตุผลเมื่อเข้าใจเรื่องราวดีแล้วที่ให้อภัยกันและกันอย่ามีความพยายามที่จะเอาชนะหรือมีความ
พยายามที่จะได้หรือเอาเปรียบอีกฝ่ายหนึ่ง

๘. ต้องรู้จักสื่อสารในครอบครัว ปิยวาจาเป็นสิ่งสำคัญมากและเป็นการแสดงความรัก
ความเมตตาจะตำหนิที่ตำหนิได้ไม่ใช่ยิ่งตำหนิยิ่งเกิดความหงุดหงิดจนถึงกลายเป็นยิ่งว่ายิ่งยุ

๙. ต้องใช้เวลาด้วยกันอย่างมีคุณค่าและคุณภาพ โดยมากแล้วทั้งสามีและภรรยาที่ต้อง
ทำงานส่วนใหญ่ทำงานนอกบ้าน แม้ว่าจะเป็นธุรกิจอยู่กับบ้านต่างที่ห่างกันมากจนไม่มีเวลาอยู่ร่วมกัน
ในครอบครัวอย่างแต่ก่อน ด้วยเหตุนี้จึงต้องให้ความเอาใจใส่ว่าเวลาที่อยู่ด้วยกันควรจะทำให้เกิด
ประโยชน์สูงสุดในด้านความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

๑๐. ต้องมีการปรับตัว ตามภาวะที่เปลี่ยนแปลงของบุคคลในครอบครัว สภาวะครอบครัว
และสภาวะของสมาชิกในครอบครัวไม่อยู่นิ่งแต่เป็นภาวะพลวัตที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

^{๖๘} สายสุรี จุติกุล, การพัฒนาครอบครัว, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินต์ติ้ง แอนด์
พับลิชชิ่งจำกัด (มหาชน), ๒๕๔๐), หน้า ๑๕ - ๒๓.

๑๑. ต้องรู้จักภาระหน้าที่ในครอบครัวและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กับการอยู่ร่วมกันในครอบครัวต่างคนต่างก็จะมีบทบาทและหน้าที่ ตั้งแต่บทบาทหน้าที่ต่อตนเองและต่อสมาชิกในครอบครัว

๑๒. มีความใกล้ชิดทางสัมพันธ์ด้วยการกอดกันบ้าง โอบกอดกันบ้างเกี่ยวแขนกันหรือหอมแก้มกันในครอบครัวเป็นการแสดงความรักความอบอุ่นตามธรรมชาติของคน แต่ต้องแน่ใจว่าการกระทำดังกล่าวมาใจจริง^{๖๙}

การสมรสข้ามวัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตที่สตรีไทยเลือกโดยผ่านการคิดไตร่ตรองพิจารณาถึงเงื่อนไขข้อจำกัดตลอดจนโอกาสที่หลากหลาย สาเหตุสมผลแล้วจึงตัดสินใจสมรสกับชายต่างชาติด้วยความเต็มใจภูมิใจ เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความมั่นคงในชีวิตสมรสโดยถือว่าเป็นโชคดีและเป็นโอกาสทองที่ไม่อาจจะปล่อยให้หลุดลอยผ่านไปได้เพราะมีเช่นนั้นแล้วโอกาสทองครั้งนี้ อาจจะลอยไปตกอยู่ที่สตรีไทยอีกจำนวนไม่น้อยที่ตั้งตารอคอยโอกาสนี้อย่างใจจดใจจ่อ สำหรับสาเหตุในการสมรสกับชายต่างชาตินั้น ก็อาจวิเคราะห์ได้ว่าเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมดังกล่าวมาแล้ว การสมรสกับชายต่างชาติล้วนนำมาซึ่งความสุขและสุขกายอย่างที่ไม่เคยคาดคิดมาก่อนเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตและจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ผู้หญิงให้มีคุณค่ามากยิ่งขึ้น

๒.๑.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการสมรสข้ามวัฒนธรรม

การสมรสกับชาวต่างชาติส่งผลให้เกิดการผสมผสานกลมกลืนทางด้านวัฒนธรรมระหว่างวัฒนธรรมไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือและวัฒนธรรมของชาวตะวันตก ดังจะเห็นได้จากการใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารกับบุตรมากขึ้น มีการใช้ภาษาอังกฤษในร้านค้าเพื่อติดป้ายราคาหรือในร้านอาหารที่มีรายการอาหารเป็นภาษาอังกฤษมากขึ้น จากแต่เดิมที่มีแต่รายการอาหารพื้นเมือง นอกจากนี้ สตรีไทยที่สมรสกับชาวตะวันตกมีความต้องการที่จะรับประทานอาหารตามอย่างสามีมากขึ้นพร้อมๆ กันนั้น ก็มีความสนใจและมีส่วนร่วมในประเพณีของสามี เช่น วันคริสต์มาสมากขึ้นในขณะเดียวกันสามีชาวต่างชาติก็หันมาให้ความสนใจ และเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาและประเพณีทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือเช่นเทศกาลสงกรานต์หรือวันเข้าพรรษามากขึ้นดังนั้นสตรีไทยที่สมรสกับชาวต่างชาติหลังจากที่ได้สมรสกับชาวต่างชาติแล้วทำให้ชีวิตมีความสุขญาติพี่น้องมีความสุขเศรษฐกิจดีขึ้น บางคนเปลี่ยนฐานะเป็นคนร่ำรวยเป็นที่ยอมรับของสังคม

๒.๑.๓.๑ ความเป็นมาของสตรีไทยที่สมรสกับชาวต่างชาติ

หากจะกล่าวถึงการสมรสระหว่างสตรีไทยกับชาวต่างชาตินั้น มิใช่เพิ่งเกิดขึ้นแต่ในปัจจุบันที่พบเห็นได้ทั่วไปแต่มีเกิดขึ้นนานมาแล้วในสังคมไทยโดยสมัยก่อนการเสียกรุงศรีอยุธยา นั้น สังคมไทยได้มีชาวต่างชาติเข้ามาค้าขายกับพ่อค้าจีน อินเดีย อิหร่าน อาหรับและเติร์ก ซึ่งนอกจากนี้ยังมีการค้าขายกับชาวตะวันตกอีกหลายชาติด้วยได้แก่ โปรตุเกส ฮอลันดา อังกฤษและฝรั่งเศส พอมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์การค้าติดต่อสัมพันธ์ระหว่างไทยกับตะวันตกเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะระยะหลังจากที่ไทยทำสนธิสัญญาเบาริงกับอังกฤษในปีพ.ศ. ๒๓๙๘ เป็นต้นมา

^{๖๙} สายสุรี จุติกุล, การพัฒนาครอบครัว, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินต์ติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่งจำกัด (มหาชน), ๒๕๔๐), หน้า ๑๕ - ๒๓.

จนสิ้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในปีพ.ศ.๒๔๕๓ นั้นเป็นช่วงระยะที่มีชาวตะวันตกเดินทางเข้ามาในกรุงเทพฯ เห็นได้อย่างชัดเจนขึ้น โดยมีปัจจัยมาจากการที่บ้านเมืองของชาวตะวันตกมีความสงบ หลังจากสิ้นสุดสงครามโปเลียนชาวตะวันตกก็ได้มีการเดินทางออกนอกยุโรปเพื่อแสวงหาอำนาจในดินแดนอื่นอีกครั้ง เกี่ยวเนื่องมาจากความต้องการแหล่งวัตถุดิบและแหล่งระบายสินค้าที่เพิ่มมากขึ้น ภายหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมและยังมีเหตุผลมาจากความต้องการเผยแพร่ศาสนาอีกด้วย ขณะเดียวกันก็เป็นผลมาจากการที่ไทยได้เปิดความสัมพันธ์ทางการทูตและการค้ากับต่างประเทศมากขึ้น และได้มีการปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยทั้งด้านการปฏิรูปโครงสร้างการบริหารการปกครอง การยกเลิกระบบไพร่และทาสและการจัดการศึกษาแบบใหม่^{๗๐}

สิ่งต่างๆ เหล่านี้มีความจำเป็นต้องอาศัยวิทยาการและเทคโนโลยีจากต่างประเทศซึ่งนำไปสู่การว่าจ้างชาวต่างประเทศเข้ามารับราชการพร้อมๆ กับการสนับสนุนเด็กไทยที่มีความรู้ดีออกไปศึกษาต่อในประเทศตะวันตก จากการที่ประเทศไทยมีการติดต่อการค้ากับต่างชาติมากขึ้นมีผลทำให้การติดต่อสัมพันธ์กับชาวตะวันตกมีเพิ่มมากขึ้นด้วย ผลที่ตามมาคือ ได้ก่อให้เกิดการผสมผสานวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยกับชาวตะวันตก ซึ่งจากหลักฐานที่มีการแต่งงานเกิดขึ้นในหมู่ชนชั้นนำที่ได้ไปศึกษาต่อในสมัยรัชกาลที่ ๕ ที่รู้จักกันทั่วไปก็คือการอภิเษกสมรสของสมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถกับหม่อมศรีนครินทร์ซึ่งเป็นชาวรัสเซียและพบมากขึ้น โดยเฉพาะช่วงรัชกาลที่ ๖ เป็นต้นมา สำหรับการผสมผสานวัฒนธรรมที่เป็นสตรีไทยกับสามีชาวต่างชาติที่พบคือกรณีของอำแดงฝรั่งกับมิสเตอร์ปีเตอร์สัน เป็นต้น

การสมรสกับชาวต่างชาติหรือที่เรียกกันว่าการผสมผสานวัฒนธรรมนั้นสามารถแบ่งออกได้ ๒ ลักษณะ^{๗๑} ดังนี้

๑.การสมรสระหว่างผู้ที่อยู่ในสังคมเดียวกัน เช่น การสมรสของสตรีไทยกับชาวเอเชียด้วยกันซึ่งเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นมานานเช่นเดียวกัน ตั้งแต่สมัยอยุธยาเรื่อยจนมาถึงยุคปัจจุบันแต่ก็ไม่ค่อยได้รับความสนใจหรือได้รับการวิพากษ์วิจารณ์มากนัก ทั้งนี้เพราะชาวเอเชียด้วยกันทั้งจีนญี่ปุ่น ลาว ญวน พม่า มลายู เป็นพวกมองใกล้เคียงเหมือนกัน มีรูปลักษณ์ที่ไม่แตกต่างจากคนไทยมากนักลักษณะทางกายภาพโดยทั่วไปมีความคล้ายคลึงกันไม่ว่าจะเป็นรูปร่างหน้าตาสีผิวและสีผม^{๗๒} โดยมีสาเหตุของการสมรสกับชาวต่างชาติที่เป็นชาวเอเชีย เช่น การสมรสกับชาวจีนของสตรีไทยนั้นเป็นเพราะชาวจีน

^{๗๐} ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์, การแต่งงานข้ามวัฒนธรรมไทยฝรั่งในประวัติศาสตร์สังคมสยาม, (ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๙), หน้า ๑๔, อ้างใน สวิตตา บุญนาคบารมี, “หญิงไทยแต่งงานกับชาวต่างชาติพื้นที่อำเภอปงจังหวัดพะเยา”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๖), หน้า ๑๖-๑๗.

^{๗๑} พชรินทร์ ลาภานันท์, “พลวัตและแนวทางการวิจัย : การศึกษาการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของผู้หญิงในสังคมอีสาน”, วารสารสังคมคนกลุ่มน้ำโขง, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน ๒๕๔๙) : ๑-๓๓, อ้างใน สวิตตา บุญนาคบารมี, “หญิงไทยแต่งงานกับชาวต่างชาติพื้นที่อำเภอปงจังหวัดพะเยา”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๖), หน้า ๑๗.

^{๗๒} บัณฑิตพรหมพักพิงและคณะ, การแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของผู้หญิงชนบทอีสาน, (ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๘), หน้า ๔๐, อ้างใน สวิตตา บุญนาคบารมี, “หญิงไทยแต่งงานกับชาวต่างชาติพื้นที่อำเภอปง จังหวัดพะเยา”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๖), หน้า ๑๗.

มีความขยันขันแข็งทำงานหนัก ทำให้ชาวจีนในสมัยนั้นมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีโดยเฉพาะชาวจีนที่ทำอาชีพพ่อค้าและชาวสวนที่เป็นเจ้าของที่ดิน เป็นต้น

นอกจากนั้น ยังมีสาเหตุมาจากการปฏิบัติของชาวจีนต่อสตรีไทยด้วยความเกรงใจและยกย่องภรรยามากกว่าผู้ชายไทยส่วนชาวจีนการสมรสกับภรรยาชาวไทยนอกจากจะช่วยในเรื่องภาษาแล้วยังสามารถทำให้กู้เงินได้ง่ายขึ้นอีกด้วย^{๗๓}

๒. การสมรสข้ามพรมแดนระหว่างผู้ที่อยู่ต่างสังคม เช่น การสมรสระหว่างสตรีไทยกับชาวต่างชาติแต่ในอดีตการสมรสกับชาวต่างชาติ มักจะถูกห้ามเนื่องจากชาวต่างชาติมีความแตกต่างทางวัฒนธรรมศาสนาและอาจเป็นไส้ศึกมาทำสงครามกับไทยได้ นอกจากนี้ยังมีสาเหตุหนึ่งก็คือในอดีตชาวต่างชาติส่วนใหญ่จะเป็นพ่อค้าที่เข้ามาอยู่เมืองไทยจะอยู่ไม่นานนัก มักจะอยู่ไม่เกิน ๒ ปีก็ออกไปส่วนที่อยู่นานๆ ก็จะเป็นพวกบาทหลวงเท่านั้น ชาวต่างชาติก็สามารถสมรสกับสตรีไทยจะต้องเป็นกรณีที่มารับราชการและอยู่ในเมืองไทย การจะได้รับอนุญาตจะกระทำการได้โดยการขอพระบรมราชานุญาตเสียก่อน แต่ถ้าหากลูกสาวหลานสาวไทยจะไปสมรสกับคนจีนหรือคนแขกที่อยู่ในเมืองไทยนั้นไม่ห้าม เพราะคนจีนคนแขกส่วนใหญ่จะปักหลักลงรากฐานอยู่ในเมืองไทยไปจนตาย

สำหรับการสมรสของสตรีไทยกับชาวต่างชาติที่เด่นชัดและพบมากขึ้นนั้น คือ ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เสร็จสิ้นลงได้ไม่กี่ปี ก็ได้เกิดสงครามเวียดนามขึ้นภายใต้การปกครองรัฐบาลของจอมพลถนอม กิตติขจร ได้มีข้อตกลงกับทางการสหรัฐอเมริกา อันเป็นผลให้มีทหารอเมริกันไม่น้อยกว่า ๔๙,๐๐๐ คน เดินทางเข้าสู่ประเทศไทย และเริ่มมาสร้างฐานทัพขึ้นในปีพ.ศ. ๒๕๐๗ และจากการตั้งฐานทัพในจังหวัดต่างๆ นี้ได้เกิดเป็นชุมชนเมืองขนาดเล็กบริเวณชุมชนใกล้เคียงฐานทัพ ซึ่งมีความเจริญทางด้านวัตถุประชาชนมีโอกาสทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น^{๗๔}

สำหรับสตรีไทยจำนวนไม่น้อย ได้หันไปเป็นภรรยาทหารฝรั่งโดยสมัครใจที่จะเป็นภรรยาเช่าดีกว่าเป็นโสเภณี บางคนก็ได้สมรสกับทหารชาวต่างชาติเหล่านี้และติดตามกลับไปอยู่ต่างประเทศด้วยกัน ก็มีแต่ความรู้สึกของคนในสังคมไทยในขณะนั้นรับไม่ได้กับพฤติกรรมดังกล่าวและมีความรู้สึกรังเกียจดูหมิ่นสตรีไทยที่อยู่ในสภาพเช่นนั้น สิ่งที่น่าเป็นห่วงที่สุดคือ การที่สตรีไทยเหล่านี้ปล่อยให้ลูกและด้วยความที่ลูกที่เกิดมากับทหารจึงมีลักษณะทางกายภาพที่แตกต่างจากเด็กอื่นๆ ทั่วไปในสังคมไม่ว่าจะเป็นผมสีทองตาสีฟ้าตัวขาว ขณะที่บางคนผิวดำผมหยิกปากหนาตาโปน ทำให้ต้องถูกล้อจากเด็กคนอื่นๆ อยู่เสมอ ภายหลังการปิดฐานทัพและทหารชาวต่างชาติมีการเดินทางกลับประเทศภรรยาเข้าเริ่มแต่งงานและกลับสู่ความยากจนบ้านที่สตรีไทยเหล่านี้เคยอยู่ร่วมกับสามีชาวต่างชาติต้องปิดร้างและทรุดโทรมที่ร้างไม่ว่าจะเป็นที่นครราชสีมา อุดรธานี อุบลราชธานีและสัปดาห์มาถึงภายใต้รัฐบาลของม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชได้มีความเป็นห่วงสตรีไทยเหล่านี้จึงได้มีการประชาสัมพันธ์ให้พ่

^{๗๓} พชรินทร์ ลาภานันท์, “พลวัตและแนวทางการวิจัย : การศึกษาการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของผู้หญิงในสังคมอีสาน”, วารสารสังคมคนกลุ่มน้ำโขง, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน ๒๕๔๙) : ๑-๓๓, อ้างใน สวิตตา บุญนำบารมี, “หญิงไทยแต่งงานกับชาวต่างชาติพื้นที่อำเภอปงจังหวัดพะเยา”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๖), หน้า ๑๗.

^{๗๔} บัณฑิต พรหมพักพิงและคณะ, การแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของผู้หญิงชนบทอีสาน, (ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๘), หน้า ๔๑, อ้างใน สวิตตา บุญนำบารมี, “หญิงไทยแต่งงานกับชาวต่างชาติพื้นที่อำเภอปงจังหวัดพะเยา”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๖), หน้า ๑๗.

เป็นเมืองท่องเที่ยวสำหรับชาวต่างชาติ ทำให้เกิดความเจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยอดีตภรรยาชาวต่างชาติได้กลับมาลงหลักปักฐานที่พญาและใช้ชีวิตในพญาตอนกลางคืนที่เต็มไปด้วยแสงสีทำให้ชาวต่างชาติไม่น้อยโดยเฉพาะผู้ชายมีความต้องการที่จะมาพญาในตอนนั้นให้ได้^{๗๕}

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการสมรสข้ามวัฒนธรรมของสตรีไทยนั้นมีมาช้านาน แต่ทัศนคติของเรื่องดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา คือ เริ่มจากความกังวลในความเสื่อมของศาสนาและวัฒนธรรมที่มีสาเหตุมาจากความแตกต่างของ “คู่บ่าวต่างชาติและเจ้าสาวสตรีไทย” มาเป็นการดูถูกดูแคลนรังเกียจการสมรสข้ามชาติ ซึ่งมีสาเหตุมาจากการที่สตรีไทยส่วนใหญ่ที่เป็นเจ้าสาวนั้นจะเป็นสตรีไทยที่ขายบริการหรือเป็นภรรยาเช่าของทหารอเมริกันมาก่อนนั่นเอง และมีผลทำให้สตรีไทยแทบทุกคนที่สมรสข้ามชาติ “ถูกเหมารวม” ว่าเป็นสตรีไทยที่ด้อยคุณค่าเหล่านั้นมาก่อน อย่างไรก็ตามดูเหมือนว่าทัศนคติของชาวไทยที่มีต่อการสมรสของสตรีไทยข้ามวัฒนธรรมดังกล่าว ไม่ได้มีผลต่อการตัดสินใจของสตรีไทยต่อการสมรสข้ามวัฒนธรรมแต่อย่างใด เพราะปรากฏการณ์ดังกล่าวก็ยังคงปรากฏให้พบเห็นอยู่โดยทั่วไปในปัจจุบันนี้ ซึ่งจะได้นำกล่าวถึงสถานการณ์การสมรสข้ามวัฒนธรรมของสตรีไทยในปัจจุบันในส่วนต่อไป

๒.๑.๓.๒ สาเหตุของการสมรสข้ามวัฒนธรรมของสตรีไทย

พบว่าจากปรากฏการณ์การสมรสข้ามวัฒนธรรมของสตรีไทยทำให้นักวิชาการหลายท่านได้พยายามศึกษาวิจัยถึงสาเหตุดังกล่าว ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

๑. ความไม่สมดุลของจำนวนประชากรชายต่อจำนวนประชากรหญิง ด้วยเหตุผลที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้สตรีไทยสมรสกับชาวต่างชาติก็น่าจะเป็นผลมาจากการที่จำนวนประชากรชายไทยกับจำนวนประชากรหญิงไทยไม่สมดุลกัน กล่าวคือ ประเทศไทยมีประชากรที่เป็นหญิงมากกว่าชายทำให้อัตราส่วนเพศของประชากรหรือสัดส่วนชายต่อหญิง ๑๐๐ คนคิดเป็น ๙๖.๓ ที่เป็นอย่างนี้เพราะอัตราการเกิดของเพศหญิงมีมากกว่าเพศชายและประเทศไทยมีอายุขัยเฉลี่ยของประชากรเพศหญิงสูงกว่าประชากรเพศชายและเมื่อชาวต่างชาติที่เข้ามาในประเทศไทย ส่วนใหญ่เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิงจึงทำให้เกิดการชดเชยกันตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นเหตุผลหนึ่งจากมุมมองของนักประชากรศาสตร์ในการอธิบายถึงสาเหตุของปรากฏการณ์ดังกล่าว

๒. ความเป็นอยู่ที่ดีและยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจ ศึกษาจากงานวิจัยของนักวิชาการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นดุขฎิ อายุวัฒน์และคณะ^{๗๖} ต่างก็ได้อธิบายถึงเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งที่ดึงดูดให้สตรีไทยที่สมรสกับชาวต่างชาตินั้นก็คือ การที่สตรีไทยต้องการที่จะมีความเป็นอยู่ที่ดีและต้องการที่จะยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจของตน^{๗๗} กล่าวคือ สตรีไทยที่สมรสกับชาวต่างชาติส่วนใหญ่เคยสมรสมาแล้วหย่าร้างกัน หรือเป็นบุคคลที่ผิดหวังจากความรักกับผู้ชายไทย หรือสตรีไทยที่เป็นหม้ายสามี

^{๗๕} บัณฑิต พรหมพักพิงและคณะ, การแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของผู้หญิงชนบทอีสาน, (ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๘), หน้า ๔๒, อ้างใน สวิตตา บุญนำบารมี, “หญิงไทยแต่งงานกับชาวต่างชาติพื้นที่อำเภอโป่ง จังหวัดพะเยา”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๖), หน้า ๑๗-๑๘.

^{๗๖} ดุขฎิ อายุวัฒน์และคณะ, “วิถีชีวิตแรงงานไทยในไต้หวัน : การศึกษาในถิ่นปลายทาง”, วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์, ปีที่ ๒๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม ๒๕๕๓) : ๑-๒๘.

^{๗๗} ดุขฎิ อายุวัฒน์และคณะ, โครงการการศึกษาแนวทางการป้องกันและช่วยเหลือคุ้มครองผู้หญิงที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ, (ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๔), หน้า ๒๑.

เสียชีวิต บางรายอยู่ด้วยกันกับสามีแต่ไม่ได้จดทะเบียนสมรส บางส่วนเคยทำงานต่างประเทศกับเอเยนต์ ซึ่งเป็นงานภาคบริการ เช่น ร้านอาหาร โรงแรม นวดแผนโบราณ^{๗๘}

จึงทำให้ความภูมิใจในตัวเองในการตระหนักถึงคุณค่าของตนเองมีน้อย แต่การสมรสข้ามวัฒนธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับชายชาวต่างชาติ ซึ่งเป็นประเทศที่มีวัฒนธรรมที่เน้นการให้อิสระไม่สนใจครอบครัวยิ่ง รวมทั้งเป็นเรื่องของการที่ผู้ชายต้องให้เกียรติผู้หญิงดังนั้นการสมรสกับสตรีไทยที่ถูกมองว่า “มีตำหนิ” จากสังคมไทยจึงเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ในสังคมตะวันตกและทำให้สตรีไทยเหล่านั้นรู้สึก “มีคุณค่า” ในตนเองเพิ่มขึ้น

ซึ่งจากการศึกษาของนิคมล วานิชชัง^{๗๙} ได้พบว่า สตรีไทยที่สมรสข้ามวัฒนธรรมส่วนใหญ่ได้สะท้อนให้เห็นว่าสตรีไทยที่สมรสข้ามวัฒนธรรมได้รับการดูแลเป็นอย่างดี และเหมาะสมมีชีวิตความเป็นอยู่ที่สะดวกสบาย ทั้งเรื่องที่อยู่อาศัยเครื่องอำนวยความสะดวก ตลอดจนความคล่องตัวทางด้านเศรษฐกิจ รวมไปถึงการได้รับเกียรติ การได้รับการยอมรับจากสังคมและการได้รับโอกาสต่างๆ ทางสังคม ดังนั้นจึงทำให้สังคมไทยโดยเฉพาะสตรีไทยมีค่านิยมและมีความเชื่อหรือมีความคาดหวังว่า “เมื่อได้สมรสกับชาวต่างชาติแล้วตนเองจะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีเงินมาช่วยเหลือเกื้อกูลครอบครัว มีบ้านหลังใหญ่ มีรถยนต์และสามารถปลดหนี้ได้รวมถึงการมีฐานะทางเศรษฐกิจที่จะส่งผลให้ครอบครัวมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น”^{๘๐} เหตุผลที่สตรีไทยเลือกสมรสกับชาวต่างชาติ คือ ความต้องการความมั่นคงในชีวิต เพราะได้พบเห็นตัวอย่างจากสตรีไทยคนอื่นๆ ที่สมรสกับชาวต่างชาติแล้วมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้นปัจจัยด้านเศรษฐกิจสืบเนื่องมาจากสตรีไทยจำนวนหนึ่งเคยฝ่ายการสมรสมาก่อนและมีบุตรเฉลี่ย ๑-๓ คน เมื่อตัดสินใจสมรสกับชาวต่างชาติก็คิดว่าจะมีชีวิตที่ดีขึ้นและสามารถส่งบุตรให้มีการศึกษาสูงขึ้น^{๘๑} ทั้งหมดเป็นข้อเท็จจริงจากฝ่ายสตรีไทย

๓. สาเหตุอันสืบเนื่องมาจากวิกฤตของครอบครัวและปัญหาชีวิตคู่ในประเทศต้นทาง นอกจากสาเหตุสองประการดังที่ได้กล่าวถึงไปแล้วข้างต้นนั้น สตรีไทยที่เลือกการสมรสข้ามวัฒนธรรมนี้ยังมีเหตุผลอีกประการหนึ่งที่ตัดสินใจสมรสข้ามชาติดังกล่าวนี้ก็คือ วิกฤติของครอบครัวและปัญหาชีวิตคู่ เช่น สามีทุพพิกาศ สามีมีภรรยาหลายคนหรือสามีทอดทิ้งไม่ดูแล เป็นต้น ซึ่งเป็นเหตุผลหนึ่งที่สตรีไทยในประเทศเยอรมนีได้อ้างถึงกับสมาคมธาราองค์กรเครือข่ายสตรีไทยในเยอรมนี นอกจากนี้จากการศึกษาพหุวิทยา เรือนแก้วเกี่ยวกับการย้ายถิ่นสู่เยอรมนีของสตรีไทยโดยผ่านการสมรสนั้นได้อธิบายว่าสตรีไทยที่ย้ายถิ่นสู่เยอรมนีผ่านกระบวนการดังกล่าวนี้ มีภูมิหลังที่หลากหลายทั้งในด้านการศึกษากิจกรรมอาชีพสถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ประสบการณ์ในการทำงานรับจ้างและการอพยพแรงงานและมีภูมิลำเนาจากครอบครัวในเมืองและชนบท ถึงแม้ว่าส่วนใหญ่มาจากชนบทภาคตะวันออก

^{๗๘} ดุษฎี อายุวัฒน์, “การย้ายถิ่น:วิถีการยังชีพเพื่อความอยู่ดีมีสุขของครัวเรือนอีสาน”, วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์, ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๒ (กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔) : ๘๐-๑๑๑.

^{๗๙} นิคมล วานิชชัง, “การแต่งงานข้ามชาติของสตรีกับการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อครอบครัวและชุมชนในจังหวัดอุดรธานี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๐).

^{๘๐} ดุษฎี อายุวัฒน์และคณะ, โครงการการศึกษาแนวทางการป้องกันและช่วยเหลือคุ้มครองผู้หญิงที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ, (ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๔), หน้า ๒๒.

^{๘๑} จิตาภรณ์ การรักษาและคณะ, “เสนอให้หญิงไทย : การสร้างให้เกิดการยอมรับวัฒนธรรมไทยกับสามีชาวต่างชาติจังหวัดนครราชสีมา”, วารสารอีสานศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑๕ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๒) : ๒๑๖-๒๒๓.

ออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ สาเหตุและแรงจูงใจไม่ได้มีเฉพาะปัจจัยทางเศรษฐกิจเท่านั้นแต่ยังรวมไปถึงปัญหาครอบครัวและความปรารถนาที่จะมีชีวิตและสภาพสังคมที่ดีกว่า ทำให้กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญผลักดันให้สตรีไทยตัดสินใจย้ายถิ่นข้ามชาติโดยผ่านการสมรส^{๘๒} ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนิคมล วาณิชชังด้วยเช่นกัน เพราะผลการวิจัยได้พบว่าเหตุผลของสตรีไทยที่เลือกสมรสข้ามชาติ เหตุผลสำคัญเหตุผลหนึ่งก็คือ การหย่าร้างกับอดีตสามีที่ไม่รับผิดชอบ^{๘๓}

๔. การสมรสเพราะความประทับใจในเสน่ห์ของหญิงไทย จากงานวิจัยได้ให้สรุปว่าเสน่ห์ของสตรีไทยทำให้เกิดการยอมรับวัฒนธรรมไทยของสามีชาวต่างชาติ โดยคุณลักษณะพิเศษที่เรียกว่า “เสน่ห์” มี ๓ ทางที่สตรีไทยนำมาใช้ปฏิบัติในการใช้ชีวิตร่วมกับชาวต่างชาติคือ ๑. เสน่ห์ทางกาย ได้แก่ การมีหน้าตาดีมีเสน่ห์ในอารมณ์ดี รู้จักประนีประนอมเป็นอย่างดี ๒. เสน่ห์ทางวาจา คือการพูดจาสุภาพ การรู้จักกาลเทศะและการพูดคุยยกย่องส่งเสริมในทางดีและ ๓. เสน่ห์ทางใจคือการมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่จิตใจเมตตากรุณา การเข้าใจและปรารถนาดีต่อผู้อื่นเป็นต้น^{๘๔} อีกเหตุผลหนึ่งการตัดสินใจของชายต่างชาติที่เลือกสมรสกับสตรีไทยเพราะต้องการความมั่นคงต้องการมีบ้านพักที่สะดวกสภาพแวดล้อมดี สามารถถือครองทรัพย์สิน (โดยเฉพาะที่ดิน) มีคนปรนนิบัติดูแลเอาใจรวมทั้งดูแลเวลาป่วยไข้และใช้ชีวิตยามชราได้อย่างมีความสุข และปัจจุบันชายชาวต่างชาติที่เลือกสมรสกับสตรีไทยนับวันจะเพิ่มจำนวนมากขึ้น

๒.๑.๓.๓ ช่องทางของการสมรสข้ามวัฒนธรรมของสตรีไทย

จากทัศนคติของสตรีไทยที่มีต่อการสมรสข้ามวัฒนธรรมดังกล่าว จึงทำให้มีสตรีไทยจำนวนไม่ใช่น้อยที่ใฝ่ฝันที่จะสมรสข้ามชาติและได้แสวงหาแนวทางในรูปแบบหลายรูปแบบด้วยกัน เพื่อที่จะได้มีโอกาสที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับชาวต่างชาติ เช่น การรู้จักผ่านเพื่อนผ่านญาติพี่น้องรวมถึงผ่านทางการทำงานทั้งฝ่ายชายทำงานในเมืองไทยและสตรีไทยเดินทางไปทำงานต่างประเทศหรือการติดต่อสื่อสารผ่านทางอินเทอร์เน็ตหรือจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) แม้กระทั่งการใช้บริการในเชิงธุรกิจพาณิชย์กับบริษัทจัดหาคู่ทั้งที่เป็นกิจการของคนไทยและกิจการของชาวต่างชาติซึ่งกำลังได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้นจากนั้นจึงมีการนัดหมายเพื่อพบปะและรู้จักกันภายหลัง^{๘๕} นอกจากนี้ยังมีช่องทางอื่นๆ อีกที่ทำให้สตรีไทยได้รู้จักกับชาวต่างชาติและนำไปสู่การสมรสข้ามวัฒนธรรมในที่สุดนั้นก็คือการทำงานในภาคบริการทำให้มีการพบปะในระหว่างการทำงาน ซึ่งเป็นการสร้างความหวังและมีการติดต่อกันเรื่อยมา^{๘๖}

^{๘๒} พัทยา เรือนแก้ว, “หญิงไทยในเยอรมันนี้ : กรณีการย้ายถิ่นฐานโดยการแต่งงานเป็นเครื่องมือ”, สตรีสาร, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม ๒๕๔๘) : ๒๔.

^{๘๓} นิคมล วาณิชชัง, “การแต่งงานข้ามชาติของสตรีกับการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อครอบครัวและชุมชนในจังหวัดอุดรธานี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๐).

^{๘๔} จิตาภรณ์ การรักษาและคณะ, “เสน่ห์หญิงไทย : การสร้างให้เกิดการยอมรับวัฒนธรรมไทยกับสามีชาวต่างชาติจังหวัดนครราชสีมา”, วารสารอีสานศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑๕ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๒) : ๒๑๖-๒๒๓.

^{๘๕} ดุษฎี อายุวัฒน์และคณะ, โครงการการศึกษาแนวทางการป้องกันและช่วยเหลือคุ้มครองผู้หญิงที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ, (ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๔), หน้า ๒๒.

^{๘๖} ดุษฎี อายุวัฒน์และคณะ, “วิถีชีวิตแรงงานไทยในไต้หวัน : การศึกษาในถิ่นปลายทาง”, วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์, ปีที่ ๒๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม ๒๕๕๓) : ๑-๒๘.

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาสิทธิสตรีไทยกรณีย้ายถิ่นแรงงานข้ามชาติโดยศึกษาเฉพาะกรณีสตรีไทยในเยอรมนีและประเทศญี่ปุ่นจำนวนกว่า ๕๐ คนของสมาคมธาราองค์การเครือข่ายสตรีไทยในเยอรมนีได้พบว่า สตรีไทยที่ไปเป็นแรงงานประเทศเยอรมนีและญี่ปุ่น มีรูปแบบเข้าประเทศจะใช้วิธีการสมรสกับชาวต่างชาติมีแบบแผนย้ายถิ่นคล้ายๆ กัน คือ เป็นแรงงานที่ฮ่องกง มาเลเซียหรือซาอุดีอาระเบียและขยับไปต่อญี่ปุ่นและเยอรมนี อาจกล่าวได้ว่าเป็น“วัฒนธรรมย้ายถิ่นแบบลูกโซ่”

๒.๑.๓.๔ การสมรสข้ามวัฒนธรรม

การสมรสข้ามวัฒนธรรมที่พบเห็นส่วนใหญ่ในสังคมไทยเป็นการสมรสระหว่างสตรีไทยกับชาวต่างชาติ แต่นั่นไม่ใช่ปรากฏการณ์ที่เพิ่งเกิดขึ้นในปัจจุบันที่พบเห็นได้ทั่วไป แต่เกิดขึ้นมายาวนานตั้งแต่ในช่วงสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ประเทศไทยเปิดการค้าเสรีกับชาวต่างชาติหลากหลายประเทศ ได้แก่ โปรตุเกส ฮอลันดา อังกฤษและฝรั่งเศส ทำให้ชาวต่างชาติเข้ามาทำการค้ากับประเทศไทยเรื่อยมา ในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์มีการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างไทยกับตะวันตกเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะระยะหลังจากที่ไทยทำสนธิสัญญาเบาริงกับอังกฤษในปีพ.ศ.๒๓๙๘ เป็นช่วงที่มีชาวต่างชาติเดินทางเข้ามาในประเทศไทยมากขึ้น

เพื่อแสวงหาอำนาจในดินแดนอื่นอีกขณะเดียวกันก็เป็นผลมาจากไทยได้เปิดความสัมพันธ์ทางการทูตและการค้ากับต่างชาติมากขึ้น และได้มีการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยทั้งทางด้านการปฏิรูปโครงสร้างการบริหาร การปกครอง ยกเลิกระบบไพร่ทาส จัดการศึกษารูปแบบใหม่ จึงมีความจำเป็นต้องอาศัยวิทยาการและเทคโนโลยีจากต่างชาติ นำไปสู่การที่จ้างชาวต่างชาติเข้ามารับราชการและการสนับสนุนเยาวชนไทยที่เกิดในสังคมชนชั้นสูงไปศึกษาต่อในประเทศ ประเทศไทยติดต่อการค้ากับชาวต่างชาติมากขึ้น มีผลทำให้การติดต่อสัมพันธ์กับชาวต่างชาติมีเพิ่มมากขึ้น ด้วยผลที่ตามมาคือเกิดการสมรสข้ามวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยกับชาวต่างชาติ ซึ่งจากหลักฐานที่มีการสมรสเกิดขึ้นทั้งในต่างประเทศและภายในประเทศไทยการแต่งงานที่เกิดขึ้นในต่างประเทศครั้งแรกเกิดขึ้นในหมู่ชนชั้นสูงที่ได้ไปศึกษาต่อในต่างประเทศในช่วงสมัยรัชกาลที่ ๕ คือการอภิเษกสมรสของสมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถกับหม่อมคัชริน ซึ่งเป็นชาวรัสเซียและมากขึ้นในช่วงรัชกาลที่ ๖ การสมรสข้ามวัฒนธรรมที่เป็นสตรีไทยกับสามีชาวต่างชาติที่พบในกลุ่มชนชั้นล่าง คือกรณีของอำแดงพริ้งกับมิสเตอร์ปีเตอร์สัน^{๘๗} การสมรสข้ามวัฒนธรรมในอดีตได้แสดงให้เห็นถึงการยอมรับวัฒนธรรมต่างชาติเป็นที่ยอมรับในคนระดับชั้นสูงจนถึงคนในระดับชั้นล่าง

สำหรับการสมรสข้ามวัฒนธรรมนั้น มีเรื่องความแตกต่างกันด้านศาสนา เชื้อชาติและระบบชนชั้นวรรณะเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยทั่วไปในสังคมมีแนวทางปฏิบัติที่ดีที่จะมีวัฒนธรรมร่วมกัน การสมรสข้ามวัฒนธรรมก็ยังมีอยู่และถือเป็นเรื่องธรรมดาในปัจจุบันนี้และมีจำนวนเพิ่มขึ้นอีกด้วยไม่สามารถปฏิเสธได้ว่า การสมรสข้ามวัฒนธรรมนั้นเป็นเส้นทางที่เต็มไปด้วยอุปสรรคและปัญหาวัฒนธรรมที่แตกต่างกันนั้น ย่อมมีบริบทที่แตกต่างกันที่รูปแบบ คุณค่าความเชื่อและประเพณีที่ปฏิบัติต่างกันอีกด้วย^{๘๘}

^{๘๗} สมประสงค์ เสนารัตน์, “วิถีชีวิตของหญิงชนบทอีสานที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ : กรณีศึกษาอำเภอยะผิง”, *ดุชนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๓).

^{๘๘} ศิริรัตน์ แอดสกุล, “การแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของผู้หญิงชนบทในเขตจังหวัดอุดรธานี”, *ดุชนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐).

สังคมไทยยอมรับการสมรสระหว่างสตรีไทยกับชายต่างชาติมากขึ้น แต่ก็ยังจำกัดอยู่ในกลุ่มสตรีไทยฐานะดีและการศึกษาสูง ส่วนสตรีไทยที่มีการศึกษาน้อยและฐานะยากจนยังคงเป็นข้อยกเว้นดูได้จากบุคคลทั่วไปที่มองสตรีไทยที่ไปไหนมาไหนกับผู้ชายต่างชาติ บางคนสันนิษฐานเหมารวมว่ามีอาชีพขายบริการหรือบางคนก็มองว่าต้องการผู้ชายที่มีฐานะดีทางเศรษฐกิจต้องการไปต่างประเทศ ความคาดหวังของสังคมในเรื่องบทบาทของคนเพศต่างๆ มาใช้วิเคราะห์ให้เห็นว่าแต่ละสังคมมีวิธีคิดและความคาดหวังในเรื่องเพศของสังคมต่างกันความแตกต่างนี้ เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้สตรีไทยตัดสินใจสมรสกับชาวต่างชาติ

โดยธรรมชาติผู้ชายมีความต้องการทางเพศสูงและต้องปลดปล่อยจึงเป็นเรื่องปกติที่ผู้ชายจะแสวงหาประสบการณ์ทางเพศ แม้ว่าจะสมรสแล้วก็ตามขณะที่สตรีไทยในสังคมไทยถูกปิดกั้นความเท่าเทียมทางเพศ การรักษาพรหมจรรย์ก่อนสมรส ถ้าหากเกิดการหย่าร้างกันก็จะถูกมองว่ามีความบกพร่องในหน้าที่ สตรีไทยจึงถูกทอดทิ้งและเป็นเรื่องยากที่จะสมรสใหม่ เพราะไม่ใช่สาวพรหมจรรย์แต่ในทางตรงกันข้ามกับสังคมชาวต่างชาติ เช่น สังคมชาวต่างชาติที่มีการปฏิบัติวิธีการคิดเรื่องเพศแตกต่างจากสังคมไทย สังคมชาวต่างชาติมีความหลากหลายมากและทุกรูปแบบมีคุณค่าความเท่าเทียมกันหมด เช่น การอยู่ด้วยกันเป็นคู่ถาวรโดยไม่สมรส

การสมรสระหว่างคนเพศเดียวกันหรือผู้หญิงที่เป็นโสดและอยากมีบุตรแต่ไม่ต้องการมีสามีก็สามารถขอรับบริจาคอสุจิได้ ยิ่งกว่านั้นวิธีการคิดเรื่องเพศของสังคมเนเธอร์แลนด์ยังเปิดโอกาสให้สตรีใช้ชีวิตต่อไปอย่างมีคุณค่าได้ เช่น มีเพศสัมพันธ์ก่อนสมรสได้โดยไม่ถูกประณามและการที่สตรีที่มีประสบการณ์ทางเพศหรือเคยหย่าร้างและมีลูกติดไม่ได้ถูกมองว่ามีปัญหาหรือผิดปกติ สามารถสมรสใหม่ได้หากพบเจอคนที่ถูกใจและเข้ากันได้ การที่ผู้ชายตัดสินใจไม่ได้มองว่าสตรีที่เคยมีประสบการณ์ทางเพศมาก่อนเป็นสตรีไร้ค่า^{๘๙} ทำให้สตรีไทยโดยเฉพาะสตรีไทยที่ผ่านการหย่าร้างมีโอกาสเริ่มต้นชีวิตใหม่ สตรีไทยกลุ่มหนึ่งได้เปิดเผยเรื่องราวชีวิตทางเพศระหว่างตัวเองกับสามีไทยว่าสามีไทยมักจะเป็นคนตัดสินใจว่าจะมีเพศสัมพันธ์กับเธอเมื่อใดก็ได้โดยไม่ได้ออกมาคิดถึงความต้องการทางอารมณ์และความรู้สึกของสตรีไทย

ซึ่งสตรีไทยที่อยู่ในฐานะภรรยา ในสังคมไทยก็ไม่กล้าที่จะปฏิเสธเพราะถูกสอนว่าเป็นหน้าที่ของภรรยา ส่วนสามีชาวต่างชาติจะเคารพต่อการตัดสินใจในการมีเพศสัมพันธ์ของภรรยาสตรีไทยจึงเริ่มเรียนรู้ว่าตัวเองมีสิทธิที่จะปฏิเสธได้ ถ้ายังไม่พร้อมและรู้สึกว่ามีสามีชาวต่างชาติใส่ใจในอารมณ์ความรู้สึกมากกว่าสามีไทยปรากฏการณ์การสมรสข้ามวัฒนธรรมในประเทศไทย คือ การสมรสส่วนใหญ่จะเป็นการสมรสระหว่างสตรีไทยกับชาวต่างชาติ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเป็นชาวตะวันตกหรือผู้ชายผิวขาวและมีอายุเกิน ๖๐ ปี สตรีไทยที่ต้องการสมรสกับชาวต่างชาตินี้มีเหตุผลมากมาย ตั้งแต่รสนิยมที่เฉพาะส่วนบุคคลเหตุผลทางด้านความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจเหตุผลทางวัฒนธรรมและสังคมเหตุผล

^{๘๙} ปณิธิ สุขสมบูรณ์, “เพศภาวะและเพศวิถีข้ามวัฒนธรรมกรณีศึกษาการย้ายถิ่นและการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของผู้หญิงไทยกับสามีชาวตะวันตกในสังคมปัจจุบัน”, วารสารเพศวิถีศึกษา, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม ๒๕๕๒) : ๕๖-๖๓, อ่างใน มยุรา ไกรกริ่ง, “ศึกษาชีวิตการสมรสของผู้หญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑.

ที่สตรีไทยต้องการสมรสกับชาวต่างชาติเพราะชาวต่างชาติสามารถดูแลและให้เกียรติและมีรสนิยมเฉพาะที่เหมือนกันจึงตัดสินใจสมรสกันบนฐานของความเท่าเทียม^{๙๐}

สาเหตุและแรงจูงใจในการสมรสของสตรีไทยที่สมรสกับชาวต่างชาติไม่ได้มีเฉพาะปัจจัยทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวในการตัดสินใจสมรส แต่ยังมีความต้องการที่จะมีชีวิตและสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ดีกว่าเดิม เป็นเงื่อนไขผลักดันให้สตรีไทยตัดสินใจสมรสกับชาวต่างชาติหรือการตัดสินใจย้ายถิ่นข้ามชาติ การสมรสที่มีความแตกต่างด้านเชื้อชาติย่อมเกิดปัญหาในด้านภาษาและการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมต่างชาติอยู่บ้าง แต่สตรีไทยที่สมรสกับชาวต่างชาติก็พยายามแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นด้วยความอดทนกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และปัจจัยที่มีอิทธิพลที่สำคัญที่สุดต่อครอบครัวคือความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบิดามารดาและบุตรที่มีความรักและความอบอุ่นต่อกันภายในครอบครัว ต้องมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีเวลาที่มีความอดทนมีการสร้างความผูกพันและมักจะมีความเข้าใจต่อกัน และกันการที่จะแก้ปัญหาในครอบครัวที่เกิดขึ้น ย่อมต้องอาศัยความรักความเข้าใจและความอดทนเป็นหลักสำคัญและอีกประการที่ทำให้ชาวต่างชาติหลากหลายประเทศเดินทางเข้ามาภายในประเทศเพิ่มมากขึ้น

สืบเนื่องจากการที่ประเทศไทยมีนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจ ย่อมส่งผลให้ต่างชาติเดินทางเข้ามาทำธุรกิจและท่องเที่ยวภายในประเทศมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้เกิดการสมรสข้ามวัฒนธรรมโดยเฉพาะชายชาวต่างชาติจากฝั่งยุโรปที่นิยมสมรสกับสตรีไทย^{๙๑} ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเกิดจากความคิดและพฤติกรรมที่ติดตัวบุคคล เมื่อบุคคลนั้นไปอาศัยอยู่ที่วัฒนธรรมอื่นก็จะนำวัฒนธรรมที่ติดตัวไปนั้นด้วย ซึ่งหมายถึง สตรีไทยและสามีชาวต่างชาติที่เดินทางไปอยู่ต่างประเทศหรือเดินทางอยู่ในประเทศใดก็ตาม จะนำเอาวัฒนธรรมของตนเองไปเผยแพร่โดยอาจไม่รู้ตัวหรือตั้งใจกระทำเพื่อให้บุคคลในสังคมรับรู้ถึงวัฒนธรรมของตนเอง

นอกจากนี้ ทฤษฎีแรงจูงใจของมาส์โลว์ยังสอดคล้องกับปรากฏการณ์การสมรสข้ามวัฒนธรรมในสังคม เนื่องจากสตรีไทยที่สมรสกับชาวต่างชาติส่วนใหญ่ก็มีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างยากจนจึงเกิดแรงจูงใจที่จะพยายามดิ้นรนให้ชีวิตดีขึ้น สามารถรับรู้ข้อมูลได้จากประสบการณ์ที่พบเห็นได้จากสตรีไทยที่สมรสกับชาวต่างชาติแล้วมีฐานะและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ความต้องการมีชีวิตที่สุขสบายเช่นนั้น อาจส่งผลให้เกิดเป็นค่านิยมและความเชื่อมั่นว่าการสมรสกับชาวต่างชาติจะสามารถประสบกับความสุขและความมั่นคงในชีวิตมากขึ้น^{๙๒} การสมรสกับชาวต่างชาติจึงเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของระบบทุนนิยมและบริโภคนิยมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในคุณค่าทางเพศโดยเฉพาะสตรีไทยกลายเป็นสินค้าสำหรับชาวต่างชาติสามารถพบเห็นได้ตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ และสถานบันเทิงเนื่องจากสตรีไทยที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและมีฐานะยากจนจึงแสวงหาทางเลือกเพื่อยกระดับฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นการครอบงำจากการบริโภคนิยมและความทันสมัยส่งผลให้สตรีไทย

^{๙๐} ร่มเย็น โกไศยกานนท์, โลกาวัดน์และปรากฏการณ์ธุรกิจเมียสั่งทางอินเทอร์เน็ต, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐), หน้า ๑๒-๑๕.

^{๙๑} พัทยา เรือนแก้ว, หญิงไทยในเยอรมนี : กรณีการย้ายถิ่นโดยใช้การแต่งงานเป็นเครื่องมือในสตรีศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๒๔.

^{๙๒} จิตาภรณ์ การศึกษา, “เสน่ห์หญิงไทย : การสร้างให้เกิดการยอมรับวัฒนธรรมไทยกับสามีชาวต่างชาติจังหวัดนครราชสีมา”, วารสารอีสานศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑๕ (กันยายน- ธันวาคม ๒๕๕๒) : ๒๒๑-๒๒๓.

เลือกทำงานตามสถานบริการทางเพศ เพื่อเป็นช่องทางในการพบเจอกับชาวต่างชาติ ดังนั้นจึงเกิดเป็นค่านิยมเพราะว่าชาวต่างชาติสามารถอุปถัมภ์ค้ำจุนทางด้านการเงิน^{๙๓}

๒.๑.๔ ความแตกต่างทางวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์ในสังคมสร้างขึ้นและเรียนรู้ร่วมกันตั้งแต่ชนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษาพูด การติดต่อสื่อสาร การประพฤติปฏิบัติตามบรรทัดฐานและค่านิยม เพื่อให้สังคมยึดเป็นฐานความคิดตลอดจนสิ่งประดิษฐ์และการปรับปรุงพัฒนาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้นที่ต้องอาศัยและอยู่ร่วมกันการใช้ชีวิตร่วมกันกับบุคคลที่มาจากต่างสังคมหรือต่างประเทศย่อมจะมีวัฒนธรรมที่ต่างกันเช่นสตรีไทยที่สมรสกับชาวต่างชาติมีชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรมแตกต่างกัน ดังนั้น การถ่ายทอดวัฒนธรรมและการรับวัฒนธรรมที่ต่างกัน ต้องรู้จักเลือกรับวัฒนธรรมบางส่วนที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมเดิมและไม่ขัดกับค่านิยมที่อยู่ในสังคมนั้นการรับวัฒนธรรมของสังคมอื่นในช่วงแรกอาจเป็นการยืมวัฒนธรรมและเมื่อเวลาผ่านไปย่อมกลายเป็นการรับวัฒนธรรมการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่งต้องยอมรับวัฒนธรรมนั้น จึงจะสามารถอยู่ร่วมกันได้

การสมรสข้ามวัฒนธรรมจึงมีรูปแบบการสมรสที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เซรง (Tseng)^{๙๔} กล่าวว่า การสมรสระหว่างฝ่ายชายและฝ่ายหญิงที่มีมาทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน โดยมีปัจจัยจากค่านิยมและความเชื่อทางศาสนาเห็นได้ว่า ความแตกต่างนั้นมีปัจจัยในระบบความเชื่อเอกลักษณ์ตลอดจนเจตคติที่มีต่อกัน เป็นสิ่งสำคัญในการเลือกคู่ครองและการสมรส ในขณะที่คอลมิจิน (Kalmijn)^{๙๕} เห็นว่าความแตกต่างทางเชื้อชาติศาสนา ส่งผลให้ความเชื่อมโยงและใกล้ชิดกันภายในสังคมมากขึ้น เป็นตัวบ่งชี้ความสัมพันธ์ของคนในชาติพันธุ์เชื้อชาติศาสนา การสมรสข้ามวัฒนธรรมชี้ให้เห็นถึงความสามารถในการผสมกลมกลืนกลายเป็นวัฒนธรรมและการอยู่ร่วมกันและยังสามารถดำรงความเป็นตัวตนได้การสมรสที่ต่างกันทางเชื้อชาติย่อมมีความแตกต่างทางศาสนาอยู่ด้วยและถูกกดดันจากคนในสังคมเดียวกัน ศาสนานั้นมีความสำคัญแต่ในปัจจุบัน

การสมรสข้ามวัฒนธรรมที่แตกต่างกันในทางศาสนาอาจคู่เป็นเรื่องปกติธรรมดาสามัญชาวโลว์ (Clulow)^{๙๖} การสมรสที่มีความต่างทางเชื้อชาติย่อมส่งผลให้เกิดปัญหาทางสังคมและวัฒนธรรม อีกทั้งยังเป็นการเรียนรู้สิ่งใหม่ซึ่งกันและกัน การสื่อสารระหว่างกันย่อมเสี่ยงต่อให้เกิดความขัดแย้งทางความคิดความเชื่อและค่านิยม เนื่องจากภูมิหลังทางวัฒนธรรมแต่ละสังคมแตกต่างกันการใช้ชีวิตร่วมกันจึงต้องมีวิธีการหลากหลายในการปรับตัว การสมรสข้ามวัฒนธรรมเป็นปรากฏการณ์ทาง

^{๙๓} ยศ สันตสมบัติ, *เพศสถานะและเพศวิถีในสังคมไทย*, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒๕-๒๗.

^{๙๔} Tseng, WS. Cultural and Mental-Health Issue and Their Relevance to Korea : Adjustment of Political Separated Families, Trans cultural, Immigrants, Foreign Worker, Intermarried Couple and Mixed - Ethnic Children, *World Cultural Psychiatry Research Review*, 7(1) (2012, June) : 9-17.

^{๙๕} Kalmijn, M. Inter marriage and Homogamy : Causes Patterns Trends, *Annual Review of Sociology*, 24 (1998) : 395-421.

^{๙๖} Clulow, C. Marriage Across Frontiers National, Ethnic and Religious Differences in Partnerships, *Sexual and Marital Therapy*, 8(1) (1993) : 81-87.

สังคมอย่างหนึ่งที่เปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ทำให้บุคคลที่มีความแตกต่างกันทางเชื้อชาติสามารถที่จะปฏิสัมพันธ์ร่วมกันและสามารถปรับเปลี่ยนตนเองให้เข้ากับคู่ครองและใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน ดังนั้นการผสมข้ามวัฒนธรรมจึงเป็นการเรียนรู้ความแตกต่างร่วมกันระหว่างบุคคลสองคนที่มีเชื้อชาติและศาสนาตลอดจนบริบททางสังคมการเรียนรู้ในความแตกต่างจึงมีความหลากหลาย เพื่อให้สามารถปรับตัวและการยอมรับจากสังคมได้^{๙๗}

องค์ประกอบที่ทำให้วัฒนธรรมทั้งสองต่างก็เป็นวัฒนธรรมประจำชาติเป็นวัฒนธรรมระดับใหญ่สามารถแบ่งออกเป็นสองแบบคือแบบจับต้องได้ เช่น ชุดประจำชาติอาหารประจำชาติเป็นต้นและจับต้องไม่ได้เป็นวัฒนธรรมระดับท้องถิ่น เช่น วัฒนธรรมของคนในเมืองกับคนต่างจังหวัดย่อมมีความแตกต่างในแบบแผนการดำเนินชีวิตและมุมมองที่แตกต่างกันเชื้อชาติ ซึ่งก็เป็นอีกปัจจัยที่ทำให้คนแตกต่างกันคนไทยเชื้อสายจีนกับคนไทยเชื้อสายอิสลามมีวัฒนธรรมที่ต่างกันแต่ละบุคคลมีวัฒนธรรมในส่วนที่เหมือนกันและส่วนที่ต่างกัน

อย่างเห็นได้ชัดศาสนาก็มีผลกระทบต่อวัฒนธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อระบบความเชื่อต่อคนในสังคมการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยก็มีผลกระทบต่อวัฒนธรรมความแตกต่างที่เห็นได้ชัดเจนคือเรื่องของวัฒนธรรมแบบอนุรักษนิยมของคนยุคเก่ากับวัฒนธรรมแบบเปิดคนยุคใหม่ที่สามารถพบความเปลี่ยนแปลง เช่น การจับคู่สมรสหรือการคลุมถุงชนรวมถึงอิสรภาพในการเลือกอาชีพการงานของตัวเองไม่ต้องมาสานต่อกิจการที่บ้าน เพศเป็นอีกปัจจัยที่ทำให้วัฒนธรรมแตกต่างกันผู้หญิงกับผู้ชายมีความคิดความรู้สึกมุมมองและวิถีชีวิตที่แตกต่างกันเช่นสตรีไทยส่วนใหญ่มีความละเอียดอ่อนมากกว่าผู้ชายทำให้สตรีไทยส่วนใหญ่ใช้ความรู้สึกในการตัดสินใจในขณะที่ผู้ชายมีความแข็งแกร่งมากกว่าผู้หญิงอีกหนึ่งปัจจัยที่ทำให้วัฒนธรรมแต่บุคคลแตกต่างกันคือสื่อเทคโนโลยีการสื่อสารพัฒนาอย่างต่อเนื่องส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมมีส่วนในการขัดเกลาทางสังคมและบุคคลในด้านต่างๆ ตั้งแต่ความคิดความเชื่อและแบบความประพฤติ อาจจะลอกเลียนแบบเพื่อให้เข้ากับสมัยนิยม^{๙๘}

นอกจากการถ่ายทอดและการรับวัฒนธรรมประเด็นที่สำคัญอีกอย่างคือความหลากหลายทางวัฒนธรรมบุคคลที่อยู่รวมกันเป็นสังคมหรือบนโลกนี้ซึ่งก็มีวิวัฒนาการที่ล้วนมีความแตกต่างกันในการพัฒนาและสร้างวัฒนธรรมประจำชาติจนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวในขณะที่วัฒนธรรมบางกลุ่มอาจมีการเรียนรู้และซึมซับวัฒนธรรมในชุมชนหรือสังคมอื่น จากการเห็นคุณค่าและชื่นชมจึงนำมาปรับใช้ผสมผสานกับวัฒนธรรมเดิมวัฒนธรรมไทยเอง โดยวัฒนธรรมบางอย่างได้ถูกปรับใช้ให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตและประเพณีดั้งเดิมของคนไทย ขณะที่วัฒนธรรมบางอย่างรับมาใช้โดยตรงก็ยังมีคุณค่าคล้ายคลึงกับวัฒนธรรมที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงกับประเทศที่มีอาณาเขตติดต่อกันความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงมีความสัมพันธ์กับชนชาติต่างๆ และทุกระดับชั้นปัจเจกชนการมีสัมพันธ์ที่ีระหว่างบุคคลที่มีความแตกต่างกันจะต้องมีความเข้าใจในบริบทของสภาพสังคมวัฒนธรรมวิถีชีวิต ค่านิยม และเจตคติของอีกฝ่ายอย่างลึกซึ้งและไม่ตัดสินหรือสรุปความจากพฤติกรรมที่เห็นบนพื้นฐานความ

^{๙๗} วิจิตรา จามจุรี, “ความรักบนความแตกต่างทางวัฒนธรรม : การแต่งงานระหว่างสตรีไทยพุทธกับชายไทยมุสลิมที่อาศัยในเขตประเวศ”, *วิทยานิพนธ์สังคมมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^{๙๘} คริสโตเฟอร์ โรท, *Cross-Culture ฝรั่งไม่เข้าใจคนไทยไม่เก๊*, (กรุงเทพมหานคร : เนชั่นบุ๊คส์อินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๕๒), หน้า ๒๗ – ๒๙.

เชื่อกำนิยมของตนเองในการที่บุคคลจะทำความเข้าใจในวัฒนธรรมใหม่ที่แตกต่างกันนั้นควรเรียนรู้ความสัมพันธ์จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันย่อมช่วยลดความขัดแย้งและความสับสนที่เกิดขึ้นได้^{๙๙}

ความแตกต่างและหลากหลายทางวัฒนธรรมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเรียกว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่อาจเกิดขึ้นเร็วหรือช้าก็ได้ขึ้นอยู่กับระยะที่ติดต่อสัมพันธ์กัน ความเหมือนหรือความต่างกันของวัฒนธรรมทั้งสอง หากวัฒนธรรมทั้งสองกลุ่มมีความคล้ายคลึงกันก็อาจทำให้เกิดการผสมผสานได้รวดเร็วขึ้น และในทางตรงกันข้ามหากวัฒนธรรมของทั้งสองกลุ่มมีความแตกต่างกันมาก ก็อาจจะมีผลทำให้การผสมผสานทางวัฒนธรรมนั้นยากและช้ามากขึ้น นอกจากนี้การผสมผสานทางวัฒนธรรมยังหมายถึง การปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่ที่เราเป็นสมาชิกอยู่ก็ได้ เช่น การย้ายเข้าไปเรียนในโรงเรียนต่างประเทศต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมของต่างชาติและรับเอาวัฒนธรรมของสังคมอื่นมาปฏิบัติ การผสมผสานทางวัฒนธรรมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในสังคมปัจจุบัน เพราะมนุษย์ทั่วโลกย่อมติดต่อสัมพันธ์กันมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นสังคมที่พัฒนาแล้วหรือสังคมที่กำลังพัฒนาเพื่อความเจริญทางสังคม^{๑๐๐}

ในช่วงแรกของการปรับตัวของสตรีไทยที่สมรสกับชาวต่างชาติเมื่อบุคคลทั้งสองต้องเผชิญกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ไม่คุ้นเคย ซึ่งอาจทำให้เกิดความตึงเครียดหรือความตึงเครียดทางวัฒนธรรม^{๑๐๑} การที่บุคคลต้องมาอยู่ร่วมกันกับคนต่างชาติหรือปฏิสัมพันธ์ร่วมกันแล้ว ย่อมเกิดความยากลำบากในการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมที่แตกต่างในสังคมใหม่ ทำให้บุคคลนั้นเกิดความสภาวะความตึงเครียดหรือความตึงเครียดทางวัฒนธรรมที่แตกต่าง การเกิดสภาวะนี้การปรับตัวจะเกิดขึ้นอาจทำให้เกิดกับบุคคลซึ่งที่ขาดทักษะในทางสังคม ในการปรับตัวต้องให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่ที่แตกต่างในสังคมนั้นได้^{๑๐๒} ความตึงเครียดหรือความตึงเครียดทางวัฒนธรรมสามารถเกิดขึ้นได้กับบุคคลที่ทำงานในวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาก โดยจะพบกับความรู้สึกตึงเครียดหรือความตึงเครียด เมื่อบุคคลนั้นได้มีการปรับตัวเรียนรู้อยู่ในสถานการณ์ที่แวดล้อมไปด้วยความแปลกใหม่ที่กำลังเผชิญอยู่ความกดดันและความเครียดจะเริ่มหายไปทีละเล็กละน้อยหรือหายไปในที่สุดเมื่อบุคคลนั้นสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในชุมชนสังคมนั้นได้เป็นอย่างดี

ถึงแม้ว่าความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นกับสตรีไทยที่สมรสกับชาวต่างชาติจะมองเห็นความต่างกันในเชื้อชาติ ถิ่นกำเนิดที่อยู่อาศัย สภาพความเป็นอยู่ ระดับการศึกษาความเชื่อศาสนา ประเพณี ตลอดจนฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมหรืออื่นๆ เนื่องจากสภาพสังคมในปัจจุบันนี้มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เห็นเด่นชัดขึ้น ทั้งนี้เพราะความเปลี่ยนแปลงของชาวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาภายในประเทศไทย เพื่อการตั้งถิ่นที่อยู่อาศัยใหม่หรือเพื่อการท่องเที่ยวหรืออื่นๆ ความแตกต่างทางวัฒนธรรมทำให้พบเห็นความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมไทยต้องทำการศึกษาและทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

^{๙๙} เพ็ชรี รูปะวิเชตร, การเรียนรู้ลักษณะการจัดการจัดการข้ามวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: ดวงกลมพัลลภ, ๒๕๕๔), หน้า ๑๖-๑๗.

^{๑๐๐} ศิริรัตน์ แอดสกุล, “การแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของผู้หญิงชนบทในเขตจังหวัดอุดรธานี”, **คุณหญิงพนธ์ปรัชญาคุณหญิงบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐).

^{๑๐๑} เพ็ชรี รูปะวิเชตร, การเรียนรู้ลักษณะการจัดการจัดการข้ามวัฒนธรรม, หน้า ๑๘.

^{๑๐๒} อภิรัฐ ตั้งกระจ่าง, **ธุรกิจระหว่างประเทศ**, (กรุงเทพมหานคร : ธนธการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๓.

โดยเฉพาะความแตกต่างทางวัฒนธรรมในลักษณะขนบธรรมเนียมประเพณีที่เห็นได้ชัดในสังคมไทยเมื่อพบกัน มักจะมีธรรมเนียมการยกมือไหว้เป็นการแสดงความเคารพโดยผู้ที่อายุน้อยกว่ายกมือไหว้ผู้ที่อายุมากกว่า ตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติกันมาในสังคม โดยคนรุ่นหลังเรียนรู้จากคนรุ่นก่อนแล้วถือปฏิบัติต่อๆ กัน มาเรื่อยๆ อาจมีการปรับปรุงแก้ไขบ้างและเปลี่ยนแปลงไปอย่างช้าๆ ในการปฏิบัติ เช่น การถอดรองเท้าก่อนเข้าบ้านเรือนและการปฏิบัติในระดับสังคมไทย คือ การร่วมกิจกรรมในลักษณะพิธีกรรมเป็นการจัดงานประเพณี เช่น ทอดกฐิน ทอดผ้าป่าแห่นางแมว เป็นต้น

ประเพณีที่เป็นส่วนประกอบในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนไทย ส่วนใหญ่คนไทยต้องกินข้าวส่วนคน “ชาวต่างชาติ” ต้องกินขนมปัง คนไทยยกมือไหว้เมื่อพบกัน ชาวต่างชาติใช้วิธีจับมือ แม้แต่การดำรงชีวิตอยู่ เช่น การแต่งกาย กิริยามารยาทต่างๆ ในสังคมทั้งสองสังคม อาจมีวัฒนธรรมบางอย่างที่เหมือนกันหรือคล้ายกันและวัฒนธรรมบางอย่างที่แตกต่างกัน แต่ในความต่างนั้นบุคคลย่อมสามารถที่จะเรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมในสังคมนั้นได้ หรือทำข้อตกลงที่ยอมรับร่วมกันว่าอะไรควรทำและอะไรไม่ควรทำ

จากการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและกำหนดให้คนในสังคมประพฤติปฏิบัติ ในลักษณะขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อ ค่านิยม แนวคิดตลอดจนแบบแผนการดำเนินชีวิต ฯลฯ ความแตกต่างในวัฒนธรรมย่อมเกิดจากการเรียนรู้ของบุคคลที่อยู่ร่วมกันในสังคม ยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงและเทคโนโลยีการสื่อสารการอาศัยอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมความสัมพันธ์กับชนชาติต่างๆ ที่อยู่อาศัยในถิ่นฐานใกล้เคียงกันหรือห่างไกลกันทำให้มนุษย์สามารถปรับตัวและใช้ชีวิตร่วมกันได้

ลักษณะสังคมไทย

จากการที่เราได้ทราบถึงที่มาของวัฒนธรรมไทยซึ่งเกิดจากปัจจัยต่างๆ ดังกล่าวมาแล้ว ปัจจัยเหล่านี้เอง ได้หล่อหลอมและผสมกลมกลืนกับลักษณะนิสัยของคนไทย จึงทำให้สังคมไทยดั้งเดิมมีวัฒนธรรมไทยที่มีลักษณะเฉพาะดังนี้^{๑๐๓}

๑. ครอบครัวใหญ่ สมัยก่อนเมื่อบุตรเติบโตขึ้นและสมรสแล้วส่วนใหญ่จะยังอยู่รวมกันกับครอบครัวบิดามารดา หรือบิดามารดาปลูกเรือนให้รวมอยู่ในบ้านเดียวกัน เกิดเป็นเรือนหมู่ขึ้น ต่อมาเมื่อครอบครัวใหญ่ขึ้นมีบุตรหลานมากขึ้น ก็ขยายขยายออกไปบุกเบิกจัดหาที่ดินทำมาหากินแหล่งใหม่พอนานเข้าก็เกิดเป็นหมู่บ้านเป็นสาขาของหมู่บ้านเดิมที่แยกไป แต่บุคคลก็ยังคงความสัมพันธ์กันเป็นญาติพี่น้องไปมาหาสู่กันใกล้ชิดดังเดิม

๒. ระบบชายเป็นใหญ่หรือระบบปิตาธิปไตย โดยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับผู้ชายในฐานะหัวหน้าครอบครัวและผู้นำมากกว่าผู้หญิง^{๑๐๔}

๓. วัฒนธรรมทางวัตถุและศิลปกรรมของไทย วัฒนธรรมทางวัตถุเป็นวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกี่ยวกับปัจจัย ๔ ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม ซึ่งถ้าเป็นการแต่งกายตามประเพณีไทยสตรีไทยต้องแต่งกาย

^{๑๐๓} พรหมทิพย์ ศิริวรรณบุษย์, **จิตวิทยาครอบครัว**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเท็กซ์แอนด์เจอร์นัลพับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๒๔-๒๖.

^{๑๐๔} บัณฑิต พานิชิต, **สังคมวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๗), หน้า ๓๙-๔๐.

เรียบง่ายมีมิติ ช่ายก็แต่งแบบง่าย ๆ ไม่หรูหราฟุ่มเฟือย ที่อยู่อาศัยเรือนไทยเหมาะสมกับชีวิตคนไทย เป็นอย่างยิ่งนั่นคือ มีลักษณะสูงโปร่ง ไม่มีห้องมากนัก รับลมได้ทุกด้าน มีได้สูงสำหรับเก็บของนั่งพักผ่อนและทำงาน ด้านอาหารคนไทยรับประทานอาหาร เพื่อมีชีวิตอยู่จึงมีลักษณะง่าย ๆ มีรสจัดยา รักษาโรค คนไทยโบราณมักมีความรู้รอบตัว มีการรักษาโรคภัยไข้เจ็บโดยการใช้สมุนไพรและการแพทย์แผนโบราณ วัฒนธรรมทางศิลปกรรมของไทยเป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากความคิดยึดถือความเชื่อความศรัทธาทางศาสนา เป็นแรงบันดาลใจให้สร้างงานศิลปะขึ้น ได้แก่ สถาปัตยกรรมมักเน้นสิ่งก่อสร้างที่ใหญ่โตงดงาม สร้างความซาบซึ้งและประทับใจ เช่น ปราสาทราชวัง วัดวาอาราม เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีวรรณคดีไทยดนตรีไทยประติมากรรมไทยจิตรกรรมไทย เป็นต้น

๔. ภาษาไทย ภาษาไทยเป็นภาษาที่ละเอียดอ่อนมีพยัญชนะสระวรรณยุกต์และตัวเลขเป็นของตนเอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่มีในภาษาอื่น นับแต่พ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้ทรงประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นมา คนไทยจึงมีภาษาไทยเป็นของตนเอง นับแต่นั้นมาอย่างน่าภาคภูมิใจเพราะภาษาเป็นเอกลักษณ์สำคัญของชาติที่มีเอกราช

๕. จรรยาบรรณและอัธยาศัยของคนไทย ด้วยคนไทยจะมีขนบธรรมเนียมประเพณีหลักๆ เหมือนกันและมีวัฒนธรรมท้องถิ่นคล้ายคลึงกันอาจต่างกันบ้างในเรื่องรายละเอียดของพิธีกรรมโดยประเพณีเหล่านั้นเกี่ยวกับคนไทยนับตั้งแต่เกิดจนตาย

๖. ขนบธรรมเนียมประเพณี ส่วนใหญ่คนไทยเราจะมีขนบธรรมเนียมประเพณีระเบียบวิธีหลักๆ เหมือนกันและมีวัฒนธรรมท้องถิ่นคล้ายคลึงกันอาจต่างกันบ้างในเรื่องรายละเอียดของพิธีกรรมโดยประเพณีเหล่านั้นเกี่ยวกับคนไทยนับตั้งแต่เกิดจนตายความเป็นอยู่ของคนไทยโดยภาพรวมค่อนข้างเรียบง่าย โดยอาศัยปัจจัยพื้นฐานทางธรรมชาติเป็นหลักในการดำรงชีวิตซึ่งปัจจัยดังกล่าวมักจะมีสภาพอยู่ในตัวเองอยู่แล้วจึงไม่จำเป็นต้องขวนขวายมากนักในการที่จะต้องทำให้ปัจจัยต่างๆ เหล่านั้นดีขึ้นประกอบกับคนไทยส่วนใหญ่นับถือแนวทางของศาสนาพุทธที่สอนให้เดินบนเส้นทางสายกลางไม่เอาเปรียบกันและสอนให้รู้จักคำว่า “ให้” ทำให้คนไทยดูเหมือนเป็นคนไม่กระตือรือร้นมีชีวิตอยู่ไปวันๆ แล้วแต่ดินแต่ฟ้าเนื่องจากความพร้อมแห่งปัจจัยดังกล่าวแต่ภายใต้รูปแบบชีวิตที่ดูเหมือนเรียบง่ายและไม่ขวนขวายนั่นก็แฝงไว้ด้วยระเบียบแบบแผนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามที่คนไทยยึดถือและปฏิบัติกันมาช้านาน เช่น ระบบอาวุโส ซึ่งผู้น้อยต้องเคารพผู้ใหญ่ การดูแลผู้ใหญ่เมื่อยามแก่เฒ่า เป็นต้น^{๑๐๕}

ดังนั้นเพื่อให้วัฒนธรรมไทยถูกรุกรานจากประเทศที่เจริญแล้ว คนไทยต้องรู้จักปรับปรุงวัฒนธรรมของเราให้เจริญยิ่งขึ้นไปและควรรับรู้ด้วยว่าสิ่งแปลกใหม่ไม่ใช่จะเป็นของดีมีประโยชน์แก่เราเสมอไป ถ้าหากสิ่งแปลกใหม่นั้นไม่เข้ากันได้ก็กับรากฐานแห่งวัฒนธรรมไทยของคนไทยทุกๆ ฝ่ายควรจะร่วมมือร่วมแรงและร่วมใจกัน เพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีที่เหมาะสมสำหรับสังคมไทยในอนาคตและเพื่อวัฒนธรรมที่ดีงามของชาติจะยังคงอยู่ต่อไปชั่วลูกชั่วหลาน

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีโครงสร้างแบบหลวมๆ มีความหลากหลายในเรื่องชาติพันธุ์ศาสนาและวัฒนธรรมแต่สามารถผสมผสานได้อย่างกลมกลืนจนเป็นสังคมที่มีลักษณะเฉพาะรักอิสระยึดมั่นในสถาบันศาสนาพระมหากษัตริย์มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามมี

^{๑๐๕} บันเทิง พาพิจิตร, สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๓๙-๔๑.

เอกลักษณ์เป็นของตนเองยอมรับในระบบอาวุโสและระบบอุปถัมภ์ไม่นิยมความรุนแรงชอบการประนีประนอมและใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายในปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงในโลกโลกาภิวัตน์ที่เทคโนโลยีมีการพัฒนาอย่างรวดเร็วการคมนาคมสะดวกสบายและมีการเปลี่ยนค่านิยมในการบริโภคทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีการดำเนินชีวิตบางประการทั้งในเมืองและชนบทสังคมไทยยังคงรักษาสังคมแบบเครือญาติเคารพผู้ที่รักและนับถือรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่นโดยเฉพาะในสังคมชนบทที่ร่วมใจกันทำบุญตามเทศกาล เช่น การทำบุญวันสงกรานต์เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับการนำของขวัญและน้ำอบไปรดน้ำขอพรจากบิดามารดาและญาติผู้ใหญ่เป็นการฝึกฝนคนให้มีความกตัญญูการทำบุญวันเข้าพรรษา การทอดกฐิน ฯลฯ ล้วนแต่เป็นการกล่อมเกลাজิตใจให้มีความเสียสละเพื่อส่วนร่วมมีความสามัคคีและเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน

๒.๑.๕ การปรับตัวในความแตกต่างทางวัฒนธรรม

การปรับตัวเป็นการเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงกับสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกเป็นกระบวนการที่ใช้ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ต่างๆ การปรับตัวย่อมมีผลกระทบต่อจิตใจและสังคม เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่จึงจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับการสิ่งนั้นเพื่อความอยู่รอดและมีชีวิตที่ดีขึ้น การปรับตัวที่เหมาะสมจะช่วยให้มีความมั่นคงและสุขภาพจิตใจที่ดีขึ้น ดังนั้นสตรีไทยที่สมรสกับชาวต่างชาติจึงมีความจำเป็นที่ต้องมีการปรับตัวในด้านต่างๆ เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตคู่ร่วมกับคนที่ต่างวัฒนธรรมได้อย่างมีความสุข การสมรสข้ามวัฒนธรรมย่อมเกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมจะมีรูปแบบการปรับตัวแตกต่างกัน การปรับตัวที่เหมาะสมจะทำให้บุคคลนั้นมีสุขภาพจิตใจที่ดี หากบุคคลนั้นไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงอาจเกิดความรู้สึกกดดันความเครียดและไม่มีความสุขทางด้านจิตใจ การปรับตัวจึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งที่จะใช้ในการดำเนินชีวิตร่วมกัน^{๑๐๖}

การปรับตัวในด้านพฤติกรรมเป็นกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดความสมดุลในชีวิตด้วยวิธีการเผชิญหน้ากับปัญหาและพยายามทำให้สอดคล้องกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมและบุคคลรอบข้าง ดังนั้น การปรับตัวจึงสามารถเรียนรู้ได้จากปัจจัยต่างๆ ที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลและสามารถสร้างสัมพันธภาพที่มีต่อคนอื่นและการปรับตัวในด้านพฤติกรรมมีแบบแผนของการปรับตัวที่ดี เนื่องด้วยชีวิตทุกชีวิตต้องมีการปรับตัวมีฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมวัฒนธรรม ในแต่ละสังคมจะมีเจตคติและค่านิยมเฉพาะของตนเอง การปรับตัวที่ดีมีฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมในสังคมนั้นๆ ปัจจัยที่สำคัญ คือ ความชอบหรือไม่ชอบของคนในสังคม ถ้าหากชอบก็สามารถยอมรับได้ง่ายแต่หากไม่ชอบก็จะปฏิเสธและต่อต้าน

ดังนั้น การยอมรับสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นจะง่ายหรือยากอยู่ที่การมองเห็นถึงประโยชน์ของสิ่งใหม่การยอมรับสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้น หากเห็นว่าสิ่งนั้นมีประโยชน์จริงก็จะยอมรับกันมาก เช่น คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ เป็นต้น การยอมรับวัตถุนั้นเป็นเรื่องง่ายกว่าการยอมรับสิ่งที่เป็นนามธรรม

^{๑๐๖} วิจิตรา จามจุรี, “ความรักบนความแตกต่างทางวัฒนธรรม : การแต่งงานระหว่างสตรีไทยพุทธกับชายไทยมุสลิมที่อาศัยในเขตประเวศ”, *วิทยานิพนธ์สังคมมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

เช่น ความเชื่อค่านิยมอุดมการณ์ศาสนา เป็นต้น การยอมรับสิ่งใหม่ต้องมีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมเดิมย่อมจะส่งผลต่อการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมได้ง่ายขึ้น^{๑๐๗}

การให้ความหมายของการปรับตัวเป็นความสำเร็จของบุคคลที่พยายามเข้ากับกลุ่มบุคคลต่างๆ ได้ บุคคลที่ปรับตัวได้ดีจะเรียนรู้ทักษะทางสังคม ช่วยพัฒนาเจตคติที่ดีต่อสังคมและสามารถแสดงออกอย่างเหมาะสมและเกิดการยอมรับจากสังคม เช่น การปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผู้ใหญ่หรือเพื่อนร่วมงาน การมีเจตคติที่ดีต่อบุคคลต่างๆ จะทำให้บุคคลนั้นเป็นผู้นำและปฏิบัติตามได้อย่างเหมาะสม^{๑๐๘}

การปรับตัวทางสังคมช่วยให้บุคคลสามารถเผชิญปัญหาที่กำลังเปลี่ยนแปลงและสามารถจัดการกับปัญหานั้นได้ การปรับตัวในชีวิตของมนุษย์มีความแตกต่างจากสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ยังมีความเจริญมากขึ้นเท่าไรการปรับตัวยิ่งยากมากขึ้นเท่านั้น เพราะการปรับตัวของมนุษย์นั้นเป็นกลไกทางสังคมซึ่งเป็นความสามารถแต่ละบุคคลที่จะปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม หรือปรับตัวให้เข้ากับบุคคลที่มีความแตกต่างกันในวิธีการดำรงชีวิตเพื่อให้สามารถมีชีวิตและได้รับการตอบสนองตามที่แต่ละบุคคลต้องการ บุคคลจะสามารถปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ในการอยู่ร่วมกันในสังคมการปรับตัวมีฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ปัจจัยที่สำคัญของการปรับตัวทางสังคมจะต้องมีการติดต่อสัมพันธ์ หรืออาจแข่งขันกัน บุคคลในสังคมจะสามารถดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันได้ด้วย การปรับตัวเพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งถึงแม้ว่าบุคคลแต่ละบุคคลจะมีนิสัยใจคอหรือผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน^{๑๐๙}

เพื่อให้เข้าใจถึงปัญหาการปรับตัวของสตรีไทยที่สมรสกับชาวต่างชาติที่วัฒนธรรมแตกต่างกันนั้นบุคคลทั้งสองฝ่าย ต้องช่วยกันลดช่องว่างทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นด้วยการพยายามทำความเข้าใจในรายละเอียดของวัฒนธรรมของอีกฝ่ายหนึ่งอย่างละเอียด รวมถึงแนวคิดต่างๆ ในการดำเนินชีวิตคู่ร่วมกัน ความเชื่อและศาสนาการเปิดรับมุมมองในการดำเนินชีวิตของอีกฝ่ายจะช่วยให้เกิดความเข้าใจในการกระทำและความคิดของอีกฝ่าย เพราะการปรับตัวมีฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมการปรับตัวในช่วงแรกต้องพยายามเผชิญกับปัญหาอาจความรู้สึกเกิดความกดดันจากตัวบุคคลเองหรือปัญหาจากสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปบุคคลนั้น จะต้องพยายามปรับตัวต่อปัญหาที่กำลังเผชิญเพื่อลดความกดดันและความวุ่นวายใจการที่บุคคลนั้นเกิดความกังวลทางจิตใจนั้น เพราะสภาพทางจิตใจหรือสภาพสังคมมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิต ก่อให้เกิดความทุกข์แต่ในความกดดันนั้น ช่วยให้บุคคลที่กำลังพยายามปรับตัวทำความเข้าใจในเรื่องนั้นได้ดีขึ้นเป็นแรงสนับสนุนให้บุคคลนั้น พยายามเสริมสร้างสิ่งที่มีคุณค่าแก่ตัวเองและสังคมมากขึ้น^{๑๑๐}

^{๑๐๗} ศิริรัตน์ แอดสกุล, “การแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของผู้หญิงชนบทในเขตจังหวัดอุดรธานี”, **ดัชนีพันธปรัชญาชุมชนบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐).

^{๑๐๘} Hurlock, Elizabeth B, **Child Development**, 6th ed, (New York : Mc Graw-Hill, 1984), p. 115.

^{๑๐๙} วิจิตรา จามจุรี, “ความรักบนความแตกต่างทางวัฒนธรรม : การแต่งงานระหว่างสตรีไทยพุทธกับชายไทยมุสลิมที่อาศัยในเขตประเทศ”, **วิทยานิพนธ์สังคมมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^{๑๑๐} ศิริวรรณ ทวีวัฒนปรีชา, “การเห็นคุณค่าในตนเองและความสัมพันธ์ระหว่างการเห็นคุณค่าในตนเองกับการปรับตัวในสังคมของนิสิตคณะเภสัชศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย”, **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

สอดคล้องกับโคลแมนและแฮมเมนซึ่งอธิบายว่า สาเหตุการปรับตัวอาจเนื่องมาจากบุคคลเผชิญปัญหาไม่ว่าจะเป็นปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นจากตัวบุคคลนั่นเองหรือเป็นปัญหาที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไปบุคคลนั้น ก็จะพยายามปรับตัวต่อสภาพที่เป็นปัญหาที่เขา กำลังเผชิญอยู่ เพื่อให้สภาวะกดดัน ความเครียด ความวุ่นวายใจ หรือความกังวลใจค่อยๆ คลี่คลายลง^{๑๑๑} นอกจากนี้การศึกษาในเรื่องปรับตัวทางสังคมที่เกี่ยวข้องยังมีในงานวิจัยของเพอร์ริค^{๑๑๒} เรื่องการปรับตัวทางสังคมได้มาจากปัจจัยภายในครอบครัวเป็นส่วนสำคัญโดยศึกษาและประเมินวัดระดับการปรับตัวพบว่าบุคคลที่สามารถปรับตัวทางสังคมได้ดีหรือไม่นั้น ได้มาจากความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะตัวบุคคลมีการปฏิสัมพันธ์ร่วมกับคนภายในครอบครัวและบุคคลที่มีโอกาสสังสรรค์กับบุคคลภายนอกจะมีความสามารถในการปรับตัวทางสังคมได้ดีและงานวิจัยของโลแกน^{๑๑๓} อธิบายการปรับตัวทางสังคมเป็นความสามารถในการจัดการกับสิ่งแวดล้อมและสิ่งเร้าที่ไม่เหมาะสมกับมนุษย์ การปรับตัวมีมาตลอดชีวิตของมนุษย์นับตั้งแต่ปฏิสนธิจนถึงวันสิ้นสุดชีวิต ความสามารถในการปรับตัวทำให้มนุษย์มีความแตกต่างจากสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ยังมีความเจริญเท่าไรการปรับตัวก็ยังมีมากเท่านั้น

ในการปรับตัวของมนุษย์นั้นรวมถึงกลไกทางสังคมซึ่งเป็นความสามารถของแต่ละบุคคลหรือแต่ละกลุ่มที่จะปรับเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมหรือนิสัย วิธีการดำรงชีวิตเพื่อให้สามารถมีชีวิตอยู่และได้รับการตอบสนองตามที่แต่ละบุคคลต้องการ แต่ในงานวิจัยเรื่องการย้ายถิ่นของผู้หญิงไทยไปเยอรมนี สุภาภรณ์ จันทวานิชและคณะ^{๑๑๔} ได้อธิบายเพิ่มเติมเงื่อนไขในการดำเนินชีวิตและการปรับตัวของสตรีไทยในเยอรมนีในแง่การปรับตัวและการดำเนินชีวิตพบว่า ความแตกต่างของวัฒนธรรมส่งผลต่อวิถีชีวิตของทั้งสามีและภรรยาสามีชาวเยอรมันมีความพอใจในคุณสมบัติบางประการของสตรีไทย เช่น ความเป็นแม่บ้านแม่ศรีเรือนและความเคารพสามี ในส่วนของภรรยาชาวไทยจะมีอำนาจในการตัดสินใจในครอบครัวระดับหนึ่ง แต่ก็ไม่สามารถปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมเยอรมันและการดำเนินชีวิตได้อย่างกลมกลืนมักเป็นเหตุที่สร้างความกดดันให้กับสตรีไทย

ดังนั้นในการปรับตัวของบุคคลที่ต่างวัฒนธรรม กรณีการสมรสของสตรีไทยกับชาวต่างชาติจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะศึกษาแนวทางในการดำเนินชีวิตคู่ให้มีความสุข เพราะในความแตกต่างทางเชื้อชาติศาสนา ย่อมมีบริบทที่ต่างกันความแตกต่างทางวัฒนธรรมเกิดผลกระทบต่อความรู้สึกทางด้านจิตใจ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิตกระบวนการปรับตัวของสตรีไทยที่สมรสกับชาวต่างชาติจึงต้องเรียนรู้การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัว ทั้งนี้แนวทางการปรับตัวจะสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างราบรื่นและมีความสุข การยอมรับสภาพความเป็นจริงในความ

^{๑๑๑} Coleman, James C, and Hammen, **Abnormal Psychology and Modern Life**, (New York : Bombay, 1981), p. 109.

^{๑๑๒} Perlick,D.A.et al, Stigma as a Barrier to Recovery : Adverse Effects of Perceived Stigma on Social Adaptation of Persons Diagnosed with Bipolar Affective Disorder. **Psychiatric Services**. 52(12) (2001): 1627-1632.

^{๑๑๓} Logan,p, **Principles of Practice for the Acute Care Nurse Practitioner**, (Stanford Appleton & Lange, 1999), p. 210.

^{๑๑๔} สุภาภรณ์ จันทวานิชและคณะ, การย้ายถิ่นของผู้หญิงไทยไปเยอรมนีสาเหตุชีวิตความเป็นอยู่และผลกระทบในประเทศไทยและเยอรมนี, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๘๖.

เปลี่ยนแปลงกับปัญหาในการปรับตัวที่กำลังเผชิญ การเปิดใจยอมรับในความแตกต่างระหว่างบุคคล เรียนรู้เจตคติและวัฒนธรรมร่วมกัน^{๑๑๕}

๒.๑.๖ ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากการสมรสข้ามวัฒนธรรม

สำหรับการสมรสข้ามวัฒนธรรมนั้น มีเรื่องความแตกต่างกันด้านศาสนา เชื้อชาติและระบบชนชั้นวรรณะเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยทั่วไปในสังคมมีแนวทางปฏิบัติที่ดีที่จะมีวัฒนธรรมร่วมกัน การสมรสข้ามวัฒนธรรมก็ยังมีอยู่และมีจำนวนเพิ่มขึ้นอีกด้วย ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าการสมรสข้ามวัฒนธรรมนั้นเป็นเส้นทางที่เต็มไปด้วยอุปสรรคและปัญหาวัฒนธรรมที่แตกต่างกันนั้น ย่อมมีบริบทที่แตกต่างกันที่รูปแบบคุณค่าความเชื่อและประเพณีที่ปฏิบัติต่างกัน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๑.๖.๑ ปัญหาของการสมรสข้ามวัฒนธรรมของสตรีไทย

มีหลายปัญหาด้วยกันอาทิ ปัญหาครอบครัว ปัญหาเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของสิทธิหย่าร้าง ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิเลี้ยงดูบุตร ปัญหาเชื่อมโยงกับการค้าสตรีข้ามชาติและปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. ปัญหาครอบครัว สำหรับปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการสมรสข้ามวัฒนธรรมของสตรีไทย ปัญหาแรกก็คือ ปัญหาครอบครัว ซึ่งพบในหลายรูปแบบด้วยกัน เช่น ความลำบากและความกดดันในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและสมาชิกในครอบครัวดังได้เห็นจากตัวอย่างของการที่สตรีไทยสมรสกับชาวเยอรมนีจากการศึกษาของสุภางค์ จันทวานิช^{๑๑๖} ที่ได้พบว่า ความแตกต่างของวัฒนธรรมส่งผลต่อวิถีชีวิตของทั้งสามีและภรรยา กล่าวคือ แม่ชายชาวเยอรมนีจะพอใจกับคุณสมบัติบางประการของสตรีไทย เช่น ความเป็นแม่บ้านแม่เรือนและความเคารพสามีและแม่ภรรยาไทยจะมีอำนาจในการตัดสินใจในครอบครัวระดับหนึ่ง แต่สตรีไทยไม่สามารถปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมเยอรมนีและการดำเนินชีวิตร่วมกับสามีชาวเยอรมนีได้อย่างกลมกลืนยิ่งไปกว่านั้น

ความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่พ่อแม่คาดหวังให้บุตรต้องกตัญญูต่อพ่อแม่และการแสดงออกประการหนึ่งก็คือ การที่สตรีไทยต้องแบกรับภาระสนับสนุนการเงินแก่ครอบครัวในเมืองไทย แต่ฝ่ายชายชาวเยอรมนีไม่เข้าใจเพราะวัฒนธรรมดังกล่าวในประเทศแถบตะวันตกไม่มี ดังนั้น ฝ่ายหญิงไทยจึงได้แต่ลังเลที่จะสื่อสารความรับผิดชอบ ดังกล่าวกับสามีหรือสื่อสารให้คู่ครอง ซึ่งเป็นชาวต่างชาติได้รับรู้ แต่สามีชาวต่างชาตินั้นไม่เห็นด้วยและมักเป็นเหตุที่สร้างความกดดันให้กับสตรีไทยในการต้องส่งรายได้ส่วนหนึ่งไปจนเจือครอบครัวที่อยู่ในประเทศไทยทำให้สตรีไทยบางรายต้องตัดสินใจหางานทำเพื่อมีรายได้เพียงพอจนเจือครอบครัวของตน ซึ่งบางรายอาจจะเลือกตัดสินใจประกอบอาชีพขายบริการพร้อมๆ กับการอยู่กินกับสามีชาวต่างชาติไปด้วยทำงานด้วยเพื่อมีรายได้ อนึ่งสาเหตุแห่งปัญหาทั้งปวงนี้มาจากความแตกต่างทางด้านศาสนา วัฒนธรรมและภาษาที่เป็นอุปสรรคต่อการสื่อสารระหว่างฝ่ายหญิงกับฝ่ายชายและครอบครัวของทั้งสองฝ่ายทำให้ยากต่อความเข้าใจในซึ่งกันและกัน

^{๑๑๕} สุภางค์ จันทวานิชและคณะ, การย้ายถิ่นของหญิงไทยไปเยอรมนีสาเหตุชีวิตความเป็นอยู่และผลกระทบในประเทศไทยและเยอรมนี, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๘๘.

^{๑๑๖} สุภางค์ จันทวานิช, “การย้ายถิ่นของผู้หญิงไทยไปเยอรมนี: สาเหตุชีวิตความเป็นอยู่และผลกระทบในประเทศไทยและเยอรมนี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒).

๒. ปัญหาการกระทำความรุนแรง ปัญหาเกี่ยวกับการกระทำความรุนแรงในครอบครัวก็เป็นปัญหาครอบครัว อีกปัญหานึงกล่าวคือ มีรายงานการติดตามช่วยเหลือสตรีไทยในต่างแดนพบว่า มีสตรีไทยจำนวนไม่น้อยยังถูกบังคับจากคู่ครองของตนให้ออกไปทำงานทำนอกร้าน โดยการบังคับให้ขายบริการทางเพศหากไม่ยินยอมก็จะถูกทำร้ายร่างกายยิ่งไปกว่านั้น^{๑๑๗} สตรีไทยบางรายเมื่อสมรสแล้วเดินทางไปอยู่ต่างประเทศกับสามีและทั้งช่วงเวลาไม่นานก็ถูกเอารัดเอาเปรียบและตกเป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์ต่างๆ ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อสามีเบื่อหน่ายสตรีไทยก็จะถูกทอดทิ้งไปอย่างน่าเวทนา

๓. ปัญหาเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิ ขอสสิทธิหย่าร้างจากความแตกต่างในเรื่อง ศาสนาและวัฒนธรรมรวมไปถึงความสามารถในการสื่อสาร โดยใช้ภาษาที่สามารถสื่อสารให้เข้าใจได้ระหว่างสตรีไทยและสามีชาวต่างชาติ อาจนำไปสู่ความขัดแย้งในครอบครัวได้และหากความขัดแย้งดังกล่าวไม่ได้รับการเยียวยาให้กลับมาสมานฉันท์กันและสามารถครองคู่ชีวิตได้ตามปกติเหมือนเดิมได้ ก็อาจจะนำไปสู่ความขัดแย้งขั้นรุนแรงและยุติลงด้วยการหย่าร้างก็เป็นได้ ซึ่งมีงานวิจัยเช่นกันที่ได้สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นตามมา จากการหย่าร้างของสตรีไทยและสามีชาวต่างชาติการรับรู้และเข้าใจของสตรีไทยกับสิทธิขอสสิทธิหย่าร้าง ทำให้สตรีไทยถูกละเมิดสิทธิมากมายจากการหย่าร้างกับสามีชาวต่างชาติโดยมีสาเหตุสำคัญมาจากจากความไม่รู้และความไม่เข้าใจเกี่ยวกับสิทธิของสตรีไทยซึ่งปัญหาดังกล่าวสืบเนื่องมาจากข้อจำกัดทางด้านภาษาของสตรีไทย

๔. ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิเลี้ยงดูบุตร ปัญหาสำคัญอีกปัญหานึงที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากความขัดแย้งในครอบครัวที่ลุกลามไปสู่การหย่าร้างและการถูกละเมิดสิทธิ การขอสสิทธิหย่าร้างของสตรีไทยที่สมรสกับชาวต่างชาติ ซึ่งก็คือ ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิเลี้ยงดูบุตรอันเกิดจากสตรีไทยขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิในการเลี้ยงดูบุตรดังกล่าว อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากความไม่รู้ภาษาของสามีชาวต่างชาติ กล่าวคือในปัจจุบันนี้ มีสตรีไทยจำนวนไม่น้อยเช่นกันที่ไม่สามารถดำรงชีวิตคู่กับสามีชาวต่างชาติได้และได้เลือกที่จะยุติความสัมพันธ์ดังกล่าวด้วยการหย่าร้างแต่สิ่งที่กลายเป็นปัญหาติดตามมาก็คือ สิทธิในการเลี้ยงดูบุตรที่ทำให้หญิงไทยบางรายต้องกลับบ้านมาตัวคนเดียวและทั้งบุตรน้อยไว้กับสามีหรือบางรายที่ต้อง “หอบบุตร” กลับบ้านมาให้บิดามารดาช่วยเลี้ยงดูไปโดยปราศจากการเหลียวแลจากสามีชาวต่างชาติแต่อย่างใด

๕. ปัญหาเชื่อมโยงกับการค้าสตรีข้ามชาติ ในปัจจุบันนี้สถานการณ์ของการค้ามนุษย์ในรูปแบบต่างๆ นานาประเทศต่างให้ความสนใจและเฝ้าระวัง เพื่อมิให้ปัญหาดังกล่าวลุกลามใหญ่โต ดังนั้นหนทางหนึ่งในการค้ามนุษย์โดยเฉพาะการค้าหญิงข้ามชาตินั้น จึงทำกันเป็นกระบวนการผ่านการสมรสข้ามชาติเพื่อเป็นการง่ายต่อการค้ามนุษย์นั่นเอง เพราะมาตรการป้องกันและแก้ไขของประเทศต่างๆ นั้น ดูเหมือนว่าจะไม่ได้มีการเตรียมพร้อมสำหรับการค้าสตรีผ่านการสมรสแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันนี้ การย้ายถิ่นข้ามชาติผ่านการสมรสมักถูกมองว่าเชื่อมโยงกับการค้าสตรีข้ามชาติแม้ว่าในความเป็นจริงปรากฏการณ์ทั้งสองมีความแตกต่างกัน ทั้งกระบวนการโดยสิ้นเชิงทั้งในด้านสาเหตุและด้านกระบวนการเพราะข้อสันนิษฐานเบื้องต้นนั้นของแนวคิดการค้าด้านสตรีจะมองว่า “สตรีไทยอยู่ในฐานะผู้ถูกกระทำ” แต่เกิดจากการย้ายถิ่นข้ามชาติผ่านการสมรสนั้น ฝ่ายสตรีไทยเป็น

^{๑๑๗} O'Leary, K. Daniel, *Current Controversies on Family Violence*, (Newbury Park : SAGE Publications, 1993), P. 20.

“ผู้เลือก” และเป็น “ตัวแสดง” ที่สำคัญและด้วยความแตกต่างดังกล่าวนี้ จึงกลายเป็นข้อจำกัดสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความเข้าใจปรากฏการณ์^{๑๑๘}

๖. ปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคมการสมรสข้ามวัฒนธรรมทำให้เกิดผลกระทบต่อความแน่นแฟ้นของความสัมพันธ์ทางสังคมของสตรีไทยที่สมรสข้ามวัฒนธรรมกับชุมชนดั้งเดิมที่เคยอาศัยอยู่ในชุมชนดังที่นิคมล วาณิชชังได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการสมรสข้ามชาติของสตรีไทยกับการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อครอบครัวและชุมชนในจังหวัดอุดรธานีได้พบว่า การสมรสข้ามชาติดังกล่าวของสตรีไทยชาวอุดรธานีมิได้ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ที่แนบแน่นกับครอบครัวดั้งเดิมแต่อย่างใดแต่ในระดับชุมชนนั้น การสมรสข้ามชาติดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับบุคคลในชุมชนเนื่องจากทำให้เกิดความห่างเหินจากชุมชนอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากความเป็นปัจเจกนิยมของชาวต่างชาติที่เป็นไปอย่างมีอิสระและไม่สนใจกันจนกลายเป็น“ต่างคน ต่างอยู่”^{๑๑๙} นั่นเอง

๒.๑.๖.๒ ผลกระทบจากการสมรสของสตรีไทยกับชาวต่างชาติ

การสมรสข้ามวัฒนธรรมของสตรีไทยนั้น มิใช่จะมีแต่ผลเสียดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นเท่านั้น หากแต่ก็ยังมีผลกระทบเชิงเช่นเหรียญที่มีสองด้านนั่นเอง สามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ ด้านได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและด้านวัฒนธรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑. ด้านเศรษฐกิจ ผลกระทบที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากมาจากการใช้จ่ายของคู่สมรสชาวต่างชาติในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่า สาเหตุทางเศรษฐกิจถูกมองว่า เป็นสาเหตุหลักในการเดินทางเข้าสู่การเป็นภรรยาชาวต่างชาติของสตรีไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อำนาจทางเศรษฐกิจที่ส่งผลในการเป็นปัจจัยกระตุ้นหรือเป็นสาเหตุในการไปเป็นภรรยาชาวต่างชาติของสตรีไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่งผลให้เกิดการสมรสข้ามวัฒนธรรมขึ้น เพื่อเลื่อนฐานะทางเศรษฐกิจของฝ่ายหญิงเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ตนหรือครอบครัว สาเหตุทางเศรษฐกิจนั้นส่งผลให้การเป็นสาเหตุหรือเป็นปัจจัยกระตุ้นที่สำคัญและรุนแรงกว่า สาเหตุทางด้านสังคมเห็นได้จากความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันระหว่างสาเหตุทั้งสองด้าน เช่น ความกตัญญูต่อบิดามารดาทำให้ต้องสร้างฐานะทางเศรษฐกิจเพื่อให้บิดามารดาอยู่สุขสบายด้วยการเป็นภรรยาชาวต่างชาติ เป็นต้น

นอกจากความสัมพันธ์ของปัจจัยกระตุ้นส่วนใหญ่มักจะวนเข้ามาเกี่ยวเนื่องกับสาเหตุทางด้านเศรษฐกิจว่า เป็นสาเหตุสำคัญที่ส่งอิทธิพลต่อการสมรสข้ามวัฒนธรรมของบรรดาภรรยาชาวต่างชาติของสตรีไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็เป็นสาเหตุให้คนจำนวนหนึ่ง ในสังคมมองสตรีไทยที่ไปเป็นภรรยาชาวต่างชาติเหล่านั้น ในแง่ลบคือ มองว่าเป็นการขายตัว ซึ่งเป็นการมองที่ลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ของหญิงเหล่านั้น ในสังคมปัจจุบันมุ่งความสุขจากการมีทรัพย์สินหรือวัตถุมากเกินไปจนลืมความสุข คุณค่าด้านจิตใจ ซึ่งเป็นผลกระทบจากการรับเอาวัฒนธรรมที่เห็นแก่ตัวโดยมากวัฒนธรรมที่ยึดคุณค่าด้านวัตถุนิยม เป็นเรื่องของความสุขที่ขาดจิตสำนึกต่อสังคมและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา แม้ว่าสังคมโลกจะไร้พรมแดนมีการติดต่อวัฒนธรรมการกลมกลืนทางวัฒนธรรมการผสมผสานวัฒนธรรมทั้งตะวันตกและตะวันออกกรณีการสมรสกับชาวต่างชาติต่างวัฒนธรรมของ

^{๑๑๘} พัทยา เรือนแก้ว, “หญิงไทยในเยอรมัน : กรณีการย้ายถิ่นฐานโดยการแต่งงานเป็นเครื่องมือ”, สตรีสาร, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม ๒๕๔๑) : ๒๔.

^{๑๑๙} นิคมล วาณิชชัง, “การแต่งงานข้ามชาติของสตรีกับการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อครอบครัวและชุมชนในจังหวัดอุดรธานี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๐).

บุคคลในสังคมไทยคือ การรับเอาค่านิยมแบบตะวันตกมาจนไม่เหลือความเป็นวัฒนธรรมชาวพุทธไว้เลยเป็นวัฒนธรรมเลียนแบบ ซึ่งส่งผลให้บุคคลในสังคมสับสนกับปัญหาชีวิตและขาดสติสัมปชัญญะไร้สามัญสำนึกต่อสังคมในภาพรวม เช่น การก่ออาชญากรรม อาชีพโสเภณี การคอร์รัปชัน คดโกงฉ้อราษฎร์บังหลวง การค้ายาเสพติด การสร้างมลภาวะเป็นพิษ การทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เป็นการเห็นแก่ตัวแทบทั้งสิ้น

สตรีไทยมักมีภาระต้องสนับสนุนการเงินแก่ครอบครัว ในเมืองไทยความล้มเหลวที่จะสื่อสารความรับผิดชอบดังกล่าวกับสามีมักเป็นเหตุที่สร้างความกดดันให้กับสตรีไทย แต่ถึงอย่างไรสตรีไทยเหล่านี้ก็จะไม่ละทิ้งความรับผิดชอบต่อครอบครัว ในเมืองไทยการส่งเงินกลับทำให้ครอบครัวสามารถไถ่ถอนหนี้สินรวมทั้งใช้เป็นทุนการศึกษาของบุตรหรือสมาชิกอื่น บางครอบครัวใช้ซ่อมแซมสร้างบ้านจนได้รับความสะดวกสบายในการดำรงชีพเพิ่มขึ้น มีเศรษฐกิจที่ดีขึ้น^{๑๒๐}

สรุปได้ว่า สตรีไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือเหล่านี้ที่สมรสกับชาวต่างชาติไม่ว่าจะอยู่ที่ต่างประเทศหรือมาอยู่ในเมืองไทย ล้วนแต่ทำประโยชน์ให้กับประเทศชาติในด้านเศรษฐกิจทั้งนั้นทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในครอบครัวเดิมในเมืองไทยดีขึ้น มีเศรษฐกิจที่ดีขึ้นรวมทั้งธุรกิจต่างๆที่เกี่ยวข้องก็มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว จึงถือว่าเป็นผลดีต่อเศรษฐกิจอย่างมหาศาลทีเดียว

๒. ด้านสังคม สาเหตุด้านสังคมเป็นปัจจัยหนึ่งที่กระตุ้นให้เกิดการสมรสข้ามวัฒนธรรมคือการปลูกฝังค่านิยมเกี่ยวกับพรหมจรรย์กับสถานภาพทางสมรส (Marital status) ที่เป็นสถานภาพการหย่าร้างสตรีไทยที่จะไปหาสามีต่างชาตินั้นล้วนประสบปัญหาการหย่าร้าง การหย่าร้างจึงเป็นวิกฤตการณ์ของชีวิตสมรสที่คู่สมรสทุกคู่พยายามจะหลีกเลี่ยง แต่ก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ทุกคู่ซึ่งสาเหตุการหย่าร้างส่วนหนึ่งเกิดจากในประเด็นทางด้านเศรษฐกิจ เช่น ในงานศึกษาของรัตนา บุญมัยยะได้นำเสนอผลการวิจัย “ภรรยาชาวต่างชาติ”^{๑๒๑} ความสัมพันธ์ของสตรีไทยกับผู้ชายต่างชาติพบว่าโดยส่วนมากของทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงผ่านการหย่าร้างมาแล้วและฝ่ายหญิงหลายคนมีบุตรติดมาด้วย

การหย่าร้างจึงถือเป็นสาเหตุหรือปัจจัยกระตุ้นหนึ่งในการไปเป็นภรรยาชาวต่างชาติของสตรีไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพราะเมื่อมองในแง่มุมมองที่เพศหญิงเป็นเพศที่ต้องพึ่งพาเพศชายเพื่อเป็นกำลังหลักในการหาเลี้ยงครอบครัวนั้น เมื่อเกิดการหย่าร้างขึ้นฝ่ายหญิงจะขาดหลักในการพึ่งพาเพศชาย เพื่อเป็นกำลังหลักในการหาเลี้ยงครอบครัวนั้น เมื่อเกิดการหย่าร้างขึ้นฝ่ายหญิงจะขาดหลักในการพึ่งพาและโดยเฉพาะสตรีไทยที่มีบุตรติดสอยห้อยตามมาด้วยแล้วนั้น ก็จะทำให้ประสบกับความยากลำบากในการที่จะหาเลี้ยงตนเองและบุตรได้ ซึ่งทางออกส่วนหนึ่งก็คือการสมรสข้ามวัฒนธรรมกับชายชาวต่างชาตินั่นเอง

ปัจจัยอีกอย่างหนึ่งทางด้านสังคม ก็คือ ค่านิยมเกี่ยวกับความกตัญญูบุคคลในสังคมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การที่ได้รับการปลูกฝังคุณลักษณะที่ดีในเรื่องของความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณถือเป็นเรื่องที่ดี เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้สังคมการเลี้ยงดูของครอบครัว เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยอบรม

^{๑๒๐} พชรินทร์ ลาภานันท์, “พลวัตและแนวทางการวิจัย: การศึกษาการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของผู้หญิงในสังคมอีสาน”, วารสารสังคมคนกลุ่มน้ำโขง, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน ๒๕๔๙) : ๑- ๓๓.

^{๑๒๑} รัตนา บุญมัยยะ, เมียฝรั่ง : ความสัมพันธ์ของผู้หญิงไทยกับผู้ชายต่างชาติ, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๘), หน้า ๓๒.

และส่งเสริมพฤติกรรมให้มีคุณลักษณะของการเป็นคนมีความกตัญญู ความตระหนักรู้ในคุณค่าของบุคคล สัตว์และสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อตนเองทั้งโดยตรงและโดยอ้อม มีความเชื่อที่ยึดโยงอยู่กับหลักในพระพุทธศาสนาและสิ่งเหนือธรรมชาติที่สั่งสอนให้รู้จักบุญคุณของผู้ที่มีพระคุณต่อเรา โดยเฉพาะผู้ที่เป็ นบิดามารดาความกตัญญูที่ต้องการจะดูแลครอบครัวต่างๆ เหล่านี้ ก็เป็นสาเหตุการเป็นภรรยาชาว ต่างชาติของสตรีไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพราะการสมรสกับชาวต่างชาติมักจะทำให้มี คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

จากการที่สตรีไทยสมรสกับชาวต่างชาติก่อให้เกิดค่านิยมใหม่ในสังคมไทยขึ้นนั่นคือ ค่านิยม ในการเลือกคู่ครองของสตรีไทยในยุคปัจจุบันว่าใช้อะไรเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ การปลูกฝัง ค่านิยมเกี่ยวกับพรหมจรรย์ นอกจากนี้ความเชื่อในเรื่องความบริสุทธิ์ของสตรีไทยก็ถูกท้าทายเป็น อย่างมากจากสตรีไทยในสังคมไทย จึงส่งผลให้สตรีไทยส่วนหนึ่งก้าวสู่การสมรสกับชายชาวต่างชาติ อย่างเต็มใจประกอบกับเห็นความล้มเหลวของการสมรสกับชายไทย ทำให้เกิดการเปรียบเทียบ ระหว่างชายไทยกับชายชาวต่างชาติมากขึ้น เพราะชายต่างชาติช่วยเพิ่มคุณค่าของความเป็นสตรีไทย ด้วยการไม่ยึดติดกับอดีตและพรหมจรรย์ของสตรีไทย แม้ว่าจะเคยเป็นหม้ายและมีบุตรติดมาก่อน^{๑๒๒} นอกจากนี้ครอบครัวที่สตรีไทยสมรสกับต่างชาติซึ่งประสบความสำเร็จทางวัตถุแล้ว ก็ยังจะได้รับการ ยกย่องการนับหน้าถือตาจากชุมชนและสังคม สถานภาพก็ปรับเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นจากเดิมที่เคย เป็นมา เพราะสตรีไทยเหล่านี้มักจะร่วมทำบุญบำเพ็ญกุศลและร่วมพัฒนาท้องถิ่นชุมชนเป็นอย่างดี^{๑๒๓} แต่สิ่งหนึ่งที่มีผลต่อสังคมท้องถิ่นโดยตรง ก็คือ สตรีไทยที่สมรสกับสามีชาวต่างชาติแล้วต้องเดินทางไป อยู่กับสามีที่ต่าง ประเทศเป็นเวลานานๆ ก็มักจะพบกับความคิดถึงบ้านความห่างเหินกับเครือญาติ การขาดแคลนที่จะปรับทุกข์หรือปรึกษาปัญหาต่างๆ แต่ถ้าเป็นกรณีที่สตรีไทยและชายชาวต่างชาติมา ตั้งหลักแหล่งอาศัยอยู่ในเมืองไทยความห่างเหินก็จะลดน้อยลงไป^{๑๒๔}

อย่างไรก็ตามแม้ว่าสตรีไทยเหล่านี้จะได้รับการยกย่องจากชุมชนของคนไทยเราในสังคมวง กว้างของต่างประเทศที่ไปอาศัยอยู่ สตรีไทยเหล่านี้บางครั้งบางคนก็ยังไม่ได้รับการยอมรับและถูกมอง อย่างดูถูก โดยเฉพาะถ้าไม่สามารถพูดภาษาของประเทศเขาได้ แต่สำหรับในเมืองไทยเราเมื่อก่อน อาจจะถูกมองด้วยสายตาเหยียดหยามดูถูกแต่ในปัจจุบันนี้ สตรีไทยที่สมรสกับชาวต่างชาติต่างเป็นที่ น่าอิจฉาของคนทั่วไป สตรีไทยอีกจำนวนไม่น้อยใฝ่ฝันที่จะมีผู้ชายผมทองที่แสนจะเป็นสุภาพบุรุษมา สนใจตนเองบ้าง นี่คือนิสัยที่เปลี่ยนแปลงในสังคมไทย

๓. ด้านวัฒนธรรม รัตนา บุญมัยยะ กล่าวว่า สตรีไทยและสามีชาวต่างชาติต่างก็เข้ามาพัก อาศัยอยู่ในเมืองไทยมีจำนวนมิใช่น้อยด้วยเหตุผลต่างๆ กัน ดังนั้นเมื่อชาวต่างชาติเหล่านี้อยู่ใน เมืองไทยก็จะมี ความผูกพันกับพี่น้องครอบครัวเครือญาติ เพื่อนบ้านและชุมชนของสตรีไทยจาก หมู่บ้านชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีการปฏิสัมพันธ์มีความผูกพันกับวัฒนธรรมไทยท้องถิ่นภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้ชาวต่างชาติรู้ถึงแรงผลักดันทางด้านจริยธรรมต่อครอบครัวของฝ่ายหญิง

^{๑๒๒} พิชรินทร์ ลาภานันท์, “พลวัตและแนวทางการวิจัย: การศึกษาการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของ ผู้หญิงในสังคมอีสาน”, วารสารสังคมคนกลุ่มน้ำโขง, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน ๒๕๔๔) : ๑๕.

^{๑๒๓} บัวพันธ์ พรหมพักพิงและคณะ, การแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของผู้หญิงชนบทอีสาน, (ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๘), หน้า ๔๒.

^{๑๒๔} ชัยพล พลเยี่ยม, วิถีชีวิตของหญิงชนบทอีสานที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ, (ม.ป.ท.:ม.ป.พ., ๒๕๔๒), หน้า ๕๒.

เช่น ความเป็นบุตรกตัญญู ทำหน้าที่เป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา บิดามารดาที่ยากจนในหมู่บ้านสำนึก
ของความเป็นมารดาที่ดีที่จะต้องส่งเสียเลี้ยงดูบุตรๆ ของตนเอง สำนึกของความเป็นชุมชนท้องถิ่น
เช่น การทำบุญผ้าป่าและบุญกฐิน การสร้างพระหรือต่อเติมพระอุโบสถ ซึ่งหลายครั้งก็มีการแข่งขัน
กันเองในบรรดาภรรยาชาวต่างชาติว่าใครจะระดมทุนได้มากกว่าใคร เนื่องจากเงินทุนได้กลายเป็น
สัญญาของความมีศักดิ์ศรี และความมีหน้ามีตาของบิดามารดาญาติพี่น้องในแต่ละครอบครัวไป
แล้ว^{๑๒๕}

นอกจากนี้ ภรรยาชาวต่างชาติบางคนยังได้มอบเงินเพื่อเป็นทุนการศึกษาของเด็กนักเรียน
ยากจนหรือจัดซื้ออุปกรณ์การศึกษาให้โรงเรียนในหมู่บ้านชุมชน บางรายก็สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์
สำนักงานให้องค์การบริหารส่วนตำบลและสำนักงานอำเภอในเขตพื้นที่ชุมชนตนเอง อีกสิ่งหนึ่งที่
ภรรยาชาวต่างชาติรับอิทธิพลมาจากตะวันตกก็คือ การสร้างบ้านแบบสมัยใหม่คือ นิยมสร้างบ้านที่ก่อ
อิฐถือปูนเป็นอาคารหนึ่งหรือสองชั้น มีห้องนอน ห้องน้ำ ห้องครัวและมีรั้วรอบขอบชิดแบบบ้าน
สมัยใหม่ แต่ยังมีการผสมผสานกับวัฒนธรรมชุมชนเดิมอยู่ เช่น ห้องครัวแบบตะวันตกแต่ยังชอบครัว
นอกบ้านด้วยเตาถ่านหรือฟืน (เนื่องจากการทำอาหารพื้นบ้านต้องมีปั้งย่าง) เหมาะที่จะทำกับครัวโล่ง
กลิ่นจะไม่อบอวลอยู่ในบ้าน มีโต๊ะอาหารรวมอยู่ในห้อง แต่ยังมีนิยมนั่งกินอาหารล้อมวงพูดคุยกัน
อย่างสนุกสนานแบบสไตล์ลูกทุ่งเพื่อชีวิตมากกว่า การนั่งกินที่โต๊ะและใช้มีดช้อนส้อมหรือกินอาหาร
จานเดียวเฉพาะตัวแบบวัฒนธรรมยุโรปตะวันตก ขณะเดียวกันอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกก็ยังถูก
นำมาใช้อีก เช่น การใช้ห้องน้ำ ภรรยาชาวต่างชาติหลายคนพยายามส่งเสริมให้บิดามารดาผู้ชราใช้
ห้องน้ำสมัยใหม่แบบชักโครกที่ไม่มีพื้นเปียกแฉะ เพื่อป้องกันไม่ให้ลื่นหกล้มในห้องน้ำซึ่งอาจเป็น
อันตรายถึงแก่สุขภาพได้

บัวพันธ์ พรหมพักพิงได้ศึกษาว่าการสมรสของสตรีไทยในความรู้สึกของผู้สูงอายุใน
ปัจจุบันส่วนใหญ่จะบอกว่าจะมีความแตกต่างจากอดีตสมัยที่ตนเป็นหนุ่มสาว เพราะในอดีตการตัดสินใจ
ทั้งหมดจะอยู่ที่บิดามารดา บุตรสาวในสมัยนั้นถึงแม้ว่าจะคบหาดูใจอยู่กับใครก็ตาม จะต้องให้บิดา
มารดารับรู้และช่วยพิจารณาว่า ผู้ชายคนนั้นเป็นคนดีและมีความรับผิดชอบ สามารถที่จะทำมาหากิน
เลี้ยงดูบุตรสาวของตนเองได้หรือไม่ จึงจะอนุญาตหรือตัดสินใจให้สมรสกับผู้ชายคนนั้น บุตรสาวจึง
สามารถสมรสได้แม้ว่าบางคนที่จะคบหากันมานาน แต่หากบิดามารดาไม่อนุญาตก็ต้องเลิกกันไปต้อง
สมรสกับคนที่บิดามารดาเลือกให้ อำนาจในการตัดสินใจในการสมรสสมัยก่อนจึงขึ้นอยู่กับบิดามารดา
แต่ในกรณีสตรีไทยสมรสกับชาวต่างชาติ จากการศึกษาพบว่า บิดามารดาหรือญาติพี่น้องบางคนไม่มี
โอกาสแม้แต่จะเห็นหน้าผู้ชายที่บุตรสาวจะสมรสด้วย บุตรสาวไม่เคยพามาแนะนำให้บิดามารดาญาติ
พี่น้องได้รู้จักก่อนที่จะสมรสเลย ระยะเวลาที่คบหากันก็จะไม่นานนัก บางคนไม่รู้ด้วยซ้ำว่าบุตรเขย
ของตนเองทำงานอะไร อายุเท่าไร แต่ก็ไม่ได้ขัดขวางให้อำนาจในการตัดสินใจเป็นของบุตรสาวอย่าง
เต็มที่^{๑๒๖}

^{๑๒๕} รัตนา บุญมัยยะ, เมียฝรั่ง : ความสัมพันธ์ของผู้หญิงไทยกับผู้ชายต่างชาติ, (กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๘), หน้า ๓๓-๓๔.

^{๑๒๖} บัวพันธ์ พรหมพักพิงและคณะ, การแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของผู้หญิงชนบทอีสาน, (ขอนแก่น :
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๘), หน้า ๕๑-๕๗.

จากการศึกษาพบว่าการสมรสของสตรีไทยกับชาวต่างชาตินั้นมี ๕ วิธี คือ

๑. การพบรักกันด้วยโชคชะตา เป็นวิธีที่พบมากที่สุด ในปัจจุบันโดยสตรีไทยเหล่านี้ไม่ตั้งใจที่จะไปแสวงหาคู่สมรส แต่การพบรักจะเกิดขึ้นจากการที่ทั้งคู่พบกันในที่ทำงานสถานที่ท่องเที่ยวหรือตามเส้นทางการเดินทาง

๒. การแนะนำหรือบอกต่อ เป็นวิธีการที่เกิดขึ้นหลังจากที่คนกลุ่มแรกของชุมชนได้สมรสกับชาวต่างชาติแล้วได้แนะนำบุคคลในชุมชนและบุคคลอื่นๆ ทั้งที่เป็นญาติพี่น้องหรือไม่ใช่ญาติเพื่อนฝูงได้รู้จักกับชาวต่างชาติที่ต้องการสมรสกับสตรีไทย เพื่อสร้างความสัมพันธ์และเรียนรู้กันทั้งสองฝ่ายก่อนที่จะตัดสินใจสมรสใช้ชีวิตร่วมกัน วิธีการนี้พบว่ายังไม่ต้องการเสียค่านายหน้าเพราะยังเป็นการแนะนำกันในกลุ่มบุคคลที่ใกล้ชิดกันเท่านั้น

๓. พบกันจากการออกไปทำงานในเมืองใหญ่ ตามเมืองที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไปทำงานที่ร้านอาหาร โรงแรม บาร์ คาราโอเกะและสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น ทะเล ป่าเขา โดยมีความตั้งใจที่จะพบกับชาวต่างชาติเพื่อมีโอกาสติดต่อสัมพันธ์ด้วย

๔. พบจากการเดินทางไปทำงานในต่างประเทศ โดยในการทำงานส่วนใหญ่จะทำงานในโรงงานและเป็นแม่บ้านของครอบครัวของชาวต่างชาติ มีโอกาสได้พบกับชาวต่างชาติจึงทำให้เกิดความสัมพันธ์ขึ้น

๕. การพบกันผ่านทางเทคโนโลยีสื่อต่างๆ เช่น อินเทอร์เน็ต อีเมล เป็นต้น ซึ่งวิธีนี้สตรีไทยจะใช้น้อยเนื่องจากยังไม่มีความรู้ในด้านนี้ดีพอ^{๑๒๗}

รูปแบบการดำเนินชีวิตสตรีไทยหลังสมรสจากการศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิตของสตรีไทยที่สมรสกับชาวต่างชาตินั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ แบบดังนี้

๑. สมรสแล้วอยู่ด้วยกันกับสามีในประเทศไทย ตามที่ได้นำเสนอไปแล้วว่าการสมรสของสตรีไทยนั้น ส่วนใหญ่เกิดจากที่ทั้งคู่พบรักกันเนื่องจากการอพยพแรงงาน ดังนั้นเมื่อทั้งคู่สมรสกันจึงยังคงใช้ชีวิตในพื้นที่ทำงาน อย่างไรก็ตามในอนาคตนั้นทั้งคู่มีแนวโน้มที่จะย้ายกลับไปอาศัยในภูมิลำเนาเดิม ซึ่งอาจจะเป็นของฝ่ายหญิงหรือฝ่ายชายขึ้นอยู่กับ การตกลงกัน

๒. สมรสแล้วอพยพไปอยู่ต่างแดน เป็นการไปตั้งหลักฐานที่ประเทศของสามี เนื่องจากสามีมีอาชีพอยู่ก่อนแล้วที่ต่างประเทศ จึงพาภรรยาไปอยู่ที่นั่นเพื่อทำหน้าที่ดูแลสามีและบุตรหรืออาจทำงานไปด้วยก็ได้

๓. สมรสแล้วแยกกันอยู่ กรณีนี้สตรีไทยจะอยู่ที่เมืองไทยอาจจะมีส่วนตัวทำบ้างเพื่อไม่ให้เหงาหรืออยู่เฉยๆ โดยสามีจะส่งเงินมาให้ใช้จ่ายทุกเดือน แล้วเที่ยวไปเที่ยวมาเยี่ยมปีละ ๑-๓ ครั้งๆ ละ ๗-๑๕ วัน ส่วนใหญ่สตรีไทยมักจะวางแผนของตนเองไว้ว่าจะอยู่ที่เมืองไทยและสามีชาวต่างชาติก็จะมาอยู่ด้วยความมั่นคงของครอบครัว^{๑๒๘}

การแต่งงานข้ามวัฒนธรรม ในกรณีที่เกิดขึ้นกับสตรีไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือมักจะได้รับคำอธิบายว่า มีสาเหตุมาจากเรื่องความยากจน และการมีค่านิยมทางวัฒนธรรมที่ผิดอย่างเช่นนิยม

^{๑๒๗} รัตนา บุญมัยยะ, เมียฝรั่ง : ความสัมพันธ์ของผู้หญิงไทยกับผู้ชายต่างชาติ, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๘), หน้า ๓๘-๓๙.

^{๑๒๘} ชัยพล พลเยี่ยม, วิถีชีวิตของหญิงชนบทอีสานที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ, (ม.ป.ท.:ม.ป.พ., ๒๕๔๒), หน้า ๕๙.

วัตถุหรือนิยมชาวต่างชาติเป็นต้น อันที่จริงแล้วถ้าหากเราจะมองอย่างเป็นธรรมค่านิยมในเรื่องความรวยหรือค่านิยมที่ให้คุณค่าแก่คนตะวันตก หรือคนที่รวยกว่ามิได้มีเฉพาะในหมู่คนในชุมชนท้องถิ่นเท่านั้นแต่คนในภาคสังคมสมัยใหม่ก็ได้มีค่านิยมในเรื่องวัตถุและ “เชื้อชาวต่างชาติ” ที่ไม่ได้น้อยไปกว่าคนในชุมชนท้องถิ่นเพียงแต่ว่าการมองแบบนี้ของคนในเมืองไม่ได้รับการกล่าวหาว่าเป็นค่านิยมที่ผิดๆ นอกจากนั้นการแต่งงานข้ามชาติหรือการแสวงหา “ชาวต่างชาติ” ของกลุ่มคนที่อยู่ในภาคสังคมสมัยใหม่หรือผู้ที่มีการศึกษาสูงก็กำลังจะเป็นเรื่องปกติและแพร่หลายสิ่งเหล่านี้การแต่งงานข้ามชาติในกลุ่มคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่สูง

๒.๑.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษากระบวนการสร้างความมั่นคงของครอบครัวสตรีไทยจังหวัดบุรีรัมย์ที่สมรสกับชาวต่างชาติเชิงพุทธจิตวิทยามงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

๒.๑.๗.๑ เกษมสันต์ อังกระโทก^{๑๒๙} ได้วิจัยเรื่อง “วิถีชีวิตของผู้หญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ” ผลการวิจัยพบว่า สตรีไทยที่สมรสกับชาวต่างชาติที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านพิมานชล ๒ ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๓๖-๖๐ ปี มีภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดขอนแก่นจบการศึกษาในระดับประถมศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงและปริญญาตรี ก่อนสมรสจะประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเอง หลังจากสมรสกับชาวต่างชาติแล้วเลิกประกอบอาชีพ แล้วรับหน้าที่เป็นแม่บ้านเต็มตัว ด้านชีวิตความเป็นอยู่ นั้น ลักษณะครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว แต่ยังคงอุปการะญาติด้วยวิธีการส่งเงินไปให้ การรับประทานอาหารเข้าเป็นอาหารตะวันตก เช่น กาแฟ ขนมปัง อาหารกลางวัน และเย็นเป็นอาหารไทยชนิดที่นิยมรับประทานกัน เช่น กาแฟ ขนมปัง ส้มตำ สตรีไทยที่สมรสกับชาวต่างชาติส่วนใหญ่ มีความสัมพันธ์กับสามีอยู่ในระดับดี ไม่มีปัญหาเนื่องจากความแตกต่างทางวัฒนธรรม แต่มีความเครียดในเรื่องลูก ถ้ามีปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวเกิดขึ้น จะแก้ปัญหาด้วยวิธีการพูดคุยด้วยเหตุผล มีการติดต่อกับเพื่อนบ้านน้อย มีการพูดคุยและทักทายเล็กน้อย กิจกรรมที่นิยมทำร่วมกับเพื่อนบ้าน คือ การรับประทานอาหารร่วมกัน สตรีไทยที่สมรสกับชาวต่างชาติมีการติดต่อสตรีไทยที่สมรสกับชาวต่างชาติด้วยกันมาก มีการรวมกลุ่มกันและทำกิจกรรมร่วมกันบ่อยสตรีไทยที่สมรสกับชาวต่างชาติจะมีวิถีชีวิตทั้งด้านความเป็นอยู่และปฏิสัมพันธ์กับสังคมไม่แตกต่างกัน

๒.๑.๗.๒ ศิริรัตน์ แอดสกุล กล่าวถึงเรื่อง “การแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของผู้หญิงชนบทในจังหวัดอุดรธานี” ตอนหนึ่งระบุว่าเท่าที่ถามผู้สตรีไทยที่เคยสมรสมีสามีและบุตรติดมาว่าทำไมถึงเลิกกับสามีและมาสมรสกับชาวต่างชาติ เรามักจะได้รับคำตอบว่าผู้ชายกินเหล้าเก่ง เจ้าชู้และขี้เกียจส่วนชาวต่างชาติมักให้เกียรติและสุภาพกับเธอมากเวลา เราถามว่าที่เลือกใช้ชีวิตอยู่กับสามีชาวต่างชาติเพราะเหตุใดส่วนใหญ่ร้อยละร้อยจะบอกว่า เพราะความรักแต่ความจริงที่ปฏิเสธไม่ได้ ภายหลังที่สตรีไทยสมรสกับชาวต่างชาติ ก็คือ ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด^{๑๓๐}

^{๑๒๙} เกษมสันต์ อังกระโทก, “วิถีชีวิตของผู้หญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๐).

^{๑๓๐} ศิริรัตน์ แอดสกุล, การแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของผู้หญิงชนบทในเขตจังหวัดอุดรธานี, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๙), หน้า ๖๐.

๒.๑.๗.๓ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ทำการสำรวจและรายงานว่าในปี ๒๕๔๘ มีสตรีไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ ๑๕,๐๐๐ คนสมรสกับชาวต่างชาติส่วนใหญ่ที่สุดคือ“ชาวต่างชาติ”จากยุโรปเช่น สวิตเซอร์แลนด์ เยอรมัน อังกฤษ ฝรั่งเศส สวีเดน เป็นต้น สตรีไทยที่สมรสกับสามีชาวต่างชาติเหล่านี้ จำนวนค่อนข้างมากที่เคยสมรสมาแล้วแต่ไม่ประสบผลสำเร็จอย่างกรณี “บ้านสวิส” นั้น ๒ ใน ๓ ของสตรีไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่สมรสกับชาวต่างชาติเป็นหม้ายหรือหย่ากับสามีคนไทยมาแล้ว นักวิจัยที่ศึกษาหมู่บ้านนี้พบว่า ในปี ๒๕๔๘ มีภาคตะวันออกเฉียงเหนืออายุ ๒๐-๕๕ ปี มีจำนวน ๓๓๐ คนในจำนวนนี้มี ๕๕ คนที่สมรสกับสามีชาวต่างชาติข้างฝ่ายชายนั้นส่วนมากอยู่ในวัยกลางคนจนถึงวัยเกษียณและอายุมากกว่าฝ่ายหญิงระหว่าง ๑๐-๑๙ ปี โดยมากเมื่อสมรสกันแล้ว ฝ่ายชายสามีมักพาภรรยาไปอยู่ในประเทศของตนแต่ก็มีบ้างเหมือนกันที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างถาวรและบางส่วนไปๆ มาๆ^{๑๓๑}

๒.๑.๗.๔ สุดารัตน์ ศรีจันทร์ ได้วิจัยเรื่อง “ความมั่นคงของครอบครัวไทยที่มีสามีเป็นชาวต่างชาติในจังหวัดอุดรธานี” พบว่า สตรีไทยที่มีสามีเป็นชาวต่างชาติในหมู่บ้านหรือในจังหวัดอุดรธานี มีเศรษฐกิจดี มีเงินทองและทรัพย์สินเพิ่มขึ้น มีบ้านหลังใหญ่ สตรีไทยในหมู่บ้านจึงยึดเป็นแบบอย่างที่จะกระทำตามและกลายเป็นค่านิยม การมีสามีเป็นชาวต่างชาติของชุมชนจึงพยายามออกไปหางานทำนอกหมู่บ้าน สิ่งที่ชาวต่างชาติตัดสินใจใช้ชีวิตคู่ร่วมกับภรรยาไทย เพราะคนไทยมีลักษณะนิสัยใจคอที่โอบอ้อมอารี การให้เกียรติซึ่งกันและกัน ความสมัคสมานสามัคคีในเครือญาติ และชุมชนการพึ่งพาอาศัยกันของสถาบันทางสังคมคือ บ้าน วัด โรงเรียน และค่าครองชีพที่เหมาะสม ความมั่นคงของครอบครัวสตรีไทยที่มีสามีเป็นชาวต่างชาติพบว่า ครอบครัวส่วนใหญ่มีความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจมีทรัพย์สินเพิ่มมากขึ้น ทั้งเงินสด ที่ดินรถยนต์และสิ่งอำนวยความสะดวกในบ้าน รวมทั้งมีเงินเก็บออม มีเงินที่สามารถนำมาใช้จ่ายโดยไม่เดือดร้อน มีเงินและทรัพย์สินเพียงพอต่อการดำรงชีพ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ครอบครัวสตรีไทยที่มีสามีเป็นชาวต่างชาติส่วนใหญ่มีบุตรด้วยกัน สามีชาวต่างชาติสามารถปรับตัวเข้ากับชุมชนได้ดี รวมทั้งการปรับตัวทางด้านวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมในพิธีกรรมทางศาสนา เช่น การทำบุญทอดกฐิน ฝ่าป่าและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาตามประเพณีของชุมชน ด้านการปรับตัวการครองเรือนรวมทั้งความรักความห่วงใยเอื้ออาทรที่มีให้กันของสมาชิกในครอบครัวสามีชาวต่างชาติให้ความรักเป็นห่วงเอื้ออาทรต่อภรรยามากนับว่าครอบครัวที่สตรีไทยที่มีสามีเป็นชาวต่างชาติมีความมั่นคงทางสังคมและวัฒนธรรม^{๑๓๒}

๒.๑.๗.๕ พระครูปลัดธรรมเมธาวัฒน์ (รพพงศ์ ปภสฺสโร) ประโคมะกัง ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาเรื่องศึกษาหลักพุทธธรรมในการครองเรือนของหญิงไทยที่สมรสกับชาวต่างชาติ : กรณีศึกษาหญิงไทยในอำเภอหนองหงส์จังหวัดบุรีรัมย์” พบว่า สตรีไทยที่สมรสกับชาวต่างชาติในอำเภอหนองหงส์จังหวัดบุรีรัมย์นั้น ยึดถือศีล ๕^{๑๓๓} และสังคหวัตถุ ๔^{๑๓๔} เป็นหลักในการครองเรือนถึงแม้ว่าบางรายจะไม่สามารถรักษาศีล ๕ ได้ครบทุกข้อ หรือสังคหวัตถุ ๔ ทุกข้อก็ตาม อีกทั้งบางรายอาจจะ

^{๑๓๑} สมประสงค์ เสนารัตน์, “วิถีชีวิตของหญิงชนบทอีสานที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ : กรณีศึกษาอำเภอพิมาย”, **คชภูมินพนธ์ปรัชญาคชภูมิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๓).

^{๑๓๒} สุดารัตน์ ศรีจันทร์, “ความมั่นคงของครอบครัวไทยที่มีสามีเป็นชาวต่างชาติในจังหวัดอุดรธานี”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๔).

^{๑๓๓} อ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๓๒/๒๒๗

^{๑๓๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๔๐/๑๖๗.

ไม่เคยศึกษาหรือมีความรู้เกี่ยวศีล ๕ หรือสังคหวัตถุ ๔ ก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติแล้วได้ปฏิบัติตามหลักธรรมของศีล ๕ และสังคหวัตถุ ๔ โดยไม่รู้ตัว ชีวิตสมรสที่สมรสกับชายไทยจะเป็นช่วงเวลาที่ยังเยาว์วัย ยังไม่ได้ศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ยังไม่ได้ชวนสามีที่เป็นชาวไทยเข้าวัดปฏิบัติกิจทางพระพุทธศาสนา สามีชาวไทยเองเมื่อสมรสแล้วมีภรรยาดูแล ซึ่งวัฒนธรรมของคนไทยนั้นชายไทยจะเป็นเหมือนกับเจ้านาย มีภรรยาปรนนิบัติทั้งในเรื่องความเป็นอยู่และอื่นๆ จึงทำให้ชายไทยนั้นสะดวกสบาย ขาดความรับผิดชอบ ต้มเหล้าเล่นการพนันเจ้าชู้ ก่อให้เกิดปัญหาครอบครัวนำไปสู่ความล้มเหลวของชีวิตครอบครัว เมื่อได้รู้จักและสมรสกับชาวต่างชาติแล้ว ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นหรือวัฒนธรรมของชาวต่างชาติ นั้น ชายชาวต่างชาติจะมีความรับผิดชอบและรู้หน้าที่ให้เกียรติซึ่งกันและกันถือความซื่อสัตย์ ไม่นอกใจ ไม่ฟุ่มเฟือย แต่จะเห็นได้ว่าสิ่งที่ชาวต่างชาติยึดถือ นั้น ก็ตรงกับศีล ๕ และสังคหวัตถุ ๔ ของชาวพุทธนั่นเอง^{๑๓๕}

๒.๑.๗.๖ ณัชกมล วานิชชัง ได้วิจัยเรื่อง “การแต่งงานข้ามชาติของสตรีกับการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อครอบครัวและชุมชนในจังหวัดอุดรธานี” ผลการวิจัยพบว่า สตรีไทยที่สมรสกับชาวต่างชาติมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นมีฐานะมั่นคงขึ้นและมูลเหตุจูงใจที่ทำให้สตรีไทยในจังหวัดอุดรธานีตัดสินใจสมรสกับชายชาวต่างชาติ คือ ความต้องการมีชีวิตครอบครัวที่มั่นคงอันเนื่องมาจากการมีชีวิตครอบครัวที่ล้มเหลวก่อนโดยพบสาเหตุที่ทำให้ตัดสินใจสมรสกับชาวต่างชาติดังนี้ ๑. การหย่าร้างกับอดีตสามีที่ไม่รับ ผิดชอบ ๒. การได้รับการสนับสนุนจากญาติและเพื่อน ๓. ความยากจน ๔. ค่านิยมและการเห็นแบบอย่างที่ดีในหมู่บ้าน ๕. การติดต่อสื่อสารที่ทันสมัยและการได้รับการบริการจากบริษัทจัดหาคู่และ ๖. การศึกษาที่ต่ำและการประกอบอาชีพที่ไม่มั่นคง

การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมของการสมรสข้ามชาติที่มีต่อครอบครัวและชุมชนของสตรีในจังหวัดอุดรธานี พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจของครอบครัวคือมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านรายได้ โดยมีเงินฝากและมีทองเพิ่มขึ้นครอบครัวสามารถปลดภาระหนี้สินได้ลักษณะที่อยู่อาศัยเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นทรัพย์สินของครอบครัวเพิ่มขึ้นและมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีกว่าเดิม แต่ในระดับชุมชน พบว่า สภาพความเป็นอยู่ของบุคคลในชุมชนไม่มีการเปลี่ยนแปลงการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม พบว่า วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสตรีและครอบครัวมีความสะดวกสบายมากขึ้นสัมพันธ์สภาพภายในครอบครัวและเครือข่ายยังคงแน่นแฟ้นแต่ความสัมพันธ์กับชุมชนมีความห่างเหินขึ้น ครอบครัวและเครือข่ายให้การส่งเสริมและสนับสนุนการสมรสข้ามชาติเช่นเดียวกับชุมชนมีนิยามที่จะให้บุตรหลานสมรสกับชาวต่างชาติมากขึ้น ด้านสุขภาพของสตรีและครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นและการมีส่วนร่วมประชุมและเป็นสมาชิกของกิจกรรมการพัฒนาในชุมชนของสตรีไทยที่แตกต่างกับชาวต่างชาติมีน้อยกว่าประชาชนทั่วไปในชุมชน การเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมพบว่า แบบแผนในการดำเนินชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตความเป็นอยู่เพียงเล็กน้อยด้านความรู้ความเข้าใจภาษา การบริโภคอาหาร การฟังเพลง การละเล่นพื้นเมืองและการมีส่วนร่วมในชนบ ธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นของครอบครัวสตรีไทยที่สมรสกับชาวต่างชาติ

^{๑๓๕} พระครูปลัดวรมหาวัณณ (วรพงศ์ ปภสสโร) ประโมณะกัง, “การศึกษาหลักพุทธธรรมในการครองเรือนของหญิงไทยที่สมรสกับชาวต่างชาติ : กรณีศึกษาหญิงไทยในอำเภอหนองหงส์จังหวัดบุรีรัมย์”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

ทำให้เกิดการผสมกลมกลืนกันระหว่างวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับวัฒนธรรมตะวันตก^{๑๓๖}

๒.๑.๗.๗ เรียม ศรีทอง ได้กล่าวไว้ในหนังสือพฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตนว่า พฤติกรรม (Behavior) เป็นผลมาจากการแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าในสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นการกระทำของมนุษย์ อาจสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนได้แก่ การกระทำทางกาย เช่น การยืน เดิน นั่ง นอน เป็นต้น เรียกว่า “กายกรรม” การกระทำทางวาจา ได้แก่ การพูดสนทนา การหักทลายและการสั่งสอน เป็นต้น เรียกว่า “วจีกรรม” ส่วนการกระทำที่ซับซ้อนมากขึ้นยากต่อความเข้าใจต้องติดตามสังเกตวิเคราะห์ตีความและประเมินค่าเป็นการกระทำทางใจเช่นการคิดการจำการลืมการเรียนรู้แรงจูงใจเจตคติความเมตตาหรือความรัก เป็นต้น เรียกว่า “มโนกรรม” พฤติกรรมของมนุษย์ทั้ง ๓ ลักษณะมิได้อยู่แยกจากกันแต่ทำงานผสมผสานเป็นจริงหรือจริยาตามลักษณะความประพฤติประจำอยู่ในสันดานพื้นเพจิตใจหรือลักษณะอุปนิสัย ๖ ประเภท คือ ราคะจริต โทสะจริต โมหะจริต สัทธาจริต พุทธิจริต วิตกจริต^{๑๓๗}

๒.๑.๗.๘ สงวน สุทธิเลิศอรุณ ได้กล่าวไว้ในหนังสือพฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตนว่า การพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์นั้น คือ การพัฒนาตัวบุคคลทั้งทางร่างกายและจิตใจผู้ที่พัฒนาตนแล้วย่อมได้รับความเคารพนับถือยกย่องเชิดชูเกียรติ ซึ่งตรงกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาตอนหนึ่งที่ว่า “ทนต์ เสฏโฐมนุสเสสุ” หมายความว่า การได้ฝึกตนให้ดีย่อมเป็นผู้ประเสริฐสุด บุคคลที่พัฒนาตนเองได้ดีก็คือ บุคคลที่สามารถอยู่เหนืออำนาจของความเคยชิน บุคคลประเภทนี้จะปรับตัวพัฒนาขึ้นไปเรื่อยๆ ซึ่งถือว่าเป็นความสามารถพิเศษ การพัฒนาตนจะช่วยให้บุคคลสำรวจกายและใจมากขึ้นรู้จักและควบคุมตนเองในการแสดงออกได้อย่างเหมาะสม รู้จักข่มใจ มีความอดทนอดกลั้น เพื่อรักษาความดีความงามของตนจนได้ชื่อว่าเป็นกัลยาณมิตร คือ เป็นมิตรกับบุคคลทั่วไปได้อย่างดี การพัฒนา คือ การสร้างความเป็นคนใหม่ในตนเองให้มีสุขภาพกายที่แข็งแรงสุขภาพจิตที่ดี มีทักษะกำลังใจมีจุดมุ่งหมายของชีวิตและเป็นมิตรกับบุคคลทั่วไป การพัฒนาตนในด้านคุณลักษณะส่วนบุคคลที่จำเป็นเพื่อเป็นพื้นฐานในการสร้างเสริมมนุษย์สัมพันธ์ของบุคคลโดยทั่วไป^{๑๓๘}

๒.๑.๗.๙ พระมหาภูเนต จันทร์จิตได้วิจัยเรื่อง “หน้าที่ของมารดาบิดาในพุทธจริยศาสตร์” ไว้โดยสรุปว่าหน้าที่ของบิดามารดามีความสำคัญยิ่งต่อความมั่นคงของครอบครัวและเป็นกลไกสำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญหาค่าซึ่งได้แบ่งหน้าที่เป็น ๔ ลักษณะได้แก่ (๑) หน้าที่คือข้อปฏิบัติระดับศีลธรรมอันเป็นข้อปฏิบัติต่อกันระหว่างบุคคล (๒) หน้าที่คือระบบพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์เป็นกระบวนการขัดเกลาที่นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต (๓) หน้าที่คือพันธะทางศีลธรรมที่มีความ

^{๑๓๖} นิชกมล วานิชขัง, “การแต่งงานข้ามชาติของสตรีกับการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อครอบครัวและชุมชนในจังหวัดอุดรธานี”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๐).

^{๑๓๗} เรียม ศรีทอง, พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเวิร์คเวฟเอดดูเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๕.

^{๑๓๘} สงวน สุทธิเลิศอรุณ,รศ., พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน, (กรุงเทพมหานคร : อักษราพิพัฒน์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๔๕-๑๔๖.

เกี่ยวข้องกันในสังคมมนุษย์และ (๔) หน้าที่คือความสำนึกทางมโนธรรมที่บุคคลพึงมีจิตสำนึกในอุปการะของผู้อื่นด้วยการทำหน้าที่ตอบแทน^{๑๓๙}

๒.๑.๗.๑๐ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ท่านได้ให้ความหมายว่า ความมั่นคงของชีวิต คือ คนที่มีความมั่นใจในชีวิตของตนเองที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ไม่หวาดหวั่นพรันพรึงต่ออันตรายทั้งหลาย แม้กระทั่งต่อความตายก็เพราะว่าได้ดำเนินชีวิตของตนอย่างดีที่สุด และได้ใช้ชีวิตนั้นให้เกิดคุณประโยชน์มีค่ากับการที่ได้เกิดมา เกิดมาแล้วสิ่งที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ก็รับแรงชวนชวนทำในสิ่งนั้นโดยทันที ไม่ผัดวันประกันพรุ่ง ไม่ปล่อยเวลาที่มีอยู่ให้เสียโดยเปล่าประโยชน์ หมายถึงการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา จนทำให้จิตมุ่งมั่นอย่างแน่วแน่ว่าความชั่วหรืออกุศลมูลไม่สามารถเข้าครอบงำได้ จนเข้าถึงกระแสแห่งพระนิพพานหลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งปวงพ้นจากสังสารวัฏโดยสิ้นเชิง^{๑๔๐}

๒.๑.๗.๑๑ พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย(แก้ววงศ์น้อย)^{๑๔๑} ได้วิจัยเรื่อง “แนวคิดและขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัว” สรุปได้ว่าในทางพระพุทธศาสนานั้นมีความเห็นว่าครอบครัวเป็นสถาบันที่บุคคลอาศัยอยู่ด้วยกันโดยมีหน้าที่ต่อกัน ในทางธรรมมีการตอบสนองความรักของหญิงชายที่ขอบพอกันก่อตัวมาเป็นความรักอันที่สามิภรรยา มีความรับผิดชอบในครอบครัวจนกระทั่งมีบุตรสืบตระกูลด้วยกันพัฒนาจนเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์แบบได้ ซึ่งจะได้อธิบายถึงประเภทครอบครัวตามคุณลักษณะคุณธรรมมี ๔ ประเภทชายดีหญิงดี ชายชั่วหญิงดี ชายดีหญิงชั่ว ชายชั่วหญิงชั่ว ตามหลักในพระพุทธศาสนาครอบครัวที่ดีนั้นคือครอบครัวที่บิดามารดาเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่บุตรสาามีรักใคร่ปรองดองกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันบุตรก็มีความกตัญญูกตเวทีซึ่งจะเป็นพื้นฐานที่สำคัญยิ่งที่จะส่งผลดีให้ครอบครัวมีความสุขมีความอยู่ดีมีสุขทั่วหน้า

๒.๑.๗.๑๒ จำเนียร รักษาภักดี ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาเรื่องจริยธรรมของคู่สมรสตามหลักพุทธศาสนา” โดยสรุปได้ว่า จริยธรรมของคู่สมรสตามหลักพุทธศาสนาเป็นการประยุกต์ตนเองเข้ากับสังคมโดยมีการยอมรับตัวปัญหาสาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหาของคู่สมรส คือ การนำพุทธจริยธรรมมาเป็นแนวทางหรือเป็นปทัสฐานในการดำเนินชีวิตของคู่สมรส เพราะประโยชน์จากการนำพุทธจริยธรรมมาประยุกต์จะก่อให้เกิดคุณค่าแก่ชีวิตสมรสระดับที่เป็นโลกียสุขและระดับที่เป็นโลกุตระสุข การนำหลักจริยธรรมทางพุทธศาสนาเข้ามามีส่วนรวมในการปฏิบัติตนให้ถูกต้อง จะช่วยให้คู่สมรสปรับตัว ปรับความรู้สึกรู้สึกจิตใจเข้าหากันโดยมีเมตตาอันจะนำพาไปสู่ความมั่นคงในชีวิตคู่ได้อย่างมีความสุขอันจะนำพาให้เกิดความสงบสุขแก่ตัวบุคคลและสังคมในชีวิตประจำวัน^{๑๔๒}

^{๑๓๙} พระมหาภูเนต จันทร์จิต, “หน้าที่ของมารดาบิดาในพุทธจริยศาสตร์”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๐).

^{๑๔๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), ธรรมบุญชีวิตฉบับภาษาอังกฤษ, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๐), หน้า ๓๑.

^{๑๔๑} พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย(แก้ววงศ์น้อย), “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

^{๑๔๒} จำเนียร รักษาภักดี, “จริยธรรมของคู่สมรสตามหลักพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔).

๒.๑.๗.๑๓ บุญประคอง ภาณุรัตน์^{๑๔๓} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความไม่มั่นคงในชีวิตคู่” พบว่าปัญหาการหย่าร้างเกิดจากความขัดแย้ง (Conflict) ในชีวิตสมรสอันเป็นผลมาจากความล้มเหลวในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกันระหว่างคู่สมรส เพราะความไม่เข้าใจทำให้เกิดความขัดแย้งในชีวิตสมรสยังเป็นมโนทัศน์เกี่ยวกับบทบาทของทั้งสองฝ่ายที่ไม่สอดคล้องกันขาดการปรองดองกันเกิดความแตกต่างกันในความคาดหวังทางบทบาทของตนเองกับคู่สมรส จากปัญหาการหย่าร้างของคู่สมรสดังกล่าวนี้ ทำให้พบว่า การหย่าร้างของคู่สมรสที่ไม่มีบุตรติดต่อกันนั้น เป็นการเพิ่มปัญหาให้กับสังคมเป็นอย่างมาก เพราะปัญหาของเด็กที่วิวาทจากผู้ปกครอง เป็นเหตุชักนำให้เด็กแสวงหาทางออกโดยการคบเพื่อนเที่ยวเตร่ เสพสิ่งเสพติด ตลอดจนเกิดปัญหาด้านสุขภาพจิตกับเด็กอันเป็นปัญหาของสังคม

๒.๑.๗.๑๔ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาครอบครัวว่า ความสัมพันธ์สภาพสังคมจริงที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ครอบครัวมีลักษณะเป็นที่รองรับเคราะห์กรรมของสังคมเกิดความเปลี่ยนแปลง ด้านความสัมพันธ์ภายในครอบครัว สมาชิกในครอบครัวต่างไม่มีเวลาให้แก่กัน ต่างคนต่างดิ้นรน เพื่อสมดุลภายในครอบครัว พ่อแม่ต้องทำงานนอกบ้าน ลูกต้องเรียนอย่างหนักเพื่อความเท่าเทียมกัน การแสวงหาทางการศึกษา ขาดการดูแลให้ความอบอุ่นแก่สมาชิกในครอบครัว^{๑๔๔}

๒.๑.๗.๑๕ พุทธทาสภิกขุ ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาของครอบครัวในปัจจุบันไว้ในหนังสือธรรมคัมภีร์ครองโลกว่า “ปัจจุบันนี้สถาบันครอบครัวมีค่านิยมตามแบบตะวันตก อิทธิพลที่เข้ามาต่อบิดามารดาทำให้ขาดความรับผิดชอบเอาใจใส่ดูแลต่อบุตรไม่มีการแสดงความรัก ความผูกพันไม่มีการถ่ายทอดความรู้สึกความเป็นบุตรเป็นบิดาเป็นมารดาจนผลเสียจึงตกอยู่กับบุตร”

พระพุทธศาสนามีหลักการในการแก้ปัญหาการหย่าร้าง ด้วยการวางหลักจริยธรรมที่เป็นทั้งส่วนของการเลือกสรรคู่ครองที่มีลักษณะที่ตรงกัน การทำหน้าที่ของคู่สมรสอย่างสมบูรณ์ รวมไปถึงการมองเป้าหมายของการครองเรือนประสบผลสำเร็จ คู่สมรสอยู่ที่มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เข้าถึงความสุขอันสูงสุด คือ พระนิพพาน^{๑๔๕}

๒.๑.๗.๑๖ สำนักงานสถิติจังหวัดบุรีรัมย์ (๒๕๕๑) ได้ศึกษาสถานการณ์การแต่งงานของหญิงไทยกับชาวต่างชาติ (พื้นที่การศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์) พบว่า มีสตรีไทยจังหวัดบุรีรัมย์สมรสหรือเคยสมรสกับชาวต่างชาติ หรืออยู่กินด้วยกันฉันท์สามีภรรยามากถึง ๙๖๗ คู่ คู่ที่สมรสแล้วไปอาศัยอยู่ที่ต่างประเทศจำนวน ๕๐๕ คู่ คิดเป็นร้อยละ ๕๙.๖๒ อยู่ต่างจังหวัดจำนวน ๙๑ คู่ คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๗๔ มีเพียง ๑๒๑ คู่ คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๒๔ ที่อาศัยอยู่ในบุรีรัมย์ ที่เหลือไม่ทราบที่อยู่ที่ชัดเจนคิดเป็นร้อยละ ๑๕.๓๔ จากการสุ่มตัวอย่างคู่สมรสได้สอบถามข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นอยู่ทำให้ทราบว่า ชายชาวต่างชาติสมรสกับสตรีไทย เพราะความรักที่เกิดจากการได้รับการดูแลเป็นอย่างดี การได้รับเกียรติจากผู้คนรอบข้างในสังคมทำให้รู้สึกว่าคุณค่าตนมีความสำคัญ เมื่อเปรียบเทียบกับกรณีดำเนินชีวิตแบบ

^{๑๔๓} บุญประคอง ภาณุรัตน์, “ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความไม่มั่นคงในชีวิตสมรส : ศึกษากรณีสตรีที่สมรสแล้วภาครัฐบาล รัฐวิสาหกิจและเอกชน”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑).

^{๑๔๔} ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, ครอบครัว : ณ รอยต่อแห่งศตวรรษในไทย, (กรุงเทพมหานคร : โครงการวิจัยทัศน์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๔๙.

^{๑๔๕} พุทธทาสภิกขุ, ธรรมคัมภีร์ครองโลก, (กรุงเทพมหานคร : รุ่งแสงการพิมพ์, ม.ป.ป.), หน้า ๕๑.

ต่างคนต่างอยู่ในประเทศของตน นอกจากนั้น การมีสิทธิอาศัยในประเทศไทยอย่างถูกกฎหมายเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ชายต่างชาติต้องการแต่งงานกับหญิงไทย ส่วนสตรีไทยสมรสกับชายชาวต่างชาติเพราะต้องการมีชีวิตที่ดีขึ้นมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้นได้รับการยอมรับจากสังคมรอบตัวดีขึ้นมีชีวิตที่สุขสบายมีคนนับหน้าถือตาและสามีต่างชาติให้เกียรติภรรยาดีมาก ซึ่งทุกคู่ที่ถูกสัมภาษณ์มาเป็นตัวอย่างยอมรับว่ามีความสุขจากการสมรสกับชายชาวต่างชาติ และเมื่อถามผู้ที่เคยสมรสกับชายไทยมาก่อนจะได้รับคำตอบเป็นเสียงเดียวกันว่าเลิกกับชายไทย เพราะชายไทยไม่มีความรับผิดชอบครอบครัวเจ้าชู้ขี้เกียจและไม่ให้เกียรติสตรีไทย การสมรสกับชาวต่างชาติทำให้สตรีไทยมีโอกาสไปอยู่ต่างประเทศโดยเฉพาะในประเทศที่เจริญแล้ว สตรีไทยจังหวัดบุรีรัมย์ส่วนใหญ่เมื่อสมรสแล้วส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๖๖) จะย้ายไปอยู่ยังต่างประเทศ (ประเทศของสามี) มีเพียงร้อยละ ๑๔.๒๙ ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดบุรีรัมย์สตรีไทยจะส่งเงินกลับมาให้ครอบครัวใช้โดยเฉลี่ยประมาณเดือนละ ๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท นับรวมทั้งจังหวัดประมาณ ๒๓๐ ล้านบาทต่อปี มีเงินหมุนเวียนจากคู่ที่อาศัยในจังหวัดประมาณ ๔๓ ล้านบาทต่อปี หมู่บ้านที่มีสตรีไทยในหมู่บ้านสมรสกับชาวต่างชาติจำนวนมากจะทำให้เกิดการขยายตัวทางด้านการค้าและการบริการมากขึ้นตามมาบางคนได้ทำประโยชน์ในหมู่บ้านเช่นมอบสิ่งของให้ผู้ด้อยโอกาสเป็นครูสอนภาษาให้กับบุตรหลานในหมู่บ้านร่วมงานประเพณีต่างๆในหมู่บ้าน เป็นต้น^{๑๔๖}

๒.๑.๗.๑๗ วัชรพรพรรณ ขวัญสกุล ได้วิจัยเรื่อง “การเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อพฤติกรรมทางเพศของประชาชนในหมู่บ้านที่มีและไม่มี การแต่งงานกับชาวต่างชาติในเขตเทศบาลตำบลบ้านไต้ อำเภอยะยี่น จังหวัดขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่า

๑. ความคิดเห็นต่อพฤติกรรมทางเพศของประชาชนในหมู่บ้านที่มีและไม่มี การสมรสกับชาวต่างชาติ โดยรวมและทุกพฤติกรรมอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง หมายความว่าประชาชนมีความคิดเห็นก้ำกึ่งกัน ซึ่งส่งผลเสียและขัดต่อวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของไทย

๒. การเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อพฤติกรรมทางเพศของประชาชนในหมู่บ้านที่มีและไม่มี การสมรสกับชาวต่างชาติจำแนกตามเพศถิ่นที่อยู่อาศัยและระดับการศึกษาโดยรวมทุกพฤติกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สังคมในเขตเทศบาลตำบลบ้านไต้ อำเภอยะยี่น จังหวัดขอนแก่น เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายด้านโดยเฉพาะการยึดแบบอย่างทางด้านวัฒนธรรมตะวันตกจึงส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงในด้านความคิดเห็น ความเชื่อ ค่านิยมและทัศนคติของประชาชนในสังคมจนลดค่านิยมวัฒนธรรมไทยในเรื่องพฤติกรรมทางเพศ^{๑๔๗}

จากเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวข้องข้างต้นจะเห็นได้ว่า การศึกษาเรื่องการสร้างความมั่นคงในชีวิตสมรสมีการศึกษากันอย่างแพร่หลายทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งยังมีการศึกษาเกี่ยวกับการสมรสข้ามวัฒนธรรมที่มีการศึกษากันในหลายบริบททั้งในและต่างประเทศ ได้พบงานวิจัยที่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงกันของแนวคิดการสร้าง ความมั่นคงในชีวิตสมรสทั้งตามหลักจิตวิทยาและตามหลักการทางพระพุทธศาสนาและพบว่า มีงานวิจัยจำนวนมากที่ศึกษาเกี่ยวกับการสร้างความมั่นคงในชีวิตสมรส

^{๑๔๖} สำนักงานสถิติจังหวัดบุรีรัมย์, สถานการณ์แต่งงานของหญิงไทยกับชาวต่างชาติกรณีศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ., ๒๕๕๑), หน้า ๑๕-๑๖.

^{๑๔๗} วัชรพรพรรณ ขวัญสกุล, “การศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อพฤติกรรมทางเพศของประชาชนในหมู่บ้านที่มีและไม่มี การแต่งงานกับชาวต่างชาติในเขตเทศบาลตำบลบ้านไต้ อำเภอยะยี่น จังหวัดขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๐).

และการสร้างความมั่นคงในครอบครัวโดยใช้หลักธรรมในหมวดต่างๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าหลักธรรมในพระพุทธศาสนาสามารถนำมาแก้ปัญหาการครองเรือน การใช้ชีวิตสมรสได้อย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม ยังไม่พบเอกสารที่ทำการวิเคราะห์หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ก่อให้เกิดเป็นวิธีการสร้างความมั่นคงในชีวิตสมรสของสตรีไทยที่สมรสกับชาวต่างชาติโดยตรง

ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดที่จะทำการศึกษาเชิงลึกเพื่อสังเคราะห์พุทธจิตวิทยาในการสร้างความมั่นคงในชีวิตสมรสของสตรีไทยจังหวัดบุรีรัมย์ที่สมรสกับชาวต่างชาติโดยศึกษาหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความมั่นคงในชีวิตสมรสในพระพุทธศาสนาและหลักจิตวิทยาร่วมกับการศึกษาประสบการณ์ของผู้ที่ประสบความสำเร็จในการใช้ชีวิตคู่สมรสกับชาวต่างชาติเพื่อทำความเข้าใจกระบวนการสร้างความมั่นคงในชีวิตสมรสของสตรีไทยจังหวัดบุรีรัมย์ที่สมรสกับชาวต่างชาติที่สามารถครองชีวิตได้อย่างราบรื่นและยั่งยืนตลอดจนเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในวิธีการหรือกระบวนการสร้างความมั่นคงในชีวิตสมรสของสตรีไทยจังหวัดบุรีรัมย์ที่สมรสกับชาวต่างชาติในบริบทพุทธธรรมที่ผสมผสานอยู่ในวิถีชีวิตสู่สังคมเพื่อเป็นการสร้างหลักประกันในการสร้างครอบครัวที่มั่นคงและยั่งยืนสืบต่อไป

๒.๒ แนวคิดการสร้างความมั่นคงในชีวิตสมรสตามหลักพระพุทธศาสนา

ในปัจจุบันสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย โดยเฉพาะเรื่องดังกล่าวสตรีไทยที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นหลายแห่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย นิยมสมรสกับชาวต่างชาติมากขึ้น เนื่องจากมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น มีเงินทองอุดหนุนจนเจือครอบครัวที่อยู่ ท้องถิ่นชุมชนคิดว่าการสมรสอยู่กับชายชาวต่างชาติแล้ว จะทำให้มีบ้านหลังใหญ่ๆ มีรถยนต์สวยๆ ขับ รวมถึงการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การครองเรือนเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่สมาชิกทุกคนในครอบครัว ต้องพยายามใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ไม่ก่อปัญหาให้แก่ตนเองครอบครัวและสังคม สิ่งที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งคือ สายใยแห่งความรักที่เป็นตัวสอดประสานสมาชิกของครอบครัวให้เกิดความผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังนั้น สามิภรรยาซึ่งถือว่าเป็นผู้นำของครอบครัว จึงมีความสำคัญในการดำเนินการกิจนี้ร่วมกันพื้นฐานของครอบครัวในระยะแรกก็คือ การอยู่ร่วมกันของสามิภรรยา การเป็นคู่ครองร่วมทุกข์ร่วมสุขของสามิภรรยาเป็นความมั่นคงของสถาบันครอบครัว คู่สามิภรรยาเป็นจุดเริ่มต้นของสัมพันธภาพที่สำคัญที่สุดในครอบครัว เพราะถ้าหากความสัมพันธ์ระหว่างสามิภรรยาความรักใคร่เข้าใจซึ่งกันและกันพยายามปรับตัวเข้าหากันมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกันตลอดจนรับผิดชอบและแก้ไขปัญหาด้านต่างๆ ร่วมกันย่อมทำให้ครอบครัวนั้นราบรื่นและมั่นคงนอกจากนี้หากครอบครัวใดมีหลักธรรมที่ใช้ในการครองคู่ครองชีวิต ก็ยิ่งจะทำให้เกิดความยั่งยืนในการครองคู่มากยิ่งขึ้น

ความมั่นคงของชีวิต หมายถึง เป็นชีวิตที่มีพื้นฐานมีความมั่นคงหวานใหวายากหรือล้มละลายยากมีความสะอาดบริสุทธิ์ ไม่มีสิ่งที่เป็นพิษเป็นภัย มีความสว่างไสวแจ่มใส ไม่มีดมนและมีความสงบเย็นเป็นชีวิตที่เป็นประโยชน์ต่อบุคคลอื่นด้วยตัวเอง มีความสงบเย็นแล้วยังเป็นประโยชน์ต่อบุคคลอื่นด้วยและเป็นชีวิตที่มีเสรีภาพโดยแท้จริง ไม่มีกิเลสเป็นเครื่องบังคับจนเป็นทาสกิเลส เป็นทาสของตัณหาชีวิตที่มีพื้นฐานอันมั่นคงนั้น จะต้องมึธรรมะเป็นพื้นฐานของชีวิต^{๑๔๘}

^{๑๔๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *ธรรมญูชีวิตฉบับภาษาอังกฤษ*, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๐), หน้า ๔๖.

พระพุทธศาสนามีหลักธรรมสำหรับผู้ครองเรือนที่ใช้ชีวิตอย่างปฏุชนทั่วไป เพื่อการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขภายในครอบครัวอันประกอบไปด้วยบิดามารดาบุตรธิดา ซึ่งจะทำให้ทุกคนในครอบครัว มีความสุขการนำหลักธรรมมาพัฒนาในทัศนะของพุทธศาสนามีขั้นตอนเป็นลำดับโดยมุ่งการเข้าใจหลักการและเป้าหมายสูงสุดอันแท้จริงของชีวิตพระพุทธศาสนาได้วางหลักการครองเรือนอันประกอบไปด้วยการพัฒนาทางด้านร่างกาย (กายภาวนา) เป็นการรักษาสภาพรักษาร่างกายและสติปัญญา^{๑๔๙} การพัฒนาทางพฤติกรรม (ศีลภาวนา) เป็นการพัฒนาจิตใจอันเรียกว่า สมาน^{๑๕๐}

พระพุทธศาสนาถือว่า จิตเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกทางกาย วาจา จิตที่ได้รับการฝึกที่ดีจะเป็นจิตที่สงบเป็นสมาน ถือว่าเป็นจิตที่ได้รับการพัฒนาแล้ว^{๑๕๑} การพัฒนาทางปัญญา (ปัญญาภาวนา) เป็นการเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงของชีวิตเข้าใจความจริงในเรื่องไตรลักษณ์^{๑๕๒} พระพุทธศาสนาถือว่าการที่สมาชิกในครอบครัวได้รับการพัฒนาอย่างถูกต้อง โดยมีหลักพุทธธรรมเป็นพื้นฐานแนวทางการปฏิบัติตนภายในครอบครัว ตลอดจนการอบรมสั่งสอนบุตรธิดามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นการปลูกฝังคุณค่าทางศีลธรรมและยังเป็นแกนกลางในการสร้างความมั่นคงในครอบครัว การนำหลักพุทธธรรมมาปฏิบัติใช้จะทำให้สถาบันครอบครัวประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตอย่างมีแบบแผน^{๑๕๓} สามารถดำเนินชีวิตไปในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ

เนื่องจากหลักธรรมคำสอนที่มีความเกี่ยวข้องกับครอบครัวที่สามารถนำมาปรับพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในครอบครัวมีในพระพุทธศาสนา ซึ่งแต่ละหลักธรรมจะมุ่งเน้นแนวทางการประพฤติปฏิบัติต่อกันอย่างรู้จักหน้าที่ของตน ให้อยู่ร่วมกันด้วยความรักความเข้าใจ การสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีด้วยความเข้าใจกันอย่างมีมิตรไมตรีที่ประกอบไปด้วยความเมตตากรุณา มีความเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน บนพื้นฐานของความดีมีคุณธรรมการมีทัศนคติที่ดีจะสร้างความพึงพอใจในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และสามารถแก้ไขข้อขัดแย้งที่เกิดจากความไม่เข้าใจกันได้เป็นอย่างดี

ครอบครัวเป็นสถาบันแรกของสังคมมีบทบาทในการเลี้ยงดูสมาชิกที่เกิดมาให้มีชีวิตรอด ดังนั้น ครอบครัว หมายถึง กลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งประกอบด้วยบิดามารดาและบุตร ซึ่งอาจจะสืบสายโลหิตหรือจากการรับเป็นบุตรบุญธรรมได้^{๑๕๔} ตามหลักพระพุทธศาสนาสถาบันครอบครัวจะดำรงเป็นองค์ประกอบหนึ่งแห่งคือโครงสร้างทางสังคมอย่างมั่นคงได้ก็โดยอาศัยสมาชิกอันเป็นส่วนประกอบของครอบครัวแต่ละคนปฏิบัติหน้าที่อย่างเหมาะสม จุดเริ่มต้นของครอบครัว คือ การสมรสระหว่างชายและหญิง การที่ชายและหญิงสมรสกันได้ก็เพราะเหตุปัจจัยหลายประการ เช่น

๑. เกิดจากความรักและความปรารถนาจะเป็นคู่ครองซึ่งกันและกันตลอดชาติ

^{๑๔๙} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๐๕/๔๘/๒๗๒,อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๗๙/๑๔๕.

^{๑๕๐} อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๗๙/๑๔๕.

^{๑๕๑} พ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๑/๓๓.

^{๑๕๒} เอื้อมอร ชลวร, “การพัฒนาปัญญาในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๑๕๓} พ.สุ. (ไทย) ๒๕/๙๐/๕๔๕.

^{๑๕๔} จานง อติวัฒนสิทธิ์และคณะ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๗๙.

๒. เกิดจากความเห็นอกเห็นใจในชาติปัจจุบัน ซึ่งในข้อนี้เกี่ยวเนื่องด้วยการสงเคราะห์ช่วยเหลือของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง รวมทั้งการทำความดีของฝ่ายหนึ่ง จนอีกฝ่ายหนึ่งเห็นอกเห็นใจยอมรับเป็นคู่ครอง

๓. ผู้ใหญ่จัดให้สมรสกันหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งก็ได้ว่า การสมรสแบบคลุมถุงชน

๔. การสมรสโดยการซื้อหรือจ่ายเงินค่าตัวเจ้าสาวหรือเจ้าบ่าวให้แก่พ่อแม่ผู้ปกครองของฝ่ายหญิงหรือฝ่ายชาย^{๑๕๕}

อย่างไรก็ตาม การสมรสแม้ว่าจะต่างเชื้อชาติศาสนาวัฒนธรรมของสังคมก็ตาม ซึ่งก็เกิดจากเหตุปัจจัยเบื้องต้น ดังกล่าวแต่หลักธรรมการดำเนินชีวิตตามวิถีชาวพุทธ ก็สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตในทุกยุคทุกสมัยได้เป็นอย่างดี คือ หลักสมชีวิธรรมเป็นการกล่าวถึงพื้นฐานอันสำคัญของครอบครัวที่สามีภรรยามีความเชื่อ (ศรัทธา) ที่เสมอกัน มีแนวทางการประพฤติปฏิบัติร่วมกันมีความหนักแน่นเสมอกันและปรับตัวเข้าหากันได้ จะทำให้ครอบครัวเกิดความมั่นคงสามารถนำพาชีวิตคู่อยู่ร่วมกันได้อย่างยาวนานตลอดรอดฝั่ง การมีหลักความเชื่อที่เสมอกันในทัศนะของพุทธศาสนาหลักสมชีวิธรรม ๔ ประการดังนี้^{๑๕๖}

๑. สมสัทธา : มีศรัทธาเสมอกัน^{๑๕๗} ศรัทธาแปลว่า ความยินดีอย่างยิ่งในสิ่งต่างๆ ที่บุคคลมีความเชื่อการที่คู่สมพันธ์มีความเชื่อคล้ายคลึงกัน ก็คือเชื่อในสิ่งเดียวกันนิยมชมชอบในสิ่งเดียวกัน เช่นเชื่อในเรื่องการศึกษาก็จะมีความเชื่อในเรื่องเดียวกัน คือ ก็จะทำให้เป็นบุคคลใฝ่ศึกษาเหมือนกัน หรือมีความเชื่อในเรื่องชื่อเสียงเกียรติคุณเหมือนกันก็จะทำให้เป็นบุคคลขยันขันแข็งและเป็นบุคคลมีมนุษยสัมพันธ์ดีเหมือนกันหรือมีความเชื่อในศาสนธรรมเหมือนกันก็จะเข้าวัดด้วยกันเมื่อมีความเชื่อในสิ่งเดียวกันแล้วเวลาจะทำอะไรก็ทำด้วยกันช่วยเหลือเกื้อกูลส่งเสริมสนับสนุนกันอันเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของชีวิตคู่ แต่หากไม่มีความเชื่อในสิ่งเดียวกันก็จะไม่ลงรอยกันคนละรสนิยมคนละแนวทางแยกกันทำซ้ำบางที่อาจตำหนิวิติทางของกันและกันอันเป็นเหตุแห่งความบาดหมางแตกแยกได้หรือแม้จะยอมรับความแตกต่างกันได้ให้ความเคารพซึ่งกันและกันแต่ก็จะไม่เจริญรุ่งเรืองเต็มที่เพราะไม่มีการรวมพลังช่วยกันคิดช่วยกันทำแม้บางที่อยู่บ้านเดียวกันแยกกันอยู่ก็มี

ดังนั้นศรัทธาเสมอกันหรือการมีความเชื่อที่คล้ายคลึงกันจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญเบื้องต้นของคู่สมรสที่จะประสบความสำเร็จความสุขความเจริญและความสำเร็จในชีวิต

๒. สมสีลา : มีศีลเสมอกัน^{๑๕๘} กล่าวคือ มีพฤติกรรมเสมอกันหมายถึง พฤติวัตรที่ทำเป็นประจำในชีวิตประจำวัน เช่น การบริโภค การพักผ่อน การทำงาน การออกกำลังกาย การศึกษาการรักษาศีล การปฏิบัติธรรม เป็นต้น การมีพฤติกรรมเสมอกันหมายความว่า มีมาตรฐานการกระทำเสมอกันหรือมีการปฏิบัติตัวในชีวิตประจำวันที่มีความคล้ายคลึงกัน เช่น ฝ่ายหนึ่งเฝ้าดูชีวิตทั้งปวงสมาทานการดำรงชีพโดยไม่ฆ่าสัตว์ก็ไม่ฆ่าสัตว์ด้วยกันทั้งคู่ หรือจะบริโภคอาหารที่เป็นประโยชน์ งดเว้นอาหารที่ให้โทษก็ต้องบริโภคในทำนองเดียวกัน เป็นต้น เมื่อกระทำการที่ควรกระทำด้วยกันอย่างนี้ก็จะบังเกิดความอบอุ่นเป็นกำลังใจของกันและกัน ชีวิตคู่ก็จะมีความสุขแต่การที่จะกระทำในสิ่งเดียวกัน

^{๑๕๕} จ่านอง อติวัฒน์สิทธิ, สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๖๓.

^{๑๕๖} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๘๐.

^{๑๕๗} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๙๑.

^{๑๕๘} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๙๒.

ประนีประนอมมิให้แตกแยกในท่ามกลางความแตกต่างได้ คือ ต้องมีปัญหาเสมอกันอย่างน้อยหนึ่งประการ คือ ปัญหาในการยอมรับความแตกต่าง หากยอมรับความแตกต่างของกันและกันได้ ก็จะไม่แตกแยกหากยึดความแตกต่างเมื่อใดก็จะแตกแยก แต่ถึงแม้ยอมรับความแตกต่างได้และอยู่ร่วมกันได้ ความเข้าใจกันและกันก็จะไม่สมบูรณ์ร้อยเปอร์เซ็นต์ ความลงตัวก็ยังไม่สม่ำเสมอ เป็นความสัมพันธ์ที่มีความลุ่มๆ ดอนๆ เพียงประคับประคองให้เป็นไปได้เท่านั้น

ดังนั้นความมีปัญหาเสมอกันจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญพื้นฐานสำหรับชีวิตคู่ที่จะประสบความสำเร็จและความสมบูรณ์

คุณสมบัติทั้ง ๔ ประการนี้ คือ ลักษณะของคู่ที่มีความเหมาะสมอย่างยิ่งหากใครที่ได้คู่ศรัทธาเสมอกัน พฤติกรรมเสมอกัน การสละเสมอกันและปัญหาเสมอกันแล้ว^{๑๖๑} ก็จะมีความสัมพันธ์ที่ดีเมื่อได้คู่อย่างนี้แล้วไม่ต้องห่วงเรื่องสวาทหรือเรื่องดีหรือสูงส่งด้วยศักดิ์ศรีเลยสิ่งเหล่านี้จะตามมาเองด้วยพลังทั้งสองร่วมกันแต่หากได้คู่ที่ไม่ลงตัวกันมีองค์ประกอบในการดำเนินชีวิตไม่เสมอกันย่อมมีปัญหาตามมาแม้ความหล่อความสวยความเก่งความดีหรือความสูงส่งด้วยศักดิ์ศรีที่มีอยู่ก่อนแล้วก็อาจเสื่อมเสียหรือสูญสลายไปได้เพราะหลักการสำคัญของชีวิตคู่ คือการรวมพลังเพื่อเสริมกันและกันความลงตัวโดยราบรื่นจึงเป็นหัวใจที่สำคัญที่สุดความเหมาะสมแห่งชีวิตคู่จึงเป็นดังที่พระพุทธองค์ทรงพบแล้วคือ ต้องมีศรัทธาเสมอกัน มีพฤติกรรมเสมอกัน มีการสละเสมอกัน มีปัญหาเสมอกัน

หลักสมชีวิตรรม ๔^{๑๖๒} จะเห็นได้ว่า มุมมองปัญหาถือว่า เป็นหลักการที่ครอบคลุมเรื่องศรัทธาความเชื่อ ความประพฤติของแนวทางการปฏิบัติศีล ความเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันโดยให้ความหมายของคู่สมรสควรมีปัญหาเสมอเท่าเทียมกัน โดยมองถึงระดับการศึกษาที่เท่าเทียมกันหรือใกล้เคียงกันของคู่สมรสด้วยตลอดจนการรู้จักปรับตัวปรับความคิดเข้าหากันเป็นที่ปรึกษาของกันและกัน กล่าวได้ว่าปัญหานั้นสามารถแก้ไขได้ทุกสถานการณ์เป็นกำลังสำคัญที่สุดในการประคับประคองชีวิตคู่สมรสให้เกิดความมั่นคง นอกจากนั้นยังเป็นเครื่องมือที่สามารถจัดระเบียบชีวิตให้คู่สมรสเข้าใจถึงการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน ตามหลักการเลือกคู่ในทัศนะของพุทธศาสนาโดยประสงค์ให้คู่สมรสได้รับประโยชน์จากการพัฒนาชีวิตของคู่สมรสให้เข้าถึงคุณค่าตามหลักการสมชีวิตรรมหรือหลักการเลือกคู่สมรสจะต้องยึดหลักการที่เสมอเหมือนกัน เพื่อความมั่นคงในการครองเรือนที่สมบูรณ์ในพระพุทธศาสนา

การครองเรือนของสามีภรรยา พระพุทธศาสนาเห็นว่า เป็นธรรมดาของมนุษย์ปุถุชนทั่วไปที่จะต้องมีความสัมพันธ์กันและกันอย่างถูกต้องตามกฎหมายเกณฑ์ของสังคม เมื่อชายหญิงสมรสอยู่กินกันมีบุตรหลานเพื่อที่จะสืบทอดวงศ์ตระกูล ประเพณีพิธีสมรสจึงเป็นเรื่อง การทำพิธีให้ชายหญิงอยู่กินกันเป็นสามีภริยากันตามประเพณี การสมรสเป็นการเริ่มต้นชีวิตครอบครัวของชายหญิงผู้มีวิสมควรที่จะมีคู่ครองและมีวุฒิภาวะทั้งร่างกายและจิตใจ พร้อมทั้งจะดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นธรรมชาติของสัตว์โลกทั่วไป เมื่อถึงวัยเจริญพันธุ์ก็จะมีอาการจับคู่สมสู่เพื่อขยายเผ่าพันธุ์ แต่มนุษย์มีสติปัญญามีความคิดจึงแทนที่จะปฏิบัติตามเยี่ยงอย่างสัตว์โลกอื่นๆ ก็จัดให้มีพิธีการพิธีกรรมที่ว่ำนั่นกลายเป็นประเพณีและวัฒนธรรมของมนุษย์ทั่วโลก ส่วนวิธีปฏิบัตินี้นั้นย่อมแตกต่างกันไปตามคตินิยมความเชื่อสิ่งแวดล้อมและลัทธิศาสนาของตนจึงถือได้ว่า “การสมรสเป็นพิธีกรรมที่มนุษย์จะต้องทำเพื่อป้องกันมิ

^{๑๖๑} อด.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๕๑.

^{๑๖๒} อด.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๙๔.

ให้มนุษย์สมสู่กันง่ายเกินไปเมื่อสัตว์ดิรัจฉาน” เมื่อสมรสกันแล้วจะต้องซื่อสัตย์ต่อกันรับผิดชอบดูแลซึ่งกันและกัน เมื่อมีทายาทเกิดขึ้นก็ต้องร่วมกันรับผิดชอบ เลี้ยงดูอบรมสั่งสอนให้มีการศึกษาตามหน้าที่ของบิดามารดาที่พึงกระทำ ทั้งยังเป็นเครื่องแสดงถึงควมมีวัฒนธรรมของมนุษย์การเกิดขึ้นของครอบครัวก็อุบัติขึ้น ดังนั้นครอบครัวตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา^{๑๖๓} มีองค์ประกอบดังนี้

๑. ความชอบพอระหว่างชายหญิง โดยธรรมชาติของมนุษย์เมื่อชายหญิงมีความต้องการซึ่งกันและกันมีความสนใจในเพศตรงกันข้าม มีความชอบพอใจในรูปร่างหน้าตา ผิวพรรณดวงตา ปรกาศกิริยาท่าทาง น้ำเสียงเจรจาเหล่านี้ จึงเป็นที่มาของความต้องการที่จะคบหาสมาคมและมีความยินดีที่จะอยากใกล้ชิดสนิทสนมกัน^{๑๖๔}

๒. การเกื้อหนุนด้วยบุญ แต่อดีตชาติการที่ชายหญิงจะสมัครใจร่วมชีวิตคู่กันทั้งสองฝ่ายต้องมีความรักความสนิทสนมไว้วางใจที่จะฝากชีวิตให้แก่กันและกัน ประกอบกับมีบุญกุศลที่เคยได้ทำร่วมกันมาตั้งแต่อดีตชาติเป็นองค์ประกอบ^{๑๖๕} มีความเกื้อกูลกันจนเกิดความรักใคร่กัน เป็นกรรมร่วมกันแต่ชาติปางก่อน เสมอกัน คือ มีศรัทธาในศาสนาเดียวกัน มีความเชื่อความเลื่อมใสเสมอกันมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีน้ำใจเหมือนกัน มีสติปัญญาเท่าเทียมกัน^{๑๖๖}

๓. การสมรส เมื่อชายหญิงตกลงสมรสกัน ขั้นตอนต่อมา คือ การสมรสกันตามประเพณี โดยความเห็นชอบของผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่าย จึงต้องมีความพร้อมด้านร่างกายและจิตใจเข้าวัยที่เหมาะสม ผู้ที่จะเข้าสู่พิธีการสมรส บิดามารดาจะต้องจัดการในเรื่องการสมรสของบุตรตามหน้าที่ในทิศ ๖^{๑๖๗}

๔. ความต้องการบุตร ความเป็นครอบครัวจะสมบูรณ์ได้เมื่อประกอบด้วยบิดามารดาบุตร ดังนั้นความปรารถนาสำคัญของสามีภรรยา คือ ต้องการมีบุตรไว้สืบสกุลและไว้เลี้ยงดูยามเจ็บป่วยหรือยามแก่ชรา บุตรจึงเปรียบเหมือนดวงใจของบิดามารดาและยังถือว่าเป็นพยานรักของคู่สามีภรรยาความรักที่บิดามารดาให้กับบุตรนั้น ประดุจสายใยคล้องใจกันกับคนในครอบครัวให้ประสานกันและเป็นสื่อกลางความรักของครอบครัว เพราะความรักที่บิดามารดามอบให้บุตรนั้นถือว่ายิ่งใหญ่มากกว่าความรักใดๆ บุตรจึงเป็นที่รักยิ่งของมารดาบิดา

สรุปแนวคิดความมั่นคงในชีวิตของคู่สมรสได้ว่า ตามหลักสมชีวิธรรม ๔^{๑๖๘} หมายถึงการที่ชายหญิงจะเลือกคู่ครองที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับตน ซึ่งในการวิจัยนี้ กำหนดขอบเขตความคล้ายคลึงในเรื่องต่อไปนี้ คือ เสมอกัน หมายถึง^{๑๖๙} การที่ชายหญิงจะเลือกคู่ครองที่มีความคล้ายคลึงกับตนด้านการประพฤติปฏิบัติที่เป็นกิจวัตรประจำวัน ได้แก่ การบริโภค การพักผ่อน การศึกษา การรักษาศีล การปฏิบัติธรรม ศรัทธาเสมอกัน หมายถึง^{๑๗๐} การที่ชายหญิงจะเลือกคู่ครองที่มีความคล้ายคลึงกับตนด้านความเชื่อในสิ่งต่างๆ ได้แก่ ความเชื่อในเรื่องการทำความดี ความเชื่อในการทดแทนคุณบิดา

^{๑๖๓} พระครูกล้วยานสิทธิวิวัฒน์ (สมาน กลยานธมโม), วัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒๗-๑๒๘.

^{๑๖๔} อ.สตตก. (ไทย) ๒๓/๔๘/๕๗.

^{๑๖๕} ชุ.ธ.อ. (บาลี) ๒/๒๑/๒๕.

^{๑๖๖} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๖/๗๒.

^{๑๖๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๙๙/๑๗๐.

^{๑๖๘} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๙๔.

^{๑๖๙} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๙๑.

^{๑๗๐} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๙๒.

มารดาความเชื่อในเรื่องความรัก จาคะเสมอกัน หมายถึง^{๑๗๑} การที่ชายหญิงจะเลือกคู่ครองที่มีความคล้ายคลึงกับตนด้านการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้กับบุคคลอื่นได้แก่ การทำบุญทำทานการสงเคราะห์ผู้ยากไร้ ผู้ประสบภัยพิบัติ คนพิการ คนด้อยโอกาส การให้ตามประเพณีในโอกาสต่างๆ ปัญญาเสมอกัน หมายถึง^{๑๗๒} การที่ชายหญิงจะเลือกคู่ครองที่มีความคล้ายคลึงกับตน ด้านความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่างๆงานวิจัยนี้จะหมายถึง การมีระดับการศึกษาที่ใกล้เคียงกัน

เพ็ญแข บัวภา ได้กล่าวสรุปว่า หลักสมชีวิธรรม ๔ ธรรมสำหรับการเลือกคู่มาร่วมครองเรือนนอกจากความรักและความเมตตาเป็นพื้นฐานของคู่รักแล้ว ยังมีธรรมที่จะทำให้คู่สมรสชายหญิงมีชีวิตเหมาะสมกันสม่าเสมอ กลมกลืนกันอยู่ครองรักกันได้อย่างยืนยาวมั่นคงไม่หวั่นไหวแม้เจออุปสรรคใดๆก็สามารถแก้ปัญหาได้^{๑๗๓} สมดังกับพระเวสสันดรกับพระนางมัทรี เป็นต้น คือ สมชีวิธรรม ๔ ได้แก่^{๑๗๔} (๑) สมศรัทธา มีศรัทธาความเชื่อในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าเสมอกันเป็นอุบาสกอุบาสิกาถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ถึงพระธรรมเป็นสรณะ ถึงพระสงฆ์เป็นสรณะและมีความเชื่อมั่นในตัวเองและกัน^{๑๗๕} (๒) สมศีล มีศีลมีความประพฤติดีงามด้วยศีล ๕ ข้อเสมอกัน (๓) สมจาคะ มีจาคะความมีน้ำใจใจกว้างเสมอกัน ต่างฝ่ายต่างยอมลดอัตตาตัวตนของตนเองลง ยอมเสียสละความเป็นส่วนตัวลงบ้างเพื่อปรับปรุงตนให้เหลือ “ความเป็นเรา” และใจกว้าง เคารพยอมรับในสิทธิส่วนตัวของอีกฝ่าย^{๑๗๖} (๔) สมปัญญา มีปัญญาเสมอกันมีทัศนคติตรงกันพูดภาษาเดียวกันรู้เรื่องข้อนี้สำคัญที่สุดสำหรับชายหญิงที่ปรารถนาคู่แท้เพราะปัญญาไม่เป็นแค่เพียงความประทับใจของคนรักเท่านั้น^{๑๗๗} แต่หมายถึงการนำปัญญามาใช้ทำหน้าที่ภรรยาผู้กตัญญูสามีและทำหน้าที่เป็นมารดาเป็นครูฝึกฝนอบรมบุตรให้พัฒนาและเจริญเติบโตเป็นคนดีต่อไป

พระครูปลัดวรมหาวัฒน์ (วรพงศ์ ปภสฺสโร) ประโมณะกัง^{๑๗๘} ได้กล่าวสรุปหลักสมชีวิธรรม ๔ ประการดังนี้ ๑. สมศรัทธา การมีศรัทธาเสมอกันกล่าวคือมีความเคารพนับถือในศาสนาเดียวกันหรือมีหลักปฏิบัติในแนวเดียวกันหรืออย่างน้อยก็สามารถปรับเข้าหากันได้ ๒. สมศีลา การมีศีลเสมอกันกล่าวคือ มีความประพฤติปฏิบัติมีคุณธรรมจริยธรรมศีลธรรมจรรยาภิรียมารยาทสอดคล้องไปกันได้ไม่ขัดแย้งกัน ๓. สมจาคา การมีจาคะเสมอกัน กล่าวคือมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่โอบอ้อมอารีมีใจกว้างมีความเสียสละมีเหตุผลพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่นเหมือนกัน ๔. สมปัญญา การมี

^{๑๗๑} อด.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๙๓.

^{๑๗๒} อด.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๙๔.

^{๑๗๓} เพ็ญแข บัวภา, “การป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงทางเพศต่อสตรีตามหลักพระพุทธศาสนา”, **ดัชนีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^{๑๗๔} อด.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๘๐.

^{๑๗๕} อด.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๙๑.

^{๑๗๖} อด.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๙๓.

^{๑๗๗} อด.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๙๔.

^{๑๗๘} พระครูปลัดวรมหาวัฒน์ (วรพงศ์ ปภสฺสโร) ประโมณะกัง, “ศึกษาหลักพุทธธรรมในการครองเรือนของหญิงไทยที่สมรสกับชาวต่างชาติ : กรณีศึกษาหญิงไทยในอำเภอหนองหงส์จังหวัดบุรีรัมย์”, **ดัชนีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

สติปัญญาเหมาะสมเหมือนกันมีหลักการเหตุผลพอๆ กัน เข้าใจกันพูดจากันรู้เรื่องและยอมรับฟังเหตุผลของกันและกัน^{๑๗๙}

พระสมุห์สุรางค์ สุจินโณ (จันทร์งาม) ได้สรุปว่า การนำหลักสมชีวิตามาประยุกต์ใช้ในชีวิตของคนไทย จะต้องคำนึงถึงการดำเนินชีวิตตามความเหมาะสมกับฐานะของแต่ละคน ซึ่งหลักการคือการเน้นให้รู้จักการใช้ชีวิต การใช้จ่ายทรัพย์ อยู่ในสังคมบริโภคนิยมได้อย่างมีความสุข หลักธรรมที่จะนำมาใช้คือ หลักสมชีวิตานั้น จะทำให้มนุษย์ดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณค่า ยิ่งไม่ก่อความเดือดร้อนให้แก่ตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม^{๑๘๐}

มานิตา สุขสำราญ จากการศึกษาหลักสมชีวิตธรรมสรุปได้ว่า มุมมองปัญญาดูว่าเป็นหลักการที่ครอบคลุมเรื่องศรัทธาความเชื่อความประพฤติของแนวทางการปฏิบัติศีลความเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่โดยให้ความหมายของกุสมรส ควรจะมีปัญญาเท่าเทียมกันโดยมองถึงระดับการศึกษาที่เท่าเทียมกันหรือใกล้เคียงกันของกุสมรสด้วย ตลอดจนการรู้จักปรับตัวปรับความคิดเข้าหากันเป็นที่ปรึกษาของกันและกัน กล่าวได้ว่าปัญญาสามารถแก้ไขปัญหาคือทุกสถานการณ์เป็นกำลังสำคัญที่สุดในการประคับประคองชีวิตกุสมรสให้เกิดความมั่นคง นอกจากนั้นยังเป็นเครื่องมือที่สามารถจัดระเบียบชีวิตให้กุสมรสเข้าใจถึงการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน ตามหลักการเลือกคู่ในทัศนะของพุทธศาสนาโดยประสงค์ให้กุสมรสได้รับประโยชน์จากการพัฒนาชีวิตของกุสมรสให้เข้าถึงคุณค่าตามหลักสมชีวิตธรรมหรือหลักการเลือกกุสมรสจะต้องยึดหลักการที่เสมอเหมือนกันเพื่อความมั่นคงในการครองเรือนที่สมบูรณ์ในพระพุทธศาสนา^{๑๘๑}

พระอธิการสนอง ปภสสโร (คณะพรหม) ได้สรุปว่าหลักสมชีวิตธรรม ๔ ประการ ดังนี้คือ ๑. สมสัทธา การมีศรัทธาเสมอกัน กล่าวคือ มีความเคารพนับถือในศาสนาเดียวกัน หรือมีหลักปฏิบัติในแนวเดียวกันหรืออย่างน้อยก็สามารถปรับเข้าหากันได้ ๒. สมสีลา การมีศีลเสมอกัน กล่าวคือมีความประพฤติปฏิบัติมีคุณธรรมจริยธรรมศีลธรรมกิริยามารยาทสอดคล้องไปกันได้ไม่ขัดแย้งกัน ๓. สมจาคา การมีจาคะเสมอกันกล่าวคือมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันโอบอ้อมอารีมีใจกว้างมีความเสียสละมีเหตุมีผลพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่นเหมือนกัน ๔. สมปัญญา การมีสติปัญญาเหมาะสมเหมือนกันมีหลักการเหตุผลพอๆ กัน เข้าใจกันพูดจากันรู้เรื่องและยอมรับฟังเหตุผลของกันและกัน^{๑๘๒}

จะเห็นว่าคำว่า“สมรส” ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาท่านไม่ได้หมายถึงพิธีการหรือพิธีกรรมในทางสังคมแต่อย่างใด แต่หมายถึงคุณสมบัติคุณธรรมหรือหน้าที่ของชายหนุ่มหญิงสาวที่ตกลงปลงใจกันจะสร้างครอบครัวร่วมกันโดยเน้นคุณสมบัติทั้ง ๔ ด้าน คือ ด้านความเชื่อหรือมีศรัทธา (สมสัทธา) ด้านความประพฤติ (สมสีลา) ด้านความมีน้ำใจ (สมจาคะ) และด้านสติปัญญาความรู้

^{๑๗๙} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๙๓-๙๔.

^{๑๘๐} พระสมุห์สุรางค์ สุจินโณ (จันทร์งาม), “เรื่องสมชีวิตากับการแก้ปัญหาบริโภคนิยมในสังคมไทย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

^{๑๘๑} มานิตา สุขสำราญ, “การศึกษาพฤติกรรมของผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในการนำหลักพุทธธรรมมาปฏิบัติภายในครอบครัว”, **ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

^{๑๘๒} พระอธิการสนอง ปภสสโร (คณะพรหม), “การประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมในการครองเรือนของหญิงไทยพุทธที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในเขตอำเภอทุ่งเขาหลวงจังหวัดร้อยเอ็ด”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

ความเห็นรู้จักคิด (สมปัญญา) ที่สมกันเสมอกันหรือเท่าเทียมกัน^{๑๘๓} สามารถเข้ากันได้และการที่พระพุทธศาสนามีได้เน้นในเรื่องพิธีการหรือพิธีกรรมนี้ ก็เนื่องมาจากพิธีกรรมการแต่งงานเป็นพิธีที่มีอยู่ในสังคมและเป็นกฎจารีตในทุกสังคมอยู่แล้ว ซึ่งพระพุทธศาสนากียอมรับกฎเหล่านี้ว่าเป็นกฎเกณฑ์ที่ดำรงดั่งนั้นจึงแนะนำหรือนำเสนอหลักการเพิ่มเติมสำหรับการทำหน้าที่ที่ดำรงของคู่สมรสสามภรรยาบิดามารดาและบุตรธิดาเพื่อการเป็นอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขจึงทำให้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ส่วนด้วยกันคือ (๑) ส่วนที่เป็นหลักธรรมสำหรับบรรพชิตหรือนักบวชและ (๒) ส่วนที่เป็นหลักธรรมสำหรับฆราวาสหรือผู้ครองเรือน

๒.๓ หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับครอบครัวและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คำว่า ครอบครัว นั้นจะต้องมีสมาชิกตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป^{๑๘๔} คือ มีสามีกับภรรยาเป็นเบื้องต้นและจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นเมื่อมีบุตรและมีบิดามารดาญาติพี่น้องของทั้ง ๒ ฝ่ายมาอยู่ด้วยแต่บุคคลสำคัญที่เป็นหลักในครอบครัว ก็คือ สามีกับภรรยาและบุตรธิดา ซึ่งทุกคนจะต้องทำหน้าที่ของตนให้ได้ อย่างครบถ้วนสมบูรณ์จึงจะช่วยให้ครอบครัวมีความสุข ซึ่งหลักธรรมทางพุทธศาสนาเถรวาทได้กำหนดและให้แนวทางแห่งการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวไว้อย่างครบถ้วน และหากทุกคนได้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ ก็จะช่วยให้อชีวิตในครอบครัวมีความอบอุ่น มีความราบรื่นและเป็นสุข^{๑๘๕} พระพุทธศาสนามีหลักธรรมสำหรับคู่ครองผู้ครองเรือนที่ใช้ชีวิตคู่กันอย่างปฤษฎกันทั่วไป เพื่อดำเนินชีวิตคู่อย่างมีความสุขภายในครอบครัวของตนอันประกอบไปด้วยบิดามารดาบุตรธิดา ซึ่งจะช่วยให้ทุกคนในครอบครัวมีความสุขในการครองคู่

การนำหลักธรรมมาพัฒนาในทัศนะของพุทธศาสนามีขั้นตอนเป็นลำดับโดยเป้าหมายมุ่งการเข้าใจหลักการและเป้าหมายสูงสุดอันแท้จริงของชีวิตคู่ พระพุทธศาสนาได้วางหลักการครองเรือนสำหรับคู่ครองคู่ชีวิตใช้พิจารณาอันประกอบด้วยการพัฒนาทางด้านร่างกาย (กายภาวนา) เป็นการรักษาสภาพพริษาอารมณ์และสติปัญญา^{๑๘๖} การพัฒนาทางพฤติกรรม (ศีลภาวนา) เป็นการพัฒนจิตใจอันเรียกว่าสมาธิ^{๑๘๗} แนวทางของพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์ที่จะมุ่งเน้นถึงการพัฒนาศรัพยากรบุคคลอย่างเป็นองค์รวม หมายความว่า พระพุทธศาสนามีได้มุ่งเน้นหน้าที่ใดหน้าที่หนึ่ง โดยเฉพาะแต่พระพุทธศาสนาต้องการให้จริยธรรมเป็นเจตนารมณ์ของการพัฒนาสังคม โดยมีมนุษย์เป็นจุดศูนย์กลางของการพัฒนา กล่าวเฉพาะจริยธรรมคู่สมรสนั้นจากการศึกษาจะพบว่า มีความเชื่อมโยงกับหน้าที่สร้างฐานทั้งตัวบุคคล ซึ่งประสงค์ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและสร้างฐานของสังคมได้แก่ครอบครัวให้มีเสถียรภาพ และความมีเสถียรภาพของครอบครัวนี้เองที่จะตอบสนองโครงสร้างของสังคมให้มั่นคงและยั่งยืน

^{๑๘๓} อด.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๘๐.

^{๑๘๔} สุพัตรา สุภาพ, ปัญหาสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๒๐, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๙), หน้า ๒๓.

^{๑๘๕} พระครูนิภาธรรมาธิมุต (อำพร ปริมุตโต), “การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวตามหลักธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๑๘๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๔๘/๒๗๒, อด.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๗๙/๑๔๕.

^{๑๘๗} อด.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๗๙/๑๔๔.

การที่บุคคลสองคนจะมาใช้ชีวิตร่วมกันได้อย่างมีความสุขและนำครอบครัวให้มีความเจริญงอกงามไม่เกิดความทะเลาะวิวาทและขัดแย้งกันนั้นจำเป็นต้องมีหลักธรรมในศาสนาโดยเฉพาะพระพุทธศาสนา^{๑๘๘} พระพุทธศาสนาถือว่าจิตเป็นตัวกำหนดตัวพฤติกรรมของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกทางกายวาจาจิตที่ได้รับการฝึกอบรมพัฒนาตนที่ดีจะเป็นจิตที่สงบเป็นสมาธิถือว่าเป็นจิตที่ได้รับการพัฒนาแล้ว^{๑๘๙} การพัฒนาทางปัญญา (ปัญญาภาวนา)^{๑๙๐} เป็นการเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงพระพุทธศาสนาถือว่า การที่สมาชิกในครอบครัวได้รับการพัฒนาอย่างถูกต้อง โดยมีหลักพุทธธรรมเป็นพื้นฐานแนวทางการปฏิบัติตนภายในครอบครัวตลอดจนการอบรมสั่งสอนบุตรธิดามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง^{๑๙๑} เพราะเป็นการปลูกฝังคุณค่าทางคุณธรรมศีลธรรมและยังเป็นแกนกลางในการสร้างความมั่นคงในครอบครัว การนำหลักพุทธธรรมมาปฏิบัติใช้จะทำให้สถาบันครอบครัวประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตอย่างมีแบบแผน^{๑๙๒} สามารถดำเนินชีวิตไปในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ ฉะนั้น ถ้าบิดามารดาได้ให้ความรัก ความอบอุ่น ถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ตลอดจนอบรมบ่มนิสัยช่วยกันสั่งสอนชักจูงให้ลูกประพฤติดีแล้ว ก็นับได้ว่าครอบครัวได้ทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพที่ได้รับสมบูรณ์แบบแล้ว

ดังที่ได้กล่าวแล้วจากหลักธรรมคำสอนที่มีความเกี่ยวข้องกับครอบครัวที่สามารถนำมาปรับใช้พฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในครอบครัวมีในพระพุทธศาสนา ซึ่งแต่ละหลักธรรมจะมุ่งเน้นแนวทางการประพฤติปฏิบัติต่อกัน อย่างรู้จักหน้าที่ของตน ให้อยู่ร่วมกันด้วยความรักความเข้าใจและการสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีด้วยความเข้าใจกัน อย่างมีมิตรไมตรีที่ประกอบไปด้วยความเมตตากรุณา มีความเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน บนพื้นฐานของความดีมีคุณธรรมการมีทัศนคติที่ดีจะสร้างความพึงพอใจในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และสามารถแก้ไขข้อขัดแย้งที่เกิดจากความไม่เข้าใจกันได้เป็นอย่างดี

หลักพุทธธรรมขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจักเป็นข้อธรรมที่สามารถนำพาครอบครัวไปสู่ความเจริญทั้งทางด้านคุณธรรมและความเจริญแบบชาวโลกหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับครอบครัวมีดังนี้

๑. หลักสมชีวิธรรม ^{๑๙๓} เป็นการปฏิบัติตนโดยใช้ปัญญา ศรัทธาที่เสมอกันเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนในครอบครัว พร้อมทั้งจะปรับตนไปในแนวทางเดียวกันที่ดีจะนำพาความสงบสุขมาสู่ครอบครัว

^{๑๘๘} พระครูนิภาสธรรมาธิมุต (อำพร ปริมุตโต), “การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวตามหลักธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๑๘๙} ชู.ธ.อ. (ไทย) ๑/๑/๓๓.

^{๑๙๐} ชู.ธ.อ. (ไทย) ๑/๑/๓๔.

^{๑๙๑} อัง.ทูก. (ไทย) ๒๐/๓๗๑/๘๒.

^{๑๙๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๗๑.

^{๑๙๓} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๘๐.

๒. หลักพรหมวิหาร ๔^{๑๙๔} เป็นการปฏิบัติตนในครอบครัวสร้างความรักความเมตตา มีความเข้าใจเห็นใจกันของบุคคลในครอบครัวจะนำพาความสุขมาสู่ครอบครัว

๓. หลักขรวาสธรรม ๔^{๑๙๕} เป็นการปฏิบัติตนในครอบครัวสร้างความสัมพันธ์อันดีให้แกกันมีความซื่อสัตย์อดทนต่อปัญหาและอุปสรรคร่วมกันจะนำพาความสุขมาสู่ครอบครัว

๔. หลักกุลจิรัฏฐิติธรรม ๔^{๑๙๖} เป็นการปฏิบัติตนในครอบครัวสร้างความมั่นคงแกวงศ์ตระกูลในการรู้จักใช้รู้จักรักษารูจักประมาณในทรัพย์สินและรู้จักประพฤติดีมีศีลธรรมจะนำพาความสุขมาสู่ครอบครัว

๕. หลักสังคหัตถุ ๔^{๑๙๗} เป็นการปฏิบัติตนในครอบครัวโดยมีความเสียสละให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันไม่เอารัดเอาเปรียบกันร่วมแก้ปัญหาซึ่งกันและกันจะนำพาความสุขมาสู่ครอบครัว

๖. หลักทศ ๖^{๑๙๘} เป็นการปฏิบัติตนในครอบครัวโดยรู้จักหน้าที่ของตนเองจะทำให้บุคคลในครอบครัวรู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ต้องถือปฏิบัติต่อกันจะนำพาความสงบสุข มาสู่ครอบครัว

๗. หลักสาราณียธรรม ๖^{๑๙๙} เป็นการปฏิบัติตนในครอบครัวโดยแสดงความปรารถนาดีทำสิ่งที่ประโยชน์ร่วมกันมีมิตรไมตรีและหวังดีต่อกันจะนำพาความสงบสุขมาสู่ครอบครัว

๘. หลักอัตถะ ๓^{๒๐๐} เป็นการสร้างประโยชน์เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของตนและผู้อื่นให้ความช่วยเหลือสนับสนุนแนะนำซึ่งกันและกันจะนำพาความสงบสุขมาสู่ครอบครัว

๙. หลักอารยวิติ ๕^{๒๐๑} เป็นการสร้างความเชื่อความมั่นใจในการที่จะกระทำความดี ประพฤติปฏิบัติดีเลี้ยงชีพด้วยความสุจริตมีหลักคุณธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจจะนำพาความสงบสุขมาสู่ครอบครัว

๑๐. หลักอริชฐาน ๔^{๒๐๒} เป็นการดำเนินชีวิตด้วยปัญญาหมั่นศึกษาให้เกิดความรู้ในหลักการไม่ลุ่มหลงมัวเมาในกิเลสวัตถุลาภยศสรรเสริญโดยง่ายจะนำพาความสงบสุขมาสู่ครอบครัว

๑๑. หลักอิทธิบาท ๔^{๒๐๓} เป็นการสร้างความพึงพอใจโดยเอาจิตฝึกฝนในการรับรู้ด้วยปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลหากเพียงพอทนไม่ทอดถอยจะนำพาความสงบสุขมาสู่ครอบครัว

จากการศึกษาและวิเคราะห์หลักธรรมจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาแล้วพบว่า หลักธรรมเกี่ยวกับการครองเรือนมีจำนวนมากและบรรดาหลักธรรมเหล่านี้จะมีส่วนที่ซ้ำซ้อนกัน ดังนั้นจึงนำเอาหลักธรรมที่ครอบคลุมชีวิตการครองเรือนที่มีความหมายและมีความสำคัญต่อครอบครัวมากที่สุดเพียง

^{๑๙๔} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๘๔/๒๒๕.

^{๑๙๕} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๘๔๕/๓๑๖.

^{๑๙๖} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๕๘/๓๓๓.

^{๑๙๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๔๐/๑๖๗.

^{๑๙๘} ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๙/๘.

^{๑๙๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๗/๒๕๗.

^{๒๐๐} อ.อ.ฐก. (ไทย) ๒๓/๑๔๔/๒๘๙.

^{๒๐๑} อ.ป.ญก. (ไทย) ๒๒/๔๐/๔๗.

^{๒๐๒} ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๖๒๘/๔๓๗.

^{๒๐๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๑๐/๘๐-๘๑.

๖ หลักธรรม ดังนี้ คือ หลักสมชีวิธรรม ๔ หลักพรหมวิหาร ๔ หลักขรवासธรรม ๔ หลักสังคหวัตถุ ๔ หลักกฤติฐานธรรม ๔ หลักทศ ๖ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งนี้สอดคล้องกับแนวความคิดของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต)^{๒๐๔} ท่านได้กล่าวถึงหลักธรรมทั้ง ๖ หลักธรรมในหนังสือธรรมานุชีวิตพุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงามว่า เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญต่อการครองเรือน ซึ่งครอบคลุมกับการปฏิบัติใช้ในการครองเรือนทั้งหมด ครอบครัวที่จะอยู่ร่วมกันไปตลอดรอดฝั่งและมีความสุขได้จะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะ ๔ ประการของตามหลักสมชีวิธรรมอันเป็นหลักธรรมในการประพฤติปฏิบัติที่เสมอกันแต่ละข้อมีเนื้อหาโดยสังเขปดังต่อไปนี้

๒.๓.๑ หลักสมชีวิธรรม ๔^{๒๐๕}

หลักสมชีวิธรรมเป็นการกล่าวถึงพื้นฐานอันสำคัญของครอบครัวที่สามีภรรยา มีความเชื่อที่เสมอกัน มีแนวทางการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน มีความหนักแน่นเสมอกันและปรับตัวเข้าหากันได้จะทำให้ครอบครัวเกิดความมั่นคง สามารถนำพาชีวิตคู่อยู่ร่วมกันได้อย่างยาวนานยืดยาวตลอดรอดฝั่ง การมีหลักความเชื่อที่เสมอเหมือนกัน ในทัศนะของพุทธศาสนาจะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะ ๔ ประการคือ

๒.๓.๑.๑ สมศรัทธา มีศรัทธาสมกัน^{๒๐๖} เป็นการเคารพนับถือศาสนา โดยมีแนวความคิดความเชื่อถือหรือหลักการฝึกอบรมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ได้แก่ การมีความเชื่อความเลื่อมใสเช่นความเชื่อถือในลัทธิศาสนา ความเลื่อมใสในพระรัตนตรัยและความคิดเห็นในคุณค่าหรือมีความยึดถือในสิ่งเดียวกันตลอดจนความดีงามต่างๆ เมื่อสามีภรรยามีทัศนคติค่านิยมที่ไม่ขัดแย้งกัน ย่อมทำให้ชีวิตคู่มีความราบรื่นมั่นคง เพราะทั้งสองฝ่ายมีความคิดเห็นลงรอยกัน สามารถปรับตัวเข้าหากันได้ง่ายสำหรับสามีภรรยาที่มีความคิดเห็นไม่ตรงกัน ก็ต้องปรับความคิดเห็นให้ประสานกัน เพื่อเป็นการถนอมน้ำใจซึ่งกันและกัน มิฉะนั้นแล้วจะทำให้เกิดความขัดแย้งและความแตกแยกภายในครอบครัวได้^{๒๐๗}

พระพุทธศาสนาสอนให้มนุษย์ละความยึดมั่นถือมั่นในทิฐิของตน (ทิฐูปาทาน)^{๒๐๘} เพราะเป็นสิ่งขัดขวางมิให้ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ฉะนั้น สามีภรรยาจะต้องมีศรัทธาเสมอกันจึงจะเป็นฐานของความมั่นคงในชีวิตสมรส

การมีความเชื่อที่เสมอกัน (สมสัทธา)^{๒๐๙} รวมถึงความมีศรัทธาในลัทธิศาสนา ความเชื่อในบุคคลและใช้เหตุผลต่างๆ ตลอดจนแนวทางความสนใจอย่างเดียวกัน มีความหนักแน่นที่เสมอกันสามารถปรับตัวเข้าหากันได้ การมีรสนิยมค่านิยมแนวคิดที่เหมือนกัน หรือในสิ่งที่เข้าไปในทางเดียวกัน โดยไม่ยึดเอาแต่เพียงความคิดของตนว่าถูกต้องดีงาม ให้เกียรติและเคารพความคิดของกัน

^{๒๐๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), ธรรมานุชีวิตพุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม, พิมพ์ครั้งที่ ๕๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๔๓.

^{๒๐๕} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๘๐.

^{๒๐๖} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๙๔.

^{๒๐๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๗๒.

^{๒๐๘} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, ความเข้าใจเรื่อง ปฏิจจสมุปบาท, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๔๒.

^{๒๐๙} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๙๔.

และกันในการดำเนินชีวิตประจำวันของกลุ่มธรรมจึงต้องมีความเชื่อ (ศรัทธา) ที่เสมอเหมือนกัน^{๒๑๐} จึงจะพาชีวิตไปสู่จุดมุ่งหมายของชีวิตครอบครัวย่างแท้จริงได้ การมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนามีได้หมายเอาการปลงใจเชื่ออย่างไรรู้ปัญหาของตนเอง ต้องมีเหตุผลและความเป็นไปได้รวมถึงผลสัมฤทธิ์ที่เกิดจากศรัทธานั้นเป็นเครื่องรองรับ^{๒๑๑}

ตามหลักความเชื่อที่พระพุทธศาสนาวางไว้เป็นหลักให้มนุษย์ใช้เป็นแบบแผน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติให้ยึดมั่นและเคารพตนเอง^{๒๑๒} การศรัทธาในพระพุทธศาสนานอกจากจะเป็นแนวทางการพัฒนาชีวิตอย่างถูกต้องแล้ว ยังถือว่าเป็นหลักการที่ทำให้มนุษย์เข้าถึงเป้าหมายชีวิตที่แท้จริงอันจะนำพาชีวิตครอบครัวยังมีแต่ความสุข พระพุทธศาสนาวางหลักศรัทธาไว้เป็นหลักแนวทางการประพฤติปฏิบัติไว้ ๔ ประการ^{๒๑๓} คือ

๑) กัมมสัทธา (ความเชื่อเรื่องกรรม)^{๒๑๔} คือ การกระทำเชื่อกฎแห่งกรรมว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่จริงเชื่อว่าเมื่อกระทำอะไรลงโดยมีเจตนา คือ ทั้งที่รู้ยอมเป็นกรรม คือ ความชั่วความดีที่มีขึ้นในตนผลกรรมที่ทุกคนกระทำและผู้กระทำการย่อมประสบได้ด้วยตนเอง การเชื่อหลักของกรรมคือการเชื่อในผลของกรรมดีและเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีกรรมเป็นของตนเอง^{๒๑๕}

๒) วิปากสัทธา (ความเชื่อเรื่องวิบาก)^{๒๑๖} คือ ผลของกรรมอันเกิดจากการกระทำเชื่อว่ากรรมที่ทำนั้นมีผลจริงผลดีก็ต้องมีเหตุจากการทำดี คือ กรรมดีและผลชั่วเกิดจากเหตุชั่วคือกรรมชั่ว^{๒๑๗}

๓) กัมมัสสกตาสัทธา (ความเชื่อว่าทุกคนมีกรรมเป็นของตน)^{๒๑๘} คือ ทุกคนเป็นเจ้าของกรรมที่ตนได้ทำลงไปและจะต้องเสวยวิบากกรรมที่ตนได้กระทำ^{๒๑๙} ดังพุทธพจน์ที่ตรัสรับรองเอาไว้ว่า “ตนทำกรรมเองก็เศร้าหมองเอง ตนไม่ทำบาปเองก็บริสุทธิ์เอง ความบริสุทธิ์และไม่บริสุทธิ์เป็นของเฉพาะตน คนอื่นจะทำให้คนอื่นบริสุทธิ์ไม่ได้”^{๒๒๐}

๔) ตถาคตโพธิสัทธา (ความเชื่อเรื่องการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า)^{๒๒๑} คือ ความเชื่อว่าพระพุทธเจ้าเป็นผู้ที่ค้นพบสัจธรรมจริงมีความมั่นใจในองค์พระตถาคตว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแท้จริงประกอบไปด้วยพระคุณ ๔ คือ^{๒๒๒}

(๑) ทรงเป็นผู้ไกลจากกิเลส (อรหัน)

^{๒๑๐} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๕๕.

^{๒๑๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๗๒.

^{๒๑๒} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๕๕.

^{๒๑๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๖๔.

^{๒๑๔} ขุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๑๔๔/๑๐๓.

^{๒๑๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๔๐.

^{๒๑๖} ส.ส. (ไทย) ๑๖/๒๑/๒๘.

^{๒๑๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๔๐.

^{๒๑๘} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๖๕/๘๔.

^{๒๑๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๔๐.

^{๒๒๐} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๘๙/๓๕๐.

^{๒๒๑} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๑๐/๔๔๖.

^{๒๒๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๔๐.

- (๒) ทรงตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง (สัมมาสัมพุทธะ)
- (๓) ทรงเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ (วิชาจรณสัมปันโน)
- (๔) ทรงเป็นผู้ไปแล้วด้วยดี (สุคโต)
- (๕) ทรงเป็นผู้แจ้งโลก (โลกวิทู)
- (๖) ทรงเป็นสารถิฝึกบุรุษที่ฝึกได้โดยยาก (อนุตตโร ปุริสทัมมสารถิ)
- (๗) ทรงเป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย (สัตถา เทวมนุสสานัง)
- (๘) ทรงเป็นผู้รู้ผู้ตื่นผู้เบิกบานจากกิเลส (พุทธะ)
- (๙) ทรงเป็นผู้มีโชค (ภควา)^{๒๒๓}

๒.๓.๑.๒ สมสึลา มีศีลสมกัน^{๒๒๔} เป็นการประพฤติปฏิบัติในทางเดียวกัน โดยมีความประพฤติในศีลธรรมจรรยา มารยาทพื้นฐานในการฝึกอบรมไปกันได้ หมายถึง มีความประพฤติที่ใกล้เคียงกันไม่แตกต่างกันจนถึงกับเข้ากันไม่ได้ หากสามีภรรยา มีความประพฤติที่แตกต่างกันก็จะทำให้เกิดความรังเกียจและดูถูกกันได้ เพราะทนรับพฤติกรรมของอีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้ ถึงแม้ว่าแต่ละคนย่อมมีพฤติกรรมที่ไม่เหมือนกันทุกอย่างไป แต่ก็ควรปรับตัวให้เป็นที่ยอมรับของผู้อื่นได้ หากพฤติกรรมใดไม่เป็นที่ยอมรับของผู้อื่นก็ควรละเสีย เช่น สามีมีอุปนิสัยใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือยใช้เงินทองเกินความจำเป็น ส่วนภรรยาเป็นคนประหยัดมัธยัสถ์ เห็นคุณค่าของเงินทองลักษณะเช่นนี้ จะทำให้เกิดความขัดแย้งกันขึ้นในครอบครัว สามีจึงควรที่จะต้องปรับปรุงตัวเองให้ละพฤติกรรมนั้นเสีย เพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพในครอบครัว เมื่อสามีภรรยา มีความประพฤติที่สมกันก็จะส่งผลให้ชีวิตการครองเรือนมีความสุข

การมีหลักประพฤติที่เสมอกัน (สมสึลา)^{๒๒๕} นอกจากการที่คู่สมรสมีศรัทธาต่อกันอย่างมีปัญญาแล้วนั้น การประพฤติปฏิบัติตนของคู่สมรสที่นำเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตในครอบครัวต้องอยู่ในระดับเดียวกัน ไม่มีความเหลื่อมล้ำเป็นที่ประพฤติปฏิบัติแล้ว คู่สมรสก็ต้องยอมรับของอีกฝ่ายหนึ่งจะทำให้ไม่เกิดความขัดแย้งในความรู้สึก โดยคู่สมรสจะต้องใส่ใจกับหลักประพฤติปฏิบัติของกันและกันให้มาก การเลือกคู่สมรสที่มีความประพฤติเสมอกัน นับเป็นความจำเป็นโดยเฉพาะสังคมที่มีความเร่งรัดสูง การจัดระเบียบชีวิตให้อยู่ในกรอบที่เหมาะสม เป็นการยกระดับพฤติกรรมของการมีจริยธรรมในเรื่องการรู้จักหน้าที่ของตนเอง เพื่อไม่ให้บกพร่องในความรับผิดชอบ โดยสามารถปรับตัวให้เข้ากับคนอื่นได้ทั้งคู่สมรสและญาติพี่น้องให้เป็นที่ยอมรับในความประพฤติปฏิบัติที่มีต่อกันและเพื่อที่จะนึกถึงกันจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีในครอบครัวสืบไป

พระพุทธศาสนามีหลักของการประพฤติปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกันของสมาชิกด้านความสัมพันธ์ภายในครอบครัว สมาชิกควรพึงปฏิบัติต่อกันด้วยความรักความเข้าใจอย่างจริงใจเพื่อการที่จะระลึกรู้ถึงกันอยู่เสมอ ตามหลักที่เรียกว่าสาราณียธรรม^{๒๒๖} มี ๖ ประการ คือ

^{๒๒๓} PhraNawLeang Tejanyana, “การศึกษาเปรียบเทียบหลักศรัทธาในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาเซน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๒๒๔} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๙๔.

^{๒๒๕} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๙๔.

^{๒๒๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๗/๒๕๗.

๑. เมตตาทายกรรม การปฏิบัติต่อกันด้วยความเมตตา คือ แสดงความมีไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการร่วมชุมชนด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ โดยเต็มใจแสดงอาการกิริยาสุภาพเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง^{๒๒๗}

๒. เมตตาวจีกรรม การพูดกันด้วยความเมตตา คือ ช่วยบอกสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้ด้วยวิธีการสั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพแสดงความเคารพและนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓. เมตตาโมหกรรม การติดต่อกันด้วยความเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดีคิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กันมองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน^{๒๒๘}

๔. สาธารณโภคี การได้มาแบ่งกันกินแบ่งกันใช้ คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคด้วยกัน^{๒๒๙}

๕. สีลสามัญญตา ความประพฤติดีเหมือนกัน คือ มีความประพฤติสุจริตดีงามรักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ^{๒๓๐}

๖. ทิฐิสามัญญตา การปรับความเห็นให้เข้ากันได้ คือ เคารพรับฟังความคิดเห็นกันมีความเห็นชอบร่วมกันตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ยึดถืออุดมคติหลักแห่งความดีงามหรือจุดมุ่งหมายสูงสุดอันเดียวกัน^{๒๓๑}

๒.๓.๑.๓ สมจาคา^{๒๓๒} มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่โอบอ้อมอารี มีจิตใจกว้างขวางมีความเสียสละพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือไม่ขัดแย้งซึ่งกันและกัน ได้แก่ การมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่โอบอ้อมอารีมีจิตใจกว้างขวางเหมือนกัน ก็จะสร้างไมตรีต่อกันทั้งสองฝ่าย หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้มีจิตใจคับแคบตระหนี่ถี่เหนียวและอีกฝ่ายหนึ่งมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ก็จะทำให้เกิดความขัดแย้งทั้งทางความคิดและพฤติกรรม การมีความเอื้อเฟื้อเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับครอบครัว เมื่อสามีภรรยาจะต้องเกี่ยวข้องกับผู้อื่นทั้งในครอบครัวและทางสังคมมากมาย หน้าที่ของครอบครัวจะต้องให้การสงเคราะห์บุตรหลานตลอดจนญาติพี่น้อง เพราะฉะนั้นสามีภรรยาจะต้องพัฒนาตนเองให้มีจาคะเสมอกันพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือไม่ขัดแย้งซึ่งกันและกัน

การมีความเสียสละที่เสมอกัน (สมจาคา)^{๒๓๓} การรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ถือว่าเป็นคุณธรรมที่สำคัญในการทำให้นุษย์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข คู่สมรสที่ปรารถนาการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและมั่นคงจะต้องเลือกสรรคู่สมรสที่มีลักษณะของการเป็นผู้รู้จักให้เช่นเดียวกับตน การรู้จักให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งสำหรับการครองเรือน เพราะจะเป็นการแสดงออกถึงความมีน้ำใจที่งดงาม

^{๒๒๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๗๖-๑๗๗.

^{๒๒๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๖-๑๗๗.

^{๒๒๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๗/๒๕๗.

^{๒๓๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๗/๓๒๑.

^{๒๓๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), ธรรมบัญญัติพุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม, พิมพ์ครั้งที่ ๕๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๒๓-๒๔.

^{๒๓๒} อจ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๙๓-๙๔.

^{๒๓๓} อจ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๙๓-๙๔.

และเสียสละนั่นเอง ในทัศนะของพุทธศาสนาได้ให้ความหมายของคำว่า จาคะ แปลว่า การสละ^{๒๓๔} ซึ่งหมายถึง ความมีน้ำใจ เป็นการให้ที่ประกอบด้วยศรัทธา หิริ (ความละอาย) จึงเป็นการให้ที่เป็นกุศล^{๒๓๕}

นอกจากนี้การให้ยังต้องประกอบด้วยหิริ คือ ความละอายใจเป็นเครื่องกำกับ เช่นการสละความชั่ว โดยผู้สละจะต้องสำนึกว่าความชั่วเป็นสิ่งไม่ดี ให้รู้สึกละอายใจ หิริจะเป็นคุณธรรมข้อที่จะทำให้จิตใจรู้สึกสำนึกของการให้นั้น คู่สมรสจะต้องมีทัศนคติหรือค่านิยมในการให้การเสียสละที่เหมือนกันหรือยอมรับกันได้ โดยมีมุมมองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะไม่ทำให้เกิดความขัดแย้งในความรู้สึกอันจะส่งผลกระทบไปสู่ความขัดแย้งทางการกระทำภายในครอบครัวได้ ในมงคลสูตร (ทานกถา) ได้กล่าวถึงบทบาทของการให้ (จาคะ) ว่าเป็นหลักการเบื้องต้นที่ทำให้บุคคลประกอบทานมี ๒ ประการคือ

๑. อภัยทาน ได้แก่ การรู้จักให้อภัย มีน้ำใจไม่ถือโทษโกรธกันจองแวงหรือไปเบียดเบียนกัน มีความเมตตากรุณา ไม่ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น การรู้จักคุณโทษของกามคุณ การไม่พุดจาไร้สาระเป็นเท็จมีสติสัมปชัญญะอยู่เสมอ

๒. วัตถุทาน ได้แก่ การรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น การสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ตามความเหมาะสมแก่ฐานะและโอกาส^{๒๓๖}

จะเห็นได้ว่า การให้มีความหมายรวมเอาด้านจิตใจ เป็นการให้อภัย เป็นความเสียสละในสิ่งไม่ดีที่มีออกไป โดยปรับบุคลิกภาพภายในให้เข้ากันได้ ในด้านวัตถุเป็นการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่วัตถุสิ่งของแก่ผู้อื่น คู่สมรสในทัศนะของพุทธศาสนาจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีหลักจาคะที่เข้ากันได้ เพราะจะทำให้คู่สมรสมองผู้อื่นด้วยความเมตตากรุณาจะทำให้จิตใจสามารถพัฒนาสูงขึ้น มีพื้นฐานการดำรงตนในครอบครัวอย่างมีความสุข

๒.๓.๑.๔ สมปัญญา^{๒๓๗} มีปัญญารู้เหตุรู้ผล รู้ตนเข้าใจซึ่งกันและกัน ได้แก่ การรู้จักเหตุ รู้จักผลสามารถแยกแยะดีชั่ว ไซ้ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ สามีภรรยาที่เป็นคนมีเหตุผลเหมือนกันย่อมตัดสินใจต่าง ๆ ด้วยเหตุผลไม่เอาอารมณ์หรือความรู้สึกส่วนตัวไปตัดสินทุกเรื่อง สามารถตกลงกันได้ ด้วยเหตุและผลทำให้ยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ความสำคัญของสามีภรรยาจะต้องมีความเสมอกันในเรื่องเหตุและผล หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นคนไม่มีเหตุผลขาดปัญญาในการดำเนินชีวิตก็จะทำให้ชีวิตการครองเรือนไม่มีความสุขได้ การมีปัญญาสมกันของสามีภรรยาช่วยเสริมสร้างให้มีความเข้าใจกันและกัน รู้ตน เข้าใจซึ่งกันและกัน

การมีปัญญาที่เสมอกัน (สมปัญญา)^{๒๓๘} สังคมมนุษย์การดำเนินชีวิตปัญญาถือว่าเป็นหลักสำคัญที่ทำให้ชีวิตการครองเรือนไปสู่ทิศทางที่ถูกต้องเป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาชีวิตในทัศนะ

^{๒๓๔} ปิ่น มุทุกันต์, เรือนชั้นนอกเรือนชั้นใน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑๑-๑๑๒.

^{๒๓๕} มงคล. (ไทย) ๒/๑.

^{๒๓๖} มงคล. (ไทย) ๒/๒.

^{๒๓๗} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๕๔.

^{๒๓๘} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๕๔.

ของพุทธศาสนาทางจริยธรรม ปัญญา คือ การเป็นผู้รู้จักเหตุผลมีความรู้ความเข้าใจในความเป็นจริง^{๒๓๙} โดยแบ่งเป็นขั้นตอนดังนี้

๑. ปัญญาขั้นต้น ได้แก่ ปัญญาที่เป็นความรู้ความเข้าใจในศิลปวิทยาการแขนงสาขาต่างๆ เป็นความรู้ในแง่วิชาการและวิชาชีพที่สามารถเข้าใจและสามารถนำมาปฏิบัติได้

๒. ปัญญาขั้นที่สอง ได้แก่ ปัญญาที่มีการรับรู้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริงของเหตุปัจจัย ไม่เพี้ยนเพี้ยนหรือเอนเอียงด้วยอคติ

๓. ปัญญาขั้นที่สาม ได้แก่ ปัญญาที่เข้าสู่การคิดการวินิจฉัยไตร่ตรองทบทวนเรื่องราวต่างๆ โดยความบริสุทธิ์ใจเป็นขั้นที่สำคัญ

๔. ปัญญาขั้นที่สี่ ได้แก่ ปัญญาที่รู้จักและเข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริงรู้อย่างไรเป็นทางนำชีวิตไปสู่ความเสื่อมรู้อย่างไรเป็นทางนำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง^{๒๔๐}

จากการศึกษาหลักสมชิวิธรรมของจำเนียร รักษาภักดี จะเห็นได้ว่า มุมมองปัญญาลือว่าเป็นหลักการที่ครอบคลุมเรื่อง ศรัทธา ความเชื่อความประพฤติของแนวทางการปฏิบัติศีลความเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โดยให้ความหมายของคู่สมรสควรจะมีปัญญาเท่าเทียมกัน โดยมองถึงระดับการศึกษาที่เท่าเทียมกันหรือใกล้เคียงกันของคู่สมรสด้วย ตลอดจนการรู้จักปรับตัวปรับความคิดเข้าหากัน เป็นที่ปรึกษาของกันและกัน กล่าวได้ว่าปัญญาสามารถแก้ไขปัญหาค้นหาทุกสถานการณ์เป็นกำลังสำคัญที่สุดในการประคับประคองชีวิตคู่สมรสให้เกิดความมั่นคง นอกจากนั้นยังเป็นเครื่องมือที่สามารถจัดระเบียบชีวิตให้คู่สมรสเข้าใจถึงการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน ตามหลักการเลือกคู่ในทัศนะของพุทธศาสนา โดยประสงค์ให้คู่สมรสได้รับประโยชน์จากการพัฒนาชีวิตของคู่สมรส ให้เข้าถึงคุณค่าตามหลักการสมชิวิธรรมหรือหลักการเลือกคู่สมรส จะต้องยึดหลักการที่เสมอเหมือนกันเพื่อความมั่นคงในการครองเรือนที่สมบูรณ์ในพระพุทธศาสนา^{๒๔๑}

การครองเรือนของสามีภรรยาพระพุทธศาสนาเห็นว่า เป็นธรรมาของมนุษย์ปุถุชนทั่วไปที่จะต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างถูกต้อง ตามกฎเกณฑ์ของสังคมเมื่อชายหญิงสมรสอยู่กันฉันท์สามีภรรยา มีลูกหลาน เพื่อที่จะสืบทอดวงศ์ตระกูล ประเพณีพิธีสมรสจึงเป็นเรื่องการทำพิธีให้ชายหญิงอยู่กินกันเป็นสามีภรรยากันตามประเพณี พระครูกลยาณสิทธิวิวัฒน์ (สมาน กลยาณธมโม) คณบดีคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้อธิบายไว้ในหนังสือ “วัฒนธรรมไทย” มีใจความว่า การสมรสเป็นการเริ่มต้นชีวิตครอบครัวของชายหญิงผู้มีวัยสมควรที่จะมีคู่ครองและมีวุฒิภาวะทั้งร่างกายและจิตใจพร้อมที่จะดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นธรรมชาติของสัตว์โลกทั่วไปเมื่อถึงวัยเจริญพันธุ์ก็จะมีอาการจับคู่ผสมพันธุ์เพื่อขยายเผ่าพันธุ์ แต่มนุษย์มีสติปัญญามีความคิดจึงแทนที่จะปฏิบัติตามเยี่ยงอย่างสัตว์โลกอื่นๆ ก็จัดให้มีพิธีการที่วุ่นวายกลายเป็นประเพณีและวัฒนธรรมของมนุษย์ทั่วโลก ส่วนวิธีปฏิบัติที่นั้นย่อมแตกต่างกันไป^{๒๔๒} ตามคตินิยมความเชื่อสิ่งแวดล้อมและลัทธิ

^{๒๓๙} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๔๙/๔๘๙.

^{๒๔๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *การพัฒนาที่ยั่งยืน*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง, ๒๕๕๖), หน้า ๗๙-๘๐.

^{๒๔๑} จำเนียร รักษาภักดี, “จริยธรรมของคู่สมรสตามหลักพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔).

^{๒๔๒} พระครูกลยาณสิทธิวิวัฒน์ (สมาน กลยาณธมโม), *วัฒนธรรมไทย*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒๗-๑๒๘.

ศาสนาจึงถือได้ว่า “การสมรสเป็นพิธีกรรมที่มนุษย์จะต้องทำ เพื่อป้องกันมิให้มนุษย์สมสู่กันง่ายเกินไปเหมือนสัตว์ดิรัจฉาน”^{๒๔๓} เมื่อสมรสกันแล้วจะต้องซื่อสัตย์ต่อกันรับผิดชอบดูแลซึ่งกันและกัน เมื่อมีทายาทเกิดขึ้นก็ต้องร่วมกันรับผิดชอบเลี้ยงดู อบรมสั่งสอนให้มีการศึกษาตามหน้าที่ของพ่อแม่ที่พึงกระทำทั้งยังเป็นเครื่องแสดงถึงความมีวัฒนธรรมของมนุษย์ การเกิดขึ้นของครอบครัวก็อุบัติขึ้นครอบครัวตามนัยแห่งพระพุทธศาสนาเมืองค์ประกอบดังนี้

๑. ความชอบพอระหว่างชายหญิง โดยธรรมชาติของมนุษย์ชายหญิงมีความต้องการซึ่งกันและกันมีความสนใจในเพศตรงกันข้าม มีความชอบพอใจในรูปร่างหน้าตา กิริยาท่าทางน่าเสียงเจรจา จรรยา มารยาทเหล่านี้ จึงเป็นที่มาของความต้องการที่จะคบหาสมาคมดูใจและมีความยินดีที่จะอยากใกล้ชิดสนิทสนมกัน^{๒๔๔}

๒. การเกื้อหนุนด้วยบุญแต่อดีตชาติ การที่ชายหญิงจะสมัครใจร่วมชีวิตคู่กันทั้งสองฝ่าย ต้องมีความรักความสนิทสนมรักใคร่พอใจไว้วางใจที่จะฝากชีวิตให้แก่กันและกัน ประกอบกับมีบุญกุศลที่เคยได้ทำร่วมกันมาตั้งแต่อดีตชาติเป็นองค์ประกอบ มีความเกื้อกูลกัน จนเกิดความรักใคร่พอใจกันเป็นกรรมร่วมกันแต่ชาติปางก่อน เสมอกัน คือ มีศรัทธาในศาสนาเดียวกันมีความเชื่อความเลื่อมใส เสมอกันมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีน้ำใจเหมือนกันมีสติปัญญาเท่าเทียมกัน^{๒๔๕}

๓. การแต่งงาน เมื่อชายหญิงตกลงแต่งงานกันขั้นตอนต่อมา คือ การสมรสตามประเพณี โดยความเห็นชอบของผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่าย จึงต้องมีความพร้อมด้านร่างกายและจิตใจเข้าวัยที่เหมาะสม ผู้ที่จะเข้าสู่พิธี การสมรสบิดามารดาจะต้องจัดการในเรื่องการสมรสของบุตรตามหน้าที่ในทิศ ๖^{๒๔๖}

๔. ความต้องการบุตร ความเป็นครอบครัวจะสมบูรณ์ได้ เมื่อประกอบด้วยบิดามารดาบุตร ดังนั้น ความปรารถนาสำคัญของสามีภรรยา คือ ต้องการมีบุตรไว้สืบสกุลและไว้เลี้ยงดูยามเจ็บป่วย หรือยามแก่ชรา บุตรจึงเปรียบเหมือนดวงใจของบิดามารดาและยังถือว่าเป็นพยานรักของคู่สามีภรรยาความรักที่บิดามารดาให้กับบุตรนั้น ประดุจสายใยคล้องใจคนในครอบครัวให้ประสานกันเป็นสื่อกลางความรักของครอบครัวเพราะความรักที่บิดามารดามอบให้บุตรนั้นถือว่ายิ่งใหญ่มากกว่าความรักใดๆ บุตรจึงเป็นที่รักยิ่งของมารดาบิดา

พระพุทธศาสนาได้ให้ความหมายของคำว่า “มาตาบิดา” โดยใช้คำว่ามารดา มาก่อนคำว่าบิดา^{๒๔๗} เนื่องจากตั้งแต่แรกเกิดของคนและสัตว์บุตรได้ใกล้ชิดมารดามากกว่าบิดาทารกจึงเรียกมารดาก่อนบิดาและคำว่า “แม่”^{๒๔๘} เรียกง่ายกว่าคำว่า “พ่อ” บิดามารดาจึงเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติมากมายเหลือคณานับ^{๒๔๙} ฐานะของบิดามารดาจึงได้รับการยกย่องว่าเป็นฐานะที่สูงส่งเป็นปูชนียบุคคลของบุตรใน “สพรหมสูตร”^{๒๕๐} การที่พระพุทธองค์ตรัสฐานะของบิดามารดาไว้เป็นพระพรหมของ

^{๒๔๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๘.

^{๒๔๔} อัง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๔๘/๕๗.

^{๒๔๕} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๖/๗๒.

^{๒๔๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๙๙/๑๗๐.

^{๒๔๗} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๕๗/๓๗๕.

^{๒๔๘} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๙๒/๒๕๒.

^{๒๔๙} พุทธทาสภิกขุ, พระคุณของแม่คือสันติภาพของโลก, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๕๓),

^{๒๕๐} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๓/๘๑.

บุตร^{๒๕๑} เนื่องจากผู้เป็นบิดามารดามีความประพฤติเช่นเดียวกับพระพรหมเพราะมีหลักพรหมวิหารธรรมทั้ง ๔

๒.๓.๒ หลักพรหมวิหาร ^{๒๕๒} ๔

หลักธรรมของพรหมหมายถึง ธรรมสำหรับพระพรหมเป็นที่อยู่ของจิตใจมี ๔ ข้อพรหมวิหารธรรมเป็นหลักธรรมสำคัญสำหรับบิดามารดาผู้ได้รับสมญานามว่าเป็นพรหมของบุตรเพราะพรหมวิหารนี้เป็นธรรมสำหรับพรหมหรือผู้ประเสริฐ^{๒๕๓} ตามคติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ถือว่าพระพรหมเป็นผู้สร้างโลกเป็นเทพเจ้าผู้บันดาลสิ่งทั้งหลายพระพรหมจึงเป็นผู้ประเสริฐ แต่ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าทุกคนมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และอภิบาลโลกด้วยการปฏิบัติตน ตามหลักพรหมวิหารธรรมก็ถือว่าเป็นพรหมได้ เพราะฉะนั้นบิดามารดาจึงเป็นพระพรหมของบุตรเพราะมีคุณธรรม ๔ ประการนี้ได้แก่^{๒๕๔}

๒.๓.๒.๑ เมตตา การมีความรักความปรารถนาดี^{๒๕๕} มุ่งหวังที่จะให้บุตรมีความสุขบิดามารดาเป็นผู้ที่สร้างความสุขให้แก่บุตร ความรักของบิดามารดาที่มีต่อบุตรนั้น เป็นความรักที่บริสุทธิ์เพราะมุ่งหวังแต่ความสุขแก่บุตรเท่านั้น ไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทนสิ่งอื่นใด นอกจากให้เขาเป็นสุข เพราะฉะนั้น บิดามารดาจึงเป็นที่รักยิ่งของบุตรและด้วยความเมตตาของบิดามารดา จึงเห็นว่าเป็นที่รักอย่างยิ่งของท่านทั้งสอง ความเมตตาของบิดามารดาเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงควมมีคุณธรรมทางจิตใจสูง เพราะท่านทั้งสองได้เสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อความสุขของบุตรได้ การแสดงความเมตตาต่อบุตรควรแสดงออกทั้ง ๓ ทางได้แก่

ก. เมตตากายกรรม เมตตาทางกายได้แก่ การกระทำด้วยความเมตตาและการแสดงออกทางกายที่ประกอบด้วยความเมตตา

ข. เมตตาวาจกรรม เมตตาทางวาจาได้แก่ การพูดจาถ้อยคำที่ประกอบด้วยความเมตตา

ค. เมตตาเมโนกรรม เมตตาทางใจได้แก่ การมีจิตใจที่มุ่งหวังดีมีเจตนาดีต่อบุตร^{๒๕๖}

๒.๓.๒.๒ กรุณา การมีความสงสารเอ็นดูบุตร^{๒๕๗} ต้องการช่วยเหลือให้พ้นจากความทุกข์ยากลำบากที่เกิดขึ้น ยามเมื่อบุตรประสบทุกข์ ผู้เป็นบิดามารดาอย่ามประสบทุกข์ไม่น้อยกว่าบุตรเช่น ยามที่บุตรไม่สบายผู้เป็นบิดามารดาต้องคอยดูแลรักษาอย่างใกล้ชิดจนกว่าจะหายเจ็บป่วย แม้ยามที่บุตรประสบปัญหาชีวิตอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้ที่จะให้คำปรึกษาที่ดีและต้องการให้ความช่วยเหลืออย่างจริงจัง โดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยและความเบื่อหน่าย คือ บิดามารดาด้วยคุณธรรมของบิดามารดาข้อนี้ทำให้เห็นได้ว่า เมื่อยามที่บุตรประสบความทุกข์จะคิดถึงบิดามารดาก่อนผู้อื่น เพราะฉะนั้นบิดามารดาจึงเปรียบเหมือนพรหมเพราะเป็นผู้ช่วยเหลือบุตรจากความทุกข์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ

^{๒๕๑} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๓/๑๐๘.

^{๒๕๒} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๘๔/๒๒๕.

^{๒๕๓} อ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๓๑/๑๘๓.

^{๒๕๔} ปัญญา ใช้บางยางและคณะ, ธรรมาภิบาล หลักธรรมในพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร : สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๘), หน้า ๗๓-๗๖.

^{๒๕๕} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๘๔/๒๒๕, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๒.

^{๒๕๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๗๖-๑๗๗.

^{๒๕๗} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๘๔/๒๒๕, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๒.

๒.๓.๒.๓ มุทิตา การมีความยินดีกับบุตร^{๒๕๘} เมื่อบุตรของท่านมีความสุขหรือประสบความสำเร็จในด้านต่างๆ บิดามารดาจะเป็นผู้ที่มีความยินดีให้อย่างจริงใจ ยามเมื่อบุตรได้ดีมีความสุข บิดามารดาก็ยินดีเบิกบานพลอยมีความสุขกับบุตรด้วย เพราะมีความปรารถนาให้บุตรมีความสุขอยู่แล้ว เมื่อบุตรได้ประสบความสำเร็จก็มีความยินดีเป็นอย่างยิ่ง เช่นเดียวกับเป็นความสุขของตน บิดามารดาจะไม่มีควมอิจฉาริษยาในความสุขความสำเร็จของบุตรแม้แต่น้อย ยิ่งถ้าบุตรมีความสุขมากเท่าใดท่านก็มีความสุขมากขึ้นเท่านั้น

๒.๓.๒.๔ อุเบกขา การวางตัวเป็นกลาง^{๒๕๙} มีความหนักแน่น กล่าวคือ บิดามารดาจะมีความเป็นกลางในความถูกต้องไม่เอนเอียง เพราะอำนาจชักจูงของกิเลสฝ่ายต่ำอย่างใดอย่างหนึ่ง บิดามารดาจะต้องมีความหนักแน่นในการอบรมเลี้ยงดูบุตร โดยใช้หลักแห่งความถูกต้องดีงาม เป็นแนวทางในการปฏิบัติมีความหนักแน่นที่จะปฏิบัติตามครรลองคลองธรรม เพื่อรักษาความถูกต้องและปลูกฝังให้บุตรสามารถพึ่งตนเองได้ หากขาดอุเบกขาธรรมเป็นแกนกลางในการอบรมเลี้ยงดูก็จะกลายเป็นการอบรมเลี้ยงดูที่ตามใจตนเองขาดหลักการที่จะยึดเหนี่ยวการที่บิดามารดา มีอุเบกขาธรรม ก็ควรสามารถควบคุมอารมณ์และจิตใจของตนเองให้ปฏิบัติตามหลักการแห่งความถูกต้องดีงามได้^{๒๖๐}

คัมภีร์มั่งคั่งตถปิณี^{๒๖๑} ได้อธิบายความหมายของอุเบกขาโดยหมายถึง ความวางเฉยของ บิดามารดาในเวลาที่บุตรแยกตัวไปมีครอบครัวใหม่ สามารถรับผิดชอบตัวเองและครอบครัวได้โดยที่ บิดามารดาไม่ต้องเข้าไปก้าวก่ายในชีวิตส่วนตัว หลักพรหมวิหาร ๔ นี้มีความสัมพันธ์กันซึ่งในทาง ปฏิบัติจะต้องทำให้มีความสมดุลกัน กล่าวคือ ไม่เน้นข้อใดข้อหนึ่งโดยเฉพาะแต่จะต้องปฏิบัติครบทุก ข้อจึงจะประสานความเชื่อมโยงกันในพรหมวิหาร ๔ นี้พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๒๖๒} ได้แบ่ง ออกเป็น ๒ ภาค คือ

(๑) ภาคความรู้สึก ได้แก่ เมตตา กรุณาและมุทิตาอันเป็นความรู้สึกที่บิดามารดาแสดงต่อ บุตรซึ่งจะทำให้บุตรมีบุคลิกภาพและนิสัยใจคอที่ดี เช่น มีความรักความอบอุ่นเป็นคนอ่อนโยน ละเอียดละไมมีความสุข

(๒) ภาคปัญญา ได้แก่ อุเบกขา ซึ่งเป็นธรรมที่สร้างความสมดุลให้บิดามารดาแสดงออก แต่เพียงด้านความรู้สึกต่อบุตรเพียงอย่างเดียวจะต้องแสดงออกทางด้านปัญญา เพราะความเป็นจริง ของชีวิตเขาจะต้องดำรงอยู่ได้ด้วยตัวเองโดยไม่ต้องอาศัยบิดามารดาตลอดไป

เพราะฉะนั้นบิดามารดาจะต้องเตรียมความพร้อมให้กับบุตรของตนด้วยการฝึกให้บุตรของ ตนทำภาระงานด้วยตัวเองแทนที่จะให้บิดามารดาทำให้เพียงอย่างเดียวและต้องมีอุเบกขาด้วยการให้ เขาทำด้วยตัวเองบิดามารดาคอยดูอยู่ใกล้ๆ และทำเป็นตัวอย่างให้ดูหากบิดามารดามีเมตตากรุณา มุทิตามากเกินไปจะเป็นการขัดขวางการพัฒนาการของบุตร จึงต้องมีอุเบกขาเข้ามาถ่วงดุลเพื่อให้บุตร

^{๒๕๘} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๘๔/๒๒๕, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๒.

^{๒๕๙} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๘๔/๒๒๕, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๒.

^{๒๖๐} พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย (แก้ววงศ์น้อย), “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบัน ครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

^{๒๖๑} มงคล. (ไทย) ๑/๒๖๙-๒๗๑.

^{๒๖๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), ความสุขของครอบครัวคือสันติสุขของสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๕๕, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๕๕), หน้า ๕-๙.

ได้มีโอกาสในการพัฒนาตนเองเมื่อการเลี้ยงดูบุตรมีทั้ง ๒ ภาคอย่างสมดุลกันก็จะทำให้บุตรเจริญเติบโตอย่างพอดีคือ มีทั้งความอ่อนโยนความสุขความอบอุ่นและมีความเข้มแข็งมีความสามารถ มีปัญญารับผิดชอบตนเองได้

ในแง่ของการปฏิบัติตามหลักพรหมวิหาร ๔ ในแต่ละข้อจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับสถานการณ์ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้อธิบายดังนี้

เมตตาใช้ในสถานการณ์ที่เขามีความเป็นอยู่ดีเป็นปกติ ไม่เดือดร้อนและไม่ประสบความสำเร็จอะไรเป็นพิเศษก็มีความปรารถนาดีแสดงมิตรไมตรีที่ดีต่อเขา

กรุณาใช้ในสถานการณ์ที่คนอื่นประสบทุกข์ มีความเดือดร้อนต้องแสดงความสงสารและหาทางช่วยเหลือให้เขาพ้นจากภาวะที่เป็นทุกข์นั้น ให้เขามีสภาพที่เป็นปกติเช่นเดิม

มุทิตาใช้ในสถานการณ์ที่คนอื่นประสบความสำเร็จได้รับความดีงาม มีความเจริญก้าวหน้าในชีวิตก็ต้องแสดงความยินดีกับความสำเร็จของเขาสนับสนุนให้กำลังใจต่อไป

อุเบกขาใช้ในสถานการณ์ที่ต้องพิจารณาเห็นความจริงของชีวิตของเขาที่จะต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ โดยที่บุคคลจะต้องรับผิดชอบชีวิตของตัวเองด้วยการพึ่งตัวเองไม่อาจจะรอความช่วยเหลือจากผู้อื่นได้ตลอดไป จึงต้องใช้อุเบกขาเพื่อให้การปฏิบัติของเขาให้สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติหลักของความเมตตากรุณาวิทิตาเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ แต่อุเบกขาเป็นหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเป็นจริงของชีวิตในธรรมชาติ^{๒๖๓}

หลักธรรม ๔ ข้อนี้ควรอบรมให้มีในจิตใจด้วยวิธีคิดแผ่ใจประกอบด้วยเมตตาออกไปในบุคคลและในสัตว์ทั้งหลายโดยเจาะจงและไม่เจาะจงคือทั่วไปเมื่อฝึกคิดอยู่บ่อยๆ จิตใจก็จะอยู่กับธรรมเหล่านี้พอบ่อยเข้าความรู้สึกไม่ชอบใจก็จะกลายเป็นอหังการที่เกิดขึ้นใหม่ ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นความสุขภายในจิตใจมากขึ้น^{๒๖๔} การครองชีวิตคู่ต้องอาศัยหลักธรรมที่ทำให้ชีวิตคู่แน่น มีความมั่นคง คู่ครองที่ดีจะต้องมีความคิดเห็นที่ตรงกัน เชื่อหรือมีศรัทธาเคารพนับถือศาสนาเดียวกัน มีความประพฤติปฏิบัติในหลักการเดียวกัน บนพื้นฐานของศีลธรรมที่สอดคล้องไปกันได้แล้วยังมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ใจกว้างเสียสละที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกันและที่สำคัญมีความเข้าใจในเหตุผลสามารถพูดคุยกันด้วยปัญญาที่เสมอกัน อันจะส่งผลให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและจะส่งผลให้ครอบครัวมีแต่ความสุข^{๒๖๕} เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ๔ ประการนี้^{๒๖๖} พระบรมศาสดาทรงแสดงว่าเป็นคุณธรรมสำหรับเป็นที่อยู่ของจิตใจแห่งพรหม คือ ผู้ใหญ่หรือผู้ประเสริฐทรงเรียกคุณธรรมนี้ว่าพรหมวิหารเป็นธรรมอันเป็นที่อยู่ ซึ่งมีทั้งความดีและความสุข แต่ความลำเอียงหรือความประพฤติที่คลาดเคลื่อนของการปกครองที่ดีเมื่อปฏิบัติหน้าที่ของตนพึงละเว้นอคติ^{๒๖๗}

^{๒๖๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *คุณบิดามารดาสุตพรณนามหาศาล*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวดยจำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๑๕-๑๖.

^{๒๖๔} พระมหาบุญเพียร ปุณณวิริโย (แก้ววงศ์น้อย), “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, หน้า ๙๘.

^{๒๖๕} สุนทรี สุริยะรังษี, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของคฤหัสถ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีอุบาสิกาสังฆาตที่ได้รับเอตทัคคะ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๒๖๖} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๘๔/๒๒๖, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๒.

^{๒๖๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๗๖/๑๙๖.

พระพุทธศาสนาให้ทัศนะในฐานะอันไม่พึงประพฤติ ความประพฤติที่ผิด หมายถึง ความลำเอียง^{๒๖๘} ที่ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่บุคคลผู้ที่เป็นบิดามารดาจะต้องระมัดระวังมิให้เกิดอคติแก่บุตรด้วยการปฏิบัติด้วยความเท่าเทียมกันเสมอกันเหมือนๆ กัน บิดามารดาจึงต้องขจัดความลำเอียงมี ๔ ประการ^{๒๖๙} ดังนี้

๑) ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะความรัก^{๒๗๐} บิดามารดาพึงมอบความรักให้กับบุตรทุกคนให้เท่าเทียมกันโดยไม่แสดงว่ารักบุตรคนใดคนหนึ่งมากเกินไป หากมีบุตรคนเดียวก็ไม่พึงแสดงความรักและตามใจมากเกินไปเพราะอาจทำให้บุตรเสียได้ การแสดงความรักต่อบุตรควรที่จะแสดงออกมาในลักษณะของการมีเจตนาดีที่ปรารถนาให้เขามีความสุขมีชีวิตที่ดีงาม เป็นความรักที่ประกอบไปด้วยความเมตตาที่แผ่ไปสู่บุตรทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน

๒) โทสาคติ ลำเอียงเพราะความชัง^{๒๗๑} บิดามารดาไม่ควรใช้อารมณ์ในการอบรมสั่งสอนบุตรความลำเอียงอาจเกิดขึ้นได้ เมื่อบิดามารดาใช้โทสะในการอบรมสั่งสอนบุตรเพราะในขณะที่เกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อบุตร ลักษณะนี้มักเกิดจากบิดามารดามีบุตรหลายคน จึงมองว่าบุตรเป็นภาระสร้างความทุกข์ให้ ก็จะนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นความลำเอียงต่อบุตรได้

๓) โมหาคติ ลำเอียงเพราะความหลง^{๒๗๒} บิดามารดาที่ตกอยู่ในอำนาจของโมหะความไม่รู้ตามความเป็นจริงความไม่รู้ทำให้บุคคลกระทำสิ่งต่างๆ ลงไปด้วยความมืดมนเพราะอำนาจของโมหะซึ่งเป็นมูลฐานของอกุศลอย่างหนึ่งในบรรดาอกุศลมูล ๓ ประการได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ^{๒๗๓} จะมีความเห็นผิดในเรื่องเพศภาวะ (บุตรชาย-บุตรหญิง) เรื่องวัย (บุตรคนโต-บุตรคนเล็ก) หรือบุตรที่เกิดมามีรูปร่างสติปัญญาที่ไม่สมประกอบ บิดามารดาที่ถูกโมหะครอบงำก็จะปฏิบัติต่อบุตรด้วยความลำเอียงเพราะความไม่รู้ในสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง

๔) ภยาคติ ลำเอียงเพราะความกลัว^{๒๗๔} บิดามารดาที่ปฏิบัติต่อบุตรไม่เสมอภาคกันหรือการกลัวว่าบุตรจะไม่รักตนเองหรือเกิดจากการข่มขู่ต่อรองของบุตร เมื่อบิดามารดาไม่ให้ก็จะแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบ จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้บิดามารดาปฏิบัติต่อบุตรไม่เสมอภาคกันความลำเอียงเพราะกลัวอาจเกิดขึ้นได้กับบิดามารดาบิดามารดาจึงควรขจัดความกลัวให้สิ้นไป มิให้มีอำนาจครอบงำจิตใจ เพราะจะทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมต่อบุตร

ความลำเอียง ๔ ประการนี้เป็นข้อที่บิดามารดาควรละเว้น เนื่องจากบิดามารดาจะต้องให้ความเป็นธรรมแก่สมาชิกในครอบครัวโดยเท่าเทียมกัน การดำเนินชีวิตในครอบครัวให้มีความสุขสมาชิกในครอบครัวจะต้องปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง ตามหลักธรรมจะทำให้สามารถดำเนินชีวิตไปสู่จุดหมายปลายทาง คือ ความสุขความรุ่งเรืองของชีวิตทั้งที่เป็นความสุขแบบโลกีย์สุขตลอดจนที่เป็นโลกุตระคือเข้าถึงความเป็นอริยบุคคลได้

^{๒๖๘} อด.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๗/๒๓.

^{๒๖๙} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๒/๒๐๓-๒๐๔.

^{๒๗๐} วิ.จู. (ไทย) ๗/๓๑๗/๑๓๕.

^{๒๗๑} วิ.จู. (ไทย) ๗/๓๒๖/๑๕๕.

^{๒๗๒} วิ.จู. (ไทย) ๗/๓๒๗/๑๕๖.

^{๒๗๓} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๐๕/๑๔๓, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๕๙.

^{๒๗๔} วิ.จู. (ไทย) ๗/๓๒๘/๑๕๗-๑๕๘.

ครอบครัวถือว่าเป็นสถาบันพื้นฐานของมนุษย์ เมื่อเทียบกับสถาบันอื่นในสังคมและมีลักษณะสากลมากที่สุดครอบครัวเป็นกลุ่มสังคมที่สมาชิกมีความสัมพันธ์กันทางเพศและทางารสืบสายโลหิตทุกสังคมจะมีสถาบันครอบครัวแต่อาจแตกต่างกันในรูปแบบและบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิตของผู้คนในครอบครัว^{๒๗๕} ครอบครัวจึงเป็นจุดกำเนิดของการเลี้ยงดูและหล่อหลอมให้สมาชิกปฏิบัติหรือประพฤติตามกรอบของวัฒนธรรม โดยการถ่ายทอดค่านิยมทางวัฒนธรรมที่ได้รับจากบรรพบุรุษให้กับชนรุ่นหลังจึงอาจกล่าวได้ว่า ครอบครัวเป็นสถาบันแห่งแรกที่วางมาตรฐานพฤติกรรมและเสริมสร้างบุคลิกภาพให้กับสมาชิกนั้น ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีลักษณะเคลื่อนไหว (Dynamics) อยู่ตลอดเวลาเพื่อปรับให้สอดคล้องกับสถานการณ์^{๒๗๖}

ข้อปฏิบัติอันจะนำความสุขมาสู่ผู้ครองเรือนสำหรับทุกคนในครอบครัวเป็นหลักธรรมของผู้ครองเรือน ซึ่งจะขาดข้อหนึ่งข้อใดไปไม่ได้ หากขาดข้อหนึ่งข้อใดไป ครอบครัวก็จะเกิดความเสียหายอันนำพาความไม่สงบสุขภายในครอบครัวนั้น เหมือนการปลูกสร้างบ้านเรือนและจำเป็นต้องมีเสาอย่างน้อย ๔ ต้น ซึ่งเสาแต่ละต้นนั้น ย่อมมีความสำคัญต่างกัน แต่ให้ประโยชน์เท่าเทียมกันการปลูกเรือนที่ถูกต้องจะเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์อันได้แก่ ขรവാสาธรรม ๔ ประการ

๒.๓.๓ หลักขรวาสาธรรม ๔^{๒๗๗}

หลักธรรมของการครองเรือน หมายถึง ธรรมอันนำความสุขมาสู่ผู้ครองเรือน^{๒๗๘} หลักการครองชีวิตการดำเนินชีวิตครอบครัวจะมีความสุขความมั่นคงสมาชิกมีความอบอุ่นได้ สมาชิกทุกคนจะต้องปฏิบัติตามหลักธรรมอย่างถูกต้อง การครองเรือนเป็นภารกิจที่สำคัญ เพราะเป็นการอยู่ร่วมกันมีความเคารพนับถือให้เกียรติกัน เป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกัน ความตั้งมั่นของคู่สมรสย่อมสะท้อนให้เห็นถึงการจัดระเบียบชีวิตคู่ที่สมบูรณ์ การสร้างหลักในการดำเนินชีวิตแบบชอบธรรม^{๒๗๙} คู่สมรสจะต้องยึดหลักขรวาสาธรรม (หลักธรรมสำหรับการครองเรือน) อันเป็นข้อปฏิบัติที่ใช้สำหรับสมาชิกทุกคนในครอบครัวซึ่งมี ๔ ประการ ดังนี้

สัจจะ หมายถึง ความซื่อสัตย์ความจริงใจ^{๒๘๐} การมีความซื่อสัตย์จริงใจต่อกันเป็นคุณธรรมที่ก่อให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ในทางตรงกันข้ามหากขาดสัจจะต่อกันก็จะเป็นเหตุให้เกิดความหวาดระแวงเกิดความแคลงใจกัน ซึ่งอาจเป็นสาเหตุให้เกิดความแตกแยกกันไม่มีความเชื่อใจกัน

^{๒๗๕} ฌรณงค์ เลียงประชา, **มนุษย์กับสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๘๗-๘๘.

^{๒๗๖} บุญประคอง ภาณุรัตน์, “ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความไม่มั่นคงในชีวิตสมรส : ศึกษากรณีสตรีที่สมรสแล้วภาครัฐบาลรัฐวิสาหกิจและเอกชน”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑).

^{๒๗๗} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๔๖/๓๕๔, พ.ส. (ไทย) ๒๕/๑๙๑/๕๔๕.

^{๒๗๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๖/๓๕๔.

^{๒๗๙} จำเนียร รักษาภักดี, “จริยธรรมของคู่สมรสตามหลักพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔).

^{๒๘๐} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๘๔๕/๒๕๘.

ทมะ หมายถึง การปรับปรุงตน^{๒๘๑} การศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ การรู้จักยับยั้งชั่งใจเมื่อเกิดการกระทบกระทั่งกันรู้จักควบคุมอารมณ์ระงับความรู้สึกที่ไม่พอใจในสิ่งที่ไม่ต้องการไม่ใช้อารมณ์ในการแก้ปัญหา รู้จักปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง โดยไม่เอาแต่ใจตนเอง สามารถแก้ไขปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้

ขันติ หมายถึง ความเข้มแข็ง^{๒๘๒} ความอดทนอดกลั้นต่อความเหนื่อยยากลำบากทางกาย เพราะการทำงาน ส่วนการอดทนทางใจเป็นการอดทนต่อการกระทบทางด้านความรู้สึกสามารถทนต่ออารมณ์ยั่วต่างๆ ที่มากระทบทางจิตใจการต้องอดทนทั้งสองด้านนี้ต้องอาศัยความเพียรพยายามเป็นอย่างมาก

จาคะ หมายถึง ความเสียสละไม่เห็นแก่ตัว^{๒๘๓} การรู้จักให้อภัยกันด้วยความเมตตาอย่างจริงใจโดยบุคคลในครอบครัวจะต้องมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน รู้จักการเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อความสุขของผู้อื่นมีน้ำใจให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์กัน

เมื่อพิจารณาหลักพุทธธรรม ๔ ประการอันเป็นคุณธรรมที่เป็นรากฐานของความดีตามที่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักธรรมเหล่านี้เหมาะสม เพราะการที่คนเราจะสามารถเป็นพ่อบ้านแม่เรือนที่ดีได้นั้นต้องเป็นแบบอย่างให้กับสมาชิกในครอบครัวเป็นการวางพื้นฐานในจิตใจของสมาชิกในการแสดงออกในทางที่ดีงาม ด้วยเหตุนี้ผู้ครองเรือนที่ประสบความสำเร็จในชีวิตคู่จึงต้องมีคุณธรรมไว้เป็นหลักอันควรประพฤติปฏิบัติ^{๒๘๔} การศึกษารายละเอียดของคุณธรรมสำหรับชีวิตการครองเรือนอย่างมีความสุขดังนี้

๒.๓.๓.๑ สัจจะ คือ ความซื่อสัตย์^{๒๘๕} เป็นหลักสำคัญและเป็นพื้นฐานที่จะทำให้เกิดความมั่นคงของครอบครัวความจริงใจที่มีต่อกัน ปราศณาให้ชีวิตคู่ประสบความสำเร็จความสุขความสัมพันธอันดีงามที่จะทำให้เกิดความไว้วางใจอันเป็นมิตรไมตรีต่อกัน ย่อมแสดงออกตามความรู้สึกทางวาจา โดยการพูดในสิ่งที่จริงตามความรู้สึกที่ดี สัจจะเป็นคุณธรรมทางใจเป็นความจริง ความตั้งใจจริงในหน้าที่ของแต่ละคนที่มีความจริงใจต่อกัน เป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตคู่สมรสควรฝึกหลักการของสัจจะไว้ เพราะเป็นเครื่องหน่วยเหนี่ยวไม่ให้คู่สมรสทำตนออกนอกกลุ่มนอกทาง ลักษณะของสัจจะในระดับการพัฒนาชีวิตสมรสของครอบครัวให้สมบูรณ์มีดังนี้

๑) ความตั้งใจจริงที่จะประคับประคองชีวิตคู่ให้มีความสุข การรับผิดชอบต่อภาวะหรือหน้าที่ของตนเองมิให้เกิดความบกพร่องโดยสามีจะต้องคิดอยู่เสมอว่าภรรยา คือ คู่ชีวิตเป็นเพื่อนแท้ที่จะต้องให้ความรักความห่วงใยดูแลเอาใจใส่ในขณะเดียวกัน ภรรยาก็ต้องตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ของตนเองเช่นเดียวกัน

^{๒๘๑} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๘๔๕/๒๕๘.

^{๒๘๒} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๘๔๕/๒๕๘.

^{๒๘๓} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๘๔๕/๒๕๘.

^{๒๘๔} พระมหาบุญเพียร ปุณณวิริโย (แก้ววงศ์น้อย), “แนวคิดและวิธีการขัดเกลากายทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๑๑๙.

^{๒๘๕} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๔๖/๓๕๔, ขุ.ส. (ไทย) ๒๕/๑๙๑/๕๔๕.

๒) ความตั้งใจจริงที่จะสร้างความมั่นคงให้แก่ครอบครัว การอบรมเลี้ยงดูบุตรธิดาให้เป็นคนมีคุณภาพทั้งร่างกายและจิตใจเป็นหน้าที่อันสำคัญของบิดามารดาที่จะต้องส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้แก่บุตร เพราะถือว่าบิดามารดาเป็นผู้มีส่วนสำคัญที่จะพัฒนาชีวิตบุตรธิดาให้มีชีวิตที่ดีในสังคม^{๒๘๖}

สัจจะของคนดีเมื่อมีอยู่ในใจผู้ใดย่อมช่วยให้ผู้นั้นประสบความสำเร็จสมความปรารถนาที่ตั้งจุดมุ่งหมายไว้แน่นอนการตั้งสัจจะในเรื่องการประพฤติปฏิบัติดีเป็นนิมิตหมายของการก้าวไปในทางอันเป็นประโยชน์สุขและมีประสิทธิภาพ แต่ถ้าบุคคลใดตั้งสัจจะในการที่จะประพฤติชั่วก็จะทำให้ชีวิตของเขากลายเป็นคนชั่วเพราะฉะนั้นในทางพระพุทธศาสนาจึงกำหนดว่า “คนดีย่อมดำรงอยู่ในสัจจะที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม” การนำพาครอบครัวไปสู่ความสำเร็จของชีวิตคู่ความมั่นใจในการดำเนินชีวิตเรียกว่าเป็นผู้ประสบความสำเร็จในชีวิตสามารถนำครอบครัวไปสู่จุดหมายปลายทางแห่งการดำเนินชีวิตให้บรรลุประโยชน์ร่วมกันคนดีย่อมตั้งอยู่ในสัจจะประเภทเดียวกันนั้นคือประเภทที่เป็นประโยชน์และมีความชอบธรรมที่เรียกว่าอัตตะ^{๒๘๗} มี ๓ ประการคือ

๑. อัตตัตตะ คือ จุดมุ่งหมายเพื่อตนหรือประโยชน์ตนอันเป็นประโยชน์ปัจจุบันประโยชน์เบื้องหน้าตลอดจนจุดมุ่งหมายสูงสุดในชีวิต ซึ่งทำให้เกิดขึ้นกับตนเองหรือพัฒนาชีวิตของตนให้บรรลุจุดมุ่งหมาย

๒. ปรัตตะ คือ จุดมุ่งหมายเพื่อผู้อื่นหรือประโยชน์ต่อผู้อื่นการให้ความช่วยเหลือผู้อื่นหรือเพื่อนมนุษย์ให้บรรลุจุดมุ่งหมายด้วยการชักนำสนับสนุนให้เขาพัฒนาชีวิตของเขาขึ้นไปตามลำดับ

๓. อุภยัตตะ คือ จุดมุ่งหมายร่วมกันหรือประโยชน์สุขและความดีงามร่วมกันทั้งสองฝ่ายของชุมชนและสังคมรวมทั้งภาวะปัจจัยแวดล้อมทางด้านวัตถุเช่น แม่น้ำ ป่าไม้ถนนส่วนทางด้านนามธรรมเช่นศีลธรรมวัฒนธรรมพึงช่วยกันสร้างสรรค์บำรุงรักษาเพื่อเกื้อกูลให้ทั้งตนและผู้อื่นอันเป็นประโยชน์สุขของส่วนรวม^{๒๘๘}

ผู้ครองเรือนทุกคนย่อมปรารถนาสัจจะด้วยกันทั้งนั้นแต่เนื่องจากในระหว่างการครองคู่กันต่างฝ่ายก็ยากให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งซื่อสัตย์ก่อนแต่ว่าตนเองนั้นชอบจะละเมิดสัจจะพุดง่าย ๆ คือไม่ชอบเป็นผู้ให้แต่ชอบที่จะเป็นผู้รับ ในการครองเรือนนั้นทรัพย์สินเงินทองหรือข้าวของเครื่องสาธารณูปโภคต่างๆ หากขาดไปก็ไม่ถึงกับบ้านแตกสาแหรกขาดแต่มีอยู่สิ่งหนึ่ง ซึ่งถ้าครอบครัวหรือชีวิตคู่ขาดคือ “สัจจะ” ซึ่งถือเอาความ “ซื่อสัตย์” ต่อกัน สัจจะนี้นั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดสำหรับชีวิตคู่สมรส โดยเฉพาะความซื่อสัตย์ภายในครอบครัว นับว่ามีความสำคัญเพราะเป็นแบบอย่างในการแนะนำสามารถเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติแก่บุตรธิดา จากการที่บิดามารดาจะต้องวางรากฐานคุณธรรมข้อนี้ให้เกิดขึ้นในครอบครัว นอกจากการความซื่อสัตย์อันเป็นคุณธรรมสำหรับครอบครัวแล้วผู้ครองเรือนควรต้องรู้จักการปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ

๒.๓.๓.๒ ทมะ การปรับตัวให้เข้ากัน^{๒๘๙} คู่สมรสต้องรู้จักบังคับควบคุมอารมณ์ตนเองสามารถระงับความรู้สึกต่ออารมณ์กระทบซึ่งกันและกัน แก้ไขข้อบกพร่องปรับนิสัยให้ประสานกลมกลืนฝึกฝนปรับปรุงตนเข้าหาอีกฝ่ายหนึ่งเป็นสิ่งที่คู่สมรสต้องให้ความสำคัญ เนื่องจากชีวิตสมรส

^{๒๘๖} จำเนียร รักษาภักดี, “จริยธรรมของคู่สมรสตามหลักพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๘๙-๙๐.

^{๒๘๗} พุ.จุ. (ไทย) ๓๐/๒๕๕/๓๘๙.

^{๒๘๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ปอ.ปยุตฺโต), ธรรมญูชีวิตพุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม, หน้า ๓๒.

^{๒๘๙} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๕๖/๓๕๔, พุ.ส. (ไทย) ๒๕/๑๙๑/๕๔๕.

เป็นชีวิตของคนสองคน ซึ่งมาจากถิ่นฐานภูมิหลังที่ไม่เหมือนกันมาอยู่ร่วมกัน การรู้จักฝึกตนเป็นสิ่งที่พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง^{๒๙๐} เพื่อความก้าวหน้าของชีวิตครอบครัวต้องมีปัญญาเป็นแกนสำคัญเพราะต้องรู้จักคิดพิจารณา มีความรู้ความเข้าใจกับคู่ครองของตน รู้จักควบคุมจิตใจฝึกนิสัยแก้ไขข้อบกพร่องข้อขัดแย้ง รู้จักปรับตัวปรับใจเข้าหากันและปรับปรุงตนให้ดีขึ้นมากยิ่งขึ้นไปด้วยการชวนช่วยหาความรู้อยู่เสมอ^{๒๙๑} การฝึกฝนอบรมตนเองนั้นทำให้เป็นคนที่มีเหตุผลมองปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างรู้เท่าทันและแก้ไขด้วยปัญญาพระอรหันตเจ้าจึงได้ให้คำอธิบายถึง “ตัวปัญญา”^{๒๙๒} ดังนี้

๑) การมีเหตุผลมากกว่าความรู้สึกเมื่อเกิดการกระทบกระทั่งหรือการมีแนวคิดที่ไม่ตรงกันก็จะใช้เหตุผลอย่างมีปัญญามาเป็นเครื่องตัดสินใจ

๒) การเป็นผู้กล้าตัดสินใจกล้าคิดกล้าทำในสิ่งที่ถูกต้องในสถานการณ์ที่ต้องตัดสินใจ

๓) การยอมรับข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นและสามารถแก้ไขปรับปรุงอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย

๔) การเรียนรู้ทำความเข้าใจถึงความพอใจซึ่งกันและกันอย่างมีเมตตากรุณา

๕) การมีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีมุมมองที่ให้ความเป็นธรรมอยู่เสมอ

การฝึกฝนตรวจสอบตนเองอยู่ตลอดเวลา เป็นการอบรมปรับปรุงตนเองให้เข้ากับผู้อื่นได้ตลอดเวลาของคู่สมรส จะช่วยให้เกิดความสุขในครอบครัวเป็นการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีให้แก่บุตรธิดาอีกด้วยคุณธรรมดังกล่าว ได้แก่ หนึ่งจะป้องกันความแตกร้างอันมีเหตุมาจากความขัดแย้งในครอบครัวได้การปฏิบัติหน้าที่ของพ่อบ้านแม่เรือน โดยยึดหลักของผู้มีคุณธรรมอย่างสม่ำเสมอเป็นลักษณะหนักเอาเบาสู้ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคทั้งปวง มีความจริงใจในคู่ครองของตนต่างฝ่ายปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าพอใจของกันและกัน มีจิตใจเที่ยงแท้ไม่กลับกลายไม่หวั่นไหวแม้จะมีความทุกข์มากมาย เป็นอุปสรรคในการครองชีวิตก็ร่วมมือร่วมใจในการแก้ปัญหาเหล่านั้นให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

คู่ครองที่ดีที่จะเป็นคู่ชีวิตกันได้นั้น นอกจากกามคุณแล้วจะต้องมีคุณสมบัติของผู้ครองเรือนคือ มีความสัมพันธ์อันดีงามอบอุ่นเป็นสุขภายในครอบครัว โดยประพฤติดนเป็นตัวอย่างที่ดีอันจะชักจูงให้คนในครอบครัวและผู้เกี่ยวข้องใกล้ชิดทั้งหลายนำไปเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติเพื่อความเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมเรียกว่าอารยวัติ^{๒๙๓} ทั้ง ๕ ประการคือ

๑. จงกามด้วยศรัทธา คือ ให้มีความเชื่อความมั่นใจในพระรัตนตรัยในการประพฤติปฏิบัติชอบในการที่จะกระทำความดีมีหลักของคุณธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ

๒. จงกามด้วยศีล คือ มีความประพฤติดีมีศีลธรรมรู้จักเลี้ยงชีวิตด้วยความสุจริตมีกิริยามารยาททั้งดงาม

๓. จงกามด้วยสุตะ คือ มีความรู้จากการฟังให้มีความรู้จักรถการเล่าเรียนชวนช่วยหาความรู้

๔. จงกามด้วยจาคะ คือ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีน้ำใจต่อกันและพอใจที่จะทำประโยชน์ต่อสังคม

^{๒๙๐} จำเนียร รักษาภักดี, “จริยธรรมของคู่สมรสตามหลักพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, หน้า ๙๐.

^{๒๙๑} เสาวภาคย์ เพิ่มวัฒนะกุล, “การศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับเด็กหญิงอาชีพพิเศษในสังคมไทยตามแนวทางของพุทธจริยศาสตร์”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔).

^{๒๙๒} พุ.สุ.อ. (ไทย) ๑/๑๙๐-๑๙๑/๒๖๗-๒๖๘.

^{๒๙๓} อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๔๐/๔๗.

๕. จงกงามด้วยปัญญา คือ มีความรู้ความคิดเข้าใจในเหตุผลในความจริงตามสภาวะมี
 วิจารณ์ญาณ^{๒๙๔}

อันที่จริงคนเรานั้นควรเรียนรู้ความยุ่งยากของตนเอง ก่อนจึงจะรู้สาเหตุของปัญหาแล้วจึง
 ช่มตนเองได้การรู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาว เพื่อแก้ไขสถานการณ์ให้ทันเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ทันทั่วทั้งการ
 ตั้งตนอยู่บนฐานที่มั่น ซึ่งเป็นที่ยืนหยัดให้สามารถยึดเอาผลสำเร็จสูงสุดเป็นที่หมายได้โดยไม่เกิด
 ความสำคัญตนผิดไม่เปิดช่องแก่ความผิดพลาดเสียหายและไม่เกิดสิ่งมัวหมองด้วยการปฏิบัติตาม
 หลักธรรมที่เรียกว่าอริยฐาน^{๒๙๕} อันหมายถึงธรรมอันเป็นที่มั่นมี ๔ ประการ ได้แก่

๑. ปัญญา คือ^{๒๙๖} การดำเนินชีวิตด้วยปัญญาทำกิจการต่างๆ ด้วยความคิดเมื่อประสบ
 เหตุการณ์ใดก็ไม่รู้ว่าตามอารมณ์หรือหลงไปตามสิ่งที่เฝ้าฝัน หมั่นศึกษาให้เกิดความรู้ความเข้าใจ
 อย่างชัดเจนมีเหตุมีผลในเรื่องราวของสิ่งต่างๆ จนสามารถเข้าถึงหลักความจริง

๒. สัจจะ คือ^{๒๙๗} การดำรงตนยึดมั่นในความจริงที่รู้ชัดเห็นชัดด้วยปัญญา โดยเริ่มจาก
 ความเป็นจริงทางวาจาความจริงในหลักการความจริงในการปฏิบัติจนถึงความเป็นจริงของปรมัตถ์

๓. จาคะ คือ^{๒๙๘} คอยสร้างเสริมเพิ่มพูนความเสียสละ โดยมุ่งสร้างความเข้มแข็งภายใน
 จิตใจเพื่อป้องกันหรือตัดทอนตนไว้มิให้ตกไปในที่ชั่วของผลสำเร็จที่ตนสร้างขึ้นด้วยลากลักการะอัน
 คอยหลอกล่อเฝ้าฝันให้เกิดความยึดติดลุ่มหลงมัวเมา จนเกิดความเคยชินติดเป็นนิสัยหรือเคยยึดถือ
 ไว้ก็สามารถละได้ทั้งหมดจนถึงการสละกิเลส

๔. อุปสมะ คือ^{๒๙๙} รู้จักหาความสุขสงบทางจิตใจ การฝึกตนให้สามารถระงับความมัว
 หมองดับความขัดข้องวุ่นวายอันเกิดจากกิเลสได้ การทำจิตใจให้สงบผ่องใสรู้จักรสแห่งสันติคนที่รู้จัก
 รสแห่งสุขอันเกิดจากความสงบใจแล้วย่อมไม่หลงไหลในวัตถุหรือลาภยศสรรเสริญโดยง่าย^{๓๐๐}

การที่คนเรารู้จักแสวงหาการดำรงตนให้เป็นปึกแผ่นตามหลักเกณฑ์ที่ถูกที่ควรก็เป็นสิ่งที่ดี
 แต่ถ้ามการกระทำนั้นจะนำไปสู่ทางที่ดี ซึ่งทำให้เกิดความเสียหายก็ต้องรู้จักหยุดเป็นการรู้จักยับยั้ง
 ตนเองให้ได้ผลดีขึ้นข้อสำคัญ คือ การไม่คิดในเรื่องอันเป็นเหตุให้เกิดความเดือดร้อนต่อตนเองและ
 ผู้อื่น การพยายามคิดแต่เรื่องดีจะทำให้คนเราสามารถดำรงอยู่ในความดีได้ แต่สำหรับปุถุชนความนึก
 คิดก็มีดีบ้างชั่วบ้างสลับกัน เพราะอำนาจของธรรมและอธรรมที่ครอบงำจิตใจ

ฉะนั้นการทำการพูดและการคิดของปุถุชนบางครั้งบางคราว จึงต้องพุ่งไปสู่ความชั่วเป็น
 คราวๆ ไป เช่น โกรธเขา คิดโลภของเขา คิดมัวเมาในอบายมุข ซึ่งเป็นอย่างนี้ด้วยกันทุกคนต่างกันแต่
 ว่าคนมีหะพอรู้ตนว่าก้าวไปสู่ทางผิดคิดจะทำความชั่วต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้วยทางกายทางวาจาและ
 ทางใจก็สามารถยับยั้งใจตนไว้ได้ เพราะฉะนั้นผู้ครองเรือนทุกคนโดยเฉพาะอย่างยิ่งคู่สมรสต้อง

^{๒๙๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), ธรรมบุญชีวิตพุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม, หน้า ๔๔.

^{๒๙๕} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๖๒๘/๔๓๗.

^{๒๙๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๑/๒๙๐.

^{๒๙๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๑/๒๙๑.

^{๒๙๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๑/๒๙๑.

^{๒๙๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๑/๒๙๒.

^{๓๐๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), ธรรมบุญชีวิตพุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม, หน้า ๓๔.

พยายามฝึกอบรมให้เป็นคนที่มี “ทมะ”^{๓๐๑} ไว้คือ รู้จักให้เป็นผู้ที่รู้จักหยุดเป็นคนที่ได้คู่ครองที่ไม่มีทมะเลยก็ไม่ต่างกับคนชั่วบริดแต่ไม่มีเบรคนั่นเอง

๒.๓.๓.๓ ขันติ คือ ความอดทนหรือความเข้มแข็ง^{๓๐๒} ซึ่งเป็นคุณลักษณะของผู้ครองเรือนที่จำเป็นต้องมีการอดทนต่อฝ่ายที่ไม่ดีเพื่อยืนอยู่บนฐานของสิ่งที่ดี การที่ทำให้ใจให้สงบเย็นเพื่อขับไล่อารมณ์ฝ่ายต่ำออกไปจากจิตใจนั้น^{๓๐๓} คือ ลักษณะของขันติความอดทนตามคำสอนมี ๒ ลักษณะคือ

๑) ทนเพื่อให้พ้นสภาพที่เลว

๒) ทนเพื่อให้ได้มาซึ่งสภาพที่ดี

ชีวิตของผู้ครองเรือนมีเรื่องที่จะต้องใช้เวลาอดทนอยู่มากใน ๔ อย่าง คือ^{๓๐๔}

ก. อดทนต่อความลำบาก^{๓๐๕} เป็นการอดทนต่อความตรากตรำในการทำงานปฏิบัติหน้าที่ซึ่งจะเห็นได้ว่าคนที่ทำงานมากๆ แล้วได้รับความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าหิวกระหายอันเป็นเรื่องไม่สะดวกสบาย เพราะทำงานจึงต้องใช้ความอดทน คือ อดทนทำงานให้สำเร็จลุล่วงไปโดยไม่ยอมแพ้ต่อความลำบากการต่อสู้ต่อความลำบากนั้น เป็นความตั้งใจอันเด็ดเดี่ยวซึ่งเป็นที่มาของขันติ

ข. อดทนต่อทุกข์เวทนา คือ ความสวຍอารมณ์มี ๓ อย่างได้แก่

๑) สุขเวทนา ความสบายอันมาจากความพึงพอใจ

๒) ทุกขเวทนา ความไม่สบายอันเกิดจากความเจ็บป่วย

๓) อทุกขมสุขเวทนา ความเฉยๆ เรื่อยๆ ไม่จำเป็นต้องใช้ความเจ็บใจ

ค. อดทนต่อความเจ็บใจ คนเรานั้นมีความเจ็บอยู่ ๒ อย่าง คือ

๑) เจ็บทางกาย การเจ็บป่วยจากโรคภัยไข้เจ็บ

๒) เจ็บทางใจ การเจ็บป่วยจากความรู้สึกไม่สบายกายไม่สบายใจจึงเกิดความสุขเวทนา แต่ถ้าพูดถึงความเจ็บทางใจนั้นเกิดจากการถูกคนอื่นกระทำทางเดียวด้วยเจตนาถั่นแกล้งหรือดูหมิ่นดูแคลน มิใช่ด้วยความพลั้งเผลอหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์^{๓๐๖}

ง. อดทนต่ออำนาจกิเลส คนเรานั้นมีทั้งอารมณ์ฝ่ายเจ็บใจและอารมณ์ฝ่ายรักใคร่

๑) ความอดทนใช้จะใช้อารมณ์ฝ่ายเจ็บใจเท่านั้น แต่เนื่องจากความอดทนก็ต้องใช้อารมณ์ฝ่ายรัก เพราะความพึงพอใจผลิตเพลินต่ออารมณ์ตลอดจนการสรรเสริญเยินยอ

๒) ความน้อภิรมย์ต่างๆ เป็นอารมณ์ต่อความพึงพอใจทั้งสิ้น^{๓๐๗}

ในทางสังคมวิทยาได้ให้ความหมายของการอยู่ร่วมกันของบุคคลสองคนที่ใช้ทฤษฎีสร้างแบบ (Structure) หรือโครงสร้าง (Patten) ในทางด้านจิตวิทยาได้ให้ความหมายของครอบครัวว่าเป็นสถาบันทางสังคมแห่งแรกที่มีมนุษย์สร้างขึ้นจากความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน เพื่อเป็นตัวแทนของสถาบันทาง

^{๓๐๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๑/๒๙๓.

^{๓๐๒} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๔๖/๓๕๔, พ.ส. (ไทย) ๒๕/๑๙๑/๕๔๕.

^{๓๐๓} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๘๓๕/๓๒๘.

^{๓๐๔} ไสว มาลาทอง, คู่มือการศึกษาจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๒๒.

^{๓๐๕} พ.พ. (ไทย) ๕/๔๒/๑๒๙.

^{๓๐๖} ไสว มาลาทอง, คู่มือการศึกษาจริยธรรม, หน้า ๒๒-๒๘.

^{๓๐๗} จำเนียร รักษาภักดิ์, “จริยธรรมของคู่สมรสตามหลักพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๙๒-๙๓.

สังคมภายนอกที่จะปลูกฝังความเชื่อค่านิยมและทัศนคติกับสมาชิกรุ่นใหม่ที่อยู่บัตินในครอบครัวสามารถนำไปเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง สำหรับการครองเรือนให้ประสบความสำเร็จบรรลุจุดหมายของชีวิตได้^{๓๐๘}

การครองเรือนที่สามารถประสบความสำเร็จสมาชิกจะต้องมีความอดทนต่ออุปสรรคทั้งหลายที่เกิดขึ้นมากมาย ตามสถานการณ์ที่แตกต่างกันไป แต่หลักความสำเร็จที่จะนำพาชีวิตไปสู่จุดหมายปลายทางได้ได้แก่อธิปไตย^{๓๐๙} มีอยู่ ๔ ข้อดังนี้

๑. ฉันทะ คือ มีความพอใจ จะกระทำให้สิ่งนั้นและทำด้วยใจรักด้วยต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จแห่งกิจการนั้นมีใจว่าสักแต่ทำพอให้เสร็จๆ หรือเพียงเพราะอยากได้ผลตอบแทน^{๓๑๐}

๒. วิริยะ คือ มีความขยันหมั่นเพียร ประกอบด้วยความพยายามกระทำให้สิ่งนั้นด้วยพากเพียรทำเข้มแข็งอดทนเอาธุระ ไม่ทอดทิ้งไม่ทอดยอมนิ่งงอไปข้างหน้าจนถึงจุดหมายที่ได้ตั้งใจไว้^{๓๑๑}

๓. จิตตะ คือ มีความตั้งใจทำกิจ โดยเอาจิตฝักใฝ่รับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยปัญญาไม่ปล่อยจิตให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยใช้ความคิดไตร่ตรองในการกระทำนั้นโดยทำกิจหรืองานนั้นอย่างตั้งใจและเต็มใจ^{๓๑๒}

๔. วิมังสา คือ^{๓๑๓} มีปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจตราหาเหตุผลในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักการวางแผนงานตั้งวัตถุประสงค์ถึงจุดหมายตลอดจนการวัดผลที่ได้รับและคิดค้นวิธีการแก้ไขปรับปรุง เพื่อพัฒนาการดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้น^{๓๑๔}

แนวทางแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิตครอบครัว สมาชิกทุกคนถือว่าเป็นผลผลิตมาจากครอบครัวทั้งสิ้น การสร้างสถาบันครอบครัวที่มั่นคงถือว่าเป็นการสร้างเกาะป้องกันปัญหาทางสังคมได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการที่คนสองคนหญิงชายมาอยู่ร่วมกัน จะต้องมีการปรับตัวในบทบาทของตนใหม่คือ ในด้านความต้องการทางเพศ การดำเนินชีวิตการดูแลกิจการบ้านเรือน การมีทัศนคติที่ดีต่อกันค่านิยมเดียวกัน ความสนใจเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน ตลอดจนการรู้จักระงับการแสดงความรู้สึกที่มีในลักษณะอารมณ์เหล่านี้ถือว่าเป็นรากฐานอันสำคัญของการครองเรือน นอกจากนี้การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขสมาชิกในครอบครัว จะต้องรู้จักมีความเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อบุคคลภายในครอบครัวและยังรวมไปถึงบุคคลภายนอกอีกด้วย^{๓๑๕}

^{๓๐๘} พระรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, จิตวิทยาครอบครัว, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬา ลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒.

^{๓๐๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๑/๒๓๓.

^{๓๑๐} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๔๗/๑๗๗.

^{๓๑๑} อ.ป.ญจก. (ไทย) ๓/๖๗-๗๐/๓๓.

^{๓๑๒} อ.ป.ญจก. (ไทย) ๓/๖๗-๗๐/๓๓.

^{๓๑๓} อ.ป.ญจก. (ไทย) ๓/๖๗-๗๐/๓๓.

^{๓๑๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), ธรรมนุญชีวิตพุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม, หน้า ๓๖.

^{๓๑๕} ศรีเรือน แก้วกังวาล, จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๓๙๕.

๒.๓.๓.๔ จาคะ หมายถึง ความเสียสละ^{๓๑๖} ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันตลอดถึงความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน การที่คนเราจะต้องรู้จักความเป็นผู้ให้ ไม่ใช่คอยแต่จะเป็นผู้รับฝ่ายเดียว การเผื่อแผ่แบ่งปันสิ่งของอันเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ยังรวมถึงการมีน้ำใจแก่บุคคลทั่วไป คู่ครองที่ประสบความสำเร็จในชีวิตคู่ต้องคำนึงถึงเสมอถึงผู้อยู่เคียงข้าง ในคราวที่คู่ครองประสบความสำเร็จทุกซ่ความเจ็บไข้ก็ควรชวนช่วยให้ความช่วยเหลือ เอาใจใส่ดูแลเป็นที่พึ่ง ช่วยเหลือกำลังใจด้วยความเต็มใจ ไม่แสดงอาการขัดเคืองรำคาญ การดำเนินชีวิตให้เจริญก้าวหน้าประสบความสำเร็จ ผู้ครองเรือนต้องมีความใฝ่รู้อยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาหรือการเรียนรู้ในเรื่องอาชีพการงาน เพื่อนำมาพัฒนาความเป็นอยู่ของครอบครัวอย่างมีแบบแผน เป็นระเบียบเรียบร้อยความเป็นผู้เสียสละจะแสดงออกในลักษณะของการเอื้อเฟื้อการมีน้ำใจไมตรี ถือว่าเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของมนุษย์ด้วยยอมเป็นที่รักของบุคคลทั่วไป สมาชิกในครอบครัวจะต้องตระหนักถึงหลักการข้อน้อยอยู่เสมอ เพราะการครองเรือนนั้นคู่สมรสจะต้องแสดงความเห็นอกเห็นใจกัน เมื่อคราวเกิดปัญหาความทุกข์จะต้องรู้จักเสียสละความสุขส่วนให้เวลาในการดูแลห่วงใยอีกฝ่ายหนึ่งโดยไม่เห็นแก่ความลำบาก

นอกจากคู่สมรสจะแสดงออกซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวต่อสมาชิกภายในครอบครัวแล้วยังต้องมีการแสดงออกต่อเครือญาติของทั้งสองฝ่าย^{๓๑๗} ตลอดจนเพื่อนบ้านอีกด้วยจากระจะเป็นการแสดงความไม่เห็นแก่ตัวที่คู่สมรสจะต้องมีให้แก่กันโดยแบ่งได้ ๒ ประการดังนี้

๑. การสละวัตถุสิ่งของ แสดงออกซึ่งความเอาใจใส่และให้ความสำคัญต่อสมาชิกในครอบครัวเช่น วันสำคัญของอีกฝ่ายหนึ่ง วันคล้ายวันเกิด วันครบรอบแต่งงาน วันสำเร็จการศึกษารวมไปถึงการใช้เวลาเพื่อไปพักผ่อนร่วมกันตามสถานที่ต่างๆ ในส่วนของญาติมิตรเพื่อนร่วมงานควรต้องรู้จักแบ่งปันตามสถานะในโอกาสอันควร การถวายภัตตาหารพระสงฆ์อันเป็นหน้าที่ของพุทธศาสนิกชน ควรปฏิบัติการตอบแทนพระคุณบิดามารดา การตอบแทนสิ่งของต่อผู้มีพระคุณการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่เพื่อนบ้านด้วยความจริงใจโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

๒. การสละทางด้านจิตใจ แสดงออกซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญของครอบครัวทางด้านความคิดชอบความเห็นชอบ เป็นปัจจัยทำให้มนุษย์รู้จักการสละวัตถุ การฝึกฝนเรื่องการเสียสละให้มีจิตใจที่ประกอบไปด้วยความรักความห่วงใยเพื่อนมนุษย์ มองเห็นประโยชน์ที่เกิดจากการให้ในขณะเดียวกันจิตใจก็ควรจะได้สละออกซึ่งอกุศลธรรมอันจะปิดกั้นมิให้จิตใจเอื้อเฟื้อ ความหลงที่ไม่รู้เป้าหมายตลอดจนความเห็นแก่ตัวอีกด้วย^{๓๑๘}

บทบาทของจากระจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ทำให้คู่สมรสในครอบครัวเกิดทัศนคติที่ดีต่อกันยอมรับและไว้วางใจกันเป็นการปรับชีวิตคู่สมรสให้ดำเนินไปทางเดียวกันอันจะก่อให้เกิดประโยชน์สุขสำหรับชีวิตครอบครัวทั้งทางร่างกายและจิตใจและยังเป็นการเกื้อหนุนให้สมาชิกในครอบครัวเป็นกัลยาณมิตรที่ดีแก่บุคคลภายนอกและสังคมอีกด้วย หลักจากระจึงเป็นบทบาทที่พึงปฏิบัติต่อกันในฐานะผู้ร่วมชีวิตด้วยกัน เพื่อความมีเสถียรภาพของชีวิตสมรสไม่เกิดความผิดพลาดทางการดำเนินชีวิต

^{๓๑๖} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๕๖/๓๕๔, พ.ส. (ไทย) ๒๕/๑๙๑/๕๕๕.

^{๓๑๗} ปิ่น มุทุกันต์, *เรือนชั้นนอกเรือนชั้นใน*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๑๙.

^{๓๑๘} ภิรมย์ บุญยิม, “การศึกษาหลักการเลือกคู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนธรรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

คู่หลักธรรมที่จะนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองเรียกว่าจักร^{๓๑๙} (ธรรมประจักษ์ทั้งสี่ที่นำพาเราไปสู่จุดหมายปลายทาง) มี ๔ ข้อดังนี้

๑. ปฏิรูปเทสวาสะ คือ การเลือกหาที่อยู่หรือแหล่งศึกษาเล่าเรียนเพื่อการพัฒนาชีวิตการแสวงหาความรู้การสร้างสรรค์ความดีอันเป็นการนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้า^{๓๒๐}

๒. สปัฏฐุปัสสยะ คือ การรู้จักคบหาบุคคลผู้รู้ผู้ทรงคุณวุฒิโดยการแสวงหาธรรมหาความรู้ความก้าวหน้าและความเจริญโดยธรรม

๓. อตตสัมมาปณิธิ คือการดำรงตนอยู่ในธรรมและทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้องโดยมีเป้าหมายการงานที่ดีอันจะนำตนไปสู่จุดหมายแน่นอนมั่นคง^{๓๒๑}

๔. ปุพเพตปญญตา คือ การมีสติปัญญาความถนัดและสุขภาพดีเป็นพื้นมาแต่เดิมการรู้จักแก้ไขปรับปรุงศึกษาหาความรู้เพื่อสร้างเสริมคุณสมบัติความดีงามโดยฝึกฝนความชำนาญพร้อมที่จะรับความสำเร็จสามารถสร้างสรรค์ประโยชน์สุขอันจะก้าวไปสู่ความเจริญยิ่งขึ้นไป^{๓๒๒}

หลักฆราวาสธรรมเป็นสิ่งที่ควรหัดควรนำไปประพฤติปฏิบัติโดยมี สัจจะ คือ ความซื่อตรงต่อเพื่อนฝูง ต่อบุตรภรรยา ต่อเวลาและการทำงานเมื่อประสบกับความไม่พอใจก็ต้องรู้จักข่มใจบังคับตนพยายามไม่ให้เกิดความไม่พอใจให้ผู้อื่นเห็นเป็นการช่วยปรับปรุงฝึกตนเองให้สามารถแก้ปัญหาด้วยสติปัญญาแม้ว่าจะต้องอาศัยความอดทนอดกลั้นอย่างมาก ก็ไม่ย่อท้อต้องพยายามสะสมความรู้สึที่ไม่ดีออกไปจากใจเป็นคุณธรรมของการอภัยทาน พร้อมสามารถให้ความช่วยเหลือสมาชิกในครอบครัวหรือญาติมิตรเมื่อได้รับความเดือดร้อน ฆราวาสธรรมทั้ง ๔ ข้อนี้ ทมะจะมุ่งเอาด้านปัญญาและขันติจะเน้นความเพียรหรือวิริยะ ครอบครัวที่ใช้หลักฆราวาสธรรมเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติเชื่อได้ว่าครอบครัวจะมีความมั่นคงเพราะสมาชิกในครอบครัวจะมีแต่ความสงบสุขอย่างแท้จริง^{๓๒๓}

๒.๓.๔ หลักกกุลจิรัฏฐิติธรรม^{๓๒๔}

หลักธรรมสำหรับดำรงความมั่นคงของตระกูลให้ยั่งยืน เหตุที่ทำให้ตระกูลมั่งคั่งตั้งอยู่ได้นานหลักการดำรงความมั่นคงขององค์กรที่เป็นครอบครัววงศ์ตระกูล หมู่เหล่าสังคมหน่วยงานห้างร้านบริษัท มี ๔ ประการดังนี้

๒.๓.๔.๑ นัฏฐคเวสนา ของหายของหมด^{๓๒๕} รู้จักหาмаไว้เป็นการหาของที่หมดไปให้กลับมาใช้ได้อีก เช่น สิ่งของในบ้านเรือนเมื่อใช้หมดไปแล้ว หากอยู่ในวิสัยที่จะหากลับมาได้ก็ให้รับ

^{๓๑๙} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๑/๔๑.

^{๓๒๐} ข.ข. (บาลี) ๒๕/๕/๓, ข.สุ. (ไทย) ๒๕/๓๑๗/๓๗๖.

^{๓๒๑} ข.ข. (บาลี) ๒๕/๕/๓, ข.สุ. (ไทย) ๒๕/๓๑๗/๓๗๖.

^{๓๒๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), ธรรมบุญชีวิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม, หน้า ๓๕.

^{๓๒๓} สุนทรี สุริยะรังษี, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของคฤหัสถ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีอุบาสิกาสีขุขาวที่ได้รับเอตทัคคะ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๙.

^{๓๒๔} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๕๘/๓๓๓.

^{๓๒๕} อ.จ. (ไทย) ๒๒/๔๒/๖๖.

ชวนชววยหากกลับมาให้ได้ในองค์กรบริษัทก็เช่นกัน ของที่หายไป ของหกหล่น ของที่สูญเสีย เวลาที่สูญเสียก็ให้หาทางแก้ไขให้เกิดสูญเสียน้อยลง^{๓๒๖}

๒.๓.๔.๒ ชินณปฏิสังขรณา ของเก่าของชำรุด^{๓๒๗} รู้จักบูรณะซ่อมแซมการซ่อมแซมของเก่าของชำรุด เช่น ของเก่าที่ใช้งานไปแล้วไม่ว่าจะเป็นอาคารบ้านเรือน เสื้อผ้า โต๊ะทำงาน เครื่องจักรที่ชำรุดให้หาทางซ่อมให้ดี อย่าปล่อยให้เสื่อมโทรมถ้าไม่ใช้จริงๆ ก็ให้ขายหรือบริจาคให้คนอื่นใช้ประโยชน์^{๓๒๘}

๒.๓.๔.๓ ปริมิตปานโกชนา รู้จักประมาณในการกิน^{๓๒๙} การใช้รู้จักความพอดีในเรื่องของการกินการใช้ อะไรที่มากเกินไปก็ให้หาทางลดลง เช่น พลังงานไฟฟ้า อะไหล่ ทรัพย์สินที่ดิน เครื่องใช้สำนักงานกระดาษให้หาทางรณรงค์ให้ใช้น้อยลงเอาแต่พอดีและไม่ต้องตระหนี่จนขาดความสะดวกให้รู้จักความพอดี

๒.๓.๔.๔ อธิปัจจสีลวันตสถาปนา ตั้งผู้มีศีลธรรมเป็นพ่อบ้านแม่เรือน^{๓๓๐} รู้จักการตั้งคนดีมีคุณธรรมให้เป็นใหญ่ ซึ่งจะต้องคิดไตร่ตรองในการคัดเลือกแต่งตั้งให้เป็นผู้นำในองค์กร ที่ใดมีคนไม่ดีไม่มีศีลธรรมเป็นผู้นำย่อมพององค์กรไปไม่ถึงจุดหมายปลายทาง

๒.๓.๕ หลักสังคหัตถ์ ๔^{๓๓๑}

สังคหัตถ์ ๔ หมายถึง^{๓๓๒} หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ผูกไมตรีเอื้อเฟื้อเกื้อกูลหรือเป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกันมีอยู่ ๔ ประการได้แก่

๒.๓.๕.๑ ทาน คือ การให้ปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเสียสละแบ่งปันช่วยสงเคราะห์ตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจและศิลปวิทยาเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียวไม่เป็นคนเห็นแก่ตัว ฝ่ายเดียว คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้ไม่เป็นคนเห็นแก่ตัว โดยคำนึงอยู่เสมอว่าทรัพย์สินสิ่งของที่เรามาได้มิใช่สิ่งจรรยงยั่งยืนเมื่อเราสิ้นชีวิตไปแล้วก็ไม่สามารถจะนำติดตัวเอาไปได้^{๓๓๓}

๒.๓.๕.๒ ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำสุภาพที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจแนะนำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุมีผลชักจูงในทางที่ดีงาม แสดงความเห็นอกเห็นใจเป็นกำลังใจ ให้รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจอันดี สมานสามัคคีเกิดไมตรีทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสำหรับกาลเทศะ^{๓๓๔}

^{๓๒๖} จานงค์ อติวัฒน์สิทธิ, สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๖๖.

^{๓๒๗} อจ. ฉก.ก. (ไทย) ๒๒/๔๓/๖๗.

^{๓๒๘} อจ. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๕๙/๓๓๗.

^{๓๒๙} อจ. ฉก.ก. (ไทย) ๒๒/๔๔/๖๘.

^{๓๓๐} อจ. ฉก.ก. (ไทย) ๒๒/๔๕/๖๙.

^{๓๓๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๔๐/๑๖๗.

^{๓๓๒} ปัญญา ใช้บางยางและคณะ, ธรรมาภิบาย หลักธรรมในพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร : สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๘), หน้า ๒๑๓-๒๑๕.

^{๓๓๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๔๐/๑๖๘.

^{๓๓๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๔๐/๑๖๘.

พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับการพูดเป็นอย่างยิ่ง เพราะการพูดเป็นบันไดขั้นแรกที่จะสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้น วิธีการที่จะพูดให้เป็นปียาวานั้นจะต้องพูดโดยยึดถือหลักเกณฑ์ ๓๓๕ เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ

๒.๓.๕.๓ อตถจริยา คือการสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพาสในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ให้ความช่วยเหลือด้วยแรงกายและขวนขวายกิจการต่างๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหาละช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม ๓๓๖

๒.๓.๕.๔ สมานัตตา คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอหรือมีความประพฤติเสมอดันเสมอปลาย ให้ความเสมอภาคปฏิบัติสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบร่วมทุกข์ร่วมสุขร่วมรับรู้ร่วมแก้ไขปัญหามาให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราเป็นคนมีจิตใจหนักแน่นไม่โลเล รวมทั้งยังเป็นการสร้างความนิยม และไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย

กล่าวได้ว่าคนเราทุกคนนอกจากมีหลักธรรมอันเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจแล้ว ยังมีหน้าที่ประจำติดตัวกันมาตั้งแต่เกิดแล้ว ขณะที่ยังเป็นเด็กก็มีหน้าที่น้อยน้อยครั้งเป็นผู้ใหญ่หน้าที่ก็เพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัวเป็นหน้าที่ประจำไม่รวมถึงหน้าที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ซึ่งมีอยู่มากมายคำว่าหน้าที่คืออะไร หน้าที่ หมายถึง กิจที่จะต้องรับผิดชอบ เช่น บิดามารดามีหน้าที่เลี้ยงดูอบรมสั่งสอนบุตรให้เป็นคนดี ส่วนบุตรก็มีหน้าที่ต้องประพฤติปฏิบัติตามคำสั่งสอนของบิดามารดา ครั้นเมื่อบุตรเติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้วก็ต้องมีหน้าที่เลี้ยงดูบิดามารดาที่ชราเป็นการตอบแทน ครูบาอาจารย์ทั้งหลายมีหน้าที่ฝึกฝนอบรมสั่งสอนศิษย์ให้เป็นคนดีให้มีศิลปวิทยาเป็นอาชีพติดตัว ส่วนศิษย์ก็ต้องมีหน้าที่รับการฝึกฝนอบรมและการสอนศิลปวิทยาจากครูด้วยความตั้งใจใฝ่เรียน ในขณะที่เดียวกันก็ต้องแสดงความเคารพนอบน้อมต่อครูอาจารย์ปรนนิบัติดูแลรับใช้พร้อมให้การบริการท่านตามสมควร

๒.๓.๖ หลักทศ ๖ ๓๓๗

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงกำหนดหน้าที่ของมนุษย์ไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้บุคคลแต่ละคนยึดหลักการปฏิบัติต่อบุคคลรอบข้างซึ่งมีอยู่ไม่เกิน ๖ กลุ่มและทรงเรียกว่า ทศ ๖ ๓๓๘ ขณะเดียวกันก็ทรงกำหนดหน้าที่ของทศ ๖ ๓๓๙ ในอันที่จะอนุเคราะห์บุคคลต่างๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยไว้อย่างชัดเจนถ้าบุคคลปฏิบัติหน้าที่ของตนต่อทศ ๖ ครบถ้วนบริบูรณ์ ๓๔๐ ทศ ๖ ก็จะอนุเคราะห์บุคคลนั้นในปัจจุบันสภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป อันมีผลกระทบต่อสถาบันครอบครัวก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านครอบครัว โดยเฉพาะบิดามารดาไม่สามารถทำหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์จึงเกิดปัญหามากมาย อันเป็นเหตุให้นำไปสู่ความไม่เข้าใจกันบิดามารดาจะต้องสร้างความประพฤติที่ดีงามเป็นแบบอย่างที่ดีและมีความฉลาดรู้ในวิธีการอบรมสั่งสอนบุตร

พระพุทธศาสนากล่าวว่า ผู้มีหน้าที่ให้การอบรมสั่งสอนจะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติที่ดีงามก่อนแล้วจึงสอนผู้อื่นให้ปฏิบัติตาม จึงจะได้ผลดีบุตรที่มีบิดามารดาเป็นแบบอย่างทางธรรมจะซึม

๓๓๕ ชุ.ข. (ไทย) ๒๘/๑๗๘/๘๓.อง. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๕๐-๕๑.

๓๓๖ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๔๐/๑๖๙.

๓๓๗ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๖-๒๗๓/๒๑๒-๒๑๘.

๓๓๘ ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๒/๓๐.

๓๓๙ ดุรยละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๙๘-๒๐๔/๒๐๒-๒๐๖.

๓๔๐ ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๒/๓๐.

ซับซ้อนที่ตีงามจากบิดามารดา เป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีสำหรับการครองเรือนและความสุขสงบในสังคมอีกด้วย^{๓๔๑}

ผู้ครองเรือนจะต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบุคคลในสังคมนั้น อันได้แก่ บุคคลที่อยู่ใกล้ตัวภายในครอบครัวและยังต้องมีความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกครอบครัว เพราะจะต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายประเภท จึงควรรู้จักพิจารณาบุคคลที่เป็นคนดีมีศีลธรรมประพฤติปฏิบัติตนเหมาะสมกับครอบครัวด้าน ตลอดจนการทำหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลต่างๆ ให้ถูกต้องตามฐานะที่เปรียบเสมือนทิศต่างๆ ๖ ทิศ ได้แก่^{๓๔๒}

- ทิศที่ ๑ บิดามารดา เปรียบเสมือนเป็นทิศเบื้องหน้า
- ทิศที่ ๒ ครูอาจารย์ เปรียบเสมือนเป็นทิศเบื้องขวา
- ทิศที่ ๓ ภรรยาเปรียบเสมือนเป็นทิศเบื้องหลัง
- ทิศที่ ๔ มิตรสหายเปรียบเสมือนเป็นทิศเบื้องซ้าย
- ทิศที่ ๕ คนรับใช้และคนงานเปรียบเสมือนเป็นทิศเบื้องล่าง
- ทิศที่ ๖ พระสงฆ์เปรียบเสมือนเป็นทิศเบื้องบน

ทิศที่ ๑ บิดามารดา เปรียบเสมือนเป็นทิศเบื้องหน้า บุตรธิดาพึงปฏิบัติต่อท่านทั้ง ๒ ดังนี้

- ๑. ท่านเลี้ยงเรามา เราจักเลี้ยงท่านตอบ
- ๒. จักทำกิจของท่าน
- ๓. จักดำรงวงศ์ตระกูล
- ๔. จักประพฤติตนให้เหมาะสมที่จะเป็นทายาท
- ๕. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ก็ทำบุญอุทิศให้ท่าน^{๓๔๓}

ในฐานะบิดามารดา พึงอนุเคราะห์บุตรธิดา ดังนี้

- ๑. ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว
- ๒. ให้ตั้งอยู่ในความดี
- ๓. ให้ศึกษาศิลปวิทยา
- ๔. หาภรรยา (สามี) ที่เหมาะสมให้
- ๕. มอบทรัพย์สมบัติให้ในเวลาอันสมควร^{๓๔๔}

ทิศที่ ๒ ครูอาจารย์ เปรียบเสมือนเป็นทิศเบื้องขวา ศิษย์พึงปฏิบัติต่อครูอาจารย์ ดังนี้

- ๑. ลูกศิษย์รับ
- ๒. เข้าไปคอยรับใช้
- ๓. เคารพเชื่อฟัง
- ๔. ดูแลปรนนิบัติ
- ๕. เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ^{๓๔๕}

^{๓๔๑} พ.ร. (ไทย) ๒๕/๒๒/๓๐.

^{๓๔๒} พ.ร. (ไทย) ๑๑/๒๖๖-๒๗๓/๒๑๒-๒๑๘.

^{๓๔๓} พ.ร. (ไทย) ๑๑/๑๙๙/๒๐๒.

^{๓๔๔} พ.ร. (ไทย) ๑๑/๑๙๘/๒๐๒.

^{๓๔๕} พ.ร. (ไทย) ๑๑/๒๖๘/๒๑๓.

ในฐานะครูอาจารย์ พึงอนุเคราะห์ศิษย์ ดังนี้

๑. แนะนำให้เป็นคนดี
๒. ให้เรียนดี
๓. บอกความรู้ในศิลปวิทยาทุกอย่างด้วยดี
๔. ยกย่องให้ปรากฏในมิตรสหาย
๕. ทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย ^{๓๔๖}

ทิศที่ ๓ ภรรยาเปรียบเสมือนเป็นทิศเบื้องหลัง สามีพึงปฏิบัติต่อภรรยา ดังนี้

๑. ให้เกียรติยกย่องภรรยาตน
๒. ไม่ดูถูกดูหมิ่นภรรยาตน
๓. ไม่ประพฤตินอกใจภรรยาตน
๔. มอบความเป็นใหญ่ให้ภรรยาตน
๕. ให้เครื่องแต่งตัวให้ภรรยาตามเวลาอันควร ^{๓๔๗}

ในฐานะเป็นภรรยา พึงแสดงความจงรักภักดีต่อสามี ดังนี้

๑. จัดการงานบ้านให้ดี
๒. ให้ความสงเคราะห์บุคคลข้างเคียง
๓. ไม่ประพฤตินอกใจสามีตน
๔. รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้
๕. ขยันไม่เกียจคร้านในกิจทั้งปวง ^{๓๔๘}

ทิศที่ ๔ มิตรสหายเปรียบเสมือนเป็นทิศเบื้องซ้าย บุคคลพึงปฏิบัติต่อมิตรสหาย ดังนี้ ^{๓๔๙}

๑. การให้ปัน
๒. กล่าววาจาอันเป็นที่รัก
๓. ประพฤติตนให้เป็นประโยชน์
๔. วางตนสม่ำเสมอ
๕. ไม่พูดจาหลอหลวง

ในฐานะเป็นมิตรสหาย พึงต้องอนุเคราะห์กัน เป็นการตอบแทน ดังนี้

๑. ป้องกันมิตรผู้ประมาทแล้ว
๒. ป้องกันทรัพย์ของมิตรผู้ประมาทแล้ว
๓. เมื่อมีภัยก็เป็นที่พึ่งพำนักได้
๔. ไม่ละทิ้งในยามอันตราย
๕. นับถือตลอดถึงวงศ์ตระกูลของมิตร ^{๓๕๐}

ทิศที่ ๕ คนรับใช้และคนงานเปรียบเสมือนเป็นทิศเบื้องล่าง นายจ้างพึงปฏิบัติต่อ คนรับใช้และคนงาน ดังนี้

^{๓๔๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๘/๒๑๓.

^{๓๔๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๘/๒๑๔.

^{๓๔๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๘/๒๑๕.

^{๓๔๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๐๒/๒๐๔.

^{๓๕๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๙๒/๒๐๑.

๑. จัดงานให้ตามสมควรแก่กำลัง
๒. ให้อาหารและค่าจ้าง
๓. ดูแลรักษายามเจ็บป่วย
๔. ให้อาหารมีรสแปลก
๕. ให้หยุดงานตามโอกาส^{๓๕๑}

ในฐานะเป็นคนรับใช้และคนงาน พึงแสดงความจงรักภักดีต่อนายจ้าง ดังนี้

๑. ตื่นขึ้นทำงานก่อนนาย
๒. เลิกงานช้ากว่านาย
๓. ถือเอาแต่ของที่นายให้ มีความ ซื่อสัตย์
๔. ทำงานให้ดีขึ้น รู้จักพัฒนาตนเอง
๕. นำคุณของนายไปสรรเสริญ^{๓๕๒}

ทศที่ ๖ พระสงฆ์เปรียบเสมือนเป็นทศเบื่องบน พุทธศาสนิกชนพึงปฏิบัติต่อพระสงฆ์ ดังนี้

๑. จะทำสิ่งใด ก็ทำด้วยเมตตา
๒. จะพูดสิ่งใด ก็พูดด้วยเมตตา
๓. จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา
๔. เปิดประตูต้อนรับ
๕. อุปถัมภ์ด้วยปัจจัย
๖. ถวายปัจจัยเครื่องยังชีพ^{๓๕๓}

ในฐานะพระสงฆ์ พึงอนุเคราะห์ต่อพุทธศาสนิกชน ดังนี้

๑. ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว
๒. ให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันดีงาม
๔. อธิบายสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
๕. บอกทางสวรรค์ให้^{๓๕๔}

บิดามารดาผู้เปรียบเสมือนทศเบื่องบนมีความเกี่ยวข้องกับบุตร ตั้งแต่เริ่มปฏิสนธิและเจริญเติบโตในครรภ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตบุตรมากที่สุด เมื่ออยู่ในครรภ์คือมารดาเพราะบุตรได้อาศัยครรภ์ของมารดา สำหรับการเจริญเติบโตจนครบกำหนดคลอดออกมาการตั้งครรภ์^{๓๕๕} เป็นการเริ่มต้นชีวิตมนุษย์มีชีวิตอยู่ในครรภ์มารดาถึง ๙ เดือน ชีวิตในครรภ์นั้นเป็นช่วงชีวิตที่เสี่ยงตายทั้งมารดาและเด็กมารดานั้นต้องออกส้นขวัญหายเป็นห่วงทั้งตัวเองและบุตรน้อย ส่วนผู้เป็นบิดาในฐานะเป็นผู้ให้กำเนิดบุตรร่วมกับมารดา เมื่อตอนที่มารดาตั้งครรภ์ฝ่ายบิดาก็เป็นผู้ที่มีความสำคัญในการดูแลมารดาที่ขณะตั้งครรภ์ตลอดจนรับภาระในด้านต่างๆ แทนมารดาด้วยจึงนับว่าทั้งบิดาและมารดาได้ทำหน้าที่สำคัญต่อบุตร ตั้งแต่ยังไม่ได้คลอดออกมาเมื่อบุตรคลอดออกมาและดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลทั่วไป

^{๓๕๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๑/๒๑๕.

^{๓๕๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๐๓/๒๐๕.

^{๓๕๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๒/๒๑๖.

^{๓๕๔} อ.ส.ต.ต.ก. (ไทย) ๒๓/๓๑/๔๗-๔๘.

^{๓๕๕} พระครูกล้วยานสิทธิวิวัฒน์ (สมาน กลยาณธมฺโม), วัฒนธรรมไทย, หน้า ๑๐๓.

หน้าที่ของบิดามารดาที่มีต่อบุตรก็เพิ่มขยายขอบเขตมากขึ้นเป็นลำดับ พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหน้าที่หลักของบิดามารดาที่พึงปฏิบัติต่อบุตรดังนี้

๒.๓.๖.๑ ข้อปฏิบัติสำหรับมารดาบิดาต่อบุตร คือ การอนุเคราะห์บุตรบิดามารดาถือว่าเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับบุตรมากที่สุดในฐานะเป็นผู้ให้กำเนิดบุตร เมื่อตอนมารดาตั้งครรภ์บิดาก็จะคอยดูแลตลอดจนรับภาระต่างๆ จึงนับได้ว่าการอนุเคราะห์บุตรของบิดามารดาเป็นหน้าที่อันสำคัญที่มีต่อบุตร ผู้เป็นบิดามารดาต้องอนุเคราะห์บุตรธิดาตามหลักปฏิบัติ ๕ ประการ ดังนี้

๑. ห้ามจากความชั่ว
๒. ให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. ให้ศึกษาศิลปวิทยา
๔. หาภรรยา (สามี) ที่สมควรให้
๕. มอบทรัพย์สมบัติให้ในเวลาอันควร^{๓๕๖}

๑) ห้ามปรามมิให้ประพฤติชั่ว การประพฤติชั่วทางกาย ทางวาจาและทางใจเป็นอกุศลธรรมที่บุคคลพึงเว้น เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความเดือดร้อนเสียหายทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น บิดามารดาจะต้องแนะนำสั่งสอนบุตรของตนให้รู้จักอกุศล (ความชั่ว)^{๓๕๗} ในทุกๆ ด้าน ทั้งด้านกาย วาจา และใจ ตลอดจนเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดการประพฤติชั่วได้ เช่น การคบคนไม่ดี การอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นโทษ การดำรงชีวิตด้วยความประมาท ความเกียจคร้านที่เป็นเหตุให้อกุศลเกิดขึ้น^{๓๕๘} แนวทางแห่งความชั่วที่บิดามารดาพึงห้ามปรามมิให้บุตรดำเนินตาม ได้แก่ อกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ^{๓๕๙} คือการฆ่าและเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น การละเมิดช่วงชิงทรัพย์สินของผู้อื่นประพฤติผิดในกามการพูดเท็จพูดส่อเสียดพูดคำหยาบพูดเพ้อเจ้อ มีความโลภต้องการอยากได้สิ่งของของผู้อื่นการอาฆาตพยาบาทปองร้ายผู้อื่นและการมีความเห็นผิด เนื่องจากบิดามารดา มีประสบการณ์มากกว่าและย่อมรู้สิ่งที่ควรไม่ควรสิ่งที่พึงปฏิบัติและไม่พึงปฏิบัติ จึงสามารถแนะนำบุตรให้ละเว้นจากความชั่วต่างๆ ได้ อีกทั้งการละอกุศลเป็นสิ่งที่เกิดประโยชน์และความสุขแก่ชีวิตจึงเป็นสิ่งที่บิดามารดาต้องบอกกล่าวชี้แจงให้บุตรได้ทราบและห้ามปรามมิให้ทำในสิ่งที่ป็นอกุศล^{๓๖๐}

๒) อบรมสั่งสอนให้ประพฤติดี การอบรมสั่งสอนให้บุตรเป็นคนดีด้วยการประพฤติในสิ่งที่ดีงามซึ่งผู้ที่เป็นบิดามารดา ย่อมต้องการบุตรที่เป็นคนดีในทางหลักธรรมพระพุทธศาสนาเรียกว่าสัปบุรุษหรือสัตบุรุษ^{๓๖๑} บุตรที่เป็นสัตบุรุษย่อมประพฤติในสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์ก่อให้เกิดความสุขความเจริญแก่บุคคลในครอบครัวและสังคมอย่างมากมายการอบรมสั่งสอนบุตรให้ดำรงอยู่ในความดี ได้แก่ การให้ดำรงตนอยู่ในกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ^{๓๖๒} อันเป็นความดีที่ต้องปฏิบัติขึ้นพื้นฐาน ได้แก่ การเว้นจากการฆ่าและเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น การเว้นจากการละเมิดช่วงชิงทรัพย์สินของผู้อื่น เว้นจากประพฤติผิดในกาม เว้นจากการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ ไม่มีความโลภต้องการ

^{๓๕๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๗/๒๑๒-๒๑๓.

^{๓๕๗} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๓๙/๔๗๒.

^{๓๕๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๕/๒๐๐.

^{๓๕๙} อ.ป.ญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๕/๒๓๐.

^{๓๖๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๓๓.

^{๓๖๑} ดูรายละเอียดใน อ.อ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๓๓/๗๗.

^{๓๖๒} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๘๕/๕๒๓.

อยากได้สิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ให้ของผู้อื่น เว้นจากการอาฆาตพยาบาทปองร้ายผู้อื่นและการมีความเห็นที่ถูกต้องไม่เห็นผิดเป็นสัมมาทิฐิ^{๓๖๓} บิดามารดาจะต้องปลูกฝังให้บุตรมีจิตสำนึกทางด้านศีลธรรมคุณธรรมและมีฉันทะในการทำความดีและพัฒนาให้มีความดียิ่งขึ้นไป มิให้หยุดอยู่กับระดับของความดีเดิมเพราะความดีเดิมเป็นสิ่งที่ไม่ควรสันโดษ (ไม่สันโดษในกุศลธรรม)^{๓๖๔}

พระพุทธองค์ทรงเปรียบเทียบการเจริญรุ่งเรืองของชีวิตเหมือนกับต้นไม้ เพราะต้นไม้ที่จะเติบโตสมบูรณ์ได้ดี เจ้าของจะต้องดูแลด้วยการกำจัดวัชพืชและไม้อื่นๆ ที่เป็นตัวแย่งอาหารและบำรุงด้วยปุ๋ยและน้ำอย่างถูกวิธี จึงจะเจริญงอกงามชีวิตจะเจริญงอกงามก็ต้องกำจัดวัชพืช คือ อกุศลให้ออกไปแล้ว สิ่งสมพัฒนาฝึกฝนอบรมให้เกิดขึ้นในตน ขั้นตอนในการพัฒนาดนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จะต้องละทิ้งสิ่งที่เป็นบาปอกุศลความชั่วและในขณะเดียวกัน ก็ต้องสร้างให้กุศลความดีทางกายวาจาใจเกิดขึ้นอีกด้วยดังที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ในโอวาทปาติโมกข์ที่พระองค์ทรงแสดงหลักการของพระพุทธศาสนา ๓ ประการได้แก่ (๑) การเว้นจากการกระทำความชั่วทั้งปวง (๒) การทำกุศลให้ถึงพร้อมและ (๓) การทำจิตของตนให้ผ่องใสหลักการของพระพุทธศาสนานี้^{๓๖๕} มีความสอดคล้องกับการทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนของบิดามารดาที่จะต้องสอนให้ละทิ้งความชั่วและสร้างคุณงามความดีประกอบกัน

๓) ส่งเสริมให้ศึกษาเล่าเรียน บิดามารดาถือว่าเป็นครูคนแรกของบุตร เพราะสอนให้บุตรได้เรียนรู้จักสิ่งต่างๆ มากมายก่อนใครคนอื่น อีกคำหนึ่งท่านเรียกว่าเป็น “ผู้แสดงโลกนี้แก่บุตร” เพราะบุตรได้พบกับบิดามารดาก่อนใครอื่น บิดามารดาจึงเป็นตัวแทนของชายหญิงทั้งโลกที่บุตรได้เรียนรู้ อีกทั้งพฤติกรรมของบิดามารดาที่แสดงให้บุตรเห็นเป็นการปลูกฝังพฤติกรรมดังกล่าวแก่บุตรทั้งทางตรงและทางอ้อม นอกจากบิดามารดาจะสอนให้บุตรได้ศึกษาเรียนรู้สิ่งต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตด้วยตนเองแล้ว ยังต้องส่งเสริมให้บุตรของตนได้ศึกษาเรียนรู้สิ่งต่างๆ ที่จะเป็นภายนอกบ้านอันได้แก่ โรงเรียนหรือการศึกษาในระบบโรงเรียน เพื่อส่งเสริมให้เขามีความรู้มีทักษะในการดำเนินชีวิตที่ดี สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตัวและครอบครัวได้ ซึ่งศิลปวิทยาการมีความสำคัญต่อความเป็นอยู่และความมั่นคงของชีวิต ก็จะกลายเป็นผู้ที่ไร้ความสามารถไม่อาจจะดำรงตนอยู่ได้อย่างผาสุกด้วยเหตุนี้ บิดามารดาจะต้องให้การศึกษาแก่บุตรหลานของตน เพื่อให้เขาเติบโตมาด้วยความรู้ความสามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้

๔) เป็นธุระให้บุตร เมื่อจะมีคู่ครองเมื่อบุตรเติบโตเป็นผู้ใหญ่สมควรจะมีครอบครัวแล้วบิดามารดาต้องรับภาระเอาใจใส่ดูแลด้านการมีครอบครัวของบุตร เริ่มจากการให้คำแนะนำในการเลือกคู่ครองของบุตรโดยให้คำปรึกษาในฐานะที่บิดามารดาผ่านประสบการณ์มาก่อน ย่อมให้คำแนะนำที่ดีแก่บุตรได้ ตลอดจนการชวนขยายภาระตามประเพณี เช่น การสู่ขอ การหมั้นหมั้น การสมรส ฯลฯ ซึ่งบิดามารดาจะต้องช่วยเหลือด้านทรัพย์สินเงินทอง อันเป็นค่าธรรมเนียม ได้แก่ ค่าสินสอด ค่าใช้จ่ายในการแต่งงาน เป็นต้น^{๓๖๖} ในสังคมที่ผู้ใหญ่เป็นผู้จัดหาคู่สมรสให้บุตรเอง บิดามารดาจะต้องมีบทบาทอย่างมาก เพราะมีการเลือกสรรคนที่ดี เพื่อที่จะมาเป็นบุตรเขยหรือสะใภ้ของตน โดยต้อง

^{๓๖๓} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๕๘/๑๘๑.

^{๓๖๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๓๔.

^{๓๖๕} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๐/๕๐.

^{๓๖๖} จำนง อติวัฒนสิทธิ, สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๖๓.

คำนึงถึงความผาสุกในครอบครัวของบุตรเป็นสำคัญ หรือในสังคมที่ชายหญิงมีอิสระในการเลือกคู่ครองเองบิดามารดาก็ต้องคอยให้คำแนะนำบุตรให้รู้จักเลือกคนที่ดีเพื่อมาเป็นสามีหรือภรรยา^{๓๖๗}

๕) มอบทรัพย์สินให้ตามโอกาสอันควร บิดามารดาเป็นผู้ให้การสงเคราะห์บุตรด้วยทรัพย์สินเงินทองตามที่จำเป็น เพื่อให้เขาได้นำไปใช้จ่ายส่วนตัวและเมื่อบุตรอยู่ในวัยอันสมควรที่จะต้องได้รับมรดกจากตระกูล ผู้เป็นบิดามารดาจะต้องแบ่งปันมรดกของตระกูลให้แก่บุตรแต่ละคน เพื่อนำไปเป็นฐานสำหรับการสร้างเนื้อสร้างตัวต่อไปในอนาคต การมอบทรัพย์สินให้กับบุตรนั้นจะต้องดูความเหมาะสมและให้ในเวลาที่เหมาะสม (สมเย) ไม่ควรให้ตามใจบุตรหรือเอาวัตถุเงินทองเป็นสิ่งสำคัญในการเลี้ยงดูเช่นปัจจุบัน^{๓๖๘} บิดามารดาบางคนมีวิธีการเลี้ยงดูบุตรโดยให้เงินทองแทนการเลี้ยงดูจนมีคำกล่าวว่าเป็น “สัตว์เลี้ยงลูกด้วยเงิน” ซึ่งเป็นคำเรียกบิดามารดายุคปัจจุบัน การให้วัตถุสิ่งของเงินทองแก่บุตรอย่างไม่คำนึงถึงความถูกต้องเหมาะสมจะเป็นการปลูกฝังค่านิยมทางวัตถุ (วัตถุนิยม) ให้กับบุตรทำให้ไม่รู้จักคุณค่าของเงินทองที่ถูกต้องและเป็นการสร้างนิสัยฟุ่มเฟือยตามใจตัวเอง ขาดความพากเพียรพยายามในการแสวงหาและพึ่งพาตัวเอง เพราะเคยได้รับการตามใจจากบิดามารดามาตั้งแต่เด็ก

บิดามารดามีความเกี่ยวข้องกับบุตรมากที่สุด ตั้งแต่เริ่มปฏิสนธิในครรภ์ของมารดาจนถึงครบกำหนดคลอดออกมาส่วนบิดาในฐานะผู้ให้กำเนิดก็จะมีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบตลอดจนรับภาระในด้านต่างๆ ของครอบครัวและเมื่อบุตรคลอดออกมาหน้าที่ของบิดามารดาก็เพิ่มมากขึ้นตามลำดับ เพราะบิดามารดาเป็นครูคนแรกของบุตรหน้าที่ของบุตรที่เป็นสมาชิกและเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวที่กำลังกำเนิดมาพร้อมกับความหวังจากบิดามารดาที่มีความปรารถนาให้บุตรมีคุณสมบัติทั้งประสงค์บิดามารดาจึงทุ่มเทกำลังกายและกำลังใจในการอบรมเลี้ยงดูบุตรอย่างเต็มที่ เพราะฉะนั้น ผู้เป็นบุตรพึงปฏิบัติให้ถูกต้องตามบทบาทและหน้าที่ของตน พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหน้าที่ของบุตรที่พึงกระทำต่อบิดามารดาไว้ ดังนี้

๒.๓.๖.๒ ข้อปฏิบัติสำหรับบุตรต่อบิดามารดา คือ การมีความกตัญญูกตเวทีต่อท่านในฐานะที่บุตร^{๓๖๙} เป็นสมาชิกของครอบครัวที่กำลังกำเนิดมาด้วยความรักและความปรารถนาของบิดามารดาพร้อมกับความหวังให้บุตรเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ บิดามารดาจึงทุ่มเทกำลังกายและกำลังใจในการอบรมเลี้ยงดูบุตรอย่างเต็มที่ บุตรจึงควรปฏิบัติต่อบิดามารดาให้ถูกต้องตามบทบาทหน้าที่ของตนพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึง หน้าที่ของบุตร มี ๕ ประการ ดังนี้

๑. ท่านเลี้ยงมา เราจักเลี้ยงท่านตอบ
๒. จักทำกิจของท่าน
๓. จักดำรงวงศ์ตระกูล
๔. จักประพฤติตนให้เหมาะสมที่จะเป็นทายาท
๕. เมื่อท่านล่วงลับไป ทำบุญอุทิศให้ท่าน^{๓๗๐}

^{๓๖๗} พระมหาบุญเพียร ปุณณวิริโย (แก้ววงศ์น้อย), “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๑๐๑-๑๐๓.

^{๓๖๘} จำนงค์ อธิวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์, หน้า ๖๕.

^{๓๖๙} อ.ทก. (ไทย) ๒๐/๓๖๔/๙๗.

^{๓๗๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๗/๒๑๒-๒๑๓.

โดยปกติบิดามารดาที่นับถือพระพุทธศาสนาพอทราบว่ บุตรที่เกิดเป็นชายก็หมายใจไว้ว่าจะได้บวชบุตรชาย เพราะถือกันเป็นประเพณีว่าถ้าใครได้บวชบุตรชายแล้วจะได้บุญได้กุศลมากช่วยให้บิดามารดาได้เกาะชายผ้าเหลืองไปสู่สรวงสวรรค์ อีกทั้งช่วยให้บิดามารดาได้เป็นญาติกับพระศาสนาอีกด้วย การบวชจึงเป็นการทดแทนพระคุณบิดามารดาที่เป็นสุดยอดปรารถนา ซึ่งมีบิดามารดาจำนวนมากขอเพียงให้ได้บวชบุตรชายก็พอใจแล้ว^{๓๗๑}

คุณธรรมพื้นฐานที่บุตรทุกคน พึงตระหนักและเสริมสร้างให้เกิดขึ้นในใจ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรมที่ถูกต้องต่อบิดามารดา ซึ่งบุตรทุกคนจะต้องมีคุณธรรมเป็นพื้นฐานดังต่อไปนี้

๑) ความกตัญญู กตเวทิตะ คำว่า กตัญญู กตเวทิตะ^{๓๗๒} สามารถแยกออกเป็น ๒ ศัพท์คือ กตัญญู และกตเวทิตะ ท่านพุทธทาสภิกขุได้ให้ความหมายว่า การรู้และการยอมรับในบุญคุณของคนอื่นที่มีอยู่เหนือตนเรียกว่ากตัญญู (กตัญญู) การพยายามทำตอบแทนบุญคุณนั้นๆ เรียกว่า กตเวทิตะ (กตเวทิตะ) ความกตัญญู กตเวทิตะที่เป็นคุณธรรมพื้นฐานของบุตรที่พึงมีต่อบิดามารดา^{๓๗๓} เนื่องจากท่านทั้งสองเป็นผู้มีอุปการคุณต่อบุตรอย่างมากมาหลายชาติที่ได้ทำประโยชน์ต่อบุตร นับตั้งแต่ทราบว่าบุตรเริ่มเกิดขึ้นในครรภ์ตราบนานนับร้อยปีจนคลอดออกมาและท่านทั้งสองยังได้เลี้ยงดูจนเติบโตใหญ่บุตร พึงแสดงความกตัญญูและกตเวทิตะต่อบิดามารดาของตนด้วยการสำนึกในบุญคุณของท่าน ยกย่องบูชาบิดามารดาของตนให้เป็นพระประจำบ้านและกระทำการตอบแทนบุญคุณท่านด้วยการสงเคราะห์บิดามารดาให้เป็นสุขบุตรที่ดีจะต้องรู้อุปการคุณของบิดามารดาและทำตอบแทนบุตรเช่นนี้พระพุทธศาสนาเรียกว่าเป็นสัตบุรุษดังพุทธพจน์ในกถาวัตถุว่า^{๓๗๔}

“สัปปุริสชนคนเรียบร้อยจึงเป็นคนกตัญญู กตเวทิตะ เมื่อระลึกถึงอุปการคุณที่ท่านได้ทำก่อน ย่อมเลี้ยงมารดาบิดาทำกิจของท่านตามฐานะที่ท่านเป็นบุพพการี บุตรผู้อยู่ในโอวาทบิดามารดาเลี้ยงมาแล้วเลี้ยงตอบไม่ทำวงศ์สกุลให้เสื่อมมีศรัทธาถึงพร้อมด้วยศีลเป็นบุตรที่ควรสรรเสริญ”

เมื่อบุตรรู้อุปการคุณที่บิดามารดาทำกับตนแล้ว พึงทำตอบแทนด้วยการสงเคราะห์บิดามารดาทั้งสองด้าน ได้แก่

(๑) การสงเคราะห์ด้านกายด้วยวัตถุสิ่งของ (เลี้ยงกาย) ได้แก่ การเลี้ยงดูตอบแทนบิดามารดาให้มีความเป็นอยู่ที่ดีมีเครื่องอุปโภคบริโภคพอเพียง ดูแลรักษาให้ท่านมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง เมื่อยามท่านเจ็บป่วยก็ให้การดูแลรักษา

(๒) การสงเคราะห์ด้านจิตใจ (เลี้ยงใจ) ได้แก่ การประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดีด้วยการกระทำความดีทางกาย วาจาและทางใจ ปฏิบัติในสิ่งที่ดีมีประโยชน์เป็นสิ่งที่เจริญใจของบิดามารดา ย่อมทำให้ท่านมีความสุขเพราะบุตรเป็นคนดี หากบุตรประพฤติตนไม่ดีทำในสิ่งที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ครอบครัวและวงศ์ตระกูล ก็จะทำให้บิดามารดาเป็นทุกข์ใจไม่สบายใจการเลี้ยงใจจึงเป็น

^{๓๗๑} พระครูกัลยาณสิทธิวิวัฒน์ (สมาน กลยานธมโม), วัฒนธรรมไทย, หน้า ๑๑๖.

^{๓๗๒} อ.ท.ก. (ไทย) ๒๐/๓๖๔/๙๗.

^{๓๗๓} พุทธทาสภิกขุ, กตัญญู กตเวทิตะเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของโลก, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๒), หน้า ๒.

^{๓๗๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๐๒/๒๐๔.

สิ่งสำคัญของการตอบแทนคุณบิดามารดา เพราะเพียงแต่การเลี้ยงกายอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะให้บิดามารดาเป็นสุขได้ ฉะนั้น บุตรจึงต้องให้ความสำคัญกับการเลี้ยงดูทางใจแก่บิดามารดากับด้วย^{๓๗๕}

นอกจากการทำให้บิดามารดาเป็นสุขกายและสุขใจแล้ว^{๓๗๖} พระพุทธศาสนาเห็นว่า การตอบแทนบิดามารดา ตามลักษณะดังกล่าวมายังไม่ใช่เป็นการตอบแทนที่สูงสุด การตอบแทนที่สูงสุดที่บุตรพึงกระทำต่อบิดามารดา ได้แก่ การสามารถทำให้บิดามารดา มีศรัทธา คือ^{๓๗๗} ความเชื่ออย่างถูกต้องมีศีล คือ^{๓๗๘} มีกายวาจาที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มีจาคะ คือ^{๓๗๙} การเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และ มีปัญญา คือ^{๓๘๐} ความรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริงพระพุทธองค์ตรัสเปรียบเทียบการตอบแทนบุญคุณบิดามารดา ระหว่างการตอบแทนทางกายและทางธรรมว่าแม้บุตรจะให้บิดาและมารดานั่งบนบ่าคนละข้างแล้วปฏิบัติดูแลท่านทั้งสองเป็นอย่างดีด้วยการให้อาบน้ำหอม อาบน้ำนวด เป็นต้น แล้วให้บิดามารดาถ่ายทอดจรรยาปัสสาวะบนบ่าของบุตรเอง แม้ตลอดร้อยปีหรือจะมอบราชสมบัติคือการสถาปนาให้ท่านเป็นถึงกษัตริย์ก็ไม่อาจจะทดแทนบุญคุณของท่านที่ทำกับบุตรไว้อย่างมากมายได้ แต่ถ้าบุตรคนใดสามารถทำให้บิดามารดาเข้าถึงธรรม ศีล จาคะและปัญญาได้ บุตรคนนั้นชื่อว่า สามารถตอบแทนบุญคุณของท่านได้อย่างสูงสุด

(๓) มีความเคารพเชื่อฟังบรรดาบุตรทั้งหลายบุตรที่ดีที่สุด คือ บุตรที่เชื่อฟังบิดามารดา พระพุทธองค์ตรัสว่า บุตรใดเป็นผู้เชื่อฟังบุตรนั้นประเสริฐสุดกว่าบุตรทั้งหลาย (โย จ ปุตตานมสฺสโว) เนื่องจากบิดามารดาเป็นผู้มีประสบการณ์ชีวิตมาก่อน ย่อมแนะนำพร่ำสอนให้บุตรได้รู้และปฏิบัติตามอย่างได้อีกทั้งความรักความปรารถนาดีของบิดามารดาที่มีต่อบุตร ย่อมจะแนะนำบุตรในทางที่ดีบุตรที่เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำแนะนำของบิดามารดา ย่อมมีความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตอีกประการหนึ่งเมื่อบุตรยังเล็กอยู่ไม่อาจจะทำอะไรได้ด้วยตัวเอง จึงต้องอาศัยบิดามารดาในฐานะกัลยาณมิตรคอยแนะนำ บุตรจึงมีพัฒนาการด้านต่างๆ ตามลำดับ^{๓๘๑} เพราะเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำแนะนำของบิดามารดาในส่วนของการพัฒนาทางด้านจิตใจของบุตร เมื่อตอนแรกเกิดมาจนเติบโตมนุษย์ทุกคนมีอนุสัยซ่อนอยู่ และพร้อมที่จะแสดงออกเมื่อมีวุฒิภาวะสมบูรณ์และถูกกระตุ้นจากสิ่งภายนอกเมื่อเป็นเช่นนั้นบุตรจึงต้องอาศัยบิดามารดาคอยควบคุมห้ามปรามมิให้แสดงพฤติกรรมต่างๆ ออกมาตามอำนาจของกิเลสฝ่ายต่ำ อีกทั้งบิดามารดาจะต้องแนะนำให้รู้จักการควบคุมจิตใจตนเองของบุตรให้อยู่ในกรอบศีลธรรมของสังคม

พระพุทธองค์ทรงยกมารดาบิดาไว้เป็นทิศเบื้องหน้าก็เพราะเป็นผู้มีอุปการะแก่เรามาก่อนใครๆ ทั้งสิ้นแท้ที่จริง แม้เพียงการให้ชีวิตที่มีรูปกายเป็นมนุษย์นั้น ก็ถือว่าเป็นพระคุณอันยิ่งใหญ่ของ

^{๓๗๕} ภิรมย์ บุญยิม, “การศึกษาหลักการเลือกคู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๓๗๖} พุทธทาสภิกขุ, **เดือนใจวัยรุ่น**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา , ม.ป.ป.), หน้า ๒๘.

^{๓๗๗} อัง. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๙๓-๙๔.

^{๓๗๘} อัง. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๙๓-๙๔.

^{๓๗๙} อัง. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๙๓-๙๔.

^{๓๘๐} อัง. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๙๓-๙๔.

^{๓๘๑} พุทธทาสภิกขุ, **เดือนใจวัยรุ่น**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา , ม.ป.ป.), หน้า ๒๙.

บิดามารดาแล้ว การอุปการะเลี้ยงดูบุตรของบิดามารดานั้นถือว่าเป็นของแถมอันเกิดจากความรัก ความเมตตากรุณาของท่านที่มีต่อบุตร ดังนั้น ผู้เป็นบุตรจึงควรนอบน้อมผู้เป็นทิศเบื้องหน้า^{๓๘๒}

๒.๓.๖.๓ ข้อปฏิบัติระหว่างสามีภรรยา การครองเรือนของคู่สมรสในทัศนะของพุทธศาสนาจะเน้นถึงการปรับตัวปรับความรู้สึกของคู่สมรสเข้าหากัน แสดงออกซึ่งความเอื้อเฟื้อมีความห่วงหาอาทรต่อกันและเน้นถึงหน้าที่ของคู่สมรสที่ต้องอีกด้วย หลักปฏิบัติหน้าที่ที่สมบูรณ์ระหว่างคู่สมรสจะเป็นการแยกให้เห็นถึงหน้าที่ระหว่างกันและกัน^{๓๘๓} พระพุทธโฆษาจารย์ซึ่งเป็นพระอรรถกถาจารย์ได้จัดให้เป็นหลักปฏิบัติซึ่งเป็นวินัยบัญญัติสำหรับคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน พระพุทธศาสนามีหลักเกณฑ์อันเป็นพื้นฐานอย่างกว้างๆ เอาไว้ เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปแนวทางการปฏิบัติจะมีข้อปลีกย่อยที่แตกต่างกันออกไป แต่จริยธรรมของพุทธศาสนาที่วางไว้จะอยู่ในรูปแบบเดิมเป็นพื้นฐานอยู่^{๓๘๔}

หน้าที่ของสามีพึงปฏิบัติต่อภรรยา ผู้เปรียบเสมือนเป็นทิศเบื้องหลัง คือ

๑. ยกย่องให้เกียรติสมกับฐานะที่เป็นภรรยาตน
๒. ไม่ดูหมิ่นเหยียดหยาม
๓. ไม่ประพฤตินอกใจภรรยา
๔. มอบความเป็นใหญ่ไว้ในเคหสถาน
๕. ให้เครื่องแต่งตัวให้โดยสมควรแก่ทรัพย์และตระกูล^{๓๘๕}

หน้าที่ของภรรยาพึงปฏิบัติต่อสามี ดังนี้

๑. จัดการงานดี ดูแลรักษางานบ้านให้เรียบร้อย
๒. สงเคราะห์บุตรข้างเคียง สามารถสงเคราะห์ญาติมิตรทั้งสองฝ่ายด้วยดี
๓. ไม่ประพฤตินอกใจสามี
๔. รักษาทรัพย์สมบัติที่สามีหามาได้
๕. มีความขยันไม่เกียติคร้านในกิจทั้งปวง^{๓๘๖}

การใช้ชีวิตคู่เปรียบเหมือนต้นไม้ ส่วนหน้าที่ของสามีภรรยาพึงปฏิบัติต่อกัน^{๓๘๗} ก็เปรียบเหมือนดิน การที่ต้นไม้จะเจริญเติบโตและงอกงามได้ดี ก็จะต้องมีทั้งการหมั่นรดน้ำพรวนดินใส่ปุ๋ยการพรวนดินและการดูแลเอาใจใส่จากเจ้าของ จะทำให้ต้นไม้ให้เจริญเติบโตและงอกงามตามความต้องการปัจจัยของการดูแล คือ การใส่ปุ๋ยพรวนดินและต้องหมั่นตรวจดูว่าใบเหลืองหรือไม่ต้นไม้ที่มีแมลงรบกวนหรือไม่ พระพุทธศาสนาถือว่าหน้าที่ของสามีภรรยาพึงปฏิบัติร่วมกันในการดำเนินชีวิตสมรสจึงควรปฏิบัติต่อกันอย่างใส่ใจและดูแลทุกข์สุขซึ่งกันและกันอยู่เสมอ^{๓๘๘}

^{๓๘๒} พระมหาบุญเพียร ปุณณวิริโย (แก้ววงศ์น้อย), “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, หน้า ๑๐๔-๑๐๖.

^{๓๘๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๙/๒๑๔.

^{๓๘๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *รากฐานพุทธจริยศาสตร์สำหรับสังคมไทยร่วมสมัย*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง, ๒๕๓๓), หน้า ๑๓.

^{๓๘๕} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๐๑/๕๗.

^{๓๘๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๐๑/๒๐๔.

^{๓๘๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๙/๒๑๔.

^{๓๘๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๙/๒๑๔.

นอกจากนี้สตรีมีความทุกข์เฉพาะตน ซึ่งสามีควรมีหน้าที่ให้ความใส่ใจใจมีความเห็นอกเห็นใจในตัวภรรยาของตนเป็นอย่างยิ่ง^{๓๘๙} คือ

๑) สตรีต้องจากบิดามารดาและหมู่ญาติ^{๓๙๐} มาอยู่กับตระกูลของสามีทั้งที่ยังเป็นเด็กสาว สามีควรให้ความอบอุ่นดูแลเอาใจใส่ (ข้อจำกัดทางวัฒนธรรม)

๒) สตรีมีระดูหรือประจำเดือน^{๓๙๑} อาจทำให้เกิดความแปรปรวนทั้งทางร่างกายและจิตใจ สามีควรมีความเข้าใจต่อพฤติกรรมนี้ (ข้อจำกัดทางสรีระร่างกาย)

๓) ผู้สตรีมีครรภ์^{๓๙๒} สามีควรให้ความเอาใจใส่บำรุงทั้งทางร่างกายและจิตใจ(ข้อจำกัดทางสรีระร่างกาย)

๔) สตรีคลอดบุตร^{๓๙๓} ทำให้ได้รับความเจ็บปวดประสพกับความทุกข์แสนสาหัสและอาจเสี่ยงต่อชีวิตสามีควรใส่ใจเหมือนเป็นความทุกข์ของตน (ข้อจำกัดทางสรีระร่างกาย)

๕) สตรีต้องคอยปรนเปรอเอาใจใส่ฝ่ายชาย^{๓๙๔} สามีไม่ควรเอาแต่ใจตัวพึงมีความซาบซึ้งในความเอื้อเฟื้อและมีน้ำใจตอบแทน (ข้อจำกัดทางวัฒนธรรม)^{๓๙๕}

จะเห็นได้จากความทุกข์ที่เกิดขึ้นของสตรีในหน้าที่ของภรรยามีมากมายโดยเกิดจำเพาะตนนอกจากนี้การครองเรือนของภรรยานั้น ยังต้องปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหน้าที่ ดังในอรรถกถาธรรมบทเรื่องนางวิสาขาได้กล่าวถึง การดำเนินชีวิตของการครองเรือนว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจำต้องถือเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติอย่างถูกต้องเหมาะสมในเรื่องนี้เป็นโอวาทของธัญชัยเศรษฐีบิดาของนางวิสาขาให้ก่อนส่งตัวบุตรสาวไปอยู่ครอบครัวของสามีไว้ ๑๐ ประการ^{๓๙๖} ดังนี้

๑) ไฟในน้าออก^{๓๙๗} คือ อย่างนำโทษหรือข้อบกพร่องในบ้านไปเปิดเผย

๒) ไฟนอกออกอย่างนำเข้า^{๓๙๘} คือ อย่างนำคำนิทานนอกบ้านมาเปิดเผยในบ้าน

๓) ควรให้แก่ผู้ที่ให้^{๓๙๙} คือ ใครยืมสิ่งของไปใช้แล้วนำมาคืนควรให้ยืมอีก

๔) ไม่ควรให้แก่ผู้ที่ไม่ให้^{๔๐๐} คือ ใครยืมสิ่งของไปแล้วไม่นำมาคืนไม่ควรให้ยืมอีก

๕) เขาให้หรือไม่ให้ก็ควรให้^{๔๐๑} คือ ญาติของฝ่ายที่ยากจนมาขอพึงควรช่วยเหลือ

๖) จงนั่งให้เป็นสุข^{๔๐๒} คือ เมื่อบิดามารดาของสามีทำงานใดๆก็ตามไม่ควรนั่งอยู่เฉยต่อเมื่อบุคคลนั้นเหนื่อยจึงค่อยนั่ง

^{๓๘๙} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๐๑/๕๗.

^{๓๙๐} ส.ส. (ไทย) ๑๘/๒๘๒/๓๑๔.

^{๓๙๑} ส.ส. (ไทย) ๑๘/๒๘๒/๓๑๔.

^{๓๙๒} ส.ส. (ไทย) ๑๘/๒๘๒/๓๑๔.

^{๓๙๓} ส.ส. (ไทย) ๑๘/๒๘๒/๓๑๔.

^{๓๙๔} ส.ส. (ไทย) ๑๘/๒๘๒/๓๑๔.

^{๓๙๕} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๔๖๒/๒๙๗.

^{๓๙๖} อภ. เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๕๘/๒๗.

^{๓๙๗} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๓๐/๑๑.

^{๓๙๘} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๓๐/๑๑.

^{๓๙๙} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๓๐/๑๑.

^{๔๐๐} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๓๑/๑๒.

^{๔๐๑} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๓๑/๑๒.

^{๔๐๒} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๓๑/๑๒.

๓) จงบริโภคน้ำให้เป็นสุข^{๔๐๓} คือ ไม่บริโภคเพียงผู้เดียวต้องดูแลให้บิดามารดามีน้ำดื่มบริโภคน้ำด้วย

๔) จงนอนให้เป็นสุข^{๔๐๔} คือ ถือนอนหลับก่อนแล้วนอนที่หลังจัดการงานบ้านทุกอย่างให้เรียบร้อยก่อนแล้วจึงเข้านอน

๕) พึงบูชาไฟ^{๔๐๕} คือ ปฏิบัติตนด้วยความเคารพยำเกรงระมัดระวังไม่ให้เกิดพลาดในบิดามารดาฝ่ายสามีเช่นเดียวกับปฏิบัติกับไฟ

๑๐) พึงนมัสการปฏิบัติกราบไหว้เทวดาประจำเรือน^{๔๐๖} คือ ให้ความเคารพกราบไหว้บิดามารดาที่ตนอยู่ในครอบครัวเสมือนเป็นเทวดาประจำบ้าน^{๔๐๗}

จะเห็นได้ว่าข้อปฏิบัติดังกล่าวนี้ ส่วนใหญ่เป็นข้อปฏิบัติที่แสดงออกภายนอกในทางที่งดงามเหล่านี้ต้องอาศัยคุณธรรมต่างๆ เป็นพื้นฐานอยู่ในจิตใจที่จะช่วยให้คงรักษาข้อปฏิบัติเหล่านี้ไว้อย่างมั่นคงจากข้อที่กล่าวถึง “ไฟในอย่านำออกไฟนอกอย่านำเข้า”^{๔๐๘} นับว่า เป็นสิ่งสำคัญมากที่จะทำให้คู่ชีวิตมีความรักใคร่กลมเกลียวและสามัคคีปรองดองกัน ส่วนข้อที่เหลือจะเป็นองค์ประกอบในการปรุงแต่งชีวิตคู่ให้ชีวิตดำเนินต่อไปอย่างราบรื่น^{๔๐๙}

พระพุทธศาสนาวางหลักของการเลือกคู่ เพื่อประดับประดาชีวิตคู่สมรสให้ดำเนินไปอย่างมีความสุข เพราะชีวิตการครองเรือนเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก หากคนสองคนที่มาอยู่ร่วมกันไม่มีหลักยึดหรือแนวทางในการประพฤติปฏิบัติก็ไม่สามารถที่จะนำพาชีวิตคู่ไปสู่จุดหมายปลายทางได้ในปฐมสังวาสสูตร^{๔๑๐} พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงประเภทของการครองคู่เอาไว้โดยเปรียบประเภของสามีภรรยาเอาไว้ ๔ หลัก ดังนี้

๑) สามีที่อยู่ร่วมกับภรรยา^{๔๑๑} คือ การอยู่ร่วมกันของสามีภรรยาที่ไม่มีความรับผิดชอบประกอบอาชีพทุจริตอยู่ร่วมกันด้วยความทะเลาะเบาะแว้งอยู่เสมอไม่มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกันมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมไม่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไม่มีปัญญาในการครองชีวิตคู่สามีภรรยาประเภทนี้แม้จะอยู่ร่วมกันก็ไม่เกิดความสุข

๒) สามีที่อยู่ร่วมกับภรรยาเทวดา^{๔๑๒} คือ การอยู่ร่วมกันของสามีภรรยาที่สามีไม่มีความรับผิดชอบเอาใจใส่ต่อครอบครัวชอบสร้างปัญหาให้อยู่เสมอมีอุปนิสัยชอบเที่ยวเตร่กลางคืนในขณะที่ภรรยาเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานคอยดูแลความเป็นอยู่ในครอบครัวตลอดจนการอบรม

^{๔๐๓} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๓๒/๑๓.

^{๔๐๔} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๓๒/๑๓.

^{๔๐๕} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๓๒/๑๓.

^{๔๐๖} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๓๒/๑๓.

^{๔๐๗} พระมหาวชิตร คมกีโร (ศิริรัตน์), “อุดมคติชีวิตคู่สมรสในพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

^{๔๐๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๑๖๘.

^{๔๐๙} พระประยุทธ์ หงษ์นวล, “คำสอนเรื่องพรหมจรรย์ในพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐).

^{๔๑๐} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๓/๘๘-๙๐.

^{๔๑๑} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๓/๘๘.

^{๔๑๒} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๓/๘๘.

สั่งสอนบุตรธิดาประพจน์ดีมีศีลธรรมคู่สามีภรรยาประเภทนี้ภรรยาจะเป็นผู้นำพาความเจริญมาสู่ครอบครัว

๓) สามีเทวดาอยู่ร่วมกับภรรยา^{๔๑๓} คือ การอยู่ร่วมกันของสามีภรรยาที่สามีเป็นผู้รับผิดชอบต่อครอบครัวมีความขยันหมั่นเพียรประกอบสัมมาอาชีพในทางสุจริตมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ประพจน์ดีมีศีลธรรมในขณะที่ภรรยาเป็นผู้ขาดความรับผิดชอบไม่มีเหตุผลมักนำความเดือดร้อนมาสู่ครัวเรือนเสมอไม่มีศีลธรรมคู่สามีภรรยาประเภทนี้สามีจะเป็นผู้นำพาความเจริญมาสู่ครอบครัว

๔) สามีเทวดาอยู่ร่วมกับภรรยาเทวดา^{๔๑๔} คือ การอยู่ร่วมกันของสามีภรรยาที่ทั้งสามีภรรยาเป็นผู้ที่เจริญด้วยศีลประพจน์ดีปฏิบัติธรรมมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานมีความเชื่อ (ศรัทธา) ที่เสมอกันมีค่านิยมในทางเดียวกันให้ความเคารพซึ่งกันและกัน มีความประพจน์ดีในทางเดียวกันมีความเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เหมือนกันมีปัญหาในการแก้ปัญหาเหมือนกันไม่ใช้อารมณ์ในการตัดสินใจมีความถึงพร้อมด้วยวุฒิภาวะ พระพุทธศาสนากล่าวถึงลักษณะของการอยู่ร่วมกันของสามีภรรยาประเภทนี้ว่าเป็นการเลือกคู่ชีวิตที่ถูกต้องเป็นแบบอย่างที่จะสร้างความสุขและความอบอุ่นให้แก่ครอบครัว

ประเภทของภรรยาในมงคลสูตรที่ ๑๓ ว่าด้วย “การสงเคราะห์ภรรยา”^{๔๑๕} ในคัมภีร์สวดกนิบาต อังคุตรนิกายพระพุทธเจ้าแสดงไว้ว่าภรรยามี ๗ ประเภท

๑) วธกาภรรยา ภรรยาเสมอด้วยเพชฌฆาต วธกะแปลว่า เพชฌฆาต^{๔๑๖} หมายถึงผู้ฆ่าผู้ผลาญชีวิตคนอื่นคนประเภทนี้ใจร้ายขี้โมโหมีใจมุ่งร้ายเอาแต่แข่งด่าสามีทำอะไรผิดพลาดไปบ้างเป็นต้องอาฆาตขู่ตวาดจะตบจะตีพูดกันดีไม่ได้นานชีวิตเต็มไปด้วยความขุ่นเคืองแข่งขันกันหาความสุขไม่ได้การทำลายจิตใจนี้เป็นการฆ่ากันทางอ้อมเท่ากับคิดฆ่าสามีอยู่ตลอดเวลาทำแต่สิ่งไม่เป็นประโยชน์บางทีฆ่าเองไม่ได้ยังให้คนอื่นมาช่วยฆ่าอีกเช่นคบชายชู้คบคนชั่วอันธพาล เป็นต้น

๒) โจริภรรยา ภรรยาเสมอใจ^{๔๑๗} เป็นภรรยาคอยแต่ล้างผลาญทรัพย์คอยหาช่องทางเอาทรัพย์ที่สามีหาได้ไปใช้ในทางอบายมุขเช่นเล่นการพนันบำรุงบำเรอคนนอกบ้านเที่ยวหาความสุขสนุกสนานส่วนตนพ้นนอกจากคอยลักยอกฉกหยิบฉวยปิดบังซ่อนเร้นแล้วยังอาจไปเที่ยวก่อหนี้สินให้สามีตามใช้ไม่รู้จักจบสิ้นอีกถ้าภรรยาเป็นคนใจไม่บริสุทธิ์ไม่ซื่อตรงต่อสามีเสถียรภาพของครอบครัวจะมั่นคงไม่ได้การป้องกันโจรนอกบ้านนั้นง่ายกว่าป้องกันโจรในบ้านมากนัก โจรนอกบ้านถ้าปิดประตูลงกลอนแข็งแรงก็เข้าไม่ได้เจ้าหน้าที่ตำรวจก็คอยช่วยเหลือได้ภรรยาของตัวเองจะป้องกันอย่างไรได้เพราะเป็นผู้ที่เก็บกุญแจเองควบคุมทรัพย์สมบัติเองใครมีภรรยาเช่นนี้มีแต่ทางหายนะ

๓) อัยยาภรรยา ภรรยาเสมอด้วยนาย “อัยยา, อัยยะ” แปลว่า “นาย”^{๔๑๘} ภรรยาชนิดนี้ทำตัวเป็นเจ้าเกียจคร้านปล่อยบ้านเรือนกรงรังแม้กระทั่งที่นอนก็ปล่อยสกปรกไม่มีการเอาใจใส่หม้อข้าวชาม จาน ช้อน ไหก็ปล่อยไว้จนหนอนขึ้น นิสสัยหยาบคายสามานย์ พูดจาห้าวหาญไม่น่าฟังคอยขี้ฉ้อใช้

^{๔๑๓} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๓/๘๙.

^{๔๑๔} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๓/๙๐.

^{๔๑๕} อ.สตุตถก. (ไทย) ๒๓/๖๐/๙๒.

^{๔๑๖} อ.สตุตถก. (ไทย) ๒๓/๖๓/๑๒๓.

^{๔๑๗} อ.สตุตถก. (ไทย) ๒๓/๖๓/๑๒๓.

^{๔๑๘} อ.สตุตถก. (ไทย) ๒๓/๖๓/๑๒๓.

สามี ช่มชู้สามีเป็นทาสภรรยาทั้งสามประเภทที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้นมีแต่ทำลายล้างผลาญไม่ควรสงเคราะห์เพราะไม่ใช่ภรรยาที่ดี

๔) มาตภริยา ภรรยาเสมอด้วยมารดา^{๔๑๙} รักสามีเหมือนมารดารักบุตรไม่ทำความเดือดร้อนให้คอยเอาใจสามีทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่สามีอนุเคราะห์ด้วยสิ่งอันเป็นประโยชน์ระแวงระวังเหมือนระวางดูแลลูกระวางรักษาทรัพย์สินที่สามีหามาได้ความรักที่มีดังกล่าวนั้นประกอบด้วยคุณธรรมเมตตากรุณาหาที่สิ้นสุดไม่ได้รักไม่รู้จักหมดไม่จิตจางภรรยาที่รักสามีเช่นนี้เป็นรักแท้รักอมตะสามีจะตกต่ำหรือรุ่งโรจน์ก็รักเสมอต้นเสมอปลายรักราบเรียบตลอดกาลไม่เคยแค้นหน่าย^{๔๒๐}

๕) ภคินีภรรยา ภรรยาเสมอด้วยน้องสาวภคินีแปลว่าน้องสาว^{๔๒๑} เมียที่รักสามีเหมือนพี่ชายไม่ล่วงเกินรักอย่างมีความรู้สึกร่วมสายโลหิตเดียวกัน

๖) สขีภริยา ภรรยาเสมอด้วยมิตรสหาย ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันตลอดมาทำตัวเสมอกันเหมือนเพื่อนรักสนิทกันแสดงความยินดี ตีอกดีใจ เมื่อได้พบเห็นกัน เหมือนกับเพื่อนเมื่อพบกันอยู่กันอย่างไม้อื้อเนื้ออื้อตัว^{๔๒๒}

๗) ทาสีภริยา ภรรยาเสมอด้วยคนรับใช้ ทาสี หมายถึง ทาสหรือคนรับใช้ ภรรยาชนิดนี้มีความเกรงใจสามีเหมือนทาสเกรงนายแต่ว่ามีความเคารพรักสามีโกรธก็ไม่โกรธตอบสามีดูว่าก็ไม่โต้เถียงไม่แสดงกิริยากระด้างกระเดื่องต่อสามีอดทนอดกลั้นคำพูดหนักเบาของสามีได้ตั้งอยู่ในโอวาทของสามี ตกอยู่ในอำนาจของสามี^{๔๒๓}

การอยู่ร่วมกันของสามีภรรยาที่เป็นเทวดา จึงหมายถึง การอยู่ร่วมกันอย่างผู้ประเสริฐให้เกียรติกันเคารพนับถือกันเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกัน จึงถือได้ว่าสถาบันครอบครัวมีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคม ทำให้สังคมมีความรักความเข้าใจต่อสมาชิกภายในสังคม เป็นการสร้างการดำเนินชีวิตแบบชอบธรรมและมีระเบียบแบบแผน อันจะนำพาความสุขความมั่นคงให้แก่ครอบครัวและความสันติสุขมาสู่สังคม^{๔๒๔}

ชีวิตครอบครัวหรือชีวิตคู่สมรสนั้น จึงถือเป็นความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่จะต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่ ปรคับประคองและได้รับการวางแผนอย่างถูกต้อง ชีวิตครอบครัวหรือชีวิตคู่สมรสนั้นเปรียบได้กับการสร้างตึก ผู้ที่สร้างตึกได้แก่วิศวกรจะต้องมองถึงองค์ประกอบหลาย ๆ ประการที่จะทำให้ตึกนั้นมีความมั่นคงถาวรและเป็นประโยชน์แก่การใช้สอย ไม่ว่าจะเป็นทำเลพื้นที่ในการสร้างตึก การวางเสาเข็ม การใช้อิฐ ปูน หินทราย และช่างผู้ชำนาญ จึงจะได้ตึกที่มีคุณภาพคงทนและเหมาะสมแก่การใช้งาน การวางแผนครอบครัวก็เช่นเดียวกัน เป็นเรื่องที่คุณสมรสจะต้องตระหนักให้ดีเพื่อความสุขและความมั่นคงของครอบครัว การวางแผนครอบครัว รวมไปถึงการเลือกสรรคู่ครองที่มีลักษณะที่เข้ากันได้ทั้งอารมณ์ ทัศนคติ ความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรมในทางพุทธศาสนาได้วางหลักในการ

^{๔๑๙} อก.สตุตถก. (ไทย) ๒๓/๖๓/๑๒๓.

^{๔๒๐} อก.สตุตถก. (ไทย) ๒๓/๖๓/๑๒๓.

^{๔๒๑} อก.สตุตถก. (ไทย) ๒๓/๖๓/๑๒๓.

^{๔๒๒} อก.สตุตถก. (ไทย) ๒๓/๖๓/๑๒๓.

^{๔๒๓} อก.สตุตถก. (ไทย) ๒๓/๖๓/๑๒๓.

^{๔๒๔} พระประหยัด หงษ์ทอง, “คำสอนเรื่องพรหมจรรย์ในพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา

วางแผนความมั่นคงเอาไว้เริ่มจากการเลือกคู่ครองที่เข้ากันได้ดังพุทธพจน์ที่ตรัสรองเอาไว้ในปฐมสมชีวิสูตร ว่า

คหบดีและคหปตานี ถ้าสามีและภรรยาทั้งสองฝ่ายหลังจะพบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ทั้งสองฝ่ายพึงมีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน มีจาคะเสมอกัน มีปัญญาเสมอกัน สามีภรรยาทั้งสองฝ่ายนั้นย่อมได้พบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้าสามีภรรยาทั้งสองฝ่ายเป็นผู้มีศรัทธารู้ความประสงค์ของผู้ขอสารวมระวัง ดำเนินชีวิตโดยธรรมเจรจาไพเราะอ่อนหวานต่อกัน มีความเจริญรุ่งเรือง มีความผาสุก มีความประพสุติ เสมอกันทั้งสองฝ่ายไม่คิดร้ายต่อกันทั้งสองฝ่ายประพสุติธรรมในโลกนี้มีศีลและวัตร เสมอกันเสวยอารมณ์ที่น่าใคร่ย่อมผลิตเพิลินบันเทิงใจในเทวโลก^{๔๒๕}

หลักการเลือกคู่ที่ปรากฏตามคัมภีร์พระพุทธศาสนา ได้แก่ เลือกจากลักษณะของหญิงและชายที่มีลักษณะรูปร่าง มีสติปัญญาดีและเป็นคนดี มีศีลธรรม เลือกจากลักษณะของชายและหญิงที่มีความเหมาะสมกัน คือ มีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน มีจิตใจช่วยเหลือเกื้อกูลเสมอกันและมีปัญญาเสมอกัน^{๔๒๖} เลือกคู่ครองจากชายและหญิงที่มียึดมั่นในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาโดยต้องมีศีล ๕^{๔๒๗} เป็นพื้นฐานการที่สังคมได้มีส่วนรับรู้เกี่ยวกับการแต่งงานหรือการเลือกคู่ของคนทั้งสองนั้น ย่อมถือได้ว่าเป็นการสร้างความผูกพันและความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างสมาชิกในสังคม ซึ่งกระบวนการสร้างความเข้าใจอันดีดังกล่าวนี้ ย่อมเป็นผลทำให้สังคมมนุษย์โดยรวมนั้น เกิดความรักและสามัคคีกันทั้งนี้ก็เพราะว่าการแต่งงานนั้นถือได้ว่าเป็นการยึดโยงให้คนที่อยู่ห่างไกลกันได้หันหน้าเข้าหากันเป็นการสร้างสัมพันธภาพทางด้านสายเลือด ซึ่งจะทำให้สังคมมนุษย์เกิดความเป็นปึกแผ่นอันเนื่องมาจากการเลือกคู่กันได้ การที่จะรักษาชีวิตคู่ให้ยืนยาวตลอดไปนั้น ความรักอย่างเดียวคงไม่เพียงพอ แต่จะต้องประกอบด้วย หลัก ๙ ประการ ดังนี้

๑. ต้องรู้จักให้เกียรติซึ่งกันและกัน รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา คิดถึงหัวอกคนอื่นบ้างและแสดงกับผู้อื่นเหมือนที่ต้องการให้คนอื่นแสดงต่อเรา โดยให้ถูกต้องเหมาะสมกับเวลาและสถานที่

๒. รู้จักประนีประนอมเพื่อรักษาการอยู่ร่วมกันไว้ การพยายามเอาชนะแต่ฝ่ายเดียวนั้นผลที่ได้รับคือการต้องอยู่คนเดียว ดังนั้นการรู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาวจะช่วยสร้างสมดุลของความสัมพันธ์ที่แนบแน่น ระหว่างคน ๒ คนไว้

๓. จงเป็นตัวของตัวเองและยอมรับในสิ่งที่เขาหรือเธอเป็น นั่นคือ หากจะรักใคร่แล้วต้องยอมรับในความเป็นเขาหรือเธอของบุคคลนั้น ไม่มีใครสามารถจะเปลี่ยนคนที่เรารักให้เป็นแบบที่เราอยากให้เป็นได้สำเร็จ จงรักในสิ่งที่คนรักของคุณเป็น จงจำไว้ว่ายังคง มีอะไรอีกหลายอย่างในตัวคนรักของคุณ ซึ่งคุณไม่อาจมองเห็นด้วยตาทั้งสองข้างของคุณ

๔. ลืมความหลังของกันและกันให้หมด คู่สามีภรรยาควรหลีกเลี่ยงที่จะพูดถึงเรื่องเก่าๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องที่เคยผิดพลาด เรื่องเศร้า เรื่องน่าอับอาย และจงรู้จักให้อภัย

๕. รู้จักแสดงความรักของคุณให้อีกฝ่ายรู้อย่างสม่ำเสมอ คู่สมรสมักลืม หรือไม่เห็นความสำคัญของการแสดงความรัก หรือแม้เอยคำว่ารักให้กันและกัน อย่าลืมว่าของเก่าเก็บเรายังต้อง

^{๔๒๕} อด.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๙๓-๙๔.

^{๔๒๖} อด.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๘๐.

^{๔๒๗} อด.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๓๒/๒๒๗.

รู้จักเอาออกมาขัดมาล้างเพื่อให้ดูเหมือนใหม่ ความรักก็เช่นกันหมั่นเอามันออกมาแสดงออกด้วยการกระทำหรือคำพูดอย่างสม่ำเสมอในวาระต่างๆ จะช่วยให้ความสัมพันธ์ระหว่างคุณ ๒ คนสดใสตลอดไป

๖. หากกิจกรรมมาทำร่วมกัน การทำกิจกรรมร่วมกันเป็นการใช้เวลาอยู่ร่วมกันอย่างมีคุณค่ายิ่ง แต่ทั้งนี้และทั้งนั้นก็กิจกรรมที่ทำจะต้องให้เหมาะสมกับผู้ร่วมกิจกรรมด้วย

๗. รู้จักใช้ภาษาพูดและท่าทางที่ดีต่อกัน หากมีเรื่องไม่สบายใจอย่าเก็บไว้ในใจควรพูดกันแต่จงอย่าลืมว่า ต่างฝ่ายต่างต้องดูความเหมาะสมในแง่ของ สถานะทางจิตใจของแต่ละฝ่าย เวลาและสถานที่ เพื่อให้การพูดนั้นไม่กลายเป็นการเริ่มต้นของการทะเลาะกัน

๘. ซื่อสัตย์ต่อตนเองและคนที่คุณรัก หากความสัมพันธ์ใดไม่ได้วางอยู่บนพื้นฐานของความซื่อสัตย์แล้ว ความสัมพันธ์นั้นก็ยากที่จะคงไว้ได้

๙. เลิกเป็นคนหวาดระแวง ขี้หึง เพราะเมื่อคนทั้งคู่มีความซื่อสัตย์ต่อกันแล้วคุณก็ควรที่จะเลิกเป็นคนหวาดระแวงด้วยการค้นกระเป๋าสตางค์ หรือของใช้ส่วนตัวของอีกฝ่ายหนึ่ง ความหวาดระแวงจะนำมาซึ่งความไม่ไว้วางใจ ความหึงหวง จงพยายามทำตนเองให้เป็นคนดี เพราะความดีจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวคนที่คุณรักให้อยู่กับคุณตลอดไป^{๔๒๘}

สรุปได้ว่าหลักเกณฑ์การเลือกคู่มี ๒ ประการ คือ เกณฑ์หลัก ได้แก่ เลือกจากความเป็นผู้มีศีลธรรม เลือกจากความเป็นผู้มีมารยาท และเกณฑ์ร่วมได้แก่ เกณฑ์ร่างกายหรือรูปลักษณ์ เกณฑ์ทางด้านฐานะทางเศรษฐกิจ เกณฑ์ในด้านความเป็นผู้มีชาติตระกูล เกณฑ์ด้านความเป็นผู้มีวิชาความรู้ สติปัญญา เกณฑ์ด้านความเป็นผู้มีวาจาหวานลุ่มกึ่ง หรือมีเทคนิคในการโน้มน้าวเก่ง ได้แก่ หลักการเลือกคู่ของชาย จะเลือกจากคุณธรรมความเป็นสตรีที่เป็นบัณฑิต รูปร่างที่สวยงามของสตรี เลือกจากลักษณะของภรรยา ๗ ประเภท เลือกจากลักษณะของผู้หญิง ๕ ประเภท เลือกจากลักษณะของพฤติกรรมของภรรยาตามหลักทศ ๖^{๔๒๙} เลือกจากลักษณะพฤติกรรมของผู้หญิงที่เป็นลูกสะใภ้และเลือกจากลักษณะพฤติกรรมที่ไม่ดีของผู้หญิงที่เคยเป็นภรรยากระทำต่อสามี ส่วนหลักการเลือกคู่สำหรับผู้หญิง (ในกรณีเลือกผู้ชาย) ได้แก่ เลือกจากลักษณะความไม่พร้อม เลือกจากชายที่มีลักษณะดี คือ ลักษณะมหาบุรุษ เลือกจากลักษณะของสามี ๗ ประเภท เลือกจากเกณฑ์ความเป็นสัตบุรุษเลือกจากคุณสมบัติของการเป็นสามีที่ดี เลือกจากเหตุ ๘ ประการ เลือกจากคุณสมบัติของผู้ชายที่ดีส่วนหลักเกณฑ์ด้านศีลธรรมในการเลือกคู่ ได้แก่ ต้องมีความเชื่อ(ศรัทธา)เสมอกัน มีหลักการประพฤติที่เสมอกัน มีหลักการเสียสละที่เสมอกัน และมีปัญหาที่เสมอกัน^{๔๓๐}

๒.๓.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเรื่องพุทธวิธีในการสร้างความมั่นคงในชีวิตสมรสของสตรีไทยที่สมรสกับชาวต่างชาติเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

^{๔๒๘} พระครูนิภาธรรมมาธิมุต (อำพร ปริมุตโต), “การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวตามหลักธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๔๒๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๖-๒๑๘/๒๑๒-๒๑๙.

^{๔๓๐} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๘๐.

๒.๓.๗.๑ พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย (แก้ววงศ์น้อย)^{๔๓๑} ได้ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา โดยถือเป็นแนวทางที่จะนำไปสู่ความเข้าใจในครอบครัว เพราะถือว่าสมาชิกทุกคนในครอบครัวต่างปฏิบัติหน้าที่ของตนเช่นการอบรมส่งเสริมการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี การฝึกฝนอบรมตนเองให้มีคุณสมบัติที่ดีงามเหล่านี้ล้วนเป็นการขัดเกลาทั้งสิ้น องค์ประกอบนี้สำคัญอันมีสายสัมพันธ์กับตัวบุคคลทางด้านประพฤติด้านกาย ด้านวาจา ด้านจิตใจ ได้แก่ สถานภาพของบุคคลในครอบครัวต่างมีสถานภาพ ตามความสัมพันธ์อันมีต่อบุคคล เช่น มีฐานะ มีการปฏิบัติตามหน้าที่และบทบาทของตนตั้งแต่ความเป็นบิดามารดากับบุตร ความเป็นสามีกับภรรยา ความเป็นมิตรกับสหาย ความเป็นเจ้านายกับผู้รับใช้ ความเป็นครูกับศิษย์ ความเป็นผู้ทรงศีลกับศาสนิกชนที่ดีเหล่านี้ ตามสถานภาพและบทบาทจึงจะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องกระทำตามหน้าที่ที่เป็นอยู่บุคคลไม่อาจเลือกปฏิบัติเฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งได้ ตามหลักพระพุทธศาสนาเห็นว่า คำสอนที่แสดงถึงหน้าที่ตัวบุคคลรอบตัวคือเรื่องทิศ ๖^{๔๓๒} เป็นการแสดงให้เห็นว่า บุคคลจะต้องมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้อื่น นอกจากนั้นยังมีบุคคลในครอบครัว เช่น พี่น้อง ปู่ย่า ตายายที่อาศัยในครอบครัว และในฐานะผู้ใกล้ชิดก็ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีอีกด้วย

พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย (แก้ววงศ์น้อย)^{๔๓๓} ได้ให้แนวคิดสำหรับชีวิตคู่ของครอบครัวถึงความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตคู่ เนื่องจากสามีภรรยาเป็นเสาหลักของครอบครัวและเป็นเพื่อนร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน การทำหน้าที่ของสามีภรรยาจะมีความแตกต่างกัน เนื่องจากภาวะของบุคคลนั้นแตกต่างกัน โดยฝ่ายหญิงต้องการการยอมรับจากสามี ต้องการอิสระในงานบ้านและต้องการความใส่ใจให้ความสำคัญ ในการยกย่องมอบสิ่งของตามโอกาสสมควร ส่วนฝ่ายชายซึ่งมีหน้าที่รับภาระในการเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวตลอดจนค่าใช้จ่ายต่างๆ ภายในครอบครัว ซึ่งฝ่ายหญิงจะมีหน้าที่เก็บรักษาทรัพย์ที่หามาได้ตลอดจนการสงเคราะห์ญาติพี่น้องและบุคคลอื่นที่มีความเกี่ยวข้องกับสมาชิกในครอบครัว พระพุทธศาสนาเห็นว่าครอบครัวเป็นสถาบันที่บุคคลอาศัยอยู่ด้วยกันโดยมีหน้าที่ทางธรรมต่อกันและกันที่เกิดขึ้น เพื่อสนองตอบความเป็นพื้นฐานของมนุษย์ครอบครัวเกิดจากความต้องการตอบสนองความเป็นอยู่ทางกายภาพและทางจิตวิญญาณ โดยเริ่มจากความรักของชายหญิงที่ชอบพอกันจากนั้นก็พัฒนาเป็นความรักแบบสามีภรรยาที่ต้องมีความรับผิดชอบในครอบครัวมากขึ้นจนมีบุตรสืบตระกูลความสมบูรณ์ เมื่อบุคคลในครอบครัวมีความผูกพันกันด้านหน้าที่และคุณธรรมองค์ประกอบของการเกิดขึ้นของครอบครัวคือ ความชอบพอระหว่างชายหญิงการเกื้อหนุนด้วยบุญแต่อดีตชาติการแต่งงานความต้องการมีบุตรและการเกิดของบุตรลักษณะของครอบครัวที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนาได้แก่ผู้ครองเรือนต้องมีคุณธรรมอันประกอบด้วย ๑. บิดามารดาเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุตร ๒. สามีภรรยามีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ๓. บุตรมีความกตัญญูต่พ่อแม่และครอบครัวที่มีพื้นฐานความเป็นอยู่ที่ดี มีความต้องการพัฒนาชีวิตของตนให้เจริญรุ่งเรือง อันจะนำชีวิตไปสู่เป้าหมายได้ผู้ที่ได้รับการขัดเกลามาดีย่อมมีชีวิตที่สมบูรณ์

^{๔๓๑} พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย (แก้ววงศ์น้อย), “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

^{๔๓๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๖-๒๑๘/๒๑๒-๒๑๙.

^{๔๓๓} พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย (แก้ววงศ์น้อย), “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, หน้า ๑๔๘.

ตามหลักพระพุทธศาสนาจะต้องอาศัยองค์ประกอบ ๒ ด้าน คือ องค์ประกอบภายในคือ ตัวบุคคลผู้ขัดเกลาและองค์ประกอบภายนอกได้แก่ บุคคลอื่นและสภาพแวดล้อมซึ่งเป็นผู้สนับสนุน การขัดเกลาอันเป็นแนวความคิดอันสำคัญสำหรับครอบครัวโดยวิธีการขัดเกลาในครอบครัวตามแนว พระพุทธศาสนาเป็นลักษณะแบบองค์รวม จึงเป็นการฝึกฝนพัฒนาตนเองของบุคคลในครอบครัวทั้ง บิดามารดาบุตรตลอดจนบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยจุดมุ่งหมายเพื่อการมีคุณสมบัติที่ดีสามารถทำหน้าที่ ปฏิบัติต่อผู้อื่นได้อย่างสมบูรณ์

การประยุกต์วิธีการทางพุทธศาสนาใช้ในการขัดเกลาในครอบครัวตามพระธรรมวินัย ๕ ประการ ๑) การวางกฎเกณฑ์กติกาเพื่อให้สมาชิกในครอบครัวได้ปฏิบัติร่วมกันเพื่อความเป็นอยู่ อย่างมีความสุข ๒) วิธีการสนับสนุนส่งเสริมเมื่อสมาชิกในครอบครัวได้ประพฤติในสิ่งที่ดีมีคุณ ประโยชน์ต่อสังคม ๓) กำหนดวิธีการซักถามและลงโทษผู้กระทำความผิดตามความเหมาะสมและเงื่อนไขที่วาง ไว้อย่างถูกต้องและยุติธรรม ๔) การปวารณาตัวต่อกันของบุคคลในครอบครัวให้สามารถว่ากล่าวตักเตือนให้คำแนะนำพร้อมเสนอแนะความคิดเห็นต่อกันได้ ๕) การสำนึกตนเมื่อได้ทำผิดลงไปเพื่อ ยอมรับในความผิดและพร้อมที่จะแก้ไขปรับปรุงตนเองต่อไป

พระมหาบุญเพียร ปุณณวิริโย (แก้ววงศ์น้อย) ยังกล่าวถึงวิธีการขัดเกลาบุคคลใน ครอบครัวตามกระบวนการขัดเกลาในพระพุทธศาสนาโดยมีขอบเขตการปฏิบัติหน้าที่ตามหลักทศ ๖ ข้อปฏิบัติดังกล่าวเป็นวิธีการขัดเกลาของบุคคลในครอบครัวที่มีปรากฏในสังคาลสูตร^{๔๓๔} จากการที่ พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสกับชายหนุ่มชื่อสังคาลกะตามคำสั่งเสียของผู้เป็นบิดา พระพุทธองค์ทรง แนะนำให้รู้จักการปฏิบัติต่อทิศต่างๆ อย่างถูกต้อง โดยทรงแสดงให้เห็นความสำคัญของการปฏิบัติ ระหว่างบุคคลในสถานภาพต่างๆ ทั้งในสถาบันครอบครัวและสังคมภายนอก คุณธรรมอันเป็นพื้นฐาน สำหรับครอบครัวจึงเป็นการกำหนดบทบาทและหน้าที่ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกใน ครอบครัว โดยกล่าวว่าบุตรที่บิดามารดาเห็นว่าหลักในการอบรมส่งเสริมเลี้ยงดู^{๔๓๕} เพราะเป็นบุคคล ที่ใกล้ชิดมากที่สุดฉะนั้นบิดามารดาจึงเป็นบุคคลสำคัญที่มีอิทธิพลต่อบุตรทุกด้านทั้งร่างกายและจิตใจ และเป็นการปฏิบัติต่อบุตรอย่างถูกต้อง

สรุปได้ว่า สถาบันพระพุทธานุศาสนามีส่วนสำคัญในการขัดเกลาพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริย ธรรมแก่เด็กและเยาวชนไทย แต่เนื่องจากสถาบันพระพุทธานุศาสนาขาดการปรับตัวทางสังคมจึงไม่อาจ สื่อเข้าถึงเด็กและเยาวชนได้เท่าที่ควร ทำให้บทบาทหน้าที่ของศาสนาที่มีต่อเด็กและเยาวชนลด น้อยลง วิธีการนำเอาหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเผยแพร่ ยังนิยมติดอยู่กับรูปแบบดั้งเดิม เช่น รูปแบบการฟังเทศน์ การฟังสวดโดยพระสงฆ์ ส่วนใหญ่ไม่ปรับในการสื่อกับคนรุ่นใหม่การ เผยแพร่จึงมีผลเพียงกลุ่มคนผู้สูงอายุเท่านั้น ซึ่งสื่อกับคนรุ่นใหม่ต้องปรับวิธีการนำเสนอหลักธรรมคำ สอนให้เข้าถึงชีวิตจิตใจของเด็กและเยาวชนให้ได้

๒.๓.๗.๒ จำเนียร รักษาภักดี^{๔๓๖} ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “การศึกษาเรื่องจริยธรรมของคู่ สมรสตามหลักพุทธศาสนา” โดยสรุปได้ว่า จริยธรรมของคู่สมรสตามหลักพุทธศาสนาเป็นการประ

^{๔๓๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๙/๒๑๔.

^{๔๓๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๖-๒๑๘/๒๑๒-๒๑๙.

^{๔๓๖} จำเนียร รักษาภักดี, “จริยธรรมของคู่สมรสตามหลักพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔).

ยุคตนเองเข้ากับสังคม โดยมีการยอมรับตัวปัญหาสาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหาของคู่สมรส คือ การนำพุทธจริยธรรมมาเป็นแนวทางหรือเป็นปทัสถานในการดำเนินชีวิตของคู่สมรสเพราะประโยชน์จากการนำพุทธจริยธรรมมาประยุกต์จะก่อให้เกิดคุณค่าแก่ชีวิตสมรส ระดับที่เป็นโลกียสุขและระดับที่เป็นโลกุตระสุข การนำหลักจริยธรรมทางพุทธศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติตนให้ถูกต้อง จะช่วยให้คู่สมรสปรับตัวปรับความรู้สึกรู้สึกจิตใจเข้าหากัน โดยมีเมตตาอันจะนำไปสู่ความมั่นคงในชีวิตคู่ได้อย่างมีความสุข อันจะนำไปให้เกิดความสงบสุขแก่ตัวบุคคลและสังคมในชีวิตประจำวัน

มุมมองของการมีจริยธรรมทางพุทธศาสนาของคู่สมรส จำเนียร รักษาภักดี ได้กล่าวถึงการเป็นผู้มีศรัทธามีศีลมีความเสียสละที่เสมอกันและการมีปัญหาในการร่วมกันแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นของคู่สมรส เพราะการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและมั่นคง ต้องเลือกสรรคู่สมรสที่มีลักษณะของผู้ที่รู้จักให้เช่นเดียวกับตน คือ หลักการของการมีค่านิยมที่สอดคล้องกันเป็นการแสดงออกถึงความมีน้ำใจเสียสละ ตลอดจนเป็นการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ในทัศนะของพุทธศาสนา ได้แก่ การให้ด้วยศรัทธาจึงเป็นการให้ที่เป็นกุศล^{๔๓๗} การให้อันจะทำให้รู้คุณค่าของสิ่งที่ตนกระทำลงไปว่ามีเป้าหมายอย่างไรเรียกว่าให้แบบมีปัญหา คู่สมรสควรจะมีอย่างเท่าเทียมกัน ในทางจิตวิทยามองว่า การที่คู่สมรสจะอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขซึ่งกันและกัน สามารถแก้ปัญหาร่วมกันได้ การศึกษาเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้คู่สมรสจะไม่แสดงออกทางอารมณ์อันจะส่งผลกระทบต่อระบบความสัมพันธ์ที่จะมีให้แก่กันและกัน จึงกล่าวได้ว่าปัญหาเป็นกำลังสำคัญที่สุดที่จะประคับประคองชีวิตคู่สมรส ให้เกิดความมั่นคงการจัดสรรชีวิตเพื่อให้เข้าถึงความสุขที่แท้จริง ตามหลักพุทธศาสนาหลักสมชีวิตาธรรมหรือหลักการเลือกคู่สมรสจึงจัดได้ว่ามีความจำเป็นต่อชีวิตคู่สมรสเป็นอย่างยิ่ง การที่คู่สมรสยึดหลักการที่เสมอเหมือนกัน เพื่อความมั่นคงในชีวิตคู่สมรสและครอบครัวอันจะนำมาให้ชีวิตคู่ ดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางอย่างมีความสุข^{๔๓๘}

จำเนียร รักษาภักดี กล่าวว่า ชีวิตครอบครัวหรือชีวิตคู่สมรสนั้นถือความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่จะต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่ประคับประคองและได้รับการวางแผนอย่างถูกต้อง ชีวิตคู่สมรสเปรียบได้กับการสร้างตึกผู้ที่สร้างตึกผู้สร้างตึก ได้แก่ วิศวกรจะต้องมององค์ประกอบหลายๆ ประการที่จะทำให้ตึกนั้นมีความมั่นคงถาวรและเป็นประโยชน์แก่การใช้สอยไม่ว่าจะเป็นทำเลพื้นที่ในการสร้างตึกการวางแผนการใช้ชีวิต ปูน หิน ดินทรายและช่างผู้ชำนาญจึงจะได้ตึกที่มีคุณภาพคงทนและเหมาะแก่การใช้งานเปรียบกับการวางแผนครอบครัวเช่นเดียวกัน เป็นเรื่องที่คุณสมรสต้องตระหนักให้ดีเพื่อความสุขและความมั่นคงของครอบครัว การเลือกสรรคู่ครองที่มีลักษณะเข้ากันได้ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอารมณ์ทัศนคติความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรมในทางพุทธศาสนาวางหลักในการวางแผนความมั่นคงเอาไว้เริ่มจากการเลือกคู่ครองที่เข้ากันได้โดยกล่าวถึงคุณสมบัติ ๔ ประการดังนี้^{๔๓๙}

การมีความเชื่อ (ศรัทธา) ที่เสมอกัน^{๔๔๐} อันหมายถึง การมีรสนิยมค่านิยมไปในทางเดียวกันทำให้ผู้ที่ได้รับฟังคำแนะนำเกิดความมั่นใจแนวทางหรือวิธีการนี้จะนำไปสู่หนทางแห่งความสุขที่แท้จริงศรัทธาจึงจัดเป็นหลักการเบื้องต้นที่จะทำให้บุคคลดำเนินชีวิตเข้าสู่กระบวนการแห่ง

^{๔๓๗} มงค. (ไทย) ๒/๑.

^{๔๓๘} จำเนียร รักษาภักดี, “จริยธรรมของคู่สมรสตามหลักพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔).

^{๔๓๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๒.

^{๔๔๐} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๘๐.

ความถูกต้องดีงาม ถือว่าเป็นธรรมขั้นพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาชีวิตหากมีศรัทธาไปในทางที่ต้องจะทำให้ชีวิตเข้าถึงจุดหมายได้อย่างสมบูรณ์^{๔๔๑} ศรัทธาในพุทธศาสนา นอกจากจะเป็นตัวชี้นำชีวิตไปสู่การพัฒนาอย่างถูกต้องแล้วยังถือเป็นหลักการอย่างหนึ่งที่ทำให้มนุษย์เข้าถึงเป้าหมายอันแท้จริงของชีวิตทำให้ชีวิตมีความสุข^{๔๔๒} หลักความเชื่อที่พุทธศาสนาวางไว้เป็นหลักให้มนุษย์ยึดเป็นแบบแผนเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติในทางที่ถูกต้องอันเป็นหลักที่ให้มนุษย์ยึดมั่นและเคารพตนเอง

ในทัศนะของพุทธศาสนาถือว่าศรัทธาที่ถูกต้องประกอบด้วยปัญญา ซึ่งจะเป็นเครื่องมือให้คู่สมรสเข้าใจวิถีทางของการครองคู่สมรสอย่างถูกต้องและมีความสุข การมีศรัทธาเสมอกันเป็นพื้นฐานที่จะทำให้ชีวิตคู่สมรสมีความกลมกลืนแน่นแฟ้นมั่นคงและยังเป็นเครื่องมือที่จะหล่อหลอมความรู้สึกนึกคิดของคู่สมรสทั้งเป็นพลังผลักดันในการดำเนินชีวิตของคู่สมรสอีกด้วย^{๔๔๓} การมีหลักปฏิบัติที่เสมอเหมือนกันซึ่งเรียกว่าศีลนั้นได้แก่ การประพฤติตามหลักของอริยมรรค ๓^{๔๔๔} คือ สัมมาวาจา (การพูดชอบ)^{๔๔๕} สัมมากรรม (การปกครองอาชีพชอบ)^{๔๔๖} สัมมาอาชีวะ (การดำรงชีวิตชอบ) คู่สมรสที่มีศีลเสมอกันจะทำให้เป็นผู้มีหลักการหรือเป้าหมายที่จะดำเนินไปอย่างไม่ขัดกัน นำชีวิตให้เข้าสู่ความผาสุกมั่งคั่งพัฒนาชีวิตเข้าสู่เป้าหมายอันสูงสุด

ศีลในทัศนะของพุทธศาสนาจึงถือเป็นคุณธรรมอย่างหนึ่งที่ส่งเสริมการพัฒนาชีวิตมนุษย์ให้มีความสมบูรณ์ในทางโลกุตระ^{๔๔๗} ศีลยังถือเป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานที่จะทำให้มนุษย์เข้าถึงเป้าหมายอันสูงสุด (นิพพาน) คู่สมรสที่ครองคู่กันอย่างมั่นคงและมีความสุขจึงจำเป็นต้องมีศีล (ข้อปฏิบัติ) ที่เสมอกันกล่าวคือ มีการแสดงออกทางพฤติกรรมที่มุ่งประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและสังคมไม่ว่าจะเป็นการกระทำหรือการพูดจากการให้ข้อมูลข่าวสารพุทธศาสนาถือว่าศีลเป็นเครื่องมือแห่งการพัฒนาที่ส่งผลต่อจิตใจของมนุษย์ต่อไปจึงถือได้ว่า ศีลเป็นฐานที่ทำให้จิตใจได้รับการพัฒนาคู่สมรสจึงต้องปรับระดับพฤติกรรมให้สอดคล้องกัน^{๔๔๘}

๒.๓.๗.๓ บุญประคอง ภาณุรัตน์^{๔๔๙} ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความไม่มั่นคงในชีวิตคู่” ว่าครอบครัวเกิดขึ้นโดยการวางมาตรฐานพฤติกรรมและเสริมสร้างบุคลิกภาพให้กับสมาชิกซึ่งมีกระบวนการที่มีลักษณะเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาเพื่อปรับใช้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์การโลกาภิวัตน์สังคมทำให้สถาบันครอบครัวกลายเป็นครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) มากขึ้นในยุคอุตสาหกรรมได้อาศัยเทคโนโลยีแทนการเอื้อเฟื้อกันเหมือนแต่ก่อนเป็นสังคม

^{๔๔๑} อด.ด.ก. (ไทย) ๒๐/๕๐๕/๒๕๑.

^{๔๔๒} อด.ด.ก. (ไทย) ๒๐/๕๐๕/๒๕๑.

^{๔๔๓} ศรีเรือน แก้วกังวาล, **ทฤษฎีจิตวิทยาบุคลิกภาพ : รู้เขารู้เรา**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน, ๒๕๕๑), หน้า ๑๖.

^{๔๔๔} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๐๒/๓๓๕.

^{๔๔๕} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๐๒/๓๓๕.

^{๔๔๖} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๐๒/๓๓๕.

^{๔๔๗} อด.ป.ญ.ก. (ไทย) ๒๒/๓๒/๔๙.

^{๔๔๘} จำเนียร รักษาภักดี, “จริยธรรมของคู่สมรสตามหลักพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔).

^{๔๔๙} บุญประคอง ภาณุรัตน์, “ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความไม่มั่นคงในชีวิตสมรส : ศึกษากรณีสตรีที่สมรสแล้วภาครัฐบาลรัฐวิสาหกิจและเอกชน”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑).

แบบตัวใครตัวมันครอบครัวย่อมมีความเสี่ยงต่อการล่มสลายได้มากเพราะหากบิดามารดาเกิดการกระทบกระทั่งจะทำให้บุตรธิดาได้รับผลเพราะเมื่อหาทางออกไม่ได้ซึ่งจะส่งผลต่อการหย่าร้างได้ง่าย จึงทำให้เกิดความขัดแย้งในชีวิตสมรสยังเป็นมโนทัศน์เกี่ยวกับบทบาทของทั้งสองฝ่ายที่ไม่สอดคล้องกันขาดการปองดองกันเกิดความแตก ต่างกันในความคาดหวังทางบทบาทของตนเองกับคู่สมรสจาก ปัญหาการหย่าร้างของคู่สมรสดังกล่าว ทำให้พบว่าการหย่าร้างของคู่สมรสที่ไม่มีบุตรธิดาด้วยกันนั้น เป็นการเพิ่มปัญหาให้กับสังคมเป็นอย่างมากเพราะปัญหาของเด็กที่ว้าเหว่จากผู้ปกครองเป็นเหตุชักนำ ให้เด็กแสวงหาทางออกโดยการคบเพื่อนเที่ยวเตร่เสเพลสิ่งเสพติดตลอดจนเกิดปัญหาด้านสุขภาพจิตกับ เด็กอันเป็นปัญหาของสังคม

บุญประครอง ภาณุรัตน์กล่าวว่า ปัญหาการหย่าร้างในสังคมมักมีสาเหตุมาจากความ ขัดแย้ง (Conflict) ในชีวิตสมรสอันเป็นผลมาจากความล้มเหลวในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างคู่ สมรสเพราะความไม่เข้าใจกัน ความแตกต่างในจุดยืนทางความคิดที่คู่สมรสไม่ได้ตระหนักถึงความรู้สึก ของกันและกันจึงไม่สามารถที่จะสื่อสารให้เข้าใจกันถึงความรู้สึกและการรับรู้ของคู่สมรส แม้กระทั่ง ฐานะทางเศรษฐกิจที่ตกต่ำ ทำให้สภาพครอบครัวต้องดิ้นรนหารายได้ ไม่มีเวลาในการทำกิจกรรม ร่วมกันนอก จากนั้นแล้วยังมีผลกระทบไปสู่เด็กในครอบครัว โดยอาจก่ออาชญากรรมบ้างลักขโมยบ้าง รวมไปถึงการค้าประเวณีอีกด้วยในขณะที่เดียวกันครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจดีก็มีส่วนที่จะทำให้ เกิดผลทางการหย่าร้างได้เช่นเดียวกัน จากเหตุเพราะคู่สมรสมักจะไม่ได้ใส่ใจกับครอบครัวทุกครั้งที่ เกิดปัญหาก็มักจะคิดเข้าข้างตัวเองว่าตนเองสามารถที่จะหาผู้ครองใหม่ที่ดีกว่าได้การประสบปัญหา การหย่าร้างของคู่สมรส ในสังคมปัจจุบันจะพบว่าสาเหตุอันสำคัญมาจากความแตกต่างทางด้าน การศึกษาอันทำให้ทัศนคติในเรื่องต่างๆ แตกต่างกันไปไม่ว่าจะเป็นเรื่องการประพฤติความคิดที่ แสดงออกเหล่านี้เป็นเหตุให้นำไปสู่การหย่าร้างได้ง่าย^{๔๕๐}

ทัศนะของบุญประครอง ภาณุรัตน์เสนอแนวทางในการแก้ปัญหาของหลักธรรมทางพุทธ ศาสนาโดยการวางหลักเกี่ยวกับการครองคู่ไว้อย่างชัดเจน การกำหนดเรื่องการมีพัฒนาการที่เท่าเทียม กันของคู่สมรสซึ่งเรียกว่า “สมปัญญา”^{๔๕๑} คือการมีความรู้ความคิดและการกระทำที่เป็นไปอย่างสอดคล้องและกลมกลืนในพุทธศาสนากล่าวถึงการพัฒนาที่ครบทั้ง ๔ ด้าน คือ ด้านสุขภาพร่างกาย (ภาวิต กาย) ด้านพฤติกรรมทางกาย (ภาวิตสีโล) ด้านจิตใจ (ภาวิตจิตโต) ด้านปัญญาคือ การเข้าใจ กระบวนการความจริงของชีวิต (ภาวิตปญโญ) ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าคู่สมรสที่สมบูรณ์ในทัศนะของพุทธ ศาสนาจะต้องมีการพัฒนาที่เท่าเทียมกันในทุกๆ ด้าน^{๔๕๒}

บุญประครอง ภาณุรัตน์ ได้กล่าวว่า^{๔๕๓} ดังผลการศึกษาของศาสตราจารย์สุชาติ โสมประยูร ที่พบว่าคู่สมรสในปัจจุบันความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมากมาย ส่วนหนึ่งมาจากผลของการศึกษาที่แตกต่าง

^{๔๕๐} บุญประครอง ภาณุรัตน์, “ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความไม่มั่นคงในชีวิตสมรส : ศึกษากรณีสตรีที่สมรสแล้วภาครัฐบาลรัฐวิสาหกิจและเอกชน”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑).

^{๔๕๑} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๘๐.

^{๔๕๒} บุญประครอง ภาณุรัตน์, “ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความไม่มั่นคงในชีวิตสมรส : ศึกษากรณีสตรีที่สมรสแล้วภาครัฐบาลรัฐวิสาหกิจและเอกชน”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑).

^{๔๕๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑.

กันที่ทำให้คู่สมรสโดยมากไม่สามารถที่จะปรับตัวเข้าหากันได้จึงเกิดการหย่าร้างได้ง่ายกว่าคู่สมรสที่มีการศึกษาใกล้เคียงกันเพราะมีเหตุ ๓ ประการคือ

๑. ทศนคติ คู่สมรสที่จะตัดสินใจใช้ชีวิตร่วมกันจะต้องมีทศนคติที่เหมือนกันมีความคิดเห็นที่ตรงกันจะทำให้เกิดความเข้าใจกันมองปัญหาและแก้ปัญหาในทิศทางเดียวกันสนับสนุนการกระทำการพูดการคิดที่ถูกต้องซึ่งพระพุทธศาสนาเรียกลักษณะดังกล่าวว่า “สัมมาทิฐิ”^{๔๕๔} อันเป็นองค์แห่งปัญญาที่สามารถมองเห็นตัวปัญหาและแก้ปัญหาด้วยปัญญาได้อย่างถูกต้องดังนั้นทศนคติดังกล่าวจึงมีความสำคัญต่อคู่สมรส พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงบทบาทของทิฐิหรือความเห็นที่คู่สมรสต้องปรับให้เข้าหากันและกันหลักการดำเนินชีวิตจะต้องอาศัยสัมมาทิฐิ (ความเห็นที่ถูกต้อง)^{๔๕๕} เป็นตัวชักนำจึงจะสามารถประคับประคองชีวิตให้ผ่านพ้นวิกฤติไปได้คู่สมรสที่มีทศนคติที่แตกต่างกันไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมความเชื่อศาสนาจะทำให้คู่สมรสลดความสนใจและไม่ใส่ใจต่อกัน ซึ่งประเด็นดังกล่าวจะนำไปสู่ความขัดแย้งกันอันจะนำไปสู่ความขัดแย้งกันอันจะนำไปสู่การหย่าร้างกันในที่สุดการมีทศนคติที่ดีจะสามารถประสานความสัมพันธ์อันดีระหว่างคู่สมรสและยังรวมไปถึงความเห็นถูกต้องตามความจริงอีกด้วย

๒. ค่านิยม เป็นปัจจัยอันสำคัญสำหรับชีวิตคู่สมรสเพราะเป็นผลที่สืบเนื่องมาจากทศนคติหรือความเห็นในเรื่องที่ใกล้เคียงกันก็จะทำให้การดำเนินชีวิตคู่สมรสเป็นไปอย่างราบรื่นเรื่องค่านิยมในการนับถือศาสนา รวมไปถึงการปฏิบัติตนของคู่สมรสที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันก็ทำให้ชีวิตคู่สมรสมีเสถียรภาพมากขึ้นดังนั้นค่านิยมจึงเป็นสิ่งสำคัญและยังสะท้อนถึงระบบความคิดและวิถีทางของผู้คนอีกด้วย

๓. การปฏิบัติตน เป็นผลมาจากทศนคติและค่านิยมที่ผู้นั้นได้สั่งสมมาจากระบบการศึกษาได้เห็นได้จากการดำเนินชีวิตของคู่สมรสที่มีความแตกต่างด้านการศึกษาและขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันจึงมักจะเป็นอุปสรรคเรื่องการปฏิบัติตนที่ขัดแย้งกัน

โดยสรุปปัญหาการหย่าร้างของคู่สมรสที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันส่วนมากมีสาเหตุมาจากปัญหาหลัก ๕ ประการคือด้านสังคมด้านเศรษฐกิจด้านการศึกษาด้านเพศสัมพันธ์และด้านจริยธรรม ปัญหาเหล่านี้มีต้นเหตุมาจากการไม่เข้าใจกันของคู่สมรสในด้านภาวะและหน้าที่การรู้จักตนเองว่าอยู่ในฐานะอะไรปฏิบัติตนอย่างไร ในทางพุทธศาสนามีหลักการปฏิบัติตนของคู่สมรสเอาไว้อย่างชัดเจนเรียกว่าหลักจริยธรรมของคู่สมรสการศึกษาให้เข้าใจถึงหลักจริยธรรมดังกล่าวจะทำให้ช่วยแก้ปัญหาการหย่าร้างของคู่สมรสได้

๒.๓.๗.๔ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์^{๔๕๖} ได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาครอบครัวว่าสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วทำให้ครอบครัวมีลักษณะเป็นที่รองรับเคราะห์กรรมของสังคมเกิดความเปลี่ยนแปลงด้านความสัมพันธ์ภายในครอบครัวสมาชิกในครอบครัวต่างไม่มีเวลาให้แกกันต่างคนต่างดิ้นรนเพื่อสมดุลาภายในครอบครัวพ่อแม่ต้องทำงานนอกบ้านลูกต้องเรียนอย่างหนักเพื่อความเท่าเทียมกัน การแสวงหาด้านการศึกษา ขาดการดูแลให้ความอบอุ่นแก่สมาชิกในครอบครัว

^{๔๕๔} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๕๘/๑๘๑.

^{๔๕๕} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๕๘/๑๘๑.

^{๔๕๖} ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, ครอบครัว : ๖ รอยต่อแห่งศตวรรษในไทย, (กรุงเทพมหานคร : โครงการ วิถีทัศน์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๔๙.

๒.๓.๗.๕ สุพัตรา สุภาพ^{๔๕๗} ได้กล่าวถึงสังคมในอดีตมักจะยึดแน่นอยู่กับวัฒนธรรมครอบครัวในคริสต์ศาสนานิกายโรมันถือว่าการยึดมั่นระหว่างคู่สมรสเป็นประกาศิตของพระเจ้าที่มนุษย์จักต้องรักษาไว้ให้ได้ กรณีการหย่าร้างถือว่าเป็นปัญหาที่สำคัญอย่างหนึ่งของชีวิตที่ทำให้จิตใจได้รับความเจ็บปวดมากที่สุดเคยผูกพันกันอย่างลึกซึ้งเพราะเป็นการทำลายความรักความศรัทธาของบุคคลที่มีความเชื่อถืออันมีผลกระทบต่องานสังคมเพราะมนุษย์ทุกคนเป็นผลิตผลของสังคมการหย่าร้างในที่นี้มีความหมายถึง คู่สมรสที่จดทะเบียนกันอยู่ถูกต้องตามกฎหมายและหย่าร้างแบบนิตินัยที่เป็นไปตามกฎหมายแต่อย่างไรก็ส่งผลต่อชีวิตคู่รวมทั้งบุตรธิดาทั้งสิ้น การหย่าร้างนับว่าเป็นวิธีสุดท้ายของการแก้ปัญหาของคู่สมรสที่มีสาเหตุมาจากความขัดแย้งการไม่ลงรอยกันของการใช้ชีวิตคู่ นอกจากนี้

สุพัตรา สุภาพ ยังได้ให้มุมมองทางด้านเศรษฐกิจที่ตกต่ำทำให้สภาพครอบครัวต้องดิ้นรนหารายได้ไม่มีเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกันอันเป็นสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นมีข้อสังเกตว่าการหย่าร้างมีสาเหตุที่แตกต่างกันไป ตามสภาพแวดล้อมทางสังคมและลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล การห่างเหินของคู่สมรสหรือการอยู่ร่วมกันเป็นปีเป็นเดือนโดยไม่มีความสัมพันธ์ทางเพศฉันทามีภรรยา ก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการหย่าร้าง แฮมิลตัน (Hamilton) ได้กล่าวถึง ความไม่พอดีหรือความไม่พอเหมาะในเรื่องเพศเป็นปัญหาสำคัญในเรื่องความสุขของครอบครัวส่วนเดวิส (Davis) อธิบายว่าชีวิตการสมรสนั้นปัญหาเรื่องเพศมีบทบาทสำคัญในชีวิตของคู่สมรสทั้งทางด้านอารมณ์และจิตใจ ซึ่งก็เป็นสาเหตุทำให้ชีวิตสมรสตึงเครียดหรือเกิดการหย่าร้างได้ การสมรสแบบบังคับมีแนวโน้มทำให้เกิดการหย่าร้างมากกว่าการสมรสด้วยความรักและในหลายประเทศถือว่าการทารุณทางจิตใจเป็นสาเหตุการหย่าร้างได้เต็มที่ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาประเทศอังกฤษประเทศเยอรมนีซึ่งเป็นค่านิยมที่ยึดถือกันมาและยังสร้างปัญหาสังคม^{๔๕๘}

โดยสรุปปัญหาสังคม สุพัตรา สุภาพได้ให้แนวคิดสำหรับครอบครัวว่าเป็นสถาบันที่สำคัญมากต่อระบบการพัฒนาทางร่างกายและจิตใจของบุตรเพราะเป็นสถานที่อบรมเลี้ยงดูให้เป็นเยาวชนที่เจริญเติบโตอย่างสมบูรณ์และมีคุณภาพไม่ให้เกิดปัญหาสังคม ครอบครัวที่บิดามารดาแตกแยกกัน ครอบครัวที่พ่อแม่ตายหรือครอบครัวที่บิดามารดาอาจจนมีบุตรมากไม่สามารถเลี้ยงดูให้ได้ดีบุตรมักจะมีพฤติกรรมโน้มเอียงไปในทางที่ประพฤติดุร้ายเยี่ยงต่อสังคม เพราะในความเป็นจริงครอบครัวทำหน้าที่เป็นสถาบันทางเศรษฐกิจโดยบิดามารดาจะเป็นคนหาเงินมาเลี้ยงดูบุคคลในครอบครัวรวมถึงค่าใช้จ่ายในการบริโภคต่างๆ เช่น ด้านการศึกษาอบรมและค่าครองชีพการดำรงชีวิตโดยทั่วไปเด็กจะเป็นผู้บริโภค (consumer) บิดามารดาจะเป็นผู้ผลิต (producers) ภายในครอบครัวตามความเหมาะสมการหารายได้มาสู่ครอบครัวเป็นหน้าที่ของบิดามารดา ซึ่งบางครอบครัวบิดาจะทำงานหารายได้เพียงคนเดียวส่วนมารดาถ้าไม่ได้ทำงานก็จะทำหน้าที่เป็นแม่บ้านดูแลครัวเรือนดูแลบุตรส่วนบางครอบครัวที่บิดามารดาต้องช่วยกันทำงานเพื่อหารายได้มาสู่ครอบครัวจึงควรหาเวลาและโอกาสมีกิจกรรมพบปะพูดคุยกันในแต่ละโอกาสสำหรับบุตรก็มีหน้าที่เรียนหนังสือเชื่อฟังการอบรมสั่งสอน บิดามารดาจะนำพาให้ครอบครัวประสบความสำเร็จ

^{๔๕๗} สุพัตรา สุภาพ, ปัญหาสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๒๐, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๔๙), หน้า ๓๑-๓๓.

^{๔๕๘} สุพัตรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๔๓), หน้า ๕๖ -๕๘.

๒.๓.๗.๖ สมภาร พรหมทา^{๔๕๙} ได้กล่าวถึงปัญหาการหย่าร้างของคู่สมรสที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันส่วนมากแล้วสาเหตุมาจากปัญหาหลัก ๕ ประการ คือ ปัญหาทางด้านสังคม ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ปัญหาทางด้านการศึกษา ปัญหาทางด้านเพศสัมพันธ์และปัญหาทางด้านจริยธรรมหากปัญหาเหล่านี้ยังไม่ได้รับการปรับปรุงและแก้ไขอย่างถูกต้องแล้วปัญหาการหย่าร้างก็จะยังคงปรากฏอยู่เรื่อยไป ปัญหาเหล่านี้หากศึกษาให้ชัดแล้วจะพบว่า มีต้นเหตุมาจากการไม่เข้าใจกันของคู่สมรสในด้านภาวะและหน้าที่ ภาวะ หมายถึง การรู้จักตัวเองว่าอยู่ในฐานะอะไรจะต้องตั้งตนไว้อย่างไร หน้าที่ หมายถึง การรู้จักภาระที่จะต้องรับผิดชอบว่าจะต้องปฏิบัติตนอย่างไร การเข้าใจภาวะและหน้าที่ดังกล่าวเรียกว่าเป็นการดำเนินชีวิตของคู่สมรสได้อย่างถูกต้อง ซึ่งในทางพระพุทธศาสนามีหลักการดังกล่าวที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตนของคู่สมรสเอาไว้อย่างชัดเจน หลักการดังกล่าวเรียกว่าหลักจริยธรรมของคู่สมรสหรือหลักดำเนินชีวิตของคู่สมรสก็ได้

ซึ่งเป็นทัศนะที่น่าสนใจการศึกษาให้เข้าใจถึงหลักจริยธรรมจะทำให้ช่วยแก้ปัญหาการหย่าร้างของคู่สมรสได้และยังสร้างความผาสุกให้เกิดแก่ชีวิตคู่สมรส พระพุทธศาสนาวางหลักการในการแก้ปัญหาแก่ชีวิตและสังคมเอาไว้อย่างครบถ้วนการครองเรือนเป็นหลักการทางสังคมอย่างหนึ่งที่พุทธศาสนาให้ความสำคัญและวางหลักเอาไว้เรียกกันว่า จริยธรรมของคู่สมรสพุทธศาสนามองว่าคู่สมรสคือรากฐานที่จะทำให้สังคมมีระเบียบที่ดีงามหลักจริยธรรมคู่สมรสจึงกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นหลักจริยธรรมเชิงสังคม (Socialmorality) สมภาร พรหมทาได้ให้มุมมองในวงกว้างถึงจริยธรรมคู่สมรสนี้จัดได้ว่าเป็นจริยธรรมเชิงสังคมอย่างหนึ่งเพราะเป็นหลักจริยธรรมที่สนับสนุนให้สมาชิกในสังคมปฏิบัติตัวต่อกันอย่างดีงามเป้าหมายของจริยธรรมเชิงสังคมนั้นอยู่ที่การพัฒนาสมาชิกของสังคมให้อยู่รวมกันอย่างมีความสุขให้เกิดการเข้าไปก้าวก้าวหรือกระทำการละเมิดสิทธิอันชอบธรรมของผู้อื่นการนอกใจของคู่สมรสยังสะท้อนให้เห็นถึงความไม่สมบูรณ์ในสถาบันครอบครัวในทัศนะของพุทธศาสนายอมรับความเหมาะสมของคู่สมรสแบบสามีเดียวภรรยาเดียวแม้การเที่ยวโสเภณีก็ถือว่าเป็นการนอกใจอย่างหนึ่งของสามีเช่นเดียวกันเพราะเป็นการละเมิดสตรีอื่นที่มีไขภรรยาของตน^{๔๖๐}

โดยสรุปแนวความคิดของสมภารพรหมทาถึงระบบจริยธรรมที่บ่งชี้ให้เห็นถึงการจัดการให้มนุษย์เป็นคนที่มีความประพฤติดีที่จะพัฒนาสังคมได้หลักจริยธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีส่วนสำคัญหลัก ๒ ประการคือการทำให้มนุษย์แต่ละคนสามารถที่จะดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขและการจัดระบบสังคมให้เป็นระเบียบเพราะสังคมย่อมมีองค์บุคคลแต่ละคนในสังคมเป็นผู้ร่วมพัฒนาหากบุคคลมีจริยธรรมก็สามารถที่จะทำให้สังคมพลอยเป็นสุขไปด้วย^{๔๖๑}

^{๔๕๙} สมภาร พรหมทา, พุทธปรัชญา : มนุษย์สังคมและปัญหาจริยธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ศยาม, ๒๕๔๘), หน้า ๓๕๖.

^{๔๖๐} สมภาร พรหมทา, พุทธศาสนากับปัญหาจริยศาสตร์ : โสเภณีทำแท้งและการฉ้อโกง, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐๑-๑๐๔.

^{๔๖๑} สมภาร พรหมทา, พุทธปรัชญา : มนุษย์สังคมและปัญหาจริยธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ศยาม, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖๓.

๒.๓.๗.๗ สุนทรี สุริยะรังษี^{๔๖๒} ได้ศึกษาวิเคราะห์บทบาทของคฤหัสถ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาศึกษาเฉพาะกรณีอุบาสิกาสีหาผู้ได้รับเอตทัคคะ โดยกล่าวถึงคำสอนสำหรับคฤหัสถ์การปฏิบัติตนให้เป็นอุบาสกหรืออุบาสิกาสีหาที่ดีและยังมีคำสอนสำหรับการดำเนินชีวิตในครอบครัวอีกด้วย

๑. คำสอนเพื่อชีวิตครอบครัว สุนทรี สุริยะรังษี กล่าวถึงผู้ครองเรือนหรือคฤหัสถ์จะต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นๆ มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลตั้งแต่บิดามารดาบุตรภรรยา รวมถึงญาติมิตรหรือคนในปกครองตลอดจนการเคารพนบไหว้สมณพราหมณ์ผู้ที่ประพฤติดีปฏิบัติชอบชีวิตของผู้ครองเรือน นอกจากนี้สามีภรรยาก็มีทายาทสืบสกุลที่เป็นสายสัมพันธ์ในการทำให้อายุยืนยาวครอบครัวสมบูรณ์ คือ บุตรเพราะถือว่าบุตรเป็นไขทองของชีวิตสมรสบิดามารดาอยู่ในฐานะเป็นพระพรหมของบุตรเพราะมีเมตตากรุณาหาประมาณมิได้เป็นบุรพจารย์ของบุตรเพราะเป็นผู้สอนให้รู้จักโลกก่อนใครและอนุเคราะห์ในทุกเรื่องของบุตรอยู่เสมอด้วยความรักที่มีต่อบุตรต้องการให้บุตรเป็นคนดีของสังคม คำสอนสำหรับการดำเนินชีวิตครอบครัวจะมุ่งเน้นเรื่องการอ่อนน้อมถ่อมตนตลอดจนการรู้จักหน้าที่ของสามีภรรยา สุนทรี สุริยะรังษี ยังได้ให้มุมมองในคำสอนสำหรับคฤหัสถ์อีกด้วย

๒. คำสอนสำหรับคฤหัสถ์ สุนทรี สุริยะรังษี ได้กล่าวถึง ชีวิตครอบครัวโดยถือว่าคำสอนเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการสร้างบุคคลให้เป็นคนดีมีความรับผิดชอบและรู้จักหน้าที่ของตนโดยเฉพาะสามีภรรยาต้องช่วยกันสร้างครอบครัวให้เกิดความอบอุ่นอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สมาชิกควรช่วยกันประคับประคองการใช้ชีวิตครอบครัวให้ดำเนินไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งจะส่งผลไปสู่สังคมนั้นให้เกิดความสงบสุขโดยมีสัมพันธ์ภาพอันดี สุนทรี สุริยะรังษี ยังมีแนวคิดเกี่ยวกับคำสอนสำหรับการเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์สำหรับผู้อื่นที่เกี่ยวข้องในสังคม

๓. คำสอนเพื่อความสัมพันธ์ในสังคม ในมุมมองของผู้ครองเรือนโดยความเป็นจริงผู้ครองเรือนมิใช่จะมีความสัมพันธ์เฉพาะบุคคลในครอบครัวตนเองเพียงอย่างเดียว หากต้องมีความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกอีกด้วยไม่ว่าจะเป็นบุคคลภายในบ้านบ้านข้างเคียงหรือเพื่อนร่วมงานเดียวกัน ดังนั้นก็ต้องรู้จักเลือกพิจารณาบุคคลที่เป็นคนดีมีศีลธรรม จึงจะทำให้ตนเองและครอบครัวมีแต่ความเจริญไม่นำพาความเดือดร้อนมาให้ ความสัมพันธ์ของคฤหัสถ์ในสังคมถือได้ว่ามีความสำคัญของการมีชีวิตครอบครัวที่สมบูรณ์อันจะส่งผลให้ครอบครัวและบุคคลรอบข้างมีความสุขความเจริญและสิ่งที่สำคัญทำให้สังคมเกิดความสงบสุขมีความสามัคคีรักใคร่กัน ถือเป็นหลักสำคัญที่ต้องนำไปปฏิบัติของคฤหัสถ์ที่ดีสมกับที่เป็นพุทธศาสนิกชนผู้ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งเป็นผู้สร้างความสัมพันธ์กับสังคมและชุมชนเป็นบุคคลที่ได้ชื่อว่ามีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีในสังคม สุนทรี สุริยะรังษี กล่าวถึงผู้ครองเรือนส่วนใหญ่นอกจากจะให้ความสำคัญกับการดำรงตนอยู่ในสังคมแล้วยังต้องคำนึงถึงความอยู่ดีทางเศรษฐกิจอีกด้วยจึงควรมีแนวการปฏิบัติตนเพื่อความอยู่ดีทางเศรษฐกิจ

๔. คำสอนเพื่อความอยู่ดีทางเศรษฐกิจในด้านเศรษฐกิจ สุนทรี สุริยะรังษี ได้กล่าวถึงคำสอนในพระพุทธศาสนาเพื่อให้คฤหัสถ์หรือผู้ครองเรือนรู้จักการสร้างตนให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

^{๔๖๒} สุนทรี สุริยะรังษี, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของคฤหัสถ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีอุบาสิกาสีหาผู้ได้รับเอตทัคคะ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

๑. การสมรสเพื่อรับใช้กามารมณ์ ท่านพุทธทาสภิกขุถือว่าการสมรสเช่นนี้ไม่ถูกต้องตามหลักพุทธศาสนาควรมีการปฏิบัติต่อกันอย่างรู้เท่าทันความจำเป็นของการสมรสต้องมีทรัพย์สินเกียรติและไมตรี เป็นฐานเพื่อพัฒนาชีวิตให้เข้าถึงเป้าหมายที่แท้จริง

๒. การสมรสเพื่อเข้าถึงอุดมคติอันแท้จริงของชีวิต ท่านพุทธทาสภิกขุให้ความหมายถึงการทำหน้าที่ร่วมกันของคู่สมรสอย่างไม่หลงมกมายโดยยึดหลักฆราวาสธรรม^{๔๖๘} อันมีสี่จะ (ความซื่อสัตย์) ทมะ (รู้จักข่มใจ) ชันติ (ความอดทนอดกลั้น) จาคะ (รู้จักการให้) การกำหนดหน้าที่ในบุคคลที่มีความประพฤติต่อกันเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความผาสุกของสังคม^{๔๖๙} ท่านพุทธทาสภิกขุได้กล่าวถึงความหมายของการครองคู่ของคู่สมรสว่า “คู่สมรสในภาษาธรรมะหมายถึง นิमितแห่งหน้าที่ที่ธรรมชาติกำหนดให้มนุษย์จักต้องร่วมกันกระทำมิใช่เรื่องของการบริโภคสขของกามคุณแต่เล็งถึงการที่วามมนุษย์จะต้องอยู่ในโลกจะต้องไม่สูญเสียพันธอันแปลว่ามนุษย์ยังไม่บรรลุถึงธรรมอันสูงสุดคือนิพพานเพียงใดยังจะต้องมีการสืบเชื้อสายเมื่อนั้นจึงต้องแยกหน้าที่กันระหว่างหญิงกับชาย”^{๔๗๐}

จากทัศนคติดังกล่าวผู้ศึกษาจะเห็นได้ว่า พุทธทาสภิกขุต้องการที่จะเน้นให้เห็นถึงสาระสำคัญของจริยธรรมเชิงสังคม ในพุทธศาสนาโดยการมองว่าคู่สมรสจักต้องปฏิบัติต่อกันเพื่อพัฒนาตนเองให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม พุทธทาสภิกขุมองว่า การครองคู่ของคู่สมรส คือ การที่บุคคลสองคนได้มาอยู่ร่วมกันด้วยอำนาจของกิเลสเป็นเหตุชักนำแต่จุดมุ่งหมายที่มากกว่านั้นคือความต้องการเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกันและเป็นตัวอย่างที่ดีของบุตรธิดา การปฏิบัติตามหลักจริยธรรมทางพุทธศาสนาของคู่สมรสจะทำให้การดำเนินชีวิตเต็มไปด้วยความราบรื่นและดำรงอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข^{๔๗๑} ศิลเสมอกัน หมายถึง การที่ชายหญิงจะเลือกคู่ครองที่มีความคล้ายคลึงกับตนด้านการประพฤติปฏิบัติที่ทำเป็นกิจวัตรประจำวันได้แก่ การบริโภค การพักผ่อน การศึกษาการรักษาศีลการปฏิบัติธรรม ศรัทธาเสมอกันหมายถึง การที่ชายหญิงจะเลือกคู่ครองที่มีความคล้ายคลึงกับตนด้านความเชื่อในสิ่งต่างๆ ได้แก่ ความเชื่อในเรื่องการทำความดี ความเชื่อในการทดแทนคุณบิดามารดา ความเชื่อในเรื่องความรัก จาคะเสมอกัน หมายถึง การที่ชายหญิงจะเลือกคู่ครองที่มีความคล้ายคลึงกับตน ด้านการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้กับบุคคลอื่น ได้แก่ การทำบุญทำทานการสงเคราะห์ผู้ยากไร้ ผู้ประสบภัยพิบัติคนพิการคนด้อยโอกาสการให้ตามประเพณีในโอกาสต่างๆ ปัญญาเสมอกันหมายถึง การที่ชายหญิงจะเลือกคู่ครองที่มีความคล้ายคลึงกับตนด้านความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่างๆ นววินัยนี้จะหมายถึงการมีระดับการศึกษาที่ใกล้เคียงกัน^{๔๗๒} ทั้งนี้เพราะการครองเรือนนั้นย่อมมีภาระมากกว่าการอยู่เป็นโสด ดังนั้น เมื่อสมรสมาแล้วก็ต้องอดทน การเปลี่ยนแปลงของสังคมรอบตัวอาจจะก่อให้เกิดความท้อแท้เบื่อหน่ายอยู่บ้าง แต่ถ้าผู้ครองเรือนมีความอดทนแล้วทุกอย่างก็สามารถที่จะผ่านไปได้ด้วยดี ไม่ก่อให้เกิดการหย่าร้างได้

^{๔๖๘} ส.ส. (ไทย) ๑๘/๔๖๒/๒๙๗.

^{๔๖๙} ขุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๓๑๑/๓๖๑.

^{๔๗๐} พุทธทาสภิกขุ, *ภูเขาแห่งวิถีพุทธธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์, ๒๕๕๑), หน้า ๖๑.

^{๔๗๑} พุทธทาสภิกขุ, *ภูเขาแห่งวิถีพุทธธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์, ๒๕๕๑), หน้า ๖๒.

^{๔๗๒} อด.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๕๑.

ในสังคมปัจจุบันคู่สมรสจะต้องยึดหลักของสัจจะไว้เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตเพราะสัจจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวไม่ให้คู่สมรสทำตนให้ออกนอกกลุ่มนอกทาง^{๔๗๓} การที่คู่สมรสมักจะประสบปัญหาเรื่องความซื่อสัตย์ความจริงใจต่อการกันการขาดความรับผิดชอบต่อครอบครัวโดยไม่ใส่ใจในหน้าที่ของตน การหมั่นตรวจสอบถึงข้อบกพร่องตลอดเวลาจะทำให้ชีวิตครอบครัวประสบแต่ความสุข

พุทธทาสภิกขุยังได้สรุปถึงหลักการครองเรือนของคู่สมรสว่า การจะเข้าถึงประโยชน์ของชีวิตตามหลักพุทธศาสนาได้นั้น บุคคลจะต้องอาศัยกัลยาณมิตรคอยแนะนำแนวทางให้เพื่อให้เกิดกระบวนการคิดไตร่ตรองด้วยปัญญา (โยนิโสมนสิการ)^{๔๗๔} ครอบครัวที่มีผู้นำยึดมั่นในจริยธรรมอันเป็นหลักการที่จำเป็นต่อสถาบันครอบครัวโดยสามารถที่จะเข้าถึงประโยชน์ในปัจจุบันอันได้แก่การเลือกสรรคู่สมรสที่มีความเสมอกัน (สมชีวิตธรรม)^{๔๗๕} การพัฒนาคุณค่าทางจิตใจเป็นการมีศรัทธาต่อศาสนา (สัทธา)^{๔๗๖} มีความประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคม (ศีล)^{๔๗๗} มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่บุคคลและสังคม (จาคะ)^{๔๗๘} และมีการดำเนินชีวิตอย่างมีเหตุมีผล (ปัญญา)^{๔๗๙} นอกจากการเลือกคู่ครองที่มีความเสมอภาคกันแล้วนั้นยังมีหลักธรรมของผู้เป็นบิดามารดาอันเป็นพรหมของบุตร (พรหมวิหาร)^{๔๘๐} มีความรักและความปรารถนาดี (เมตตา)^{๔๘๑} มีความสงสารยามเมื่อมีความสุข (อุเบกขา)^{๔๘๒} การพัฒนาชีวิตคู่ให้มีความเป็นอยู่อย่างมีความสุขโดยการปฏิบัติตนของสมาชิกในครอบครัวพึงปฏิบัติต่อกัน (ขรวาสาธรรม)^{๔๘๓} มีความซื่อสัตย์ต่อคู่รักของตน (สัจจะ) มีความข่มใจในอารมณ์ (ทมะ) มีความอดทนต่อความยากลำบาก (ขันติ)^{๔๘๔} มีความเสียสละรู้จักการแบ่งปัน (จาคะ)^{๔๘๕} การพัฒนาครอบครัวให้เกิดความมั่นคง (กุลจิรัฏฐิติธรรม)^{๔๘๖} โดยบุคคลในครอบครัวต่างช่วยกันขยันหาทรัพย์ รู้จักใช้ในทรัพย์นั้นอย่างมีประโยชน์รู้จักเก็บออมในทรัพย์ที่หามาได้และรักษาศิลปปฏิบัติธรรมร่วมกัน การรู้จักพัฒนาตนให้เหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม (สังคหวัตถุ)^{๔๘๗} การให้สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคมเป็นการแสดงซึ่งความมีน้ำใจแบ่งปันการแสดงออกโดยการพูดจาไพเราะ เป็นการแสดงให้ผู้ฟังเกิดความประทับใจ

สรุปในมุมมองของบุคคลในสังคมไทยที่มีต่อสตรีไทยจังหวัดบุรีรัมย์ที่สมรสกับชาวต่างชาติยังมีอีกหลายคนมองว่าสตรีไทยจังหวัดบุรีรัมย์เหล่านั้น ล้วนเคยผ่านอาชีพขายบริการทางเพศและมี

^{๔๗๓} ส.ส. (ไทย) ๑๘/๔๖๒/๒๙๗.

^{๔๗๔} ขุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๒๙๘/๑๔๓.

^{๔๗๕} อง.อภุฎก. (ไทย) ๒๓/๑๔๔/๒๘๙.

^{๔๗๖} อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๔๐/๔๗.

^{๔๗๗} อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๓๒/๒๒๗

^{๔๗๘} ขุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๓๑๑/๓๖๑.

^{๔๗๙} ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๐/๕๔.

^{๔๘๐} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๘๔/๒๒๕.

^{๔๘๑} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๘๔/๒๒๕.

^{๔๘๒} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๘๔/๒๒๕.

^{๔๘๓} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๘๔๕/๓๑๖.

^{๔๘๔} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๘๔๕/๓๑๖.

^{๔๘๕} ส.ส. (ไทย) ๑๘/๔๖๒/๒๙๗.

^{๔๘๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๘๗/๒๐๒.

^{๔๘๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๔๐/๑๖๗.

ฐานะยากจนทำให้มีความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงฐานะความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น เพราะสังคมไทยในอดีตรับรู้ว่สตรีไทยจังหวัดบุรีรัมย์ที่สมรสกับชาวต่างชาติมักเป็นสตรีไทยที่ทำอาชีพขายบริการซึ่งส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือความแห้งแล้งในพื้นที่ทางตะวันออกเฉียงเหนือส่งผลให้สตรีไทยจังหวัดบุรีรัมย์หันเข้ามาหางานทำในเมืองหลวงหรือบางคนก็เลือกมาทำงานอยู่ตามสถานบริการเรียมย์ต่างๆ ตามแหล่งท่องเที่ยวที่ชาวต่างชาตินิยมมาเที่ยวทำให้มีโอกาสได้พบเจอกับชาวต่างชาติ การที่สตรีไทยจังหวัดบุรีรัมย์ที่สมรสกับชาวต่างชาติจึงถูกมองไปในทางภาพลักษณ์ที่เป็นอคติและไม่ได้ให้การยอมรับเหมือนกับปัจจุบันนี้ เนื่องจากในอดีตกำหนดคุณค่าความดีงามของสตรีไทยต้องเป็นสตรีไทยที่บริสุทธิ์ผุดผ่องไม่ประกอบอาชีพขายบริการ แต่ในปัจจุบันนี้สตรีไทยจำนวนมากกลับมีค่านิยมเรื่องการสมรสกับชาวต่างชาติเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสามารถพบเห็นได้ทั่วไปโดยเฉพาะฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นของสตรีไทยจังหวัดบุรีรัมย์ที่สมรสกับชาวต่างชาติ ซึ่งก็ได้ดำเนินชีวิตของคู่สมรสในการครองเรือนโดยยึดหลักธรรม คือ สมชีวิธรรม ^{๔๘๘} หลักพรหมวิหาร ^{๔๘๙} หลักธรรมาธรรม ^{๔๙๐} หลักกกุลจิรัฐติธรรม ^{๔๙๑} หลักสังคหวัตถุ ^{๔๙๒} และหลักทศ ^{๔๙๓}

จากความเป็นมาและเรื่องราวชีวิตของสตรีไทยจังหวัดบุรีรัมย์ที่สมรสกับชาวต่างชาติสภาพวิถีชีวิตและสาเหตุของการตัดสินใจสมรสข้ามวัฒนธรรม ปัญหา/อุปสรรคของการสมรสข้ามวัฒนธรรม ผลกระทบของการสมรสข้ามวัฒนธรรมของคนไทยที่มีต่อสถาบันครอบครัวสังคมและวัฒนธรรมไทย แนวทางในการปรับตัวในการอยู่ร่วมกันของคู่สมรสข้ามวัฒนธรรม องค์ประกอบของการสร้างความมั่นคงในชีวิตสมรสของสตรีไทยจังหวัดบุรีรัมย์ที่สมรสกับชาวต่างชาติ แนวทางในการสร้างความมั่นคงในชีวิตสมรสของสตรีไทยจังหวัดบุรีรัมย์ที่สมรสกับชาวต่างชาติจึงเป็นเรื่องน่าสนใจยิ่งสำหรับการศึกษาจะทำให้ทราบว่าเหตุใดสตรีไทยจังหวัดบุรีรัมย์จึงตัดสินใจสมรสกับชาวต่างชาติอาจไม่ใช่เหตุผลทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวที่ทำให้พวกเขาเลือกสมรสกับชาวต่างชาติ เพราะการที่จะใช้ชีวิตคู่ร่วมกันได้อย่างยาวนาน ถือว่าเป็นเรื่องยากที่จะสามารถประคับประคองความรักความสัมพันธ์ได้ยั่งยืน ซึ่งถ้าหากเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ความรักหรือเคยมีผ่านการสมรสมาก่อนแล้วหรือบางคู่ยังไม่เคยผ่านการสมรสมาก่อนคงเข้าใจถึงปัญหาในการใช้ชีวิตคู่ร่วมกับผู้ชายไทยแต่การใช้ชีวิตคู่ร่วมกับสามีชาวต่างชาติอาจมีความยากยิ่งกว่าที่จะต้องปรับตัวในการอยู่ร่วมกัน เพราะยังมีเงื่อนไขในความรู้สึกทางความคิดของคนในสังคมไทยที่มองว่าสตรีไทยจังหวัดบุรีรัมย์ที่สมรสกับชาวต่างชาติมักมีภูมิหลังในอดีตไม่ดีนักอีกทั้งความแตกต่างทางเชื้อชาติ ภาษา ศาสนาและวัฒนธรรมย่อมส่งผลกระทบในการดำเนินชีวิตคู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขและความมั่นคงของครอบครัวซึ่งสามารถแสดงกรอบแนวคิดการวิจัยเป็นโมเดลการสร้าง ความมั่นคงของครอบครัวได้ดังภาพที่ ๒.๑

^{๔๘๘} อด.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๘๐.

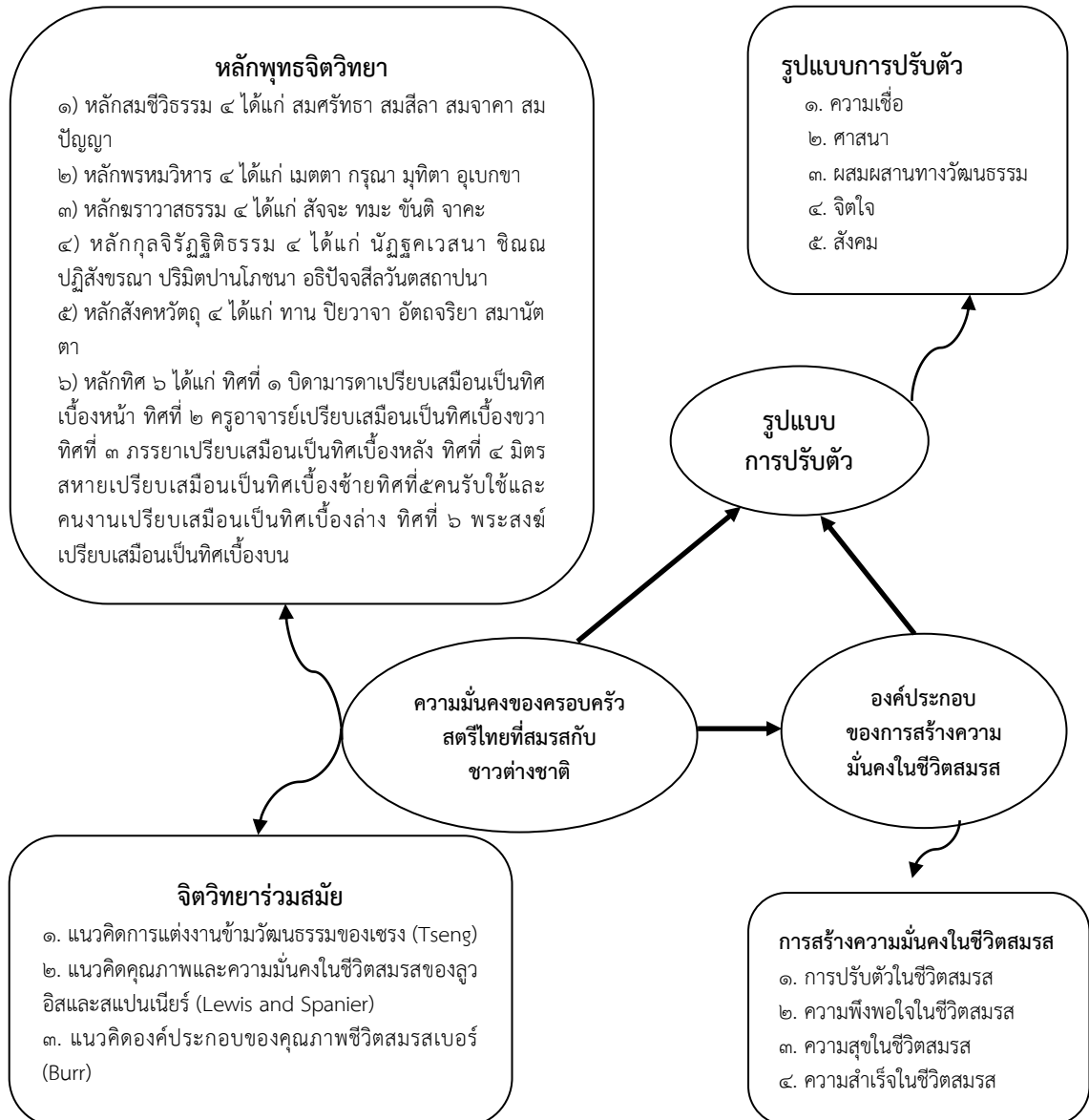
^{๔๘๙} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๘๔/๒๒๕.

^{๔๙๐} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๘๔๕/๓๑๖.

^{๔๙๑} อด.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๕๘/๓๓๓.

^{๔๙๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๔๐/๑๖๗.

^{๔๙๓} ข.ข. (ไทย) ๒๕/๙/๘.

ภาพที่ ๒.๑ แสดงกรอบแนวคิดการวิจัยเป็นโมเดลการสร้างความมั่นคงของครอบครัว